

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05929

ANTOLOGYE

Morris Bassin

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

אנטאלאגיע

פינף הונדערט יאָהר
אידישע פּאָעזיע

געזאַמעלט און צוויי פּאָעטישע עטעלט

פֿון
מ. באַסין

פּאַרױזערט און לינגױיסטישע אַנמענדקױגען

פֿון
ב. באַרצאָױ

פּאַרטױטען געצױכענע
פֿון ס. ז. זאַט

באַצױנגען פֿון

י. ליכטענשטיין און ז. ס. אַרז

צווייטע פאַרבעסערטע אויפלאגע

ארויסגעגעבן פון פאַרלאַג „דאַס בוך“

Anthology: Five Hundred Years of Yiddish Poetry

By M. BASSIN.

Copyright, 1917
by
M. BASSIN.

דער קוואל

(אנשטאט א פארווארט)

- עס האט א רוישענדיגער קוואל
פון פעלזערהארץ זיך דורכגעשלאגען,
און האט זיך אין דער וויסטעניש,
אריבער שטיין און שטויב צוטראגען.
- און האט א וואנדער, דורשטפארברענט,
זיך קוים ביז צו זיין שטראם דערקליבען,
האט ער פון צווישען ראסט און שטויב,
זיין ברענענדיגען דורשט פארטריבען.
- נעלייטערט האב איך אט דעם קוואל
איצט שפינגלען דארט זיך זיבען זונען!
און האט א קרוג נאך דארט געפעהלט
אויך אט דעם קרוג האב איך געפונען.
- נו, קוואלט דאס וואסער, שפרינגט און זינגט :
קום שעפ און טרינק, דו דורשטיגבלאסער!
פון לויטער נינאלד איז דער קרוג,
און לויטער זילבער איז דאס וואסער...

מ. באסיין

באמערקונגען:

וועגען דעם סדר פון צוזאמענשטעלונג.

איד וויל דא באמערקען א פאך ווערטער, וועגען דער אָרדנונג און צו
זאמענשטעלונג פון די דיכטער אין דער אנטאלאגיע.
די גאנצע אויסגאבע איז צוזאמענגעשטעלט כראָנאלאָגיש, ד. ה. לויט'ן
עלטער פון די שרייבער. אייגענשיינליך וועט עס אויסקוקען פאלש און
אפטמאל היסטאריש ניט אויסגעהאלטען, ווייל זעהר אפט טרעפט, אז איין
דיכטער זאָל זיין א גנער פון א צווייטען אין יאָהרען, און עלטער אין שרייב-
בען. אין דעם פאל מיט דער אנטאלאגיע, וואו די צוזאמענשטעלונג דארף
האַבען א געוויסע אויסגעהאלטענע, באשטימטע סיסטעם, האָט עס אָבער
אַנדערש ניט געקענט זיין: אזוי ווי עס איז געווען א פאקטישע אונטערגלייכ-
קייט פעסטצושטעלען די צייט, ווען יעדער דיכטער, אָדער אַם ווייניגסטען
א העלפט פון די אנטוילנעמער אין דער אויסגאבע, האָבען אָנגעהייבען צו
שרייבען. בין איד געווען געצוואונגען צו באנוצען זיך מיט דער אָנגענומע-
נער, אינ'ם בוך, מעטאָדע.

וועגען דעם אויסוואהל פון דיכטער.

איינע פון די גרעסטע שוועריגקייטען איז געווען דער אויסוואהל פון
דיכטער. ניט איינמאל האָט מיר געשיינט אז אין אַ אַנטאלאָגיע דארף זיין
פארטראַטען יעדער איינציגער, וואָס האָט גאָר אָנגעשריבען א פאך פערזען.
(אזוי איז נאָך עד היום די מיינונג פון א גרויסען טייל פון אונזערע געזעצ-
ליבענדע שריפטשטעלער. איד וויל זיך דאָ ניט אַבשטעלען אויף דעם, ווי
ווייט דאָס איז אמת אָדער ניט: וואָס איד וויל יא באמערקען אין, אז איד
האָב, ווי ווייט מעגליך אויסגעמירען אלע אָנגענומענע געזעצען, אונטער
וועלכע אזא'ן ארבייט דאָרף זיך אונטערוואַרפען, סיידען עס האָט געשטימט
מיט מיין אייגענעם בליק אויף דער זאך. אין דער זעלבער צייט וויל איד
אויך אויפמערקזאם מאַכען, אז עס איז זעהר מעגליך דאָס מאַכען דיכטער
פעהלען אין גאנצען, אָדער זיינען שוואַך פארטראַטען מיט לייערער, בלויז
דערפאר וואָס איד האָב זיי אין אמעריקא ניט געקענט באקומען און די מלחמה
האָט אונטערגלייך געמאכט יעדע פארבינדונג מיט זיי. אזוי איז אויך דער פאל
מיט די דיכטער, וועמעס בילדער עס פעהלען און וועמעס ביאגראפיעס עס
זיינען ניט פאַלקאָם.

וועגען די פאַלקסליעדער.

עס איז אָנגענומען, אז די פאַלקסליעד, איז די עלטסטע פאַרם, דער שרש
פון דער דיכטונג. אזוי איז עס פאקטיש ביי אלע אַנדערע פעלקער, ביי אונז
איז עס אָבער אַנדערש. — מיר די אויביגע ניט אויסגעהאלטען אויסגעהאלטענע,
בלייבען אויך אין דעם פאל די זעלבע. האָבען מיר פונקט ווי זיי אלע — דיכ-
טער און פאַלקסליעדער אָבער ביי אונז, אין דער געשיכטע פון אונזער אונ-
נאַרמאלען לעבען האָט זיך באקומען אזוי, אז א גרויסע טייל פון דער אלטער

דיכטונג איז עלטער פון אונזער עלטסטען פאלקסליעד. דאס און די שפראך ווערונגען האבען אוועקגעשטעלט די פאלקסליעדער אלס צווייטע טייל אן דער אנטאלאגיע אנטשטאט אלס ערשטע.

די אנטאלאגיע ציהט זיך ביז 1910.

ווי געזאגט ציהט זיך די אנטאלאגיע ביז 1910. דאס איז געטאן געווארן רען מיט דעם צוועק צו האבען א געוויסען פערעספעקטיוו אין דער אויסגאבע. עס איז פאראן א היבשע רייהע גאנץ טאלאנטפולע יונגע דיכטער ווי ז. וויינער פער, אריה לייב יפה, א. ניסענזאן, נפתלי גראס, ג. גראפשטיין, מלך ראזוויטש און אנד. וואס האבען אנגעהויבען צו שרייבען נאך 1910, און זיינען דעריי בער ניט באטייליגט אין דער פארליגענדער אויסגאבע. די דאזיגע און אנדערע וועלען דערגענצען די אנטאלאגיע ביי ווייטערע אויפלאגען. אום צו ווייזען, אז אויך מיט זיי, די אינגסטע, האבען מיר זיך ניט וואס צו שעהמען, גיב איך דא פלאץ איינעם פון זיי — ז. וויינפער.

דאנקדאוונג.

איידער איך שלים מיין ווארט וויל איך ניט פארנעמען צו דאנקען ה' י. ענטין פאר זיינע זעהר אפטע באמיהונגען און דעם שמענדיגען אינטערעס, וואס ער האט גענומען אין דער אויסגאבע, ווי אויך פאר דעם טייל ביאגראפיעס, וואס זיינען פון איהם דורכגעקוקט געווארען.

א באזונדערען דאנק בין איך שולדיג צו ה' ב. באראכאוו, פאר זיין שמענדיגער דערמוטיגונג אין צייט פון דער ארבייט און פאר די נויטיגע לינגוויסטישע באמערקונגען און אלטע דערגענונגען מיט וועלכע ער האט באזארגט די אלטע ליעדער-אבטיילונג פון בוך א. אין דער אנטאלאגיע. מיט גרויס דאנקבארקייט וויל אויך דערמאנען די ארבייטען פון די מאהר לער: י. ליכטענשטיין, ז. מאור און ס. זאגאט, וואס האבען אזוי פיעל גע-זארגט פאר דער אילוסטראציע-אנטי-זייט פון דער אנטאלאגיע. אויך דאנק איך דעם מאהלער ב. קאסמינסקי.

איך דאנק אויך פראפעסאר ל. וויענער, פאר דער פריינדליכער אויפ-מערקזאמקייט, וואס ער האט ארויסגעוויזען ערלויבענדיג דורכצוקוקען זיין קאלעקציע פון אלטע אידישע ביכער, וואס געפינט זיך אין דער ביבליאטעק פון דעם הארווארד אוניווערזיטעט אין קעמברידזש, באסטאן.

א באזונדערען דאנק בין איך אויך שולדיג דעם אידישען ביבליאטעקאר פון דער ניוארקער גרויסע שטאט-ביבליאטעק, ה' פריידוס, פאר זיינע אונ-ערמידליכע באמיהונגען פאר דער פארפאלקאמונג פון דער אויסגאבע. איך וויל אויך דאנקען ה' שאפירא, דעם ביבליאטעקאר פון דעם אידיש-העאלאגישען סעמינאר פאר זיינע באמיהונגען און לייסטונגען פאר דער אנטאלאגיע.

און צולעצט מיין אייניגסטען דאנק צום יונגען דיכטער נפתלי גראס, וואס האט אזוי זארגפעלטיג ארויסגעהאלפען מיט פארשיידענע טעכנישע ארביי-טען, דורך וועלכע די אנטאלאגיע איז פיל דערנעהענטערט געווארען צו איהר דערשיינונג.

מ. באסיץ

א פאר ווערטער:

א וויכטיגע און טייערע ארבייט האָט זיך פארגענומען אונזער פריינד מ. באַס י. ו. צוויפקלייבען און אויסקלייבען דעם אוצר פון דער אידן שער פאָעזיע. זינט אונזער פאלק האָט אָנגעהויבען צו זינגען און דיכטען אין אידיש און ביז אונזערע צייטען. די אידישע מוזע איז ווי אן אַרימע יתומה: די וועלט האלט, אז זי האָט ניט קיין יחוס, און מע האָט זי אזוי פארווינגט פאר אן עלענטען שטיין, אז זי אליין, די מוזע אונזערע, געדיינקט אויך ניט איהר יחוס און מיינט, אז זי האָט ניט קיין טאטע-מאמע. מ. באַסי האָט זיך פארגנומען די ארבייט, אויסצוגעפינען איהר יחוס און ארויסצוהעלפען איהר צו דערפיהלען איהרע אייגענע וואַרצלען.

א סך דערשאַגענקייט, א סך יאוש, אונבאהאַלפּענקייט און א סך הפקרות נעהמען זיך אין אונזער פאָעזיע דערפון, וואָס זי ווייסט ניט און שעצט ניט איהר אייגענעם יחוס. אזוי ווי אָפּגעריסענע און פארוואַגעל-טע בלעטער פיהלען זיך אָפּט אונזערע בעסטע, אזוי ווי זיי וואַלטען געדארפט אנהויבען א לעבען פונ'ם ניי. אזוי ווי מעשה בראשית וואַלט איטליכע שעה זיך אָנגעהויבען אין אונזער ליטעראַטור. קיין טראַדיציע, קיינע דורות אלטע און דורך דורות געהייליגטע פארמען און מאַנירען, קיינע אייגענער נאַציאָנאַלער סטיל, קיינע מוסטער ביי זיך אין דער היים, אויף צו פאַלגען און פארפולקאמען. די מוסטערן פון דער אידישער פאָעזיע זיינען אלץ נאָך פרעמדע, פון די אומות העולם, די פארמען איהרע זיינען אַדער אַריגינעלע, אַדער איבערגענומענע, ניט קיין אָנגענומענע. מיר פארמאָגען פארשיידענע מינים פאָעזיע: פאַלקסטימליכע, ראַמאַנטישע, סענטימענטאַלע, סאַציאַלע, נאַציאָנאַלע, אינדיווידואליסטישע, מאַדערניסטישע, נאָר איין מין פעהלעט אונז, און וועלכען אלצדינג איז שטויב: עס פעהלעט אונז דער קלאַסי-שער מין.

מ. באַס י. ו. ווערק איז אן אַנטאַלאָגיע, ד. ה. אן „אויסקלייב פון בלומען“ (וואָס אונזערע זיידעס וואַלטען ווערטליך פארטייטשט „לקוטי שושנים“) פון דער אידישער פאָעזיע פאר פינף הונדערט יאָר צייט. מיר ווילען זיך ניט איינרעדען, אז דורך אזא אַנטאַלאָגיע וועט שוין אויסגעפילט ווערען אונזער הויפט-חסרון, דאָס פעהלען פון אַ קלאַסישער טראַדיציע. מיר האָבען ניט קיין קלאַסישע פאָעזיע, און קינסטליך קאן אזוינס ניט בא-שאפען ווערען. דערפאר אבער איז מ. באַס י. ו. ווערק ממלא א צווייטען חסרון — מיר דערקענען דעם יחוס פון דער אידישער מוזע, זי שטעהט שוין מעהר ניט פאר'יתומ'ט, הפקר - פריי פאר יעדען אָנפאַנגער און דילעטאַנט. דעראַר בער האָף איהר, אז מ. באַס י. ו. אַנטאַלאָגיע וועט מיט זיך אַנצייכענען אן עפאָכע אין אונזער ליטעראַטור-געשיכטע.

אן אַנטאַלאָגיע דיענט ניט די פרייוואַטע אינטערעסען און אמביציעס פון דעם אַדער יענעם דיכטער. אן אַנטאַלאָגיע, ווי אַ ביאָגראַפישער לעקסי-קאן, ווערען ניט געשאפען צוליב דעם, כדי פלוגי בן פלוגי זאל האָבען דעם פארגעניגען צו זעהען דאָרט געדרוקט זיין נאָמען; אויף ניט צוליב דעם, כדי פלוגי בן פלוגי זאל דורך דעם „אונשטערבליך“ ווערען. דער צוועק פון אן אַנטאַלאָגיע איז ניט דער יחיד, נאָר דער כלל: דאָס איז אַ קולטורעלער נאָ-ציאָנאַלער צוועק. ראובן'ס לידער און שמעון'ס לידער ווערען דאָ באהאַנד-דעלט, ניט אלס גייסטיגע פראַדוקטען פון זייערע מחברים, נאָר אלס בלע-טער פון יענעם גרויסען בוים, וועלכער הייסט פאָעזיע, און יעדער דיכטער.

אלס א צווייג פון דעם בוים. דעם זאמלער פון דער אנטאלאגיע אינטערעסירט דער גאנצער בוים, די אידישע פאעזיע, אלס אזעלכע, און נאר פון דעם שטאנדפונקט באדארף מען די אנטאלאגיע משפט'ען.

דער שטאנדפונקט איז, אלווא, א ריין-ליטערארישער: אין דער אנטאלאגיע קאנען און דארפען אריינגענומען ווערען אלע דיכטער, ווער מעס לידער און געדיכטען האבען א ליטערארישען ווערט, ווען אפילו דער ווערט בלייבט באגרעניצט נאר מיט זייער צייט און סביבה. עס מוזען און קאנען אריינגענומען ווערען אזעלכע דיכטער, וועלכע האבען עפעס אריינגעד טראגען אין דעם אוצר פון דער נאציאנאלער פאעזיע, אלס אזעלכע, ווי גרויס אדער קליין זייערע בייטראגען זאלען ניט זיין: אזעלכע דיכטער, ווער מעס געזאגט ניט צו עפעס א מאן אין די אקארדען פון זייער צייט, עפעס א שטיק אין דער עסטעטישער פיזיאנאמיע פון זייער צייט. מיר באטאנען — זייער צייט, ווייל אן אנטאלאגיע דארף זיך בא- געהן מיט א קולטור-היסטארישען מאסשטאב, און קאן ניט מעסטען די פארגאנגענהייט מיט דער מאס פון דער געגענווארט.

אין דעם זינען איז מ. באסינס ווערק א וויכטיגער בייטראג צו דער אידישער קולטורגעשיכטע, ער צייגט אונז, ווי אזוי די אידישע דיכטונג האט זיך מדרגה נאך מדרגה דערהויבען פון איהר קינדישען פרימיטיווען צושטאנד ביז דער מאדערנער רייכער און צייטיגער ענטוויקלונג. אין אלגעמיין קאן מען די געשיכטע פון דער אידישער פאעזיע צעטיילען אויף דויעלביגע עפאכען, אין וועלכע זי איז צעטיילט געווארען פון מ. באסין.

1. די אלטע עפאכע נעהמט ארום אנ'ערד פון פיער הונדערט יאר, פון ארום 1400 ביז ארום 1800 יארהונדערט. איד וואלט אטא די עפאכע נאך צעטיילט אין צוויי פעריאדען:

א. די קלאסישע צייט פון דער אלט-אידישער פאעזיע, ד. ה. דעם 16-טען און 17-טען יארהונדערט, ווען עס זיינען געשאפען געווארען אזוינע גרויסע פאעמען, ווי דאס „בבא-בוף“, דאס „שמואל-בוף“, די „מגלת ויני“, די מעשה פון „קניג ארטיש הוף“, עס איז א סברא, אז אויך די גרויסע פאלקספיעסען צום פורים שפיל, ווי „אקטא אסתר אחשוורוש“, „מכירת יוסף“ א. א. ו. זיינען געשטאנען נאך אין 17-טען יארהונדערט, הגם געדרוקט זיינען זיי געווארען ערשט אין אנהויב פונ'ם 18-טען. — אין אט דער קלא- סישער צייט האט געהערשט דער דייטש-אידישער דיאלעקט, און די הענע- מאניע איז דער ליטערארישער שאפונג האט געהערט אינגאנצען צו די דיי- טשע אידען. די פוילישע, טשעכישע און האלענדישע אידען האבען גע- שפילט די קנאפסטע ראלע.

דער מאן און סטיל פון יענער קלאסישער צייט האבען זיך דערהויבען צו א גאנץ הויכער מדרגה. נעהמט, צום ביישפיעל, דאס קורצע לידענ- שאפטליכע ליבשאפטליד (אנאנים), וואו זאל איד הין, וואו זאל איד הער, וואו זאל איד מיך'ס הין קערן. אדער די גרויסארטיגע לויבגעזאנגען צו גאט יתברך אין דעם „שמואל-בוף“ און אינ'ם „בוף מלכים“. אדער דאס שטארקע לידענשאפטליכע קלאגליד פון דער מלכה ושתי אין (דוד אפענ- הימ'ס), „אקטא אסתר אחשוורוש“. אויסגעצייכענט איז דער פרעהליכער, עטוואס גרעבליכער און וואוילערישער הומאָר אין (אייזיק וואלף'ס?), „פורים ליד“, די רעליגיעזע שטימונג אין לויב קומנים'ס ברהנ'ישע געזאנגען, פייד אידיליש און הארציג נאאיוו דאס ליבשאפטליד „צו באדעקענ'ם“. בייסענ- דן און פול מיט צער איז די מוסר-סאטירע אין מנחם אלדענדארפס ליד און אין אולמא זעליגמאנס „צוכט-שפיגל“. מע קאן נאטירליך, ניט לייקענען, אן ניט קוקענדיג אויף אט די אויסגעצייכענטע מוסטערן, איז די אידישע מוזע פון יענער צייט אין אלגעמיין נאך זעהר נאאיוו, קינדיש און ניט אויסגעהאלטען. יענע עפאכע האט אונז אבער געבראכט אלע פארמען און מינים פון פאעזיע: רעליגיעזע און וועלטליכע, מאראליש-דידאקטישע און וואוילערישע, פרומע און עראטישע, אריינעלע און איבערוועצטע.

ב. די צווייטע פעריאדע וואָלט איד באַצייכענט, אלס דעם אַלטען דער קאָראַנט, אָדער, דיכטיגער, די אונטערנאנגס-צייט פון דער אלטער אידישער ליטעראטור; די דאָזיגע ירידה ציהט זיך אין לויף פונ'ם נאנצען 18טען יאָר- הונדערט און זי ענדיגט זיך מיט'ן פולשטענדיגען אונטערנאנג פון דער פּאָעזיע ביי די דייטשע אידען. טאַלאַנטלאָזיגקייט, אונמאכט און געשמאקט לאָזיגקייט כאַראַקטעריזירען די אינצעלנע „קלאַג-לידער“, „חתונות“, „שפּאַט-לידער“ און סתם „נייע לידער“ פון אַט דער פעריאָדע. די ירידה איז אַ דירעקטער רעזולטאַט פון אַסימילאַציע און פארפאַלגונגען: די אינטעלר געניץ האָט זיך נאָך לאַנג, פאר משה מענדעלסאָן אַנגעהויבען צו אַסימילירען, פארלאָזענדיג דאָס פאַלק, און די פאַלקסמאַסען זיינען פארגרעכט און פאר- ווילדערט געוואָרען, פארשפּאַרט אינ'ם געטאָ.

2. אין דער נייער צייט וואַנדערט אריבער די אידישע מוזע פון דייטש- לאַנד קיין פּוילען און רוסלאַנד, קיין מזרח-צו, און דאָ הויבט זיך אַן אַ נייע אויפֿלעבונג פון אונזער פאַלקס-פּאָעזיע. אַט די עפאַכע וואָלט איד צעטיילט אין די פאַלגענדע פעריאָדען:

א. די חסידישע פעריאָדע, וועלכע איז אפילו זעהר אַרים און ליר- דער (רייד אין זי אין פּראָזאָאיש-דערצעהלמע סימבאָלישע און וואַנדער- מעשיות), — דאָך פארמאָגט זי עטליכע מוסטערן (צ. ב. די לידער, וואָס ווע- רען צוגעשריבען צו ר' לוי-יצחק בערדיטשעווער).

ב. די פעריאָדע פונ'ם פאַלקס-ליד.

ג. די פעריאָדע פון די משיכ'ישע פאַלקס-לידער (שלמה עטינגער, י. אַקסענפעלד, יצחקבער לעווינזאָן, א. מ. דיק און אַנדערע).

ד. די פעריאָדע פון די ברח'נישע פאַלקס-לידער (בערל בראַדער, וועלוועל זבאראַזשער, מיכל גאַרדאַן, אַליקום צונער און אַנדערע).

צוערשט שרעקליך אונבאהאַלפען און קינדיש, סיי אין אידע, סיי אין פאַנטאזיע, סיי אין פאַרם דערהויבט זיך אַט די פּאָעזיע ביסלאַכווייז צו מעהר קינסטלערישע טיפען. מיכל גאַרדאַן טיילט זיך אָבער אויס, ווי אַ ריז, צווישען אלע אַנדערע דיכטער פון זיין צייט. זיין עלעגיע „מיינ לעבענס- צייט“ געהערט צו די פראַכטיגסטע מוסטערן פון דער אידישער פּאָעזיע אין אלע צייטען. אַן אינטערעסאַנטע פיגור איז אויך רש'י קאַצענעלעבאַנען, וועלכער וואָלט שוין געפאַסט פאר דער מאַדערנער צייט.

3. די סלאַבישע עפאַכע פון דער ניי-אידישער פּאָעזיע: ש. פּרוג, י. פּרץ, מאָרים ראַזענפעלד און די וואָס געהערען צו זייער צייט אָדער צו זייער שולע.

4. די מאַדערנע עפאַכע, וועלכע מע קען אָנהויבען רעכענען פון אברהם רייזען, לייעסין און יחואש.

5. די „יונגע“ דיכטונגען, וועלכע מע קאָן, אין אַ געוויסען זינען אַנ- הויבען פון י. ראַלניק, ה. ראַזענבלאַט, י. סלאַנים און אַנד. עס איז אַ סברא, אַז די עכט יונגענדיכע דיכטונגען האָבען זיך צוערשט באוויזען אין אמעריקא, און נאָך דעם ערשט אין אייראָפּא. זייערע פארשטעהער זיינען: מאַני לויב, מ. האַלפּערן, זישא לאַנדוי און אַנד.

נאָך איין טיפ פון דער אידישער פּאָעזיע פעהלט כמעט אין באַסינ'ס אַני טאַלאַנטיע, און דאָס איז די „באוועגונגס“, פּאָעזיע, די סאַציאַליסטישע און צוניסטישע דיכטונגען. הגם זיי האָבען ניט קיין גרויסען עסמעטיש-ליטערא- רישען ווערט, פונדעסטוועגען זיינען זיי פון קולטור-היסטאָרישען שטאַנדפונקט זעהר וויכטיג און כאַראַקטעריסטיש: זיי האָבען געקראַגען די גרעסטע פארשפּרייטונג, און צוויי דורות האָבען זיך אויף זיי דערצויגען צו אַ העכערען געשמאק. אהער וואָלטען געדארפט אויסגעטיילט ווערען פיעלע מוסטערן פון מ. ווינטשעווסקי, עדעלשטאַרט, באַווישאַווער, מ. ראַזענ- פעלד, א. רייזען, ט. אַניסקי, י. פּעלאַוויץ (דער מחבר פון דער פּעלי-ציוניס- טישער שבועה) און אַנדערע.

נאָר עס פערשטעהט זיך פון זיך זעלבסט, אַז אַ מחבר פון אַן אַנטאַלאַנטיע איז סווערען אין דעם אויסקלייב פון דיכטער, פון מוסטערן, און אין דער

קלאסיפיקאציע פון דעם מאטעריאל. מע קאן, פארשטעהט זיך, אויך עטוואס אויסזעצן געגען דעם, ווי אזוי מ. באסין האט אט די ארבייט געמאכט, — נאך, ווי געזאגט, דאס געהערט פולשטענדיג צו זיין קאמפעמענץ און צו זיין פאראנטווארטליכקייט. גלייך ווי די מעטאדע, מיט וועלכער ער האט געקא- פירט און טראנסקריבירט די אלטע לידער.

איידער איך שלים די „פאך ווערטער“, וויל איך אויסדריקען מיין הארציגע ברכה צו מ. באסין פאר זיין גרויסער און פליסיגער ארבייט, וועלכע האט פון איהם פארלאנגט ניט נאך אויסערגעווענהליכע מיה און יאהר רענלאנגער ארבייט, נאך אויך שווערע מאטעריעלע און גייסטיגע אַנשטרענג- נונגען. אזוינע אַנשטרענגונגען זיינען ניט באקאנט די פאַרשער און זאמלער ביי די גליקליכערע פעלקער. זאָל זשע, זיין אנטאָלאָגיע העלפען אוועקשטע- לען אונזער קולטור-ארבייט אויף א העכערער שטופע, אזוי אז די קומענדע פאַרשער און זאמלער, זאלען מעהר ניט וויסען פון אזוינע שוועריגקייטען. זאָל דאָס בוך אוועקגעהן אין אידישען פאַלק און וועקען אין אונזער אינטעלי- גענץ שטאַלץ, ליבשאפט, אכטונג און פארשטענדיש פאר די אוצרות פון אונזער קולטור.

ב. באַראַכטונג.

ב-ת"א

1800-1410

ה'ק"ע-ה'תקס"א

ר' זעלמעלין.

ר' זעלמעלין — אידיש-העברעאישער דיכטער, א ציילגענאמע פונ'ם באריהמטען ר' יעקב וועיל, וואס האט געלעבט און געוויקט אין ער-פורט, אין דער ערשטער העלפט פון 15טען יאר-הונדערט און איז געשטארבען (לויט גרעמץ) ארום 1466. אויסער דעם איז נאך באקאנט, אז ר' זעלמעלין'ס פאטער האט געהייסען שלמה בר יקר (פון די ערשטע בוכשטאבען פון זיינע צוויי העב-רעאישע ליעדער, פון וועלכע די צווייטע איז צום פאטער געווידמעט). דאס פאלגענדע ליעד איז דער אידישער וואריאנט פון דער ערשטער, פון די צוויי אויבערדערמאנטע העברעאישע ליעדער. געבראכט לויט דער לאטיינישער טראנסקריפציע. „ביבל. דר. ל. לעווענשטיין, „יודישע אונד יודיש דייטשע ליעדער“, אין „יובעלשריפט צום 70טען געבורטסטאג דעם דר. י. הילדעסהיימער“, 185. בערלין, 1890.

שבת-ליעד.

(מיט'ן ניגון פון הערצאג ערנשט).

(* זייטענשפיל אונ' אלן לושט,
די קעניג דוד ני גיוואושט,
אונ' אנדר פראפעטן מעהר,
אונ' וועם די אל ווערן קונד,
אונ' ווער דר בולט (דערפילט) זיינש הערצענש גרונד.
זיין באטשאפט אונ' לעהר,
דאך מעכט ער דרצילן ניכט,
גאטש לאב אונ' אל זיין וואונדר,
די עה גישאך אונ' נאך גישיכט,
די ער דא קור בעזונדר,
זיבציג פערזאנן אין ייפטן (עגיפטן) קאמן,
קעניג פרעה יוסף פערגאס,
אונ' פייניגט זיינר קינדר זאמן.

ערנשטליך זי גאט דא ריפן אן:
ער זאך (געזעהן) איר נאט זי טראטן הערראן,
איר אונגימאך נאם איין ענדן,
ווי ער צו אברהם רעט,
400 יאהר אז אים פסוק שמעהט.

(* די אָנפאַנגס אותיות פון די דריי פערזען טאכען „זעל“, דער אָנפאַנג פונ'ם מחבר'ס נאָמען (זעלמעלין).

ר' זעלמעלין

איד זי פון דאָן ווענדן
דש נישאָד פּרעה בוד זאַנק (פּערוונקעו).
אין דש מעערש מונדן.
דש וואַש דער לאָהן אונ' אַויד דער דאַנק.
דער שווערן האַרטן זינדן.
די זי אן אירען ארמען קנעכטען בינינגן.
נאַט דר לוזט זיין ליבי קינדן.
אונ' נאב אינן די עע (געזעץ) די זי גערן אַנטפּפּינגן. (אַנגענומען).

ליבליך מאַרגנגאב צור האַנד.
וואורד דער ליבן ברויט (כלה) געזאַנט
שבת וואַש די נאב.
הימליש בראַט ער זי דאָ שפּייזט.
אונ' וואַכטלן איר הערנידר רייזט;
דעם הילגן שבת צו לאב.
הילט ער אַויד דען הימל זיין.
ניכט צו געבן זאַמן.
אַם פּרייטאַג זי לאָזן צווייפּאַד אַיין.
פיל אונ' ווינציג ווי זי קאַמן.
אַלזאַ זאַל אַיד אין מינים הויז אַויד פּפּלענן.
צוויי גאַנצע בראַט אַיד מיר אופלייגן
דריבן שפּרד אַיד זיין זעגן.

י.מ.

מנחם אלדענדארף.

מנחם אלדענדארף — אידיש-העברעאישער דיכטער. ביאגראפיע — אונזשאפט. דאס פאלד גענדע איז אן אויסצוג פון זיין ליעד „בנינון הוד ריף דער וועכטר על אהבת הכסף להמון עם ברוב עם תמצאנו“, אדער „ליעד פון מנחם אלעז דארף מיט דער איבערשריפט“ געפינט זיך אין ל. לעווענשטיין'ס סעריע „יודישע אונד יודיש דייטשע ליעדער“. איד ברוינג דא דאס דאוניע ליעד, ווי אויף נאך אייניגע אנדערע צווישען די ליעדער פון 15טע און 16טע יארהונדערט. לויט דער ארדנונג ווי לעווענשטיין האט זיי נע בראכט. אלע ליעדער פון דער סעריע, אויסער ר' זעלמעליו'ס „שבת ליעד“ האבען ניט די דאטען פון זייער ערשטער ערשיינונג, דאס דערמאנטע שבת ליעד אבער איז פון 15טע יארהונדערט. (אלענפאלס באלאנגט די נאנצע סעריע לויט איהר שפראך און פארם שפעטסטענס צום 16טע יארהונדערט). בלויז דער ערשטער פערז פונ'ם אויסצוג איז דא קאר פירט לויט דער אידישער שריפט. ביכל. ל. לע ווענשטיין, „יודישע אונד יודיש דייטשע ליעד דער“, אין „יובעלשריפט צום 70טען געבורטסטאג דעם דר. י. הילדעסהיימער, 180 — 182.

ליעד.

ווער דא קאן אונ' מאג,	גו'*) וועל, דש די עש ניד אנטגעלט.
פפאז***) אונ' די לייז,	די טוריכט וועלט,
פאטר איידים אונ' זוהן,	די מיט אל אירן זינן,
אל גלייכליך זי טון,	איר זיצן איר שטיין,
צו זאמלן מוניציאן,	איר גרנקן דא די מיט אום גיז,
דא לאזן זי ניט פאן,	אויף דש געלט איר חז,
דען פפעניג שפאלטן זי אין צוויין.	געלט צו גווינן,
	נידר אונ' הוד,
מיט שווייס אונ' מי,	דער וועלט אישט נוד,
שפעט אונ' פרי,	יאג אונ' בלג,
די וועלט וועלן זי פערשלונדן,	דער נארונג נוד,
צו זאמלן געלט זי ניט פראגן,	דש ווערט איר אלן טג אינן.
צו טון איין געבאנגן, (געפעליגקייט)	
אלן טראץ צו וואגן,	געלט צו מאכן האלט,
ווא זי אירן מאגן פינדן,	יונג אונ' אלט,
אלס נאך דעם גוט,	אל אן איינע רייהן,
איר לייב ניט רוט,	ביי נאכט אונ' טאג,

(* גאט.

***) PFAFFEN? (סאנשבען) דר. ל. לעווענשטיין.

דא היילפט ניט זילבערן בערג,
 אין דר וועלט דא מיר היין קומן,
 פאר דר אל דינג האט צו גיוואלט,
 ווירד מן צו גיריכט נישטאלט,
 אום וואש אינר האט גיוונט
 (געזינדיגט) האלט.

ניי אונ' אלט,
 דא היילפט ניט וויזוהייט, איר דומן!

נו מוש עש דאך הינטר אונש בלייבן.
 די פאלשן גולדן אונ' זילבערן שייבן.
 ווארום וויל איד דען איבריג ווייזן
 זיין אונ' מיר קראנקן.

דש מן לאנג יאנט אונ' פיקט,
 טראכט אונ' דיכט,
 היילפט עש דאך אלעש ניכט,
 ווען מיר אונש רעכט באדנקן.
 פון אל זיין גוט דש ער האט גימאכט,
 זיד לאנג ביגרוס (-עקרויזט?)
 אונ' בואכט,

ביי טאג אונ' נאכט,
 האט ער נאטעש ניכט גיאכט,
 מן ווירד עש אים ווארליך ניט שענקן.

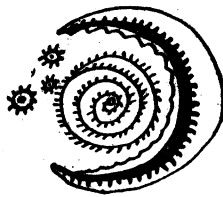
געלט דש ערשט בלוט,
 נאך אים פיינדליך מן טוט,
 איין טויטן הונד זאלט מן דרום
 שינדן.

איין הארטעס לעבן,
 זי אין אויפגעבן,
 דרויף זיינט זי געשן (פערגעסן?)

דש איזט איין בייז טויט,
 דש מן זיד ניט געניגן לאט,
 דעם געלט נאך שטאט,
 ליבר דען קונפייט (קאנפעקט)
 זאלטן זי עשן.

מאכן געלט אונגעריכט,
 צו פילט אונ' ויכט,
 צו לעצט בלייבט אים ניכט,
 עש אויך דער פסוק שפריכט,
 דאכיי זי גאטס פערנעשן.

וואש זאל דש לויפן אונ' שערן,
 נאקט מוש מן ווירד קערן,
 צו דר ערדן דא מן פון אישט גינומן,
 טוט תשובה מיט שטערק,
 אויף אייער ביזי ווערק.

זלמן סופר.

זלמן סופר — אידישהעברעאישער דיכטער.
ביאגראפיע — אונבאקאנט. דער נאמען פון פאר-
פאסער געפינט זיך אין די ערשטע פון די פער-
זען סיי אין אידישען און סיי אין העברעאישען
טעקסט פונ'ם ליעד. אויך דאס דאוניע ליעד
באלאנגט צו דער פריהער דערמאנטער סעריע.
קאפירט לויט דער לאטיינישער טראנסקריפציע.
ביבל. דר. ל. לעווענשטיין, "יודישע אונד יודיש"
דייטשע ליעדער", אין "יובעלשריפט צום 70טען
געבורטסטאג דעם דר. י. הילדעסהיימער, 187—
188.

וועג-שמררייט צווישן וויין און וואשר.

זאהו דעם וויין בין איד געהיישן,
אלזו שפראך זיך דער וויין,
מן טרינקט מיך מיט פליישן,
דאצו בין איד נאך פיין;
איד קאן מאכן שימפפען אונ' שערצן,
איד קאן פערטרייבן גרושע שמערצן,
איד דר וויי (דערפרעה) דען מענשן איר הערצן.

לאש אָב פון דיין רעדן,
שפראך דש וואשר שטארק,
געדענק דיין גרושי זינד
ביי נח אין דר אַרק,
איד זאָג דיר דש ווארלייכן (אמת'דיג),
איד בין גיוועזן דעם ארמן
אז דעם רייכן.

מן לויבט מיך צו אַלן צייטן,
שפראך דר וויין מיט נידונג,
צו דר פרויען ברויטען (כלות),
אונ' צו דר קינדער בעשנידונג,
איד בין איבך דיר איין דעגן,
דו קאנסט זיך פור מיר ניט גירעגן,
אז מיר העכט מן אָן צו זעגן.

נו, ווש מאגשט דו דיר בערומען
שרייט דש וואשר ביטר,
פון מיר בישטו ביקומן,
איד בין דיין פאטר,
פון מיינם רעגן בישטו ווארדן בישניטן.

אנטאָלאָגיע

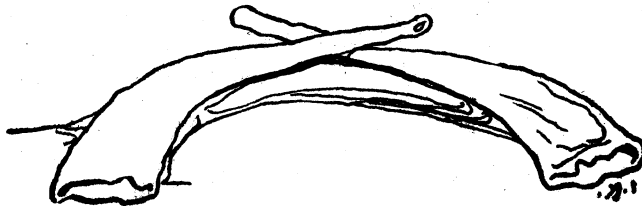
דיין רעד העמשט דו וואויל בארמיטן (פערמיטן)
עהר מיד פאר דען ערברן לויטן.

שפראך דר וויין צו דר זעלביגן שטונד,
דיין רעד זיין אונגירעכט
דר האשט אונש איינן מאן פערזונד,
משה גאָטש קנעכט,
ער שפויזט אונש דעם הימלש בראַט,
פון דיינן וועגן מושט ער קושן דען טאט,
דש קלאָגן מיר פרי אונ' שפאט.

וואש מושט דו דיין רעד אהן באהאלטן,
אונ' טו צו דיינן מונד,
מיין וואשר וואורדן גישפאלטן,
אין דש מעערש גרונד,
צו ביידין זייטן אויפגעשטיגן,
טרוקנש פוש זי דורך מיד נינגן,
ישראל פאלק דש הייליגן.

פריין זאלשט דו מיר לאָזן,
שריי זיך דר וויין אזו געיל (שמאָליץ),
אויף דש מזכה ווערד איד גינאשן,
אל טאָג צוויי פירטל,
מן קויפט מיד טייער אום דש געלט,
מן שליטט מיד אין די גוטן ניצעלט,
זא גישט מן דיך נידער אויף דש פעלד.

דיהם דיך ניט געגן מיר,
שרייט דש וואשר לויט (הויך),
דיין שאַנד וויל איד זאָגן שיר,
פאָן דען טאכטערן לויט,
ער טראנק דען וויין אין זיינן קראַגן,
ווער האָט גיהערט נימע (ניס מעהר) זינגן אַדר זאָגן,
צווא טאכטר פון אירם פאטר וואורדן טראַגן.

שמואל הוגרלן.

שמואל הוגרלן — אידיש-העברעאישער דיכטער, ביאגראפיע — אונבאקאנט, דאס ליעד „איך בער דאס שפיעלען“, וואס איז פול מיט סאר קאזם און ווייז, איז דאס פערטע און לעצטע פון דר. ג. לעווענשטיין'ס דערמאנטער סעריע, וואו עס ווערט געבראכט אין אידיש און העברעאיש. די ערשטע בוכשטאבען פון די פערזען, לעזענדיג א פערזען העברעאיש און א פערזען אידיש, שטעלען צוזאמען דאס פאלגענדע: „שמואל הקטן ברבי משה אורי ז"ל חזקו אמצו“, קאפירט לויט דער לאטיינישער טראנסקריפציע, ביבל. דר. ג. לעווענשטיין, „יודישע אונד יודיש דייטשע ליעדער“, אין „יובעלשריפט צום 70טען געבורטס טאג דעם דר. י. הילדעסהייםער, 188—144.

איבער דאס שפיעלען.

מיד האָבן איר דריי בירוים,
אַב איר מיר עש ניט גלויבט,
זא זאל מיר עש דער וירט ביקענו,
דער עש פון מיר הינוועגן טרוג,
ווי וואל עש ניס וויש מיין צוג,
דאך וויל איד אין איד נענו,
צווישן ביניהם* אונ' ברעטהם,

דא אישט מיר עש גאר מישלונגן
ביי היישן שטיין ווארד איד גאר פדרונגן,
מיין געלט דאש ווארד מיר דא צו ריבן,
אין דען דינשט ווארט איד גיטריבן,
דש אישט מיר ווינציג עהר גיבליבן.

אד שפיל, ווי קאנשטו זא רעכט קליין,
דש געלט מיט דיינם הארטן שטיין,
גאר צערמאלן אונ' צו רייבן,
וואופן (קלאגן) איבר דיד נישריען אונ' אד,
דש נירגן קיין פארברגן וואד,
פאר דיר צו מאנ בלייבן,
דו ווילשט עש אלש דורכזוכן,
אונ' דורכנרינדן,

(* וויינהיים און ברעטהיים — צוויי שמעמלאך אין גראָסהערצאָגטום באַדען.)

אנטאָלאָגיע

דש מוש איד וואהל הארט פלוכט,
מיט דיינן פאלשן בינדן,
אך שפיל איד מוש מיך דיינר דר ווערן,
ווען איד הון (האָב) נומע (ניש מעהר) צו צעהרן,
פון טאָג צו טאָג וויל איד דיינ לאסטער מעהרן.

הערט איד וויל זי אייד טון קונד,
די מענכן אין טויט האָבן גיוואונד,
ווען זי נאָר נימט (קיינער) שאַנן,
ער זיי נוט אָדר ביז גינגט,
אך דש זי מישן ווערדן גישנט,
ווען ביזליך זי לאהנן,
אכצן אונ' דריי,
דש זינד די מינדשטן אונ' די מיישטן,
פיר מאכן מיך מיינש געלדש פריי,
זיבן צעהן שטעהן אויף,
מיד צו ליישטן,
ווי וואהל איד איר ניט ביגער,
זא קאמן זי דאָך זעלבר הער,
דש מאכט מיר אָפט דען בייטל לעער.

טורשט איד זאָגן איר ווערן מער ראביי,
די מיד מאכן לידן אונ' פריי,
אן געלט אונ' אויף אן גוט,
זעכצן אונ' פינף זיינט זי גינגט,
זעקש די האבן מיד אָנגיראנט,
פינפצן די האלטן מיינ געלט אין הוט,
מיינ זינד די מוש איד מעלדן,
עש אישט מיר גישעהן,
די קרייז (פעהלער) מוש איד געלטן,
דש ווערד איד אין ארמוט גיזעהן,
ווען איד וואהן זי זיינט ווער אנדרשוואן,
זא זיינט זי ברייט פאר מיר דאָ,
פאר גרייז ווערד איד אונ' אלטר גראָ.

פון ארמוט מוש איד איין וואנדלר זיין,
אך ווירפל דש גניש איד דייין,
זאלב אכט האשט דו מיד בשטריטן,
פאר ניין אונ' צוועלפן מאג איד ניט בישטאן,
13 וואלן מיר ניט זיין אונטרטאן,
אך דש איד עש אן לאנג האָב גיליטן,
יוען זי 10 אָדר 11 ערשטעקן,
זא בנינן זי הערפאר צו דרינגן,

שמואל הוגרלן

מיט הויבן אונ' מיט זעקן
שלאגן זי דריין די פפענינגן,
ער מערט דען הויפן אלזו שווער,
היימליך ביי דער זייטן שלייכט ער דאהער,
איי איד ווייט ווש דא אישט דער מער.

פאר שאנדן מוש איד רוימן דען פלאן,
פאר פירצן הערן די דא שטאן,
געגן דען זיבן ארמן האב איד זיבן אדר פירצן,
מיד הילפט גיט מיין ביטן נאך פלעהן,
נאך ווינציג זי זיך מיין ערבארמן,
זי האפן זי וואלן מערן,
ווען נור איין גוטי שאנץ ביטראב,
אונ' וואהן צו גיווינן גוט אונ' האב,
זא האט ער עש פאר האלבר גיטראגן אב.

מארגענט אונ' אבענט אהן אבגילאן (אויפהער),
קיין אנדר קורצווייל זי גיט האן (האבען),
ווען דש זי די צייט איבר זיצן,
הונגריג אונ' דורשטיג אונ' פערשמאכט,
ביי טעג אונ' די נאכט,
שפילן זי ווען זי ערהיצן,
זי שווארן גריינן אונ' ביישן,
זי ווישן פון קיינעם גוטן צו זאגן,
נאטש דינשט זי זיך ליצל (גיט) פליישן,
ביי די נאכט און די טאגן,
ליזל האלטן זי זיין גיבאט אין הוט,
אינגליכר גילושט זיינש גיזעלן גוט,
דרום ווערדן זי גימער זאט נאך וואהל גוט.

האט ער זיך שפילש ניג נעניט,
אונ' קענט ער דעם ווירפל זייטן גיט,
זא אישט ער נאך פארלארן,
פאר וואר גיל איד אים דש זאגן,
יונג אונ' אלט ווירד אים צוגיטראגן,
מיט לאנגן אונ' מיט קורצן זי אין ביטארן,
אך דער גראשן ועלשרייא (פלעשעריי),
די דרויף זיין ערדענקט,
מיט קוועקזילבר אונ' מיט בליי,
זיינט זי פארקלעבט אונ' איינגיזעננט,
זי האבן אויגן אונ' זיינד דאך בלינד.

אנטאָלאָגיע

איר מאכער מיטן ווערדן אז זי זינד,
אונ' אל דער זיד איר אונטרווינד.

ווש מאנ ער זיד ברומן (בעריהמען) זיינש גיווין,
פיל שיר געהט עש ווירד דאהין,
אז דש גראז דארט פאר דער זאָנן,
מן שלאָנט אים גיש אונ' דש איין,
ביהענדר דען איין פאגעלן קליין,
אישט עש פון איהם צעראַנן,
אישט דער בייטל פארבונדן שווער,
ער ווירד פיל שיעור גערינג אונ' מאַנר,
מן שפריכט דש איין שפילר,
איש דש אנדרן בייטל טראַנר,
אז ער עש גיווינט אזו עש ווירד הינגאט,
נאקט און בלאָז ער בישטאָט,
הין נאָך בלייבט אים שאַד שאַנד אונ' שפאָט.

יאַ שפיל ווי ווערשט דו די גאָטשפורכט,
די פון דיינן וועגן ווירד פערואורכט,
מיט דיינן פאלשן איידן,
דאצו זינדליך אונ' שענדליך ווארט,
דער דאָ פיל ווערדן גיהערט,
די גאָט זיין צו ליידן,
דער שאד בנינט אין זעהר צו רייען,
אים ווירד פיל וועה צו מוט,
ווי גערן וואָלט ער זיין שאנד בירייען,
דש ער זיין גוט אזו האָט פארדעמפפט,
זאָ ער קליינש האָט גימאכט,
דש בראָט האָט ער ניט דאפאן גיבראכט,
וועה אים דש ער עש איי האָט ערדאכט.

ליידש פיל אונ' אונגימאד,
וואָהנט אלש אונטער זיינש דאָך,
וועם דש נליק ניט וויל געבן,
דו פערקערשט דען בירמאן צו איינש שאלק,
פיל שיר געהט עש אים אז זיינש באלג,
דער וואהל מאכט גילעבן,
ווי שיר האָשט אין פארקארט,
צו רויבן אונ' צו שטילן,
ווען די אלטן שפריכוואָרט,
די פפלעגן זעלמן צו פעלן,
שפיל שטיל וואד האָך.

שמואל הוגרלן

צו זיינעם טויט ווירד דען לויטן נאך (נאר).
אז איינעם הערן לויפן זי אים פאר אונ' נאך.

זעכט (זעהט) וועלכר איין שינר שפילר אישט,
אונ' שפילט אָהן אלש ארגלישט,
אך ווי זעהר לאבן אים די בוכן,
דש לאב ווירד אים פיל צו שווער,
מז שפריכט דש זיינר די גוטן שפילר,
ליגן אל אין דער באדשטובן,
דש בין איך אינן וואָרדן.
מיט מיינעם שאד אישט עש גישעהן,
איך וואז (געוועזען) אויף אין דעם אָרדן,
דעם די בוכן פרייז באר יעהן (צוגעטהיילט),
וועלכע זיין, לייב צו שפיל פערפליכט,
ער שפיל ערליך אָדר ניכט,
זא אישט עש דאָף אלש נאך איין וויכט.

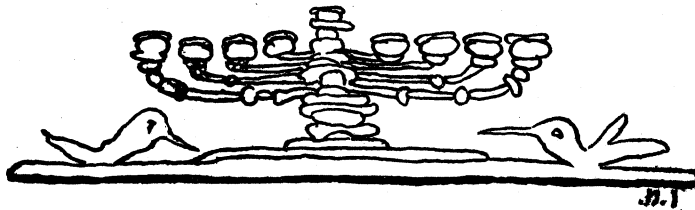
פאלש אונ' ליגן אישט איר גיריכט,
מיט באזהייט זיינר זי צוגיריכט,
זי טארן ניט נצויקעש (עדות) זאָגן,
זי שטיין אן דעם גיריכט אז די ליגנר,
אלר פרייך זיינר זי לער,
אונגליק אונ' לייך צו טראָגן,
ער אישט איין זעליגער מאן,
דער דא אן דעם זיינן גיניגט,
אונ' זיינעם גיזעלן אויף וואל נאן (פערגיכט),
ווש אים גאט האָט צוגיפיגט,
האלט דש גיריכט ניט פיר איין שפאָט,
עש גיבט דיר איינר איינן ראט,
דער זעלברט קיינן נייטן האָט.

מערק שפיל ווי איך דיר האָן גיפרייזט,
אז דו מיד האָשט אונטריוויזט,
אב איך דיר מאכט פארליידן,
פיל מענכר גוטער קנעכט,
דער צו עהרן וואר גירעכט,
מאכט ער זיך פון דיר שידן,
דש זאָל איין בירכמן באדענסן,
אונ' זאָל זיך פון דיר וועהרן,
אונ' זאָל זיין עהר ניט קרענסן,
אונ' זאָל זיך מיט דיר ניט בוועהרן,
צו פלוכן אישט דיין נאָמן בירייט.

אנטאָנאָגיע

דו שטיפטשט לייך איבער לייך,
וויירפל פון מיר זיי דיר וויירדזייד.

וויירפל דיין לאב איד פרייזן וויל,
אונ' דעשנלייכן קארטנשפיל,
אורלופא (אורלויב) וויל איד אייד בירדן געבן,
איד האב מיד נו רעכט ביראכט,
די רעד די איד האָן בולן ברוכט (פערענדיגט),
דארווייר וויל איד ניט שטרעבן,
איר זאלט צו נאנץ אורלויב האן,
מיין לאסט זאלט איר ניט מעהרן,
ווען נימט (קוינר) מאג פאר אייד בישטאן,
איד וויל מיד בארכש ביקעהרן,
גענצליך אין גאטש הוט,
זא מאג איד בלייבן וואהל ביהוט,
דש ניב מיר גאט צו גוט.

אליהו לעוויטא.

אליהו לעוויטא (אליהו בן אשר הלוי אשכנזי, אליהו בחור, אליהו מדקדק, אליהו תשבי) — שריפטשמעלער. געבארען אין ניי שטאדט ביי נירנבורג אין יאהר 1468 (לויט ווינטער און ווינשע 1469). אין 1507 האָט ער איבערזעצט אין אידיש דעם איטאליענישען ראָמאַן 'BOUVO DANTONA' אונטערן נאָמען „בבא בוך“ (פון וואָנען ווי עס שיינט, עס שטאַמט דאָס ווערטעל „באָבע מעשה). אין 1540 איז דאָס בוך ערשינען און אין זעהר פּאָפּולער געוואָרען אין 1545 אין אויף אַרויס זיין תהלים איבערזעצונג. אליהו לעוויטא איז אויך געווען א בעריהמטער העברעאישער געלעהרענטער און גראַמאַטיקער. געשטאַרבן אין 1549 אין ווענעדיג. דער עק זעמפליאר פּונם „בבא בוך“, פון וועלכען דער פּאַליגנער אויסצוג איז קאַפּירט, געפינט זיך אין דעם נויאַרקער אידיש־טהעאָלאָגישען סעמינאַר. געדרוקט אין אמסטערדאַם: „בדפוס אורי פייבש בן אורן הלוי זצ"ל, (מר.) שאפירא — ביבליאָטעקאַר פון סעמינאַר טהיילט סיר מיט, אן ער איז נוט באקאַנט מיט „אורי פייבש'ס“ אַנ־דערע אויסגאַבען און ער איז זיכער, אז דער באטרעפּענדער עקזעמפּליאַר איז געדרוקט געווען אין תכ"א (1661). די צייכונג ווי הערצאג דודון טויטעט הערצאג גווירן, געפינט זיך אין דער אויבענדערמאַנטער קאַפּיע. ביכל, יוד. ענג. ענצ. 2, 331; יוד. רוס. ענצ. 4, 689; א. שולמאַן אין „יוד“ 1900, נומ. 17; באכער „צײַטשריפט“ 43, 206; יוד. רוס. ענצ. 10, 118 — 120; מ. גריני בויים „יודיש־דייטשע כרעסטאָמאַטיע“ 78—87, 479—551; „תולדות אליהו התשבי“ מאת שלמה באָבער; ווינטער און ווינשע 2, 225—226; ז. ריינע „לעקסיקאָן“.

כבא בוך.

פארווארט.

נאָט דען זאָל מן איביג לובן
אונ' זיני וואונדר זאָל מן קונדן
ווען ער איז גיאכפרט אונ' דער הובן
אין ורומי לייטן מונדן
ער איז גיוועלטיג אונטן אונ' איבן
זיין לוב איז ניט צו גרונדן
קיין מענש דער עז קאן פולענדן
ווען עש האָט נוך דרום נאָך ענדן.

זיין הייליגר נאָמן זאָל מיר שטערקן
דש מיר ניט זאָל מיסלינגן
צו פולענדן דש דאָזיג ווערקן
איין וועלט בוך צו טייש צו ברענגן

אנטאלאגיע

אונ' דש איך זאל ור מיד מערקן
אונ' ניט פעלן אן קינר לייא דינגן
אונ' דש דיא לייט זאלן מיינר ניט לאכן
נון הערט אויף עש וויל זיך מאכן.

מן שפריכט וויא אין לאמפארטן
וואר נזעסין ור לאנגן צייטן
איין הערצונג פון הוכר ארטן
זיין גלייכן וואר ניט אין ווייטן.
הערצונג גווידון היש מן דען צארטן
איין שטארקר דעגן אין אלן שטרייטן
מיט גרושר ערין טרוג ער דיא קרונה
אין איינר שטאט דיא היש אנטונה.

דא אינן הט ער זיין צייט ור טריבן
אונ' וואר נון איין מן פון זעכציג יארן
איין כוד האט אונש אזו גישריבן
וויא דער הערצונג זא הוד גיבורן
אלן טאג און ווייב וואר גיבליבן
אונ' מיט ורויאן גיוועזן פר ווארן
אונ' דא ער קאם אין זיין עלטר
זוען מן אין בידעקט זא וואר אין קעלטר.

אל דש ווערמן אין ניט קלעקן
ער טעט אז וואלט ער דר פרידן
זיא שפראכן צו אים זייני ווייני ריקן
גינעדיגר הער פולגט אונזרם הערן
שיקט צו זוכן אין אליין איקן
אירגנט נאך איינר יונגי ווארמי הירן
דיא אייד זול ווערמן אונ' אויך זאל פפלעגן
וואול אים ווער ער לענגר אליין גילעגן.

דיש הערצונג טוכטר פון בורגנייה
דיא וואר אין צו דער אי גיגעבן
איר גלייכן וואר ניט ביז קען באבילונייה
זיא גפיל אים וואל אונ' וואר אים עבן
זיא וואר גיהיישן דיא שין ברנדונייה
בייא אים הט זיא איין קעשטליך לעבן.
וואש זיא בינערט וואר איר גיאכט
זיא הט גומי טעג אונ' ביזי נאכט.

זיא ווערמט אין מיט גומן מורן
איר קאן אייד ניט מין גיזאגן

אליהו לעוויטא

דעם שימפפא בראך אויש דען בורן
דיא שון ברנדונייה דיא וואר טראגן
אונ' ניוואן איין זון פון גאטש גינודן
קיון שינר קינד זאך מן ניא מיט אויגן
דעם זיין ניבערד זא וואל אן צאמן
ער היש בכא מיט זיינם נאמן.

וואש גרושי ורייד טריב נון זיין פאטר
דאז מעכט איר נון וואל גלאבן
נון הט ער איין בורג גרובן דען כאט ער
דש ער אים זולט היטן דען קנאבן
אונ' זולט זיין רעכטר גיפאטר
דער גרוב טעט וואש ער וואלט האבן
דער זעלביג גרוב היש סיניבלד
זיין שלום היש שנשימון אין איינם וואלד.

קיון פעשטרר שלום וואר ניא גיזעהן
דינז הילט דער הערצוג וואש ער הט איינז
עז לאג פון אנטונה איין מיל אודר מעהן
וואר גיבויאט אויף איין הוכן שטייגן
דער הערצוג ביגונד צו סיניבלד צו זאגן
נעם מיין זון אונ' לאש אין דיין ווייב זויגן
אונ' הייש אין אויף ווארטן מיט אל דינגן
אונ' ווען ער וויינט זא הייש אין זינגן.

דער סיניבלד נאם דען יונגן הערן
אונ' ברוכט אין קען שאנשימון זיינם ווייבן
זיא זויגט אין פון הערצן גערן
זיא וואושט ניט וואש זיא מיט אין זאלט טרייבן
מן זאך דא ער ביגוט גרוש צו ווערן
דש ער וואודר איין מאן זיינש לייבן
דא ער וואר איין יונג פון צעהן יארן
דא טרוג ער שמעטש צוויין דרייא אין הארן.

אונ' סיניבלד דער לערנט אין פעכמן
שמעכן שירמן אונ' טורנירן
אידרמן וואלט ער הרגן אונ' שעכמן
גר ווילך ולף אים זיין הירן
אונטר וויילן מיט פיר פוינף קנעכמן
ער צוד צו זיינר מוטר שפצירן
אבר זיא וויש אים ווינציג ליב שאפט פפלעגן
זי הט אין פיינט פון זיינש פאטרש וועגן.

איין זין וויל איד דער צו טראכטן
אונ' זאלט עש מיד מיין לעבן קושטן
איד וויל ניט בייא אים אזו פור שמאכטן
אונ' פר רושטן.

איין פיינן יונג וויל איד מיר אכטן
דער נאך מיינס ווילן מיט מיר וועט פושטן
נון הט זיא איין הופמן דער היש ריצרד
אויף בושהייט גר גישווינד ער ווארד.

איין מאָל רופט זיא אין אין דיא קאמר
דיא איר דער הערצונג הט לאָשן בויאן
אונ' שפרד ווילשטו מיד ניט פור רוטן
איין גרושי זך וויל איד דיר גיטרויאן
אונ' וויל דיר שענקן טויזנט דוקאטן
אונ' מושטו עש ניט עש ווערט דיר גירויאן
איד וויל דיר מאכן איצונדר טיטן
איד וויל שרייאן דוא הושט מיד וועלן ניטן.

דיא ברנדונייה שפראך דוא מושט דיד דער וועגן
איין צוק צו ציהן ביז אין פרנצה
דא יצט איין יונגר שטולצר דעגן
דער היישט הערצונג דודן פון מאגנצה
מיין מאן שטאד איין מאָל איין דעגן
זיינס ליבן פאָטר אין זיין פאנצה
דרום זאָלשטו צו אים שפראכן
איד וויל אים זיין פאָטר העלפן רעכן.

אונ' דען דאָזיגן בריף זאָלשטו אין טראָגן
דש ער הער קומט אין לאמפרטן
מיין מאן זאָל ער צו טוט דער שלאָגן
אין יענס וואלד אין זיין טיר גארטן
דאָ וויל איד אין איין שיקן צו יאָגן
הייש אין מיט זיין קנעכטן אויף אין ווארטן
ער ווערט ניט פיל דערפון פעכטן נאָך שארמוצלן
הייש אים נייארט געבן דורט דיא קוצליין.

דען זאָל ער הער קומן איבר שטוק און איבר שטיינן
אונ' ער זאָל איין נעמן דיא שטאָט פור אלן זאָכן
זאָ וויל איד דען זער שרייאן אונ' וויינן
ווער איד נייארט קענן פור גרושם לאָכן
מיט אים וויל איד מיד בלד פור איינן
נאָר בלד וועלן מיר דיא הוכצייט מאָכן
אונ' טאָג אונ' נאָכט וויל איד אז אים הענגן
וואש איד פור ווימט האן וויל איד ווידר איין ברענגן.

אליהו לעווימא

אורלב נאם דער ריצרד אונ' פון איר שיד ער
און נאם דען בריה אונ' צוד זיין שטרושן
דוד גירוכט ער זיין העריון אלזו בידר
אונ' ער טריב מיט אים זעלבש איין יאמר גרושן
ער הט אופט מוט אום צו קערן ווידר
דוד וואלט אין דער טייביל ניט לאזן
דש אונגליק זולט זיך אזו שאנצן
ער צוד דא היז אונ' קאם קען מננצן.

ער רייטט צום פאליש אונ' באנד אן זיין פולן
אונ' ער קאם הינויה אין זאל גיטרעטן
אונ' ער זאגט דודון וואש זיא אים הט ביפולן
אונ' נאב אים דען בריה אז זיא אים הט גיבעטן
ער ליעט דען בריה צווייא דרייא מולן
אונ' דער נאך וויין ער אין זינן ווייזן רעקן
אונ' מיט גרושן צארן זאגט ער צו זיין ביט לייזן
שלאגט פלוקש אויה דען מיט קניטלן.

ואננט אין אונ' ווערפט אין אין טורן
דער פור רעטר דער מוז הענגן
איד וויל ניט גיטרויאן דער פאלשר הורן
זיא מיינט מיד דורט היז צו שפרענגן
דיא פור רעטרייא דיא זיא אן מייז פאטר פורן
דא מיינן זיא מיד צו ברענגן
ריצרט דר שראק אונ' הוב אן צו זאגן
הער איר זאלט אייד ניט פארגעהן (שלאגן ?)

שיקט אויש אונ' זייט אייד דער פרוגן
איד וויל מיד קיגן אייד פור בינדן
פינט איר דש איד הון גילוגן
זא זאלט איר מיד לעבנדיג שינדן
דודן גירוכט איד זאלט וואגן
ער הוט שלעכט וואר דש וואורד איד בינדן
עש איז איין זאך דיא דא איז צו גלאבן
וועז קיין יונגי ורויא מאג קיין אלטן מאז האבן.

ער שפראך צו ריצרד צוד נאר דרוט
אונ' הייש זיא זיך וואל דרויה ריכטן
שפראך איד וויל איר העלפן אויז איר נוט
דש וויל איד מיד קיגן איר פור פפעליכטן
אזו ברוכט ריצרדן דש בעטן ברוט
נון הורט אויז וואש זיא קונט ריכטן

אנטאלאגיע

דאָ עש זיא נון דוכט צייט דער זכר
דא ביגונד זיא זיך גאר קרנג צו מאכן.

אז איינס זונט צו נאכט צו דרייאן
דער בורא מוש זיא פעלן אונ' פפייגן
דאָ הוב זיא אז צו קרעכצן אונ' צו שרייאן
קיין מענש קונט זיא דער שווייגן
לונג אונ' לעבר מאכט זיא זיך שפוייאן
זיא שפראך די ש מוטש די ש בין איך אייגן
אוי וויא מיין לעבן מוז איך לאסן
די מוטר וויל מיר דש הערץ אב שמוסן.

דער הערצונג קאם צו איר גיגאנגן
דו ליבי קרון וואָש איש דיר ווידר פארן
דש הארן גלאָז טעט ער איר לאנגן
און שפראך ליבש הערץ דאָ אונפפאנגן דיין הארן
אונ' זאָג מיר וואו הער נוד הושטו פור לאנגן
קיינר לייא זאלשטו דיר ניט שפאָרן
זאָג מיר וואָש דו ווילשט האָבן גערן
איז עש אין דער וועלט זאל עש דיר ווערן.

ברנדונייה שפראך דורפט איך אייך מיאן
איך וואָלט אייך גערן ביטן איין בעטליין
דאָז איר אייך זאלט מורגן וריאן
אונ' אויז דייטן יאָגן נאָך איין ווילד ברעטליין
דאָז איך עשן אין איינר בריאן
אודר דרויש מאכן איין ווארם ברעטליין
ליבר הער קונט איר מיר עש בישיקן
מיד דוכט עש וואורד מיד גאנץ דער קוויקן.

ער ליגט זיך צו איר אונ' זיא מיט אנדר ריטן
ביז עש ביגונד דאָ הער צו טאָגן
דאָ פור ער פלוקש אויף זיינס ביטן
אונ' היש אים זיין הארניש אלדאר טראָגן
אונ' ער שפראך מן זאלט אויף טרומיטן
מיט אל זייני קנעכטן וואָלט ער אויז ציהן יאָגן
דאָ ברנדונייה ביגונט דש צו זעהן
דא שפראך זיא ליבר הער דש זאל ניט גישעהן.

איך זאָג אייך ליבר הער טרויאן אים רעכטן
דש הארניש מוכט אייך דער היצן
דערפט איר דוד מיט נימנט פעכטן

אליהו לעוויםא

דרום רום איך אייך מיט וויצן
ציכט נייארט דאָ היז מיט צוויז קנעכטן
דיא איכרינגן לאַשט היימן זיצן
איר הט נינגון גיזעלשאפט אָן אין בידן
דער ליב לידל ליש זיך איכר רידן.

אונ' ער ריט דאָ היז דען זעלביגן מורגן
דער הערצוג פרום אונ' דער צו ערבר
מיט צוויז קנעכטן און אלי זורגן
אויף זיינר הנט טרוג ער איין שפרבר
נון הט זיך אין דעם וואַלד פור בורגן
הערצוג דודן דער לאַנדש פור דערבר
אונ' וואַרטט דורט ניט ווייט פון דאַן
מיט פיר הונדרט גיהערנשטי מאַן

הערצוג גווידון מיט זיינם הונדן
ער יאָנט נייארט איין קליינש וויילן
דאָ עש דוכט דודן זיין שטונדן
דאָ קאם ער פֿלוקש הער בור צו איילן
אונ' ער שלוג גווידון גאָר טיפי וואונדן
אונ' שוסן אויף מיט אירן פפייילן
דש דיא פפייילן בלייבן אין אים שמעקן
דאָ שמורב ער ליידר אויף דעם פלעקן.

אונ' דאָ דש דאָזיג נון וואַר גישעהן
היניין אין דיא שטאַט קומט זיא צו דענן
דודן, דודן הובן זיא אָן צו ייהען
אונ' הובן אָן צו מורדן אונ' צו ברענן
אזו בלד אז אין ברנדונייה וואַר דער זעהן
פון ווייטן וואַר זיא אין וואַל קענן
אונ' גאָר ביהענר לוף זיא אים אנקיגן
אונ' זיא פורט אין היים ער מושט זיך צו איר ליגן.

דרום ליבן הערן איר זאָלט שוויאן
וואַש אונגליק קומט פון דען ביזן ווייבן
וויא זיא מאכט אירן מאַן צו שטיקן הויאן
דש זיא אירי ביברייא וואַלט טרייבן
אלי אונגליק קומט פון דען ביזן ורויאן
זעכט וואַש שלמה המלך טוט שרייבן
וויא ער זוכט איין ורויא איין רייני
אונ' זיין טאַג פאנר ער קייני.

אנטשלאגיק

נאכווארט.

דאך וויל איך נענן ואך
ווער דש בוך הט גימאכט אונ' גישריבן
אליהו בחור נענט ער זיך צוואר
איין גאנץ יאָר הט ער דאך איכיר פור טריבן
אונ' הט עש גימאכט דש זעלביג יאָר
דש מן צילט צווייא הונדרט אונ' זעכציג זיבן
ער הט עש אויש אין ניסן
אונ' הוב עש אן אין איר
נאָט זאָל אונש געבן רוא פור אלן בויוז טיר.

אונ' זאָל אונש דר ליזן אויש אונזרן פיין
אונ' זאָל אונש דיא גינוד געבן
דש מיר אל מושן זוכה זיין
משיח צייט צו דער לעבן
דער זאָל אונש פירן קען ירושלים היניין עבן
אודר ערגאנץ אין איין דערפליין דר נעבן
אונ' זאָל אונש דש בית המקדש ווידר בוואן
אמן וכו' יהי רצון אמן טרויאן.

הקדמה.

צו אליהו לעוויטא'ס תהלים איבערזעצונג.
געבראכט פון ב. באראכאו'ס זאמלונגען.

איר ורומי ורויאן די אן דעכטיגן,
די ביגערן צו לאָבן דען אלמעכטיגן,
דא העיבט אויף אויירי אויגן און זעכט
דש הייליג תהלים דש גוט אונ' גירעכט.
דש האָט גימאכט דוד המלך עליו השלום.
דש זאָנט מאן אז ווייט אז דער עולם.
אבר אין טוויטשן האָט מאן עש ניט וואָל גיפונדן,
דרום האָבן מיר עש צו דרוקן אונטר וואונדן.
זאָ ווערט איר דינן וינדן מיינסטר שטוק,
ווי עז אלין אין ור טוויטשט נאָך דעם דקדוק.
דרום די מלמדים די מיט דען יונגן קנאָלן
און תהלים רעכט טוויטשן וואָלן.
די ווערט דש דאָזיג תהלים אונטר ווייזן,
דש זי ניט מעין אין טוויטשן גרייזן.
אונ' דרום זאָל עז קיין ורוי אנפערן
אונ' זאָל עז קויפן ווי עש איר קאן ווערן.
אונ' זאָל עש אויז לייאן אלי וואָוד,
אז די מזמורים גיציכינט אין דעם בואָד.
זאָ ווערט זי נאָטיז הולך דר ווערבן
אונ' דש ליכט גן עדן ווען זי ווערט שטערבן.

דיכטער אונבאקאנט.

דאס פאלגענדע ליבע - ליד

איז ווארשיינליך איינע פון די ערשטע אויף דער
טעמא אין אידיש. עס איז קאפירט פון א כתיב
יד אויף פארמעט אין רש"י-שריפט, וואס געפינט
זיך אין דער אמבראזיאנישער ביבליאטעק אין
מילאן (איטאליען). דער כתיב געהערט צו א
גאנצען ארכיוו, וואס שטאמט פון די צייטען פון
לוקרעציא בארדושיא און דעם דיכטער פיעטרא
בעמבא, ד. ה. מיט פיער הונדערט יאהר צוריק.
דאס ליעד ווערט געבראכט פון ב. באראכאוויס
זאמלונגען. ביבל. א. בערלינער, „אין גאנץ איז
כער די ביבליאטעקען איטאליענעס". (די אויס
לייגונג אויסגעבעסערט).

א ליבע-ליד.

וואו זאל איך הין, וואו זאל איך הער,
וואו זאל איך מיכז הין קערן?
איך בינו איין ציונט, מיינ הערץ דאן ברענט,
איך קאינו ניט פריי ווערן.
דא שפעהט די הערץ אלר ליבזט מיינ
די איך האב אויף דער ערדן.

דיכטער אונבאקאנט.

דאס „שמואל-בוך“ געהרט צו די גרויסע אַנאָנימע קלאַסישע ווערק פון דער אלט־אידישער ליטעראטור פון 16טען און 17טען יאָר־הונדערט. (באקאנט זיינען: די ערשטע אויס־גאבע אין אויגסבורג, 1544, אין מאנטווא, 1562 (?), אין קראקוי, 1593, אין פראג, 1609, און אין באזעל 1612.) אויסער דעם אין דאס בוך אויף פיעל גע־נאנען אין איבערגעשריבענע עקזעמפליארען. (צו אונזער צייט זיינען דערנאָנגען צוויי אויגע־כתב־יד'ן, פון וועלכע איינער געפינט זיך אין דער האַמבורגער שטאַט־ביבליאָטעק און דער צווייטער אין דער נאַציאָנאַלער ביבליאָטעק פון פאַריז.) די אויסצוגען, וואָס ווערען דאָ געבראַכט זיינען גענוי־מען פון דער ערשטער אויגסבורגער אויסגאַבע און פון דעם האַמבורגער כתב־יד. א סך איבערועצער פון חנך האַבען נאַכגעאַהמט דעם „שמואל־בוך“ און האַבען גענראַמט „בנגון שמואל בוך“. דעם דאָ זיינען נגון אַדער פאַרם האַבען אַנדערע אַנגערופען „אַכט געזעץ“, ד. ה. אַ סטראַף פון אַכט שורות. און יעדע שורה באַשטעהט פון דריי־פיער פערז־פּיס (מערהערסטנס יאמבען, אַדער אמפּיבאָיען, זעלטען ווען טראַכיען און דאַקטילען). עס זיינען פאַראַן פאַרשיידענע השערות וועגען דעם מחבר פון דעם דאָזיגען ווערק. ז. באַמערקונגען צום „שמואל־בוך“. (די אויסלייגונג אויסגעבעטערט).

פון „שמואל-בוך“.

ווער מיט גאַנצעם הערצן
זיין זין האָט גיקערט
צו אונזרם ליבן הערן,
ווי אָפט ער אין דר נערט!

זיין גינאָד אונ' זיין זיכערהייט
נאָך ני גילאַג,
ער היילפּיט זיין קנעכטן,
עו זיי נאכט אָדר טאַג.

זיין לאַב קאָן נימאַנט עכרן,
ווערר ורוי נאָך מאַן.
דאַרום זאָל מאַן שווייגן,
ווען מאַן עו ניט וואַלענדן קאָן.

ער האָט אונז גיהאַלפּן
אָפט אויז אונזר נאָט
אונ' האָט אונז ור געבן
אונזר זיונד אונ' מיסטאַט.

מיר האָן אין אָפט דר ציונרט
אונ' ווירר אין גיטאַן,
זאָ האָט ער אונז איין וויילן
אונזרן ווינדן גילאַן.

ווען מיר אין ווירר אן רופטן
אונ' לייסטן זיין גיבאַט,
זאָ האָט ער אונז גיהאַלפּן,
דר לאַיזט אויז אונזר נאָט.

דר בון וויל איד שווייגען,
עו ווער צו זינגן ויל,
בון דעם בוך שמואל
איד אויף זינגן וויל.

ווי גאָט יתברך דורך זייני גיוטי
גרוש וואונדר האָט גיטאַן.
דער וועל אונז אין דעם גלות
אין קיינן נאַיטן לאָן.

ה.

עז וואָז איין כהן גדול,
דער וואָז עלי גינגאָנט.
אונטער אל ישראל וואָז ער
איין ריכטער איין דעם לאָנט.

איין דען זעלבן צייטן.
דאָ ישראל זאָס
איין דעם לאָנדי כנען,
קיין קיוניג אונטער ישראל וואָז.

ער שרייב אונ' לאָז
איין גאָט דינסט וואָז ער ביריט.
ער טעט אל מאָל דאָז בעסטן,
אל באַזוהייט וואָז אים לייט.

דער זעלביג כהן גדול
איין דער שטאַט שילא זאָס.
איין דעם לאָנדי כנען,
קיין קיוניג וואָז.
ער דינט אונזער הערן

ז.

דער זעלביג מאן אלקנה
האָט צו זיינעם לייב
חנה אונ' פנינה
גינאָמ צו צוויי ווייב.

נון זאָס איין זעלבן צייטן
צו רמה איין דער שטאַט
איין מאָן דער היס אלקנה,
דער מאַכט די ארמן זאָט.

ח.

ער וואָז איין לוי ורומר
אז מאן עז גישריבן וינט.
דא האָט מיט אים גיטראָגן
פנינה צעהיין קינד.

חנה די וואָז (איין) שאַיני
אונדי וואָל גיטאָז;
דא קאָנט איר מאן אלקנה
קיין קינד מיט איר האָז.

ט.

ווידר זיין ווייב פנינה
האָט ער גיטאָז ני,
דענאָד האָט ער ליבד
חנה ווען זי.

חנה די וואונדר שאַיני
איין זיינעם הערצן לאָג,
ער קאָנט איר ניט ור געסן
ווערד נאָכט נאָד טאָג.

י.

דז זי צום רגל גינגן
אונ' בראַכטן אָפּפיר דאָר;
אַל יעדליכן גינגן
זי צו דעם רגל דאָר.

נון האָט דער מאן אלקנה
איין ורומקייט דר דאָכט,
דאז ער די לוייטי
מיט אים גען שילח בראַכט.

יא.

ווען ער גאָט האָט גידיניט
זאָ טראַנק ער דען וויין,
אונ' וואָלט מיט אל זיינעם גיזונדי
אל מאָל ורוייליך זיין.

איין די שטאַט שילח,
דא די הייליקייט וואָז,
מיט אל זיינעם גיזונדי
איר קיינן ער ניט ור גאָס.

אָנשטאַלענדיג.

יב.

דש ולייסט זיך דער יונגן.
דש ער עז ניט ור גאס,
אונ' גאב חנה דש בעסטי.
דארום טעט ער דאש,

אונ' דער מאן אלקנה
ביגאביט זיין גיזינד
איקליכו ביזונדר
בייד ווייב אונ' קינד.

יג.

דש בור דראם פנינה,
דש חנה גאב וואז גוט
אונ' האט אל מאל דו בעסטי;
גאר ציורניג וואז איר מוט.

דא זי ניט זאלט טרויארן
אום איין קינדליין
אונ' זאלט מיט אירר געלן פנינה
אל מאלט וראליך זיין.

יד.

דען גרושן אונ' דען קליינן ?
דש לאז מיד בור שטאן !
דו זאלסט מיט דיין קינד גאבן
אויף הר וארהר גאזן...

זי שפאטיט אירר געלן,
זי שפראך: „דו זאלסט מיר זאגן,
חנה מיין ליבי געלן,
ווש האסט דו ניקויפט דיין קנאבן.

טו.

ווען דו נון גישטירביסט
זא ביסטו פולענד בראכט,
דיין נאמן ווערט ור געסן
אונ' נימר מער גידאכט.

„זיכסטו, ווי מיין קינד
אירי גאבן טראגן ?
דו ווייסט דאך בון קינד
ורוייד נישט צו זאגן.

טז.

זאלט איד אונזרם מאן
האלבר בון דיר זאגן,
איד גיב דען מיין טרויאן,
ער וויורד דיר ניט ור טראגן“.

דש בור דראם חנה
אונ' דענאך שווייג זי שטיל:
„מינים מאן אלקנה
איד עז ניט זאגן וויל.

יז.

דער שמאכחייט אלזא וילן
אין צארניגם גיראן
חנה די ויל שאיני
קאנט קיין רו בור איר האן.

ווען זי נון וויורד קערטן,
צו נאמין דינסט בירייט,
איר געלן פנינה
אל מאל צו איר זייט.

יח.

דא שפראך איר מאן אלקנה:
„חנה, איד וויל דיר זאגן,
דו ווייסט לעכט דש דו
קיין קינדליין קאנט טראגן ?

דארום וואז זי ניט וראגן,
אירן צאן זי בור ביים.
זי וואלט ניט עסן נאך טרינקן,
זי וויינט אלזא היים.

דעם שמואל-בוך

יט.

דא שווייג זי אלזא שטילן.
ביו דש מאן ניט אס,
אונ' גינג בור דען טעמפיל,
דא דער כהן גדול וואו.

האן איד דיד דאך ליבר
ווען דיין געלן פנינה,
אונ' ניב דיר אל מאל דש בעסטי,
דארום זאלסט דו זיין וראָאָ.

כ.

דו האָסט מיט דיין גינאָרן
בישאפן אויף דער ערדן
לויט צו גיווינן קינדר,
אלזאָ לאָסט מיד אויף ווערדן.

אויף האָב זי איר אויגן
אונ' זאָך דען הימיל אן :
„דו זאלסט מיר, הער גאָט, העלפן,
דו איד גיווינן קאָן.

כא.

זאָל איד קיין קינד גיווינן.
ליבר הערי מיין.
זאָ לאָס מיד עיוויג לעבן,
אז די ענגיל דיין.

„זאָ האָסטו דען אין דינים
(איינזיג) הימיל רייך
ענגיל די קיין קינד גיווינן
אונ' לעבן עיוויקליך.

כב.

דש זאָך דער כהן גדול,
צו חנה ער זיך קארט,
איר לעפצן זאָך ער ונאָגילן,
איר רעיד ער ניט האָרט.

„זאָל איד יא שטערבן
אונ' זאָל ווערדן ביגראָבן,
זאָ לאָס מיד, ליבר הער גאָט,
ביפאָרני קינדר טראָגן!“

כג.

ער גידאַכט אין זינים זיני,
די ורוי מוז טרונקן זיין.
ער שפראַך : „דו זאלט הין וועג גאָן,
מאן טרינקט אלהיע ניט וויין!“

אין דען זעלבן צייטן
וואָן ניט דער זיטן,
דו נימאַנט בור דעם טעמפיל
גימעכליך פפלאַג צו ביטן.

כד.

נון זיינט איר דאָך קיין גבוא,
נאאירט איין שלעכטר מאָן !
איר רוח בון גרושם לינדי
מיינן שאַפפיר אָן.

זי שפראַך : „ליבער הערי !
איר האָטו ניט רעכט בידאַכט.
איר האָב אן דיזם טאני
קיין וויין אין מיד גיבראַכט.

כה.

„גאָט דער אלמעכטיג האָט מיד
דיר הייסן זאָגן :
נעי היים צו דינים הויז,
דו ווערסט איין קינדליין טראָגן.“

עלי דר כהן גדול
די ורוי ער אן זאָך :
נון מאַכט איר גערן האָירן,
ווי ע' צו איר שפראַך :

כו.

דא גינג זי מיט ורוידן
היים אין איר גיצעלט.
אלקנה אונ' איר גיזינד
די צאהין איבר דש ועלד.

דא ניינט זיך די שאיני ורויא
צו דעם כהן גדול:
„דו ביסט איין רעכטר נביא,
דש האיר איר איצונדר וואל!“

כז.

דש קינד ווארד גיבארן
אונ' וואז שמואל גינאנט.
אונטר אל ישראל
זיין נאמן ווארד דר קאנט.

וויידר היים גען רמה.
בור וואר איר אויף טו זאגן:
חנה די ויל שאיני
ווארד איין קינדליין טראגן.

דש גיזאנק דוד.

א.

דעם הערן קיוניג שאול
האסטו מיך ניט גילאזן.
דו הילפסט מיר הער גאט אל מאל,
מיין ווינדי מוסטן צו גאן.

איר לאב דיך גאט מיט ורוידן,
צו גאנגן איזט מיין לייט,
מיין ווינדי די זיין בור שעידן,
דיין גינאד האט מיך דר ורויט.

ב.

דו האלפסט מיר מיט גרושן וואונדר
אויף דעם ועלז זא האך,
דו זענדיסט מיר ביזונדר
איין ענגיל, דער צו מיר צאך.

אייניג גאט ישראל,
ווער קאינט דיין לאב ואלענדן?
דיין ווינדי קומן אין די העל,
דיין ורוינדין הילפסטו ביהענדן.

ג.

מיין שלאז אונ' מיני ועסטי,
מיט אל מיין היולף זא גרוש,
דו ביזט גאט דער בעסטי,
אויף דען איר מיך בור לאזן.

דא ווארד איר לעידיק באלדי,
איר לאב דיך השרי מיין!
דו האלפסט מיר אין דם וואלדי
דא שאול צאך היז איין.

ד.

איר לאב מיט האהיר שטימן
גאט דען הערן מיין.
מיין קעל די מוז דר קלינגן,
לאז דירן גיהארוואם זיין...

מיין בישימט אונ' מיין הערשאפט,
מיין היולף אונ' מיין שטערקער,
דו לייסט מיר הער גאט גרוש קראפט,
דיין היולף איזט מיין בינער.

ה.

עז זיי ביי נאכט אדר ביי טאג
ער היולפט זיין קנעכטן,
זיין היולף אונז ני גילאגן.

איר רוח אין אן אין אל מיין לייט,
גאט דען הערן מיין.
ער הארכט מיך בון זינדי הייליקייט,
מיין ניבעט דו נימט ער איין.
מז לאבט גאט מיט רעכטן.

דאָס שמואל-בוך

1.

נאָט נאָב אונז די תורה
אויף סיני דעם בערג,
מיט צייכן אונ' מיט וואונדר
אונ' מיט גרושר שטערק.
לעבענדיג נאָט מיין שאַיפּיר
מיין העלפּר עיוויקלייך,
אייניג נאָט (דר הערשיך
אין) הייליגן קיוניג דיך.

2.

נאָט האָט מיר גיראַכט
אז דען ווינדן מיין;
מיין ווינדי זיין צו בראַכט,
זי מיוזן מיין קנעכט זיין.
בזן מיינן ווינדן אַלן.
ווער מיר עי בראַכט אין נאָט,
זי זיין אל מאַל גיפּאַלן,
נאָט יתברך מיר גיהאַלפּן האָט.

3.

אלי שעלך אויף ערדן,
איר באַסהייט האַלף זי ניכט.
צו כפרה מיוסטן זי ווערדן
די ואלשן באַזיווייכט.
נאָט קאַז מיר וואָל דר לאַזן,
איד לאָב (מיין) נאָט מיט רעכט.
ער היולפּט פון אַלם באַזון
דוד זיינע קנעכט.

4.

אפינבאַר וויל איד דיך לאָבן
פאַר דען וואַילקירן אַל.
אין דיינע הימל דאַבן
איד לאָב דיך נאָט מיט שאַל...
גינאַד מיר ליבר הערי
דא מיט טריט איד הין דאַן.
מיין הערץ זאַלסטו (מיר) לערנין
דש איד דיר דיגון קאַן.

נאָכוואָרט

גילאָבט זיי נאָט, דער מיר האָט געבן קראַפּט אונ' שטערק
צו אז העיבן אונ' צו וואַלענדן דיזעס ווערק,
אין נאָט אברהם יצחק אונ' יעקב,
אונ' דער דעם דוד אויז אל זיינן נאַיטן האַלף.
דער וועל מיר אויך זיין היולף צו שיקן,
דש איד זיינן ווערקן זאַל ביגליקן,
צו דרוקן אנדרי ספרים מער,
אַלז איד האָב גיטאַן ביז אל הער.
דען ניגון פון דעם ספר שמואל,
דען קאַן כל ישראל.
ער אונ' דש ספר מלכים איסט אַלז איינר.
איד האַלט עס זיי גירנאַנט קיינר,
ער קאַן דען נגון בור הין.
זא האָט ער דש לערן געלט צו ניוויזן...
זא געכט מיר דש געלט, נעמט אויך די וואַר,
זעט הין האַכט אויך אין נומ יאַר.

דיכטער אונבאקאנט.

ספר מלכים — א פארטועצונג פון „שמואל בוך“, אין א פאעטישע איבערזעצונג פון די ביי כער מלכים א' און מלכים ב'; גלייך, ווי דאס „שמואל'בוך“, אין אויף דיוע פאעמא „געריימט אין אכט געזעץ“, און עס איז ניט באקאנט סיי דער מחבר, סיי די צייט פון פארפאסונג. די ער שטע אויסגאבע, פון וועלכער עס ווערט דא געבראכט דער אנהויב, איז געדרוקט געווארען אין דערזעלביגער דרוקעריי, וואו די ערשטע אויסגאבע פון „שמואל'בוך“, ד. ה. אין חיים שווארצעס און פוילוס עמיליוסעס דרוקעריי אין אויגסבורג (ביי ערן) גאר מיט א יאהר פריהער פאר דעם „שמואל בוך“, ד. ה. אין 1543 טען, יאהר מיט'ן נאמען: „דש ספר מלכים אין טויטשר שפראך הויפש אונ' בישיידליך אויף גר קורץ ווייליג דרינג צו לייאן“. געבראכט פון ב. בארוכאו'ס זאמלונגען. (די אויס לייזונג אויסגעבעסערט)

ספר מלכים.

דער אנהויב

אונ' זאלן דיין נאמן פורכטן.
 דש איזט אין ניוץ אונ' גוט.
 דער מענש איז גאר איין ועלטיג,
 דער ווידר דיין נאמן טוט.

די קינדר ישראל ווארן
 אין מצרים לאנד;
 דא דר צייגסטו אין ויל צייכן
 דורך דיין גיוועלטיג האנד,
 אונ' ווירסט זי אויז דעם גלות
 אין די ווילדי וויסטניי,
 אונ' גאכסט אין די תורה
 אויף דען בערג סיני.

דו שפייזט זי וירציג יארי
 מיט דעם הימלישן בראט,
 אז לאנג ביז משה רבינו
 ליידר מוסט ליגן טאט.
 דר נאך ווירט זי דיין דינר
 יהושע אין דו הייליג לאנד,
 ער ביצוואנג זי מיט גיוואלט
 דורך דיין קרעפטיג האנט.

איך לאב דיר גאט בון הערצן,
 דו ביסט וואל לאבעס ווערט.
 דו האסט מיט דיין קרעפטן
 בישאפן הימל אונ' ערד,
 דר צו ויל וואונדר אונ' צייכן,
 די נימאנט צעילן קאן:
 צאם אונ' אויף ווילדי,
 ורוי אונ' אויף די מאן.

דרום איז בעסר גישוויגן,
 מאן קאן עז דאך ניט ענדן.
 ווען דו ביסט זא מעכטיג,
 אל זאך קאנסטו ווענדן.
 דארום זאל מאן דיר פורכטן,
 דו איזט ביליך אונ' רעכט.
 אלי קרומי הענדל
 קאנסטו מאכן שלעכט.

דו האסט קינדר ישראל
 גאר אפט צייכן גיטאן.
 דארום זיין זי שולדיג,
 דש זי דיר בוד איין הערן האן.

משה בן מרדכי פרלאג.

הונט" — שריפטשמעלער און איבערזעצער. גע-
לעבט אין איטאליע, אין אנהויב פון 16טען
יאהרונדערט. האט איבערזעצט אין אידיש דעם
תהלים (אין פראנצא), יהושע און שופטים (אין
גראמען), יונה (אין פראנצא), און עטליכע מעשות
פון דער אגדה. אט די אלע איבערזעצונגען זיי-
נען צו אונז דערנאנטן אין א האנטשריפט, וואס
געפינט זיך אין דער פאלאטינישער ביבליאטעק
אין פארמא, איטאליע. דער כתב־יד איז געצוי-
כענט פונ'ם מחבר מיט צוויי דאטען: „ב' מרחשוון
רע"א" און „י"ג סיון רע"א", ד. ה. 1510 און
1511טען יאהר. (א. נייבויער אין דזשואיש קוואר-
דערלי רעוויז", 1892 יאהר, ז. 708, האט די דאטע
פאלש אויסגעטייטשט, אלס 1420טען יאהר). דער
ריטם פון זיינע געריימטע איבערזעצונגען איז
דער זעלבער „ריים אין אכט גיזעץ", וואס אין
שמואלבוך. געבראכט פון ב. באראכאו'ס זאמ-
לונגען ביבל. ב. באראכאו, אינ'ם „פנסק" („כיב"כ
ליאמעק", ז. 41-40, נ' 312 און 313). די אויס-
לייגונג אויסגעבעסערט.

ספר יהושע.

א.

ביי דם הייליגן מאן,
דש נימאט ווידר נאָט
האָפּארט טרייבן קאָז.

וואָלט איר נון צו האַירן,
איך וויל אויך וואונדר יעהין,
ווש משה רבינו אישט גישעהין.
נון מאַינט איר ביי שפיל נעמן

ב.

אונ' איובר אל זיין העיר,
זיין וואונדר קאן איך איך ניט
דר צעילן,
זי זינט ויל זעיר.

משה רבינו דש דער וואז הייליג
אונ' וואז אן קויניג רייד!
אין דער נבואה אונ' אין לאָב נאָט
ואנט מאן ניט זיין גלייד.
ער וואז איין קויניג איובר וואַלק נאָט

ג.

זיין וואונדר ווער ויל צו שרייבן,
דש זאגן איך אויך בור וואר,
ער לעבטי הונדירט
אונדי צוועינציק יאָר.

ער מעט אזא ויל צייכן
אונ' וואונדר מיט נאָטין ניוואלט,
דש קיין נבוא אויף ערדין
וואז זא גרוש גיצאלט.

ד.

ווען איך בין גישטארבן,
אונ' האָז דען טאָט גיליטן,
זא ווערט מיין וואַלק ישראל
געין אז איין שאף אן הירטן.

דאָ זיין צייט קאם צו שטערבן,
נון מאַינט איר גערן האַירן,
ער שפראך: ליבר הער נאָט, ווער זאָל
מיין וואַלק ישראל אינו הייליג לאַנד
פּוּרזן ?

ה.

<p>אונ' לאַז מיך זי ווירן אין דש הייליג לאַנט, אז דו דען אבות הוסט גישווארן. דש טו מיר אויף ביקאנט".</p>	<p>דער נאַט איך וויל דיר ביטן. דש דו מיך לעבן לאַזט, אום ווילן וואַלס דש הייליג, דש דו אויף ערדין האַסט.</p>
--	--

ו.

<p>איר זאַלט מיך האַן גיהייליגט ביי דם ועלזן גרוש, ביי דען גרושן צייכן דש וואסיר אויז דעם ועלזן שאַס.</p>	<p>דאַ שפראך נאַט דער הערי : דש מאַג ניט גיזיין. דו האַסט בור זיונדיט אונ' אהרן דר ברודר דיין.</p>
---	--

ז.

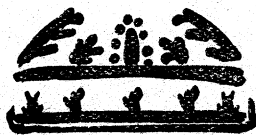
<p>דרום מוזט איר אלהי שטערבן, דש זאג איך דיר בור וואַר, דען ירדן ווערט איר ניט איובר וואַרן מיט דיזר הייליגן שאַר.</p>	<p>איך היס אויף צו דעם ועלזן דערין אונ' הויפּשליך זאָגן, דש ער דעם וואַלס זאַלט וואסר געבן: דאַ ווארט איר אין נאַר שלאָגן.</p>
--	--

ז.

<p>זאַ העט איר מיך גיהייליגט נאַר אַפּיז בור וואַר אין אן גיזיכט דער זאַמלונג דער הייליגן שאַר.</p>	<p>העט איר מיך גיהייליגט אן דעם ועלזן מיין, אונ' העט אין נויארט גיבעטן אום ווילן דר צייכן שיין.</p>
---	---

ט.

<p>דיינס דינר, דש האַן איך מיך ור מעסן. ער האַט דען וויגן וואַל גיהויאט, דרום מוזט ער דר בון עסן".</p>	<p>משה, דו מוזט שטערבן, דיין צייט איזט נון גיקומן, אום ווילן דיינן זיונד'ן! דו האַסט מיך וואַל ור נומן! דיין קיוניגרייך וויל איך געבן</p>
--	---

יוסף בן יקר.

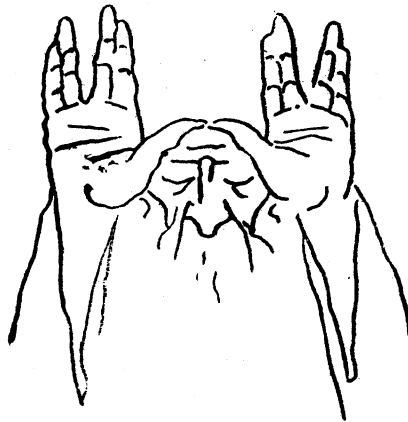
יוסף בן יקר — שריפמטשטעקער. געלעבט אין דער ערשטער העלפט פון 16טען יארהונדערט, אן איידעם פון דעם באוואוסטען דרוקער חיים שווארץ. אין 1549 אין איין אייכענהויזען ערשיינט נען זיין סטוראיבערזעצונג, וואס רעכענט זיך פאר דער ערשטער, געדרוקטער סטוראיבערזעצונג אין אידיש. די פאלגענדע צוויי פערזען זיי נען פון זיין נאכווארט צו דער איבערזעצונג. פירט לויט גרינבוים, ביכל, ז. רייזען, לער סיפאז'.

*

* *

נאָט דעם הערן וואָלן מיר דאַנקן,
דער דאָ מאַכט גיזונד דיא קראַנקן.
אונ' גיבט דען מירן שטערק,
דאָש זי קוּנין פול ענדן איר ווערק.

ווער איז איין נאָט אַז ער,
ער האָט אונז גיהאַלפן ביז הער,
דאָש די תפלה האָט איין אַרט,
נון וויל איד נים מינר מאַכן מיין וואָרט.

יהודה בן ישראל רעגענסבורג.

יהודה בן ישראל (פון רעגענסבורג — מחבר פונ'ם „קליין בראנט־שפיגל“ די ערשטע פופציג סטראפען פון דעם „קליין בראנט־שפיגל“ זיינען אן איבערזעצונג פון יהודה אליהו'ס תהכמוני, פון דעם 44טען קאפיטעל. יהודה בן ישראל פון רעגענסבורג (אדער אנדערש: ליב ש י ב ר י ל פ ו ו ל ו ס פ ע נ ב ו ר ג), האט די אויבערדערמאנטע איבערזעצונג צוערשט געדרוקט אין ווענעציע, אין יאהר 1566 (דערנאך אין עם ארויס אין פראג אין 1581, 1585 און 1589, אין אמסטערדאם—1556) מיט'ן נאמען „משלי חכמים“. צו די פופציק סטראפען פון אליהו'ס האט דער מחבר צוגעגעבען נאך צוואנציג כרי עם זאל אויסקומען די צאהל פון די סנהדרין. שפעטער אין עם געווארען איינע פון די פאפולערסטע פאעמען אין אידיש. עם אין מעגליך אז יהודה בן ישראל פון רעגענסבורג אין געווען די זעלביגע פערזאן, וואס לייבע פון רעגענסבורג, וועלכער האט איבערנעשריבען דעם כתב יד פון „שמואל'בור“, וואס געמינט זיך אין האמי בורג. שפעטער האבען די „משלי חכמים“ געקראצט געו דעם נאמען „דער קליין בראנט־שפיגל“. ציטירט לויט דער ערשטער אויסגאבע פון ב. בא' ראכאוויס זאמלונגען. (אויסלייגונג אויסגעבעסערט).

דער קליין בראנט־שפיגל.

עז וואר גיוועזן איין קיוניג פון ישראל בון דען קעסטל בן אונ' ווייזן,
דר האט ביי אים זיבנציג חכמים די ווארן וואל צו פרייזן.
איין מאלט שפראך ער: אימליכר זאג עטווייז רעיד דער ניוצל'יכקייט,
דו דא מיט ווערט גיפרופט זיין ווייזקייט.

דער ערשט שפראך:

פור איין ווארהייט וויל איד זאגן איינס:
ווי זיך איינר לאזט פרופן דש אין ניט איין קליינס.
עז לאזט זיך אפט איינר פרופן דו ער דא מיט ווערט גיערט,
אונ' עז לאזט זיך אפט איינר פרופן דו ער דא מיט ווערט פר אונמערט.

דער אנדר שפראך:

איין קנעכט דער זיך אז זיין טייל לאזט בינוגן,
דער אין וריי אונ' טוט אז די קלונגן.
אונ' איין ורייאר איין קנעכט,
ווען ער זוכט מעין אז אים גיברעכט.

דער דריט שפראך:

דער מענש יאנט שווערליך אנדר דינג
אונ' איז זעלבסט גיאנט נאך גרינג.
ער יאנט ווש ער ניט גרייכו קאן

יהודה בן ישראל

אונ' ווערט גיאנט פון ווש ניט אנטרינט ורוי נאך מאן.
דז איז דער מלאך המות, דען קאן נימאנץ אנטגען,
אל דש גוט קאן איינם ניט ביי היולף שמעין.

דער וירד שפראך :

דריי צייט דיט מענשן אויז ער וועלט זיין :
געשטערט, הייט אונ' מארגן שוין.
געשטערט איז איבר וארן אונ' איז דר פון,
הייט געט ביהענד אייז וועק די זון.
אונ' מארגן קאן נימאנט וויסן,
אב ער איז קאן גיניסן.

דער וינמט שפראך :

נארהייט דיט מענשן טוט איז ור דערבן
אונ' דורך קלוגהייט איינים חכם טוט ער הילף דר ווערבן.

דער זעקסט שפראך :

ווער זיינם הערן ניט דינט מיט ווארהייט,
דעם קאן עז וואל ניט אויז געין איז קורצי צייט.
עז זיי נאט אדר איינם מענשן אף הערן,
דעם זאל מאז מיט וליים טון דינן ביגערן.

דער זיבנט שפראך :

ניט זיי פון דען ליטן, דז איז צייט אירן ליידן
דא זיין זי זיד ערשט פון בעיזן וועג אב שוידן,
אונ' ווען זי דר נאך זעהין איר זאך וואל ור מעסן.
דא טונן זי איר לייד אליז ור געסן.
זי זיין ניט טרעג
זי קערן זיד ווידר צו דן ערשטן וועג.

דער אכט שפראך :

עז איז אזא גוט
צו האבן איין ורומן זין אונ' איין ורומן מוט,
אונ' צו טון תשובה אויף זייני בעיזי ווערק אונ' נידאנקן,
אז איין גוטי גיוויסי רפואה צו איינם קראנקן.

דער וינמצינט שפראך :

דער דא לערנט תורה איז דר יוגינט,
דער ווערט איז דער וועלט וואל זיין איז דער תורה ביקענט.
מען ווערט אים לאב אונ' עיר נאך זאגן,
אז איינם באם, דער נאר שעין אפס טוט טראגן.

אנטאלאגיע

דער איין אונ' ווינפציגט שפראך:

צייך איין אימליכן מענשן אונ' טו דיר פאר אים היטן.
בירום אים ניט ביו דו האסט דיר מיט אים ויל גוסט טון גניטן.

דער צוויי אונ' ווינפציגט שפראך:

ווער דא איז ויל ור צערן.
מעין אז אים גאט יתברך איז בישערן.
דא איז זיך ניט ור וואונדרן אויף זיין ארמוט.
דער ווייל דש ער מעין אז ור מאג ור טוט.

דער ניין אונ' זעכציגט שפראך:

מאן האט גיפראנט איין חכם ווארום ער זיך האט גישנעלט,
דז ער זיך מיט איינם קליינם מאגירן ווייב האט גיזעלט.
ער ענטווערט: ער האט אן ווייב ניט קענן וירן זיין וועזן.
דא האט ער פון ויל בעיז דש ווינציגסט טון אויז לעזן.

דער זיבציגט שפראך:

איין חכם וואר איבר זיינר הויז טיר שרייבן:
גאט געב דז אלז בעיז פון זיינר טיר זאלט אויסן בלייבן.
דא וואר איין אנדרר חכם דער ויר גיפארן,
דש טעט אים באנג אונ' צארן:
אונ' שריב דארונטר: ווען דו דיר דש האסט ויר גינמוז, —
ווען דיין ווייב אויז געיס, צו וועלכר טיר זאל זי ווידר היימן קומן?

נאכווארט

איד יהודה ב'ר ישראל רעגנינספורג,
המכונה ליב שיכריל מק'ס לומפינבורג,
האב אין איינם עברי בוך טון לעזן,
דז פופציג דיזר חכמים רעיד זיין גיוועזן.
אונ' איד האב צוואנציג גיזעץ עברי אונ' טייטש טון צו זעזן.
איד האף מאן ווערט מיד ניט טון דארום בישוועזן.
איד האב עז אויף זיבנציג מיינונג גיבראכט:
געיגן זיבנציג סנהדרין האב איכו בידאכט.
איד האף צו גאט צו לאזן דרוקן ויל אנדרי ספרים מעין.
די איד האב גימאכט, די דא זיין גאר לוסטיג אונ' גאר שעין,
עטליכי די דא עברי זיין גאנץ אונ' גאר
אונ' נישט גיריימט אומז גאר,
אונ' עטליכי זיין גאנץ טייטש גיריימט גאר וואל,
אונ' עטליכי זיין עברי אונ' טייטש גיריימט גאר שעין אז צאל...

יצחק בן מרדכי לאנקום.

יצחק בן מרדכי לאנקום פון קראקא —
געלעבט אין 16טען יארהונדערט. האט איבערגע-
געצט דעם מחזור אין איריש. דער דאזיגער מחזור
נעמיס זיך אין האנטשריפט אינ'ם בריטישען מוז-
זיי. קיין קלארע דאטע אויף דעם כתב-יד אין ניו
טא, נאר אויף דעם שער-בלאט אין אנגעשריבען,
אז דאס בוך איז געקויפט געווארען פון „אייבער-
פריי טעלזע פון ר' יוסף חזן פאר 5 טאלער“, און
דערנאך א צווייטע באמערקונג, אז דאס בוך איז
ווידער פארקויפט געווארען אין פערטע ארער נאר
ווייטערע הענט אין יאהר 1590. דערפון אין קלאר,
אז דאס בוך איז פארפאסט געווארען לאנג פאר
1590טען יאהר. געבראכט פון ב. באראבאוו'ס זאמ-
לונגען. (די אויסלייגונג אויסגעבעטערט)

גאכווארט.

(צו א העלפט פונ'ם מחזור)

נו האירט מיר אויך צו איין ווייניג, איר ליבי לייט,

וואו איך אייד וויל זאגן היים....

צו לערנן אונ' צו זאגן.

אין דעם רעכטן וועג האט אייער אונג.

אונ' פון הקב"ה זאלט איר ניט ווענקן.

מייני פרומי בחורות אונ' ווייבר,

דש וויל איך אייד שענקן...

אויף צו וואש איך וויל אייד יעהין.

אונ' מייני רייד זאלט איר ניט פד שמעהין ;

אונ' איך שאן בין קליין אונטר אנדרי קאייסטליבי מאנין.

נאך זיין מיין רייד אז די גרושן טאנין.

אונ' מיין זאג אז די טייטל ביים צווייגן

אונ' זיס אז האניג אונ' גומי פייגן.

אז איין לייב איין הערץ האן איך

אונ' מיט מיינן ווערקן אז איין פוקס בין איך.

אונ' צו אייד וויל איך זיוסקייט אנטפלעקן

אונ' איך פפלעג צו בוישן אונ' צו העקן ;

צו דען די דא דר ציורנן מיין זין.

דען טו איך אז איין שמעכינדיגי בין...

קינד די דא ווערן זיין פול חכמה אונ' תורה,

דש איז בעסר אז איין עם הארץ.

דר דא האט נאך טעם נאך סברה.

אונ' פורכט נאט אויך מיט נאנצם הערצן.

עס זיי איז שיומפפן אדר אין שערצן.

אונ' וויסט דז ער איז דער לעבינדיג נאט,

דער הימל אונ' ערד בישאפן האט,

דער אייניג אונ' דער ערשט אונ' דער לעסט.

אנטאָלאָגיע.

מיט חכמה ער די וועלט ניגרונדיט בעסט.
אין אלד שטאט אין זיין עיר,
אויף דער טריקניש אונ' אויף דעם מעיר.
קיין שטאט קאן קיין לויב אונ' עיר ניט טראָגן.
זיין גינאד אונ' ווארהייט קאן מאן ניט זינגן נאך זאגן.
ראש אויף זאלט איר טאן.
דאָ ווערט איר האַן גרושן לאַן דר פאַן :
דען ארמין לייטן צדקה צו געבן.
זא ווערט אייך גאט דר לענגין אייער לעבן.
אונ' אין די שול צו געין זאלט איר אייך איינלן
ביהענדר אז פון איינס באגן די פפילן.
אונ' איר זאלט אכטן וריו אונ' שפאט
צו טאן אייער תפלה אונ' צו לאָבן גאט.
אונ' מיט גרושר פורכט זאלט איר פר אים בוקן,
דיין הויבט, דיין נאקן אויף דיין רוקן.
אונ' ווען אייער לייב ווערט געין צו דער גראָבן,
זא ווערט די זעיל געין אין הימל אָבן.
דש ערשט פון אלן דינגן מאכט אייך איין גוט ווארט,
מיט אלס דו דר צו גיהאירט, —
דש זעלביג אין בעסר ווען זילבר אונ' גאלד.
אכט דו אייך גאט אונ' די וועלט ליב האַט.

ר' תוסלן.

ר' תוסלן (האסליו) — ביאגראפיע אונבאר
קאנט. דאס פאלגענדע ליעד, וואס האט ניט קיין
נאמען, נעמינט זיך אין א האנטשריפט אינ'ם רא-
בינער סעמינאר, אין ברעסלוי. אנשטאט א נאמען
שטעהט אויפ'ן ליעד: „חרוזה של מהר"ר תוסלן
זלתי"ה. דאס ליעד איז אן איבערזעצונג פון
שלמה בן נבירוליס „שיר על המים". געבראכט פון
ב. באראכאוויס זאמלונגען. ביבל. א. נויבאווער,
אין „איוראעליטישע לעטטערבארע", אסטערדאם,
1888. (די אויסלייגונג אויסגעבעסערט).

*
* *

מיין גוטער אלטער שטערקער וויין,
וואסער וויל דיין מיינסטר זיין.
קיין גיזאנג וויל אין מיין מויל היניין,
וואל וואסער, וואל וואסער.

איך האב קיין וויין,
דיא אויגן מיין
איך האב קיין וויין.
דיא אויגן מיין.
רינג וואסער, ריינג וואסער.

איך האב קיין וויין.
דיא אויגן מיין.
איך האב קיין וויין.
דיא אויגן מיין
רינג וואסער, ריינג וואסער.

לייכט בין איך גלייך צו דיזר וריסט,
אז דער וראש אים וואסער איסט.
מיין מויל, אז ער איז, גריסט
מיט גיזאנג וואסער, מיט גיזאנג וואסער.

ווי וויל דש בראט אין מיר געין,
מיין נישפייז האט קיין נישמאק מעין,
וויל די בעכר ור מיר שטעין
מיט וואסער, מיט וואסער.

איך האב קיין וויין.
דיא אויגן מיין.
איך האב קיין וויין,
דיא אויגן מיין
רינג וואסער, ריינג וואסער.

איך האב קיין וויין.
דיא אויגן מיין.
איך האב קיין וויין.
דיא אויגן מיין
רינג וואסער, ריינג וואסער.

נזיר ווערט ער צו זיינם ענר,
אז קינט רכב אין זיינם עלענר.
ער אונ' זיין הויז גיזונד
שעפפען וואסער, שעפפען וואסער.

שפילט משה אונ' טרינקט דש מער,
דען ווייאר בון מצרים דען שטענקט
ער
אבר אונזר הויז הער
דער שעפט וואסער, שעפט וואסער.

איך האב קיין וויין.
דיא אויגן מיין.
איך האב קיין וויין.
דיא אויגן מיין
רינג וואסער, ריינג וואסער.

משה שמענדאל.

משה שמענדאל — געלעבט אין 16טען יאר
הונדערט. אין דער אויטאר פון אן אידישער
תהלים איבערזעצונג, פון וועלכער דאס פאלגענדיגע
דע איז דאס ערשטע קאפיטעל. אין 1586 האט זיין
פרוי, רייזעל פישעלס, די איבערזעצונג ארויסגע-
געבען מיט א גענראמטער פאררעדע, וואס זי אליין
האט געשריבען. ערשינען אין עם אין קראקוי.
קאפירט לויט גרינבוים. ביבל. פ. גרינבוים, יוד
דישדייטשע כרעסטאמאטיע, ז. 96; א. שולמאן
שפת יהודית אשכנזית וספרותה, 24—26.

אשרי.

וואו דעם מאן דער ניט אין דר רשעים ראט געט,
אונ' אין דער וועג דר זוינדר ניט ער שמעט,
אין גיזעש דר שפעטר ניט ער זיין,
נייארט אויף רעכט דר תורה גיבט ער זיין זין אונ' וויין,
דיא רעכט דער תורה האלט ער אין גרושר אכט,
דא אינן לערנט ער טאג אונ' נאכט,
דער זעליביג ווערט זיין אז איין בוים
דער פון וואשר ניט שמעט ווייט,
וועלכר זיין אופס גיבט אין זוינר צייט.
זיין בלאט ווערט ניט ור ולבן*) אודר ווערן טרוקן.

אליש וואש ער טוט ווערט אים גוט באגליקן,
אבר דיא רשעים מן זיא זו ניט פינט,
זיא ווערן זיין איין שפרוויאר דען דא פור וויעט דער ווינט,
זיא ווערן אויך ניט זוכה זיין אויף צו שמען אם יונגשטן גיריכט,
דיא זוינדיג מיט זאמלונג דר צדיקים זא ווערן אור שמען ניכט,
נאט האט ליב דען וועג דער צדיקים אויש דער קארן,
אבר וועג דר רשעים איז עביג פור לארן.

(*) פארוועלקען.

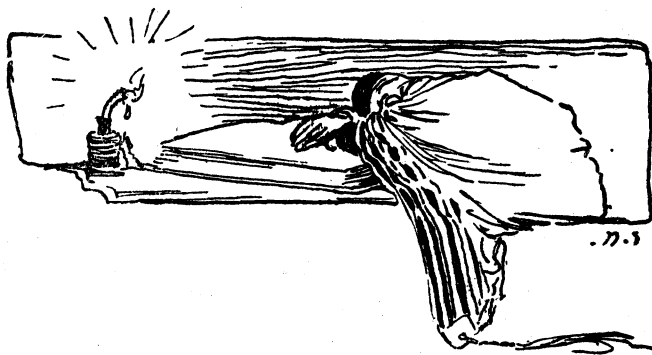
אולמא זעליגמאן.

אולמא זעליגמאן (שטצמט פון דער משפחה
נענבערנער) — שריפטשמעלער. געלעבט אין
17טען יארהונדערט. אין 1610 אין פראנ
צום ערשטען מאל ארויס פון דרוק זיין באדיהמ
טער מוסרספר „צוכטשפיגל“ אין אידיש. דער
פאלגענדער אויסצוג אין קאפירט לויט דער לא
טיינישער טראנסקריפציע נאך ל. סענעאן, פון
ESSAI SUR LE JUDEOALLEMAND 116-117
ז. רייזען „לעקסיקאן“.

צוכטשפיגל.

און די געזעלשאפט
איז מיט נייד בעהעפט;
די ברידערליכע ליב
איז גאנץ טריב,
איין געזעץ איין ערען דיב.
טוגענט און ער
בעגערט נימאנט מער;
נאָר געלט הער —
דער עם האָט איז איין העלד.
דען מען אויבען אָן שטעלט.
דאָס איז דער לויף אויף ערדען:
א, גאָט, וואָס פאר גוטעס וויל
דארויס ווערדען!

די ווארהייט איז געשטאַרבען,
די פרומקייט איז פערדאַרבען;
לאַסטער און שאַנד
האָט גענומען אויבער האַנד,
שעם און צוכט
נימאנט זוכט.
פרומקייט און גאָט'ס פורכט
טראַגט ני מער פרוכט;
קיינער טוט זיך שעמען
צדקה צו נעמען,
די שאַנד איז גראָס,
די נאכע איז קליין איבער די מאַס.
די פריינדשאפט
איז פיינדשאפט,

אלחנן העלן.

אלחנן בן אברהם העלן — אידישער דיכ
 טער. געבארען ארום דער צווייטער העלפט פון
 16טען יארהונדערט אין פראנקפורט אויפ'ן מיין.
 אין „שע"ב" (1612), דאס יאהר פ'ום היסטארישען
 פאגראם און גירוש אויף אידען אין פראנקפורט,
 זאל ער האבען אנגעשריבען די באריהטע פאעמא
 „מגילת וינץ", אין וועלכער ער שילדערט די אר
 דישע טראגעדיע, וואס ער האט אליין דורכגע
 לעבט, אין י. י. שורט'ס „יודישע מערקווירדיג
 קייטען", פון וואנען דער פאלגענדער אויסצוג
 ווערט געבראכט, געפינען זיך צוויי געדרוקטע
 קאפיעס פון דער זעלבער פאעמא: איינע — גע
 דרוקט אין העברעאיש און אידיש צוזאמען, א
 פערן העברעאיש און א פערן אידיש, ארויסגעגע
 בען אין אסטערדאם אין ת"ח (1648). די צוויי
 טע — געדרוקט אין א צוויי קאלום-פארם, אין
 קאלום אידיש אין רש"י-שריפט, דער צווייטער—
 אידיש אין אלט-דייטשען שריפט „נדפס פה ק"ק
 פרנקפורט דמיין, בדפוס של יוסף טריר כ"ץ
 תנ"ו" (1691). אין זיין פארווארט צו דער פאע
 מא זאגט דער מחבר צווישען אנדערעס:

„מגילת וינץ זאל מען עש היישן איבראל
 דען עש הא אזוי פיל אלו מגילת אנטיוכס
 אין דער צאל
 די נאמען, וואס איד בריינג דא, אין דער
 אנהייב פון דער מעלאדיע מיט וועלכער דער
 מחבר הייסט זינגען זיין ליעד: „דער ניגון
 אישט דרויף ניטראכט אן ווי פון פאביא די
 שלאכט". און געפינט זיך אין דער „אלגעמיינער
 צייטונג דעם יודענטהומס", (נומ. 1877, 20) און
 ווערט אויך דערמאנט אין אן ארטיקל פון דר.
 ב. פלאצק (ראבינער פון ברין, מעהרען), „פע
 קלונגענע רייטע" (נומ. 28), וואס באהאנדעלט
 די פארלארענע אנגעגע, אלטע אידישע מעלא
 דיען. געבראכט פון דער אויבען דערמאנטער
 שריפט, וואס געפינט זיך ביי מר. יוסף מאר
 גאשעס — ביבליאפיל, מיטארבייטער פון דער
 מעגליכער צייטונג: „דער מאג". אויסער איהר
 היסטארישער באדייטונג אין „מגילת וינץ" אויך
 פון א באדייטענדען פאעטישען ווערט. ביבל. י.
 י. שורט, „יודישע מערקווירדיקייטען", באנד
 1-8, נאך בוך 6, נומ. 2, ז. 10; ז. ריזען,
 „לעקסיקאן".

מגילת וינץ.

דא מן צילט שע"ב אין דער זעלביגן צייט.
 אין שמאט פרנקפורט דער ווערדן.
 דער וועקט זיך איין גרושר שטרייט.
 אז מיר אי גיזעהן האבן אוף ערדן.
 ז'לכש ווארן מיר דער שראקן זער.

אלחנן העלן

דא מיר זולכש ווארדן אינן.—
אלמעכטיגער נאָט דיין שטרייט פאר שמער.
הובן מיר אל אַן צו בנין.

ב.

מיר האָבן גיהאט איין גרושי עת צרה.
אז אי אישט ניוועשט אין אונזרן טאָגן.
דען מיר האָבן גיהאט קיין שררה.
דאָש מן אינן דער פאר העט קינן פר קלאָגן.
דיא מורדים האָבן גיהאט דיא איבר האנט.
דיא אונז האָבן וועלן פר שניידן.
נימאנט האָט קינן אינן דאָש מויל אויף גישפאנט.
מיר האָבן אלז וואול מוזן ליידין.

ג.

דאָ עש וואָר צייט מנחה אורן.
פאר גינג אונז זעהן אונ' הערן.
דען דאָש פאָלק זמלט זיך פאר דען טאָרן.
אונז טרויאָרן וואָר זיך מערן.
צו דער נאשן צו וואָרן זיא דרינגן.
דיא פפארטן טעמן מיר צו שליסן.
אינן דיא שול מיר דאָך גינגן.
מיר מיינטן דער תפילה צו גנישן.

ד.

וויא מן די הפטורה האָט אויז טון זאָגן.
איין גרוש יעמליך גישרייא מיר הארטן.
דיא שונאים ווידר דיא פפארטען שלאָגען.
זיא צו ברעכן זיא אַן אלי אָרטן.
דער שונא וואָר אונז אויף דעם האָלן.
אויז דער שול טעמן מיר אל לאָפן.
וויא דעם דער דאָש האָט גיזעהן אלז.
וויא דיא זאָך איז ניוועשט גישאפן.

ה.

עמליכי זיינן גישטאָרדן מיט גרושר ווער.
כיו איינר פון אונז איז וואָרדן דערשווסן.
אך עמליכי זיין וואָרדן פר וואונד זער.
דאָ זיין מיר אל וואָרדן פר דרוסן.

אנטאָלָגיק

דאָ זיין מיר אל גילופן אַנוועק.
אונזר קיינר אישט מער גיוועשט פּר האַנדן.
דאָ האַבן זיאַ ניפּילט ניפּעק אונ' זעק.
עש איז אין נימנט אַנטניגין נישטאַנדן.

1.

וויא גרוש זיין גיוועשט אונזרי זינר.
וויא וואול מירש ניט וועלן אר קענן.
דיא רשעים האַבן איין גרוש פיאר אַזגיצינר.
אונ' האַבן דיא ספרים דינן טון פּר ברענן.
זי האַבן גיברוטן איבר דען ספרים.
דויר פלייש דאָש זיא אונז האַבן גינומן.
דאָש האַבן גיטון דיא מורדים דיא עוקרים.
אַזו איז עז אינן אַד ביקומן.

2.

עטליכי האַטן זיך גינומן אין אירן ווילן.
ווייבר אונ' מיידליך אונ' יונגן.
נאַטש דינשט צו אר פילן.
דאָש זיא איבר אירן ווילן ניט זאַלטן ווערדן ביצוואונגן.
זיא וואַלטן שפּרינגן אין איינן ברונן.
צו זיין בירייט צום איביגן לעבן.
דאָד האַטן זיא זיך ווידר ביזונן.
נאַט האַט אונז אַזו ווידר איין גיגעבן.

3.

דיא מורדים האַטן איין צאַנק איין גרושן.
אי איינר ווידר דען אַנדרן.
איינר זאַנט מן זאַל זיא ניט לעבן לושן.
דער אַנדר זאַנט מן זאַל זיא לושן וואַנדרן.
הש"י אין דיא וואַג שאַל בליזן.
דאָש דיא זכיות טעטן איבר וועגן.
דאָש מן אונז אונזר לעבן ליש.
איין גירש זאַלטן מיר האַבן דער קענן.

4.

נאָד אייניש האַטן זיא זיך בידאַכט.
צו דען שררות אום אונז ארום טעטן זיא ציהן.
אַטן ליגן ניטראַכט אונ' פאַרגיבראַכט.

אלחנן העלן.

דאָש זיך קיין שררה מיט אונז זאָלט בימיהו.
דאָש אונז קיין שררה אין נעמן זאָלט.
דאָש זיא אונז ווייט וואָלטן פאר יאָגו.
אָבר הש"י עש ניט האָבן וואָלט.
נאָב אונז לייט זעליגקייט אין אירן אויגן.

אַלז וואש מיר טעמן אָז זיא ביגערן.
אַז די (פירשט) אונ' אָד הערן.
אונזר גיבעט טעמן זיא גיווערן.
אונ' ניט לער ווידר קערן.
מיט אָלר גרושר דעמוטיגקייט.
האָבן זיא אונז אָלז גוטש פר נאָלטן.
צו אָלר ביגערונג זיין זיא אונז גיוועשט בערייט.
סיר טעמן וואונן וואו מיר וואָלטן.

יא.

עש זאָל אונז ניט קומן אויז אונזרן זין.
דאָש זיא אונז צו אינן האָבן טון גינעהן.
מיט פריד זאָלן זיא וואַנדרן אויס אונ' אין.
קיין לייך זאָל אינן גישעהן.
וואו זיא זיך היין קערן זאָלן זי ביגליקן.
אונ' אירי לעבן זולן זיך אָר לענגן.
אירי פיינד זאָלן זיך קינן אינן בוקן.
אונ' אירי צייט מיט פריידן פולבריינגן.

יב.

אַלי מייני ריך וואש איד האָב גרעט.
אַלז וואָז איד האָב גיוונגן.
קיין ליגן האָב איד דאָ אינן פארצעט.
נייארט דיא ווארהייט ביצייגט מיט איינר צונגן.
נייארט קערט אָב פון אַלם בויון.
אונ' דאָש גוט ביפסט מיט ביירי הענדרן.
זאָ ווערט אונז הש"י פון אַלי צרות דער ליזן.
אונ' משיח בן דוד זענדרן.

אמן וכן יהי רצון.

אייזיק וואליד.

אייזיק בן משהאברהם וואליד — אידישער
דיכטער. געלעבט אין ווארסא צווישן 16טן און
17טן יארהונדערט. (געשטארבען אין יאהר
1682) אויסער א בוך מיט אייגענע ליעדער האט
ער אויך צוזאמענגעשטעלט א זאמלונג פון פאר
שיידענע אידישע און אידיש-דייטשע דיכטער,
וואו עס געפינען זיך אויך אייגענע פון זיינע איי
גענע ליעדער. דער מאנוסקריפט פון דער דאזי
גער זאמלונג, פון וועלכער די פאלגענדע ליעדער
זיינען גענומען, געפינט זיך אין דער באדליעא
נאייבליאטעק אין אקספארד. ביבל. פעליקס דא
זענבערג, „איבער איינע זאמלונג דייטשער
פאלקס אונד געזעשאפטליעדער אין העברע
אישען לעטערן“, „צייטשריפט פיר די געשיכטע
דער יודען אין דייטשלאנד“, 3, 14—28; י. ל.
כהן, איינלייטונג צו זיינע „יודישע פאלקסליע
דער“; ז. רייזען, „לעקסיקאן“.

פון תהלים.

מן המיצר, איד טו אנרופען גאט,
דער אונז הילפט אויס אלער גאט,
אונד שפייזט אונז דאס טעגליך ברויך,
לויבען וועלען מיר אין פרי אונד שפאט.
דרום שטע איד דא אונד זאג אלזא:
כי גיבור עלינו חסדו!

כל הגוים, זיע אונז אומרינגעלט האבען,
זענען קומען פאר ירושלים צו טראבען,
האבען עטליכע ברידער די הויט טון אבשאבען,
דאך זענען זיע געבליבען ביי אירעם גלאבען.
דרום שטע איד דא אונד זאג אלזא:
כי גיבור עלינו חסדו!

לא אמות אי וויל לעבען,
וויל השם יתברך ערע געבען,
אונד לערען נמרה, תותפות אויך דארנעבען,
עוויגער הער, צו דיר וויל איד מיד קערען,
דרום שטע איד דא אונד זאג אלזא:
כי גיבור עלינו חסדו!

מאת יהוה היתה זאת איד וואל אלעס בעסער וואס,
עס מאכט אין דיע צייט וואל קומען,
איד מאכט זא וואל לערנען אלס רבי יוסף אשכנז.

איוויק וואליך

אדער מאכט אלזא רייך זיין אלס מייסליין וואס.
דרום שטע איך דא אונד זאג אלזא :
כי ניבור עלינו חסרו!

א פורים ליעד.

געזונגען פון א לוסטיגער חברה
ישיבה בחורים.

פומעי, (?) איר ליעבען געזעלען.
נאָט געב אייך איין גוט פורים!
איך קום הערין מיט מיינען שעלען
וועגען דעם קיניגס בחורים.
דרום ריסט אייך צו,
טראַגט מיר צו אַקסענפלייש, בעהאלט די קו!
יוהאשי האַביטעי (?).

אונד לאַזט אייך ניט פערדריעסען.
ליעבען לייטליך צארט,
לאַזט אונז דען נאכט געניעסען,
ע ער קריענט איינען בארט.
דען מיר זיין אלע לאבעסווערט,
מיר עסען איין האסיטה וויע איין פפערד.

איזט דאָס ניט איין שאַנדען,
ווען איר עם ניט טוט אלזא גלייך,
דיע בחורים זיין פארהאַנדען,
געבט אונז דען וויין אלזא רייך;
דען מיר זיין וואל געראַמען,
קורצע דרשים אונד לאַנגע בראַמען!
יוהאשי האַביטעי.

ברענגט הער דאָס בעסטע עסען,
דאָס איר האכט אין דעם הויז.
דען וויין געבט אונז אונגעמעסען,
מיר זויפען אין דאָך אלער אויס;
וויילדיך געשפיעזען, וויעדער געצעכט,
נאנצע טעג אונד נאנצע נעכט!
יוהאשי האַביטעי.

ברענגט הער אופ דען טישע
נאכט אונד פייגענמוס,

אנטאָלאָגיע

קרעננעלן דיע דא זיין פרישע,
פלייש אום דעם רוס.
פיל פלייש, וועניג ברוט,
עה דאס הייליג פורים וועג צוט.
יוהאשי האביטעי.

דער קיניג לאט אייך ביטען,
מיט דען ציגען צו האלטען איינען טאנץ;
פון איינעם זאלם צעהען שטיקען,
איין ריקבראמען אלזו גאנץ.
איצונדערט קומט אונזער קיניג צו קריעכען,
ער האט איין בויך אלס וויע איין קיסענציעכען.
יוהאשי האביטעי.

די בחורים וואלען שטודירען
מיט איינעם גלאז אלזו זער,
דער קיניג וויל דורניערען,
דריי ריקבראמען איזט זיין שפער.
ער זיצט אים טיש אלס איין רייטער,
ער זויפט זיך פאל, ער קאן ניט ווייטער.
יוהאשי האביטעי.

מיר וועלען חלקים זאגען
וואל אין דער שיסעל גאנץ בלאז
זער בעליבית ווערט דען חסרון טראגען,
ער ווערט אונז שעלטען איין פראש;
איין פאלער פרעסער אונד איין פוילער,
איז דער שיסעל וועלען מיר זאגען דען קוילער.
יוהאשי האביטעי !

נאך איינעם וויל איך זינגען
דען פרויען אונד אויך דען מאן,
ברענגט הער דיע בעסטע דינגען,
פיש מיט דער וואוו העבט אן,
פיל פיש, פרישע וועד, פלייש, פיער פיערטייל פירנעוויין,
דרום מוז די ואו פון ויזתה זא לאנג זיין.

פזנים מויט

(די דאזיגע פראגעמען ווערען צוגערעכענט צו וואליך'ס
אייגענער פעדער).

אך עדעלהייט, אך עדעלהייט,
עס איזט דאך ניט איין עדעלהייט.

איוזיק וואלד

אלעס, דא איזט אוף ערדען.
אלע דינג פארגאן זא שנעליגלייך,
וויר אדם קינדער, ארעם אונד רייך,
מוזען אל צו עשען ווערדען.

דער ביטער טאד, דער טוט אונז דראנג,
ער שלייכט אונז נאך וויע איין שלאנג,
ער לאט זיך ניט דערבארמען;
זיין ארטייל שטרענג האט קיין גענאד,
דעם איינען פרי, דעם אנדערן שפאט,
דעם רייכען אלס דעם ארמען.

אך יאמער, עלענד אונד ווע,
מיר פארגען אלס וויע דער שנע,
מיר מיגען וואל האכטראכען;
הייט איזט דער מענש אין פאלער מאכט,
מארגען איזט ער טאט אונד גאר פעראכט,
ווערד אין דיע ערד בעגראכען.

וואו זיין דיע הערען אונד פירשטען אל,
קיניג, קאיוער, פאפסט אונד קארדינאל,
דיע דא זיין געוועזען פאר הונדערט יארען?
איר נאמען וואר אל דיע וועלט בעקאנט,
זיע מוזטען אין איין אנדער לאנד,
דא זיין זיע הינגעפארען.

דעסגלייכען וויל אונז אויך געשעהען,
מיר שטערבען אל אונד פארען הין,
מיר מיגען ניט לאנג ווערען;
אונד קעגען דען טאד איזט קיין קרוט,
נאך הונדערט יארען זיין אנדרע לייט,
אונד אונזער קיין אוף ערדען.

דעכט אלס דיע בלוט, רעכט אלס דער רייף,
זא איזט פארוואר אויך אונזער לעבען;
אך, וואס זול איר לאנג שרייבען;
אל אונזער צייט האט קיין בעשטאנד,
מיר מיזען אין איין אנדער לאנד,
דארינען איזט איין עוויג בלייבען.

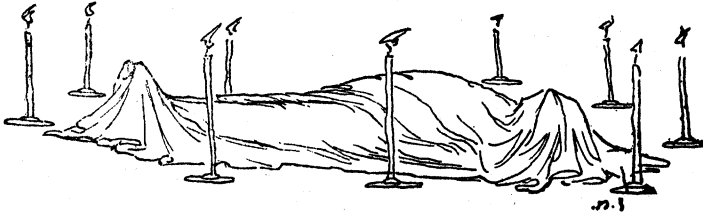
וואס הילפט דיר דען דיין שטאצער מוט,
דארצו דיין געלד אונד גוט.

אנטאָלאָגיע

ווען דו פון היער זולסט שיידען :
אך, האסטו דען פיל גוטס געטאן.
זא ווערד דייך גאט ענטפאנגען שאן
אונד אין זיין רייך אונלאזען.

ווארסטו איין מענש, איין מאכטיגער הער,
אונד אלע דיע וועלט דיין אייגען וואר
אלס קיניג אלעקסאנדער,
וואס העלפט דייך דען דיין הערליכקייט,
ווען דו דורך פיין אונד ביטערקייט
מוזט שטערבען אלס איין אנדרער.

א ווע דער גרויסע אנגעסט אונד נויט,
ווען זיך גענעהעט דער ביטער טויד,
ווען לייב אונד זעל זולען שיידען :
דען זיכט איין מענש פאר זיך שטאן
אלעס, וואס ער זיין טעג האט געטאן,
גאט יתברך אורטעל מוז ער בייטען.

לייב קושנינס.

(פון איינזיק וואליד'ס דערמאנמער זאמלונג)

כלה-ליעדער.

א.

איך עפען מיין מונד מיט זיסעם געזאנג
דעם חתן צו ער, דער כלה צו דאנק;
איך וויל עס אייך ניט מאכען לאנג:
נאָטעס-פורכט זאל זיין דער ערשטע אָנפאַנג!

אלעס בעשוף ער מיט קלוגהייט,
אונד אם זעקסטען טאג וואר אלעס בערייט,
די ערד האָט ער אויף נישט געשפרייט,
דארום בעשוף ער די מענשקייט.

ב.

נימנאלד טוט זיך פירבלייכען
וואל פיר דער כלה צארט,
זיע איזט זא צוכטיגלייכען — —

ג.

עס איזט קיין גרעסער פרייד אוף ערדען,
אלס ווען צוויי ליעב צוזאמענגעבען ווערדען;
צו ריזער פרייד זאל זיך יעדער מאן זיין בערייט,
קנעכט אונד מאיד,
חתן אונד כלה צו ערען.
הארט צו, חתן אונד כלה, וואס איך אייך זאג,
אייער זינד ווערדען אייך פירגעבען אוף דיזען טאג.

וועלט איר פריי זיין פון דער העלע פיין,
זא טוט נאך דען ווארטען מיין,
וואס איך אייך טו לערנען.

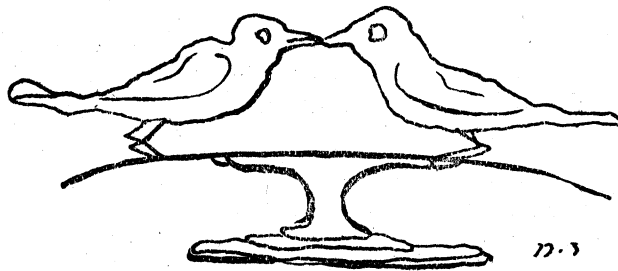
הארט צו, חתן אונד כלה, האלט עס ניט פאר איין שערץ,
נעמעט עס פאסט צו הערץ,

אנטאָלאָגיע

איבער די ארמען טוט אייך דערבארמען,
ענטפאנגעט זיע ליעבליך מיט דען ארמען,
טיילעט ניטליך אונד גערען.

דאמיט וויל איך עם לאָזען בלייבען צום טייל,
איך ווינש אייך אלען גלוק אונד הייל;
זאָל אונז נאָט געבען די פרייד, דאָס משיח זאָל זיין בערייט.
— ווען עם שאָז חתן אונד כלה וואר לייך —
אונד פירען אונז ווידער אין ארץ ישראל מיט ערען!

דער אונז דאס ליערליין ניי האָט געמאכט,
חתן אונד כלה האט ערס צו ערען געמאכט,
ער איז וואָל בעקאנט אין אלע לאַנד,
לייב קוטנים איז ער גענאָנט,
זיין האָפנונג שטעט צו נאָט דעם הערען.

יוסף בן בנימין. (פון אייזיק וואלד'ס דערמאנער זאמלונג)

פורים-ליעד.

אסתר, דיע ליעם זיך ניט לאנג ביטען.
זיע טראט פיר דעם קיניג מיט גאנצען זיטען.
אוף אירע קניע טעט זיע פאלען.
דרוי טאג האָט זיע איר שפיון פירמיטען.
נאך טעט זיע אים וואל געפאלען.

ער שפראך, ליעבע אסתר, דו קינענין מיון.
וואס איזט דיין לייך אונד גרויסע פיין?
דאס וועלט איך וויסען גערען.
ביז אן דיע האלפט דעם קיניגרייך מיון,
דאס וויל איך דיר געווערען.

גענעדיגער קיניג, איך מוז אייך זאגען.
איבער דען ליידיגען המן מוז איך קלאגען.
דער מיר מיון פאלק וויל אומברענגען

פעטרען וויל ער לאזען הענגען.

מרדכי שפילט מיט המן אלס דיע קאץ מיט דער מוין.
מאן הונג זי אלע איר פרייך וואר אום.
המן אונד אל דיע זיינען.
מרדכי קרעג זיין שאנעם הוין.
נאָט הולף אינען אויס אלען פיינען.

דרום זאל מאן נאָט דען הערען לויבען
דאס ער יעקב זיין קינדער האָט דערהויבען.
זאָ נאר מיט אלען שטיקען:
זיין גענאָד איזט אונטען אונד אָבען.
אונזערן משיח ווערט ער אונז באלד טון שיסען.

דער אונז דאס לירליין ניי האט געמאכט,
ער האט עס געמאכט ביי איינער נאָכט,
גענאָנט מיט זיינעם נאָמען.
דעם פורים האָט ער עס צו ערען געמאכט,
גענאָנט יוסף זאָ בנימין.

ר' שלמה פון פראג.

(פון אייזיק וואליך'ס דערמאנער זאמלונג,
פראגענמען).

א רעמעניש-ליעד.

ווייס וואונדערליכע דינגען,
אין ליפטען טוט ער זיך שווינגען.

איין טאג איזט אים יאָר,
ווארליך, דאָס איזט וואר,
קאן ער דיע זינד פערנעבען,
דאָס זיע ניעמאנד מען אנקלעבען,
טוט זיע אוף זיך נעמען,
דאָס זיע דען מענשען ניממער
ערקענען.

וויע איך פון לייטן הער,
שטעט מען אים נאָך זער,
אויך שווארען האָך אונד טייער,
מאן דרייט אים נאָך מיט דעם פייער,
אונד אל דיע נאָך שטענען,
מאכט איר וואָל קענען.

נון איר לייעבען ווייבער אונד מאנען,
דער נביא איזט איין האַן,
ווען ער זיך לאָזט הארען,
טוט איין ניי וועטער ווערען;
אום מיטערנאכט טוט ער זאָנען,
ווען עס העכט אָן צו טאָנען.

דער דאָ האָט געמאכט דאָס ליעד,
דער הייסט דער פראליך יוד;
ווען איך אין וועלט נענען,
מאכט איר אין וואל קענען;
דאָך וויל איך אייך זאָנען,
ער הייסט ר' שלמה פון פראנען.

הארט צו, איר לייעבען לייט,
איין וואונדער אונד איין ניע צייט,
וואָס נייליך איזט געשעהען:
איין נביא לאָזט זיך זעהען,
ער איזט נאָך פאָרהאנדען
אין הינערבערגענלאנדען.

דער נביא שרייט מיט מאכט
איבער די וועלט טאָג אונד נאכט —

זיין בארט איזט ציעמליך גרויס,
מיט זיין קאָפּ געט ער גאָר בלוזן,
בארפּים מיט זיינע פיסען;
קיין קעלט טוט אין פערדריעסען,
זיין ראָק פון פיל פארבען
מאכט זיין לייב פיינפארבען.

געב מאן אים דיע גאַנצע וועלט,
זאָ רירט ער אָן קיין געלד;

דאָך פיר הונגערנייט
עסט ער יע טרוקען ברויט;
קיין מעט, קיין ביער, קיין וויינע
קומט אין זיין לייב הינאיינע,
קאן ער וואסער האבען
מיט דעם טוט ער זיך לאבען.

האלט זיך צומאָל ניט שטאַלץ,
שלאָפּט יע אוף דעם הארטען האַלץ,
קיין בעט טוט ער בענגערען,
שלאָפּט יע אוף דער ערדען.

דוד ברא' מנתחם חכהן.

דוד ברא' מנתחם חכהן — שריפטשמעלער. גע
לעבט אין אמסטערדאם, אין אָנפאנג פון 17טען
יאהרהונדערט. אין 1649 (לויט דער יוד. ענג.
ענצ. 1644) האָט ער אין א געריימטער פאָרם
איבערזעצט אייניגע שמעלען פון דער תורה און
די מגלות, אויסער איכה און האָט עס ארויסגע-
געבען אין אמסטערדאם מיט פאָלגענדער פאָר-
רעדע: „וואָל ניטראַכט פון בראַשית ביז ואלה
המשפטים אויף טייטש נימאכט, אין פאָפיר אונ'
אותיות גר בשידליך, פֿר ווייבר אונ' יונגן
מיידליך, דר דרינגן ווערט טון לייאן, ווערט זיך
אין גאָט דינשט דר מיען (פֿרייען)“, און אויף
דער צווייטער זייט: „טייטש נימאכט אויף פֿיר
מגלות, מאַן זיך באַווייזן אין אלי קהלות, זונדר
איכה הוט ער לוזן שטין אויף אַבוויט, פון וועגן
עש בעט פון לייך אונ' טרויאַרקייט...“ איד ברענג
דאָ אייניגע פֿערזען לויט א. שולמאן. ביבל. א.
שולמאן, „שפת יהודיתאשכנזית וספרותה“, 3,
33—34: יוד. ענג. ענצ. 4, 406: ז. רייזען, „לעק
סיקאן“.

פון „מזמור לתודה“.

זאָג מיר דאָך אל ליבשטר מיין,
וויא ווידרשטו דוד דיין למבליין...
וויא אין מויגליך דש דוא מיד הושט זוי פֿר געשן,
אונ' אלש אנדרי הירטן דיני גיזעלן זיך אָן מעשן...
ביט פֿרוינטליך וואָלש מיר זאָגן,
ווילשטו ווישן וויא זולכש מאַג זיין,
דוא שוינשט אונטר דען יונג פֿרויאַליין...

אי זיך דער טאָג ארהיצט מיין הייטר זון
אונ' אי דער שאַטן גנץ פֿליגט דוא פֿין,
ווייל איד גין דיינר אל דאָ וואַרטן...
מייני גיזעלן, וואו בישטו זו שוין אונ' פיין
קיין מאַנגל אָן דיר ניט קיין זיין,
דרום קאָן איד דיר ניט פֿר לושן.
גישטו הין אונ' הער מיין ליבשטר שאַץ,
איד בלייב בייא דיר אין אַלן פֿלאַץ,
ווערשטו מיד זעהן אין אלען הויכען שטורשן...

זאָרנט ניט, מיין פֿרוינט גנגן אין זיין גאָרטן,
זיין בעשטי גיווירץ צו הויט (הייטען) און וואַרטן,
רויזליך דרינגן צו פֿפֿליקן.
מיינס פֿריינד בין איד אייגן גאנץ אונ' גאָר,
אונ' ער אין מיין פֿריינד, זאָג איד פֿר וואַר
מיט רויזן טוט ער מיד אַרקוויקן...

ר' נימפל סג"ל.

דער מחבר פון דעם אריגינאל פון דעם ליעד „מוזר שיר ליום השבת“, אין „מאיר משעבר שיו“. דאס ליעד איז געשריבען און געדרוקט געווען אויף תרגום לשון אין יאהר 1689. אין וועד נעדיג, אין יאהר 1654 איז עס איבערזעצט געווארען אין אידיש פון ר' נימפל סג"ל. דאס ליעד, פון וועלכער דאס פאלגענדע איז א טהייל, געפינט זיך אין דעם ספר „לקורות הגורות על ישראל“ פון ח"י גורלאנד, קראקוי.

מוזר שיר ליום השבת.

איין שוין גיזנג וויל איך אן היבן צו זינגן,
מיט פרישן פרייליכן העליר שטימו.

צו ערין דיא הייליגה מלכה דיא דא איז וואול ביקנט,
שבת איז זי מיט אירן נאמן גינגט.

נאט דער מיט אים דאן ליכט רואט,
אין מיין הויז זאל ער שיקן דיא מלכה גוט,
ווארום טוט זי אזו לנג דרוישן זוימן,
פאן אירנט ווייגן האב איך דאן הויז טון אויש רוימן.

פר ווגלין טוט זי גנצי זעקש טאג
אז איין מענש דער אין גלות איז געפלאגט,
אז איין פויגעל פון איין דך צו דען אנדרן טוט זי פליהן,
ביס דיא צייט דו דער הייליג שבת קומט איין הער צו ציהן.

דיא שבת ליכט זאלט אן צינדן ניט צו פריא אף ניט צו שפעט,
נייערט אובנט אז דיא זון נידר גיט
און דיא קליידר דיא איר אן קליידט זאלן זיין אז דער שנייא ווייס,
דיא מלכה שבת זאלט איר אנטקיגן גין מיט לוב און מיט פרייז.

אלי שדים און מוזיקים מוזן אן שבת אוועק פליהן,
אין דען טיפסטן אפ גרונד מוזן זיא איין הין ציהן,
אן שבת איז אייטל רוא אין פיל פרייד,
אין ווערט ניט גיפונדן אן אים איין לייד.

איין חתונה טוט זיך צו דען קיניג הקב"ה גרישן
אין דא ער מיט ווערן אלי ביזו דינים פר געשן,
איין נשמה יתירה ווערט גימערט צו דיא פרומה לייט,
זיא איז איין גישטעלט פאן עולם הבא דו צו דיא צדיקים איז כרייט.

איז הימל טונן זיך פֿר זמלן אלי מלאכים אין חילות,
פאן וועגן דיא הייליגע נשמות יתירות,

צו הערן פאן זיא אויז דיא תורה הירושים
וואז דא האבן מחזיק ניוועזן דיא פרושים.

און אז השי"ת טוט זיא פרעגן וואש האט איר גילערינט זאגט מירשעבן
ווען זיא שווייגן שטייל און ווישן קיין ענטפרט צו נעבן,
וויא גרוש איז דיא שנד פאן דיא זעלביגן נשמות,
און זיא מאכן שלאף דיא פלינגל פאן דיא מלאכים דיא דא היישן חיות.

זייט לושטיג אין פרייליך איר דינה אין פרומה,
דאז איר זייט זוכה צו אזו איין מעלה צו קומה,
צו אזו איין גוטן לויין דער דא איז גר פיל,
דאז איז דיא נשמה יתירה דאז האט קיין מאס קיין ציל.

דער טיש זאל זיין בירייט פֿר אלי זאכין,
אין דרויה זאל ליגן דיא חלות פאן שבת דאז מן דריבר טוט המוצי מאכן.
אין דיא לאמפ מאכט רעכט אן דאז זיא שין ברענט,
דער נאך גיא אין דיא שול גר ביהענט.

אין ווען דוא בישט פארטיג מיט דיין לובן אין בעטן,
אזו קומן צווייא מלאכים צו דיר צו טרעטן,
אין בלייטן דיד אז דוא גישט אויז דיא שול ארוין,
אין היטן דיד פֿר אלן ביזן אין גענין מיט דיר אין דינים הויז.

אין דיא זעלביגה הובן דיד אן צו לובן אין בענשין,
עס זאל אד זיין אזו דר ווילן פאן הש"י, צו דען דאזיגן מענשין,
דאז זיין טיש זאל דען אנדערן שבת אד זיין אזו בירייט,
אז וויא אצונדר אזו זאל אד זיין אלי צייט.

דיא חלות מוזן אוף דען טיש ליגן ביצייטן,
אין נאנץ מוזן זיא זיין אוף אלי צווייא זייטן,
מיט דר איבער צוועהל זאלן זיא צו געדקט זיין דארויף זאלשטן האבן
אכט.

ביז דוא האשט נאנץ אין נאך קידוש אויש גימכט.

אלי גלידר פאן מענשין דיא רעכטין און דיא לינקן,
זיא האבן אלי צייט הנאה פאן דען מענשין זיין עשין אין טרינקן,
אין איינש היישט נסכוי דאש קליין גליד,
האט קיין מאל קיין הנאה נייערט פון דיא סעודה דיא דריט.

זיא זאלן זוכה זיין דיא פרומן יונגן אין אלטן,
דיא דען הייליגן שבת טונן רעכט האלמן.

אנטאָלאָגיע

צו זעהן דיא אידלי ווירדינה שטיין דאז וועל איך אף זעהן גערן.
דז דאָש בית המקדש ווערט באַלד פון זיא ניכויט ווערן.

דר אלמעכטיג גאט זאָל אינז בלד ברינגן דיא צייט,
דז ער האָט אונש צו גיזאנט מיט דער ווארהייט,
איז דורך זיינה נביאים האָט ער אָן נישריבן,
דז ער וויל אונש דער ליזן דיא דאָ זיין פר טריבן.

דיכטער אונבאקאנט.

דאס ליעד „צו באדעקענס" האט ניט קיין מתבר, עס איז אן אטע אירישע פאלקסליעד, וואס פלעגט אין איהר צייט געזונגען ווערען צוויי שטען די דייטשע אידען צו באדעקענס. (אין יעדער צייט איז ביי די דייטשע אידען געווען א מנהג צו באדעקענס, פריער דער כלה'ס האר צו פארפלעכטען און דערנאך זיי אבזושערן, דער ביי פלעגט מען זינגען פארשיידענע ליעדער). דאס דאזיגע ליעד געפינט זיך אין א זאמלונג פון דייטשע פאלקסליעדער: „סונענדהאפטער יונג פרויען אונד יונגעזעלען צייטפערטרייכער דורף הילארום לוסטיג פון פריידענסאל", 1690, וואו עס איז איבערגעארבייט פון איריש אין אלער דייטש. א צייט שפעטער איז דאס זעלבע ליעד ערשינען אין א זאמלונג „גאנץ נייער האנס בוך אין די וועלט". אין 1890 איז עס אין א פאר קירצטער פארם איבערגעדרוקט געווארען אין דער „צייטשריפט פיר די געשיכטע דער יודען", פון וואנען עס ווערט געבראכט. ביבל. י. באלטע „איינ יודישדייטשעס ליעד דער 17טען יארהונדערטס", אין „צייטשריפט פיר די געשיכטע דער יודען אין דייטשלאנד", 4, 22—23, בערלין 1890.

צו באדעקענס.

עס גינג איינמאל איין יונגער העלד
אלזא פעקסירעט אין דעם פעלד,
זא גאר פעראירעט אין זיינר זאך,
וואו ער מאכט פינדן זיין הויזגעמאך,
אן דעם אבענד.

אך גאט! ווי בין איך זא איין פעקסירטער מאן,
דאס איך מיר זעלבר ניכט ראטן קאן
וואו איך מיך הינקר אדר ווענדע,
בין איך אליין און גאר עלענדע,
אן דעם אבענד.

דער מענש איז זונדר הולף אונד ראט,
דער ניכט האט איין עוויגע שטאט,
אלס אונזרע שריפט אנגעצייגט האט,
עס ניכט גוט צו זיין איין מענש אליין
אן דעם אבענד.

איך רוף דיר, גאט! פון הערצנגרונד,
לאז מיך ערלעבן דיזעלביג שטונד
דאס דו אנהארעסט מיין געבעט

אנמאלאגיע

אלס אונזר פאטער איציק טעט
וואל אן דעם אבענד.

דא אים בעגעננעט די רבקה צארט.
די אים צו אים ווייב געגעבן ווארד
זי ערפרייט מיט איר (?) אין זינר מוטער הויז.
זיין טרוירן וואר באלד אויס
אן דעם אבענד.

ער האטע זי ליב, ער האטע זי ווערט,
דאן זי וואר אים פון נאָט בעשערט.
הער נאָט! גיב מיר דאס גליק
דאסגלייכען מיר אויך יעצונד שיק,
אן דעם אבענד.

עס בעגעננעט אים צור זעלביגן פארט.
אין יונגפרייליין, וואר אלזא צארט,
ער שפראך: נאָט גרים אייך יונגפרייליין,
וואס שאפט איר היר אליין
אן דעם אבענד.

וואר מיר אייער זין און הערין באקאנט,
איך געב איך היר מיין טרוי צו פפאנד,
וואן איר אייך מיט מיר וואלט פארלאָבן
מיין הויזגעמאך וואלט איך מיט אייך האבן
אן דעם אבענד.

זי שפראך: איר זייד איין עהרליכר מאן,
די יונגענד איז נאך מיט מיר דאראן,
דאס איך מיר זאל בעגעבן אין עהליכן שטאנד,
דאך בין איך נאך נישט בארויט
אן דעם אבענד.

אלע צייט מיכטע איך אינשטאן,
מיסטע זיין אונטערטאן מינים מאן,
און קינדר געבארן מיט שמערצן,
דאס נעם איך מיר נאך צו הערצן,
אן דעם אבענד.

נון בין איך יא מיינס לעבנס פריי,
האב מיין זין און וויין אויך דאבוי,
פאטער און מוטער צארן ווארעט נישט לאנג
עס איז נור איין איבערגאנג
אן דעם אבענד.

אך פרייליין! זוי זייד איר זא ווייז,
נינג דאך אייער מוטער איבער גרייז.

צו באדעקענס

מיט דער האפט איר אייער היימליכקייט,
מיט מיר האבט איר וואוינונג און פרייד
אז דעם אבענד.

איין ארם קרעאטור איז דאך אומב איין ווייב,
איין דיפה וואר זי גענומן אויס זיינס לייב,
וואו זי ניכט זאל האבן אירס מאנס גענאס
זא ווארע זי אלער פריידן בלאז
אז דעם אבענד.

איר זייד ווי איין שאפליין פאראירעט,
עס איז פון גאט געארדינירעט
דארומב געבט מיר כאלד אירן באשייד
איך וויל אייך ערגעצן פון אירם לייד
אז דעם אבענד.

מיט שטילשווייגן פאר, ערפארעט מאן פיל,
שענע כלה איך זינג דיר דאס ביישפיל,
דאס מאן דיר האט געזוכט זא ווייט,
ביז מאן דיר האט געפונדן הייט
אז דעם אבענד.

ער דיר האט אלזא לאנג פארלאזן,
פיר אלע דער האט ער דיר אויסערקארן,
אויף ערדן באגערט קיינע מעהר
דו ווירסט געפירעט מיט גראסער עהר
אז דעם אבענד.

זיי אים טריי, זיי אים האלד
פאר זילבר און פאר רויטם גאלד,
פאר אים זאלסט דו פארהוילען ניכט,
דעסגלייכען דיר אויך פון אים געשיכט,
אז דעם אבענד.

אלעוויט זאלסטו פאלגען זיינס ראט,
זאלסט אים אויך ביישטען אין זיינר נויט,
אלס צפורה, משה רבינו ווייב,
דא אים וואלט דער מלאך נעמן זיין לייב
אז דעם אבענד.

זי באשירמט אים וואל פון זיינס לייד,
דא זי איר יונגס קינד באשנייד.
דאס עקזעמפל סו איך זינגן דיר,
דאס דו זאלסט פאלגן מיר.
אז דעם אבענד.

יוסף וויצענהויזען.

יוסף בן אלכסנדר וויצענהויזען, אדער ווי וואגענזויג רופט איהם: „יוזן וויצע הויזן“— אידישער דיכטער און איבערזעצער. געלעבט אין 17טען יארהונדערט אין אמסטערדאם. געווען א זעצער אין דער באוואוסטער בוכדרוקעריי פון יוסף עטיאש (אטיאס) צווישען די יאהרען 1664 און 1686. די מעשה אין ריימען מיט'ן נאמען „איון שין מעשה פון קיניג ארטיש הוף“ איז א באארבייטונג פון דאס בארימטע דייטשע פאלקס-מעשה 'WIGALOIS' פון ווירנט פאן גראפעבערג (אנפאנג 18טען יארהונדערט) און געפינט זיך אין וואגענזויג'ס „בעלעהרונג דער יודישדייטשען רעד-אונג שרייבארט“. אין זיין פאררעדע צו דער דאזיגער בעארבייטונג שרייבט וויצענהויזען:

„איד האב בייא אל מיין טאגן,
פיל פון קיניג ארטיש הוף הערן זאגן,
דאך האב איך אויז ניריווט גאר מעניך נעם,
אונ' האב מיין טאג ניא קריגן אין מיין הנם.
קיין בוך דו איך עש העט גילעזן,
אדר וואו עש ווער גיוועזן,
ביז איך האב איינש גיפונדן גישריבן אויגן,
אין מיינש פאטרש הויגן,
דא האב איך מיך ניט לאנג טאן זיימן,
אונ' האב דיו בוך גישטעלט אין ריימן,
צו ערין אלן מאנן יונגן מיידלך אונ' ווייבר,
גישטעלט דורף אייערן דינשט וויליגן יוזן
וויצע הויזן דען שרייבר.“

יוסף וויצענהויזען האט אויך געמאכט אן אידר-שע איבערזעצונג פון נאנץ תנ"ך, וואס אין ערשרי-גען אין דער אויבענדערמאנטער דרוקעריי אין 1679. די פאלגענדע פערען זיינען קאפירט פראגמענטענווייז. ביבל. וואגענזויג, בעלעהרונג דער יודישדייטשען רעד-אונג שרייבארט, 157—202; יוד. רוס. ענצ. 3, 389—391 (אטיאס); ג. קארפעלעס, די געשיכטע פון דער יודישער ליטעראטור, 1008—1009; ז. רייזען, „לעקסיקאן“; שטיינשיידער, קאטאלאג באדל. נו. 2024; לעא לאנדוי, „ARTHURIAN LEGENDS“, XLII.

איון שין מעשה.

(פון קיניג ארטיש הוף)

פון לובט ביליך דיא אידלי קיניג אונ' פירשטן אונ' הערן,
וויא זיא טון אירי הערשאפט פור מערן,
דוך איז עז אלז איון וויכט,
און גאטש הילף קענז זיא עש פולן ברענגן ניכט,
נון וויל איך אייך זאגן פון איינע קיניג רייך,
איז דער וועלט פונט מן דא ניט זיינש גלייך.
קיניג ארטיש וואר ער גינאנט
ער וואר גיוועלטיג איבר פיר אונ' דרייסיג לאנט.

דער זעלביג קיניג האָט גרושי הערשאפט,
אונ' איין גיוואלטיג ריטרשאפט,
אונ' אויז דער מאַשין איין שוניש ווייב,
מיט טונגט וואר גיצירט איר לייב,
פון איר שונקייט ווער פיל צו זאָגן,
דאָז וויל איד איצונד שטיל פור איכר שלאָגן,
אונ' זאָגן אייד פון דעם קיניג מער,
אונ' פון זיינעם גרושן גיוואלט און ער,
ער האָט אן זיינעם הוף,
מענכין אידליין ריטר אונ' גרוב (גראף)
אונ' גאָר פיל עפט אונ' בישוף אונ' פרעלאטן,
דר צו גאָר פיל רייטר אונ' זולדאטן,
אונ' זונשט נאָך וואול פיר הונדרט אידלי ריטר אודר מער
דיא דעם קיניג אן צייט ביווארטן זיין ער.

נון זא וואר דש קיניגש רעכט אונ' זיטן,
ווען איינר קאם גריטן,
וועלכירלייא ער בינערט
דאָז וואר אים גלייך גיווערט,
אך הט ער אונטר אים ניין קיניג גאָר רייך,
דיא מוזטן דש לעהן אנטפאנגן פון אים צו גלייך,
אונ' ווען עש קאם דיא ליכטי פפינגשטן צייטן,
זא מוזטן דיא ניין קיניג אַלי צו הוף רייטן,
איין איטליכר מיט זיינער קראפט,
דר צו מיט זיינעם פרויאן צימר אונ' אידלי ריטרשפט,

צו ער קיניג ארטיש אירם הערן,
דער ארצייגט אין גרושי ערן,
מיט ענשין אונ' מיט טרינקן,
אלי טרויארקייט לים מן זינקן,
איד וויל אייד וואול פּר וואר זאָגן,
דער הוף וועדיט אלי יאָר וואול אכט נאנציר טאָגן.

עש וואר אד איין רעכט אן דעם הוף,
ער ווער ריטר אודר גרוב,
אונ' אד דר קיניג זעלברט אונ' דיא קיניגן פיין,
אונ' אל דיא אויף דעם הוף מוכטן זיין,
דא וואר קיינר דר זיד דורפט פּר מעסיין,
צו טרינקן אודר צו עשין,
פּר וואר איד אייד דז זאָגן,
ביז מן ערשט הורט נייאי מער אלי טאָגן.

אונ' ווער דאז ניכט איבר טראט דער מוזט פֿר לירן זיין לעבן.
אונ' העט ער אל דר וועלט גוט צו געבן,
אזו גרוש וואר נון צו אלן צייטן,
אויף דעם הוף דז גין אונ' דז רייטן,
נון וואר נאך ניא קיין טאג קומן,
מן האט פֿור טאג נייאי מער פֿר נומן.

וואר דז ניט איין גרושי הערשאפט ביזונדר,
דז נימאנט הונגר ליידן דורפט דז וואר איין גרוש וואונדר,
דען עש וואר זיין טאג קיינר ניא זא פריא אויף נישטאנדן,
עש ווארן שון נייאי מער אויף דעם הוף פֿר האנדרן,
דז האט גיווערט גאר פיל מענכי יאר,
דז זאג איד אייד פֿר וואר,
נון אויף איינז טאג דש נישאד,
דש מן קיין פרעמדי מער הורט אודר זאך
וויא עש זיד נון ווייט אויף דען טאג פֿור צוג,
דער פאלק פֿור הונגר איין וועק פֿלוג,
דז וואר ניא מער גישעהן,
קיין מענש האט עש מער גיהערט אודר גיזעהן:

דא עש נון דען אנדרן מארגן צו טאגן בינאן,
דיא קיניגן ניט לנג ווארטט אן דיא ציגן גינג זיא שטאן
מיט אירי יונג פרויאן אונ' דינשט מיידן,
באט זיא גאט מיט פריידן,
דש איר הייל דאך מעכט גישעהן,
דז זיא נייאי מער מעכט הערן אודר זעהן,
וויא זיא נון זאך פער אין דש לאנט,
דא קאם דורט הער גיראנט,
גאר מיט ריטליכס זיטן,
איין ריטר צארט הער גיריטן,
דער וואר דער אליד קוינשטי מאנן איין,
דען וואול אי דיא זון איבר שייין,
ער וואר ביקלייד אונ' גיהארנשט וואול,
אלז איין ריטר פון רעכט זאל,
זיין שילט אונ' העלם נאכן ליכטן שייין,
פון פיינס גאלד אונ' אידל גישטיין.

דא ער דיא קיניגן אן דער ציגן זאך שטאן,
אין איר קינגליכז קרוין,
ער ריה הוף אונ' שפראך אלזו
שטיט מיין אליד גינעדנישטי קיניגן דא,
דער הוף מיינשטר אנטווארטי אים שיר,

יא אידלר ריטער וואו וואַלט ער איר,
ער פיל באלד פון זיינע דאס,
פור דער קיניגן צו פוס,
ער ניינט זיך צו איר נאָר טונגטליך אונ' בידר,
דיא קיניגן היס אין אויף שטין ווידר,
ער שפראך גינעדיגי הוד גיבארני קיניגן מיין,
מעכט ען מיט אייערן הולדן דאָך זיין,
איד וואַלט אידך ביטן איין בעט,
דו אירש דורף אליר פרויאן ערין טעט,
אונ' וואַלט מיך מיינר ביט גיווערן,
דען איד אום אייאַרנט ווילן האָב גיליטן גרוש בישווערן.

בין איד צו אידך בין קומן,
פון אייער טונגט האָב איד פיל פר גומן,
אונ' אייער לוב טוא איד פאשט הערן,
דרום וויל אידך אידך אדך פר ערן,
אונ' דו אידך אידך נון ביטן וויל,
אל היא צו דיזם ציל,
דאָ זאל אידך גינעדיגי קיניגן אונ' אייערן הערן,
דעם קיניג ניקש שאדן אן דען ערין,
נאָך אן לייב אודר אן גומ,
דיא זיל מיין גינעדיגי פרויא זאל אידך אדך זיין ביהוט,
אידך וויל אידך עטווש געבן דאָ און בעשיר אן איין לאַנט,
דא צוג ער אב צו הנט,
איין שינג גירטל פון זיינע לייב,
מיט זיינע שפער רייכט ערש דעם שינג ווייב,
דיזן גירטל טראגט דורף דען ווילן מיין,
זא ליב אידך אלי ריטרש טונגט זיין.

דער נאָך וויל אידך מיך ניט לענגיך זיימן,
בין אידך בין ווידר קומן אן היימן,
אויף אייער אנטוואַרט וויל אידך היא,
הארטן בין מאַרגן פריא,
עט זאל אידך זיין און צארן,
שפראך דער ריטר אויז ארקארן,
געזן איר ניט וואַלט נעמן דען גירטל דורף דען ווילן מיין,
זא וויל אידך אדך ניט דעשטר פיינער זיין,
דיא לייט ווארן פרוא איכר אל,
דו דיא גיאי מער ווארן קומן אויף דען זאל,
פן היס פרייא טאפפיר צו טיש טראָגן,
דאן פרייאט זיך אידך מאן אס זעלבן טאָגן,
דא זיא נון ווארן אס טיש גיועסן.

אנטאָלאָגיע

אונ' האטן וואל גיטרונקן אונ' גיגעסן.
דיא קיניגן גינג צום קיניג אונ' שפראך,
מיין הער גיט מיט מיר אין אייער גימאך.

אונ' נעמט מיט אייך אייערי רעט,
וויא באלד ער דאָ טעט,
דא זיא נון אל דאר גיקומן ווארן.
דיא דעם קיניג דיא טרייא האטן גישוואָרן.
דאָ זאָגט אין דער קיניג דיא מער,
וויא דער ריטר דאר גיקומן ווער,
אונ' די קיניגן גיבעטן דען גירטל צו טראָגן,
זאָל איך אים אב אודר צו זאָגן.
דער קיניג זאָגט נון ראט אן איר ליכה גיטרייא הערן,
אוב עש קאן זיין מיט ערן.
ער הוב דען ערשטן צו פראָגן אָן.
ער שפראך אלזו פיל איך פר שטיין קאן
מאג מיין גינעדיגי פרויא דען גירטל וואול טראָגן,
מיט מיינס ראט זאָל זיא אימש גיט פר זאָגן,
ער מוז יא זיין איין קעשליכר הערן,
דש ער דיא קיניגן דאָ מיט וויל פר ערן.

דאָך דאָ דיא פראַג קאם אן דען זעלטן מאן,
דער וואר גאר איין קוינר ריטר לוביזאן,
ער וואר דער אידלשטן ריטר איינר,
דש מן גיט קאָנט פינדן דו גלייכן זיינר,
דער צו וואר ער פר איין ווייזן מאן ארקאנט,
ריטר גאביין וואר ער גינאָנט,
דער קיניג שפראך צו אים ריטר גאביין,
וואז ראט איר ער זאָגט גינעדיגער הערי מיין,
איך ריד דאָ גאר אפן בארן,
אויף מיין טרייא דיא איך גינעדיגער קיניג האב גישוואָרן,
דש מיין גינעדיגי פרויא קיניגן דען גירטל גיט מיט ערן מאג טראָגן,
אן איך איך גינעדיגער קיניג וויל זאָגן.
איך מיין דש עז אייער מיישטאָט בעשיר אן צעמי,
דז איר נאבן געבט אונ' קייני נעמי.

דער קיניג שפראך אלזו
ריטר גאביין אייערן ראט בין איך פרוא,
איך וויל אייערם ראט בייא שטאן,
איך פאָלג אייך אונ' קיינס אנדרן מאן,
דאָ עש נון דז מארגינש טאָגט,
צו דער קיניגן וואורד גיזאָגט.

דש זיא גינג ווידר אן דיא צינג.
דא זיא נעשטרן וואר גישטאנדן אינג.
אונ' ווידר געב דעם ריטר דען גירטל זיין.
דאז וואלט גיהט האבן דער קיניג פיין.
דיא קיניגן דר שראק גאר זער.
דאך מוזט זיא טון וואז דא גיבוט איר הער.
זיא גינג ווידר אן דיא זעלביג שטאט.
דא זיא נעשטרט דען ריטר גיזעהן האט.

דש זאל מן אייך וואול געבן.
דען אזו שטיט אונזר רעכט אונ' לעבן.
דש מיר זאלן נאבן געבן אונ' ניט נעמן.
דאז דערפין מיר אונז ניט שעמן.
אך מעכט איר דען גערטל וואול גיטראנן האן.
זא האט עש ווידר ראטן איין איינציגער מאן.
דא שפראך דער ריטר פר וואר.
דיא שמאכהייט וויל איר רעכנן אפן באר.
אן דעם דער דאז גיהינדרט האט.
זיכר און אלי שפאט
אונ' דער צו אן אל אייערן רעקן.
וואש גילטש איר וויל זיא אויף וועקן.
היא אויף דיזם פלאן.
וויל איר איינן נאך דעם אנדרן בישטאן.
אל וויל איר אירי בייטן.
היישט זיא אן הירווש רייטן.

פון וועגן דש אייניגן ריטר דער דען ראט האט געבן.
ער מוז מיט מיר פעכטן אונ' זאלט עש קאשטן מיין לעבן.
דיא קיניגן טעט דא ניט לאנג ווארטי.
אונ' גינג צו דעם אידלן קיניג צארטי.
זיא זאגט אים דיא מער.
וויא דער ריטר זא צורניג ווער.
איין אנדר מאל זא פאלגט מן איינם איינציגן מאן.
אונ' לאזט דיא אנדרן אלי שטאן.
דער קיניג באלד נאך אלי זייני ריטר זאנט.
ער שפראך איר טוא אייך אלי טרייא צו האנט.
דש איר מיר הייט מיין ער ביווארט.
אונ' דאז ניט לענגיר שפארט.
ווען איר פר נעמט וואול דש ריטרש מער.
ער איז דרום קומן הער.
דש ער אונש אל שענדן וויל.
נון טוט עש איז קורצען ציל.

דיטער גאכטן שפראך הער קיניג איך ביוואר אייער ער הייט,
 דאז זאלן זעהן אלי לייט,
 איך וויל מיט אים פעכטן שיר,
 אונ' ווער ער שטערקט אז מיינר פיר,
 דא ער נון אויז דער בורג ראנט,
 דא גינגן אלי דיטער צו האנט,
 אובן אז דיא ציגן שטיין,
 אונ' וואלטן זעהן וויא עש איך ווערט נון,
 דא ווארד אים נאך גיזאנט פון,
 פיל זיסי זעגן פון מענכים שונן יונגפרויא אליין,
 אונ' פון דען לייטן איבר אל,
 דיא דא ווארד אויף דעם זאל,
 דא נון דיטער גאכטן קאם אויז דער בורג גריטן,
 דער פרעמדי דיטער מיט אדליכט זיטן,
 האט זינר טון ווארטן,
 דרוישן וואול ביא דעם גארטן,
 וויא אין דיטער גאכטן אז זאל,
 הערט וויא ער שפראך.

זייט מיר גאט ווילקום דיטער אויז פרעמדן לאנט,
 ווער האט אייך איין באטן גיזאנט,
 דש איר וואלט שענדן דען אידלן הערן מיון,
 דער צו אל דיא מאנהאפטן דיטער זיין,
 איך טוא אייך פד וואר זאגן,
 אייער איבר מוט קאז איך ניט פור טראגן,
 וואז איר זוכט דאז זאלט איר פינדן,
 דד וויל איר אלזו נאר גישווינדן,
 גריטן נאר פרעכליך אין זיין לאנט,
 דרום ווערף איך אייך היא מיון הענשיך צו פפאנט,
 דש איך מיון אידלן הערן דען קיניג אז אייך וויל רעכטן,
 אונ' וויל מיט אייך איין לאנט צו ברעכטן,
 אונ' זאלט עש זיין מיון לעצט ענדי,
 זא רעכטן איך אלי דיטערש שמאך ביהענדי.

פון דען צווייאן הילדן ווערט,
 הורט מן קלינגן איר שארפי שווערט,
 איבר בערג אונ' טאל,
 גאכטן זיא גרוישן שאל,
 דיא ווארד אלזא גוט,
 דז האטן דיא צווייאן הילדן איין פרישן מוט,
 דער שטרייט וואר אלזא גרויש,
 דש עש קיניג ארטיש פד דרויש.

וואָז זאָלן דיא ריד נון מיא,
דער פרעמדן ריטר טעט ריטר נאביין גאָר וויא,
פר וואר זאָג איך איך דאָז,
ער שלוג אין נידר אויף דש גראז
ער מוזט זיך גיפאנגן געבן,
אדר עש האָט אים גיקאסט זיין לעבן,
ער שפראך צו אים דוא זאָלשט מינר היא בייטן,
איך וויל צו דעם קיניג רייטן,
און צו דער קיניגין,
אונ' וויל נעמען ארלויב פון אין.
דער נאך רייטן מיר,
מיט אַנדר שיר,
הין צום קיניג ער דאָ רייטן,
נון הערט וויא ער צו אים זייט,
מיניג ארטיש איך האָב דיר גזינגט אן,
אונ' האָב גיפנגן דיין בעשטן מאן,
דער אן דינים הוף אין גיוועזן,
צוואר ער קאָן ניט גינעזן,
דיא גרושי שמאכהייט דיא אן מיר היא האט אן גיטאָן,
האָב איך היא גירעכנט אויף דינס פלאָן,
גאָט גיזענן איך קיניג אונ' קיניגין,
ריטר נאביין פיר איך מיט מיר הין,
דא ווארד דער קיניג דא ווינען זער,
אונ' אל דיא דאָ שטונדן אום אין הער,
ער זאָגט לאָזט אין לעבן
איך וויל איך מיין האָלב קיניגרייך געבן.

דער פרעמדן ריטר שפראך וואז זאָל דיין לאנד מיר,
איך האָב מער אן דינר פיר,
דער וויל איך נון האָב דען זיג ביקומן,
אונ' גאָט האָט מיר גיהולפן וואז איך האָב אין מיין זין גינומן,
דש איך נון מיט דער פיקטורייא,
ווידר ציא אין מיין לאנד מיט גרושר גלורייא,
דעם פרעמדן ריטר וואר צו רייטן גאד,
ריטר נאביין מוזט אים פאָלגן נאָד,
זיא ריטן דורד פיל גרושי וועלד,
אונ' איכר מענד ווייט פעלד,
דאָ ניא קיין שטראם הער שלוג,
אד קאמון זיא ניא אין איין קרוג,
אודר ניא אונטר קיין דאָד
דאז וואר נאָר איין וואונדערליכי זאָד

אנטשלאגנע

דא נון דיא צווייא הילדן ווארן גיריטן שיר.
מער ווען נאנצער וואוכן פיר.

דא' זעצטן זיא זיך נידר אין דיא גרויני היידן.
אונ' רואטן דא אל'י ביידן.
דער ערשט ריטר צו ריטר נאכיינן שפראך.
קענט איר ניט דו שיין גימאך.
דש איר דא פור אייד זעכט.
אונ' דאז שיין לאנט דש איר האכט גיזעהן רעכט.
אונ' ווער דער הער דריבר מאג זיין.
ניין איד ליבר הערי מיין.
אלזו שפראך דער זעלביג גיפאנגן מאן.
שעניר לאנט איד ניא גיזעהן האן.
דא שפראך ער צו ריטר נאכיינן איר זאלט ניט פור צאגן.
איד וויל אייד דיא רעכטי ווארהייט זאגן.
דש לאנט דש איר דא גיזעהן האט.
אונ' דר צו מענכי שיני שטאט.
דאז אין אלז מיין פרייא אייגן.
פיר מאַל זא פיל לנט וויל איד אייד נאך צייגן

דאז אין אליש מיין פעטרליך ערב נון.
דר וויל איד ליידר האב קיין זון.
זאג איד אייד מאנהאפטן ריטר אייער גיפענקנים לידג אונ' לום.
אלהיא אויף דיזר שטרום.
דו איר מעכט ווידר הייכן קערן.
ניארט איין ביט זעלט איר מיר גיווערן.
נון זאג איד אייד פור וואר איר אידלר קוינר מאן.
דו איר קיין ערבן האן.
דען ניארט איין איינציני טאכטר דיא אין דער שענשטן אייני.
דיא דיא זון טוט איבר שייני.
זיא איז אלט זעכצעהן יאָר.
דש זייא אייד גיזאָנט פור וואר.
איר זייט קוינר מאן.
ווען איר זיא זוערט זעהן אן.
אייער שרעקן ווערט זיך מערן.
אייער פארב ווערט זיך פר קערן.

ווייטר קאן איד אייד ניט זאגן מער.
דא קאם דער נאכט אונ' אד דער הער.
אין דו שטיבליינן גינאנגן.
דא ווארדן זיא נאך שיין אנטפנגן.
דא זוימט זיך ניט לנג דיא יונגי קיניגן.

אונ' טראט צום פאטר היז,
אונ' שפראך ליכר פאטר מיין,
איד היים אייד נומ (נאט) ווילקום זיין,
אונ' פיל אים אום דען הלז אונ' קושט אין,
דר נאך זא נינג זיא היז,
אונ' אנטפינג דיטר נאכזין אף נאך שון,
אויף אירם הייבט טרוג זיא איין קרון,
אזא באלד ער זיא זאך,
פון שרעקן ער ניכט שפראך,
זיין פארב וואר אים נאך פור בליכן,
זיין קראפט וואר פון אים ניוויכן,
פון וועגן אירי שונהייט גרוש,
און ציל אונ' און מוט.

דא שפראך דער קיניג הוך גיבורן,
צו דעם גאסט אויז ארקורן,
איד שטרייט בארי העלד,
עש איז אלש אן גישמעלט,
זאנט מיר אוב אייד מיין טאכטר וואול ביהאנט,
איד קוינר דעגן און פרצאנט,
אוב איר זיא צו איינם ווייב ביגערט,
איר שטולצער דיטר ווערד,
דא שפראך דיטר גאביין,
גינעדינג ליכר הערי מיין,
איד זיד וואול עש איז קיין שפאט,
העט איד עש נייארט פר דינט פון נאט,
זינט דעם מאל דש איר ביגערט מיין,
וויא קענט איד עש פור זאגן דעם יונגפרוואליין,
נון דער האנט שלאק גישאך,
דער קיניג צו דיטר נאכזין שפראך,
נון וויל איד אייד מאכן אונטר טאן,
לאנד אונ' לייט אלש וואז איד האן,
מן שיקט אויז אין אלי לאנדן איבראל,
אונ' לים אויז רופן מיט גרושם שאל,
ווער דא וויל עשין אונ' טרינקן אונ' וואול לעבן,
דער קיניג וויל זיינר טאכטר איין מאן געבן,
דאש עשין אונ' טרינקן זאל ווערן נאנציר וואוכן פיר,
דא לאמן נון שיר,
אלז וואז אים לאנד דא וואר אין אייל,
דא זאך מן נאך מענכי שיני קורץ ווייל,
דאז ער נאך דעם טוט מיין,
איין קיניג אונ' איין הער זאל זיין.

איבר אלז דז איך הון
מאך איך אים אונטר טון,
איך שווער אויף דעם שווערט,
ער איז עש אלש וואול ווערט,
דא אנטוואַרטן זיא אים אל,
נימין מיט איינס שאַל,
נינעדיג קיניג מין,
וואָז איר בינערט דש זאַל זיין,
דיא ווייל ער איז זא פרום אונ' און פר צאנט,
אונ' אייד אלזון וואול ביהאנט,
זא וועלן מיר דען אידלן קיניג מאן,
גערן פור איינן הערן האן,
זיא הולדיגטן אים אל דש וואר ער פרוא,
דש ער וואר ניווארדן איין הער אלזא,
ניא קיינס קיניג בעשר מוכט זיין,
אלז אים וואר ביא דער יונגי קיניגן פיין.

דיכטער אונבאקאנט.

אחד מי יודע דאס דאזיגע אלטע אידישע
פאלקסליעד געפינט זיך אין וואגענזוויל'ס בעי
לעהרונג דער יודישדייטשען רעד' אונד שרייב
ארט" 105, ארויסגעגעבען אין קעניגסבערג, אין
יאהר 1899.

אחד מי יודע.

אונ' דאָז זעלביג ווייט איד,
זעקש זיין דיא לערנונג (משניות),
פינף זיין דיא ביכר,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

זיבן דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייט איד,
זיבן זיין דיא פיארונג (שבת),
זעקש זיין דיא לערנונג,
פינף זיין דיא ביכר,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

אכט דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייט איד,
אכט זיין דיא בשניידונג (מילה),
זיבן זיין דיא פיארונג,
זעקש זיין דיא לערנונג,
פינף זיין דיא ביכר,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

ניין דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייט איד,
ניין זיין דיא גווינונג (ירחי לידה),

אייניג דאָז ווייט איד אייניג איז
אונזר גאט.

דער דאָ לעבט אונ' דער דאָ שוועבט
אים הימל אונ' אף אויף דער ערד.

צווייא אונ' דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייט איד,
צווייא טאבל (לותות) מאזיש
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

דרייא אונ' דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייט איד,
דרייא זיין דיא פעטר (אבות),
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

פיר אונ' דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייט איד,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

פינף אונ' דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייט איד,
פינף זיין דיא ביכר (תומש),
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

זעקש אונ' דאָז איז אבר מער,

אייניג איז אונזר גאט וכו'.

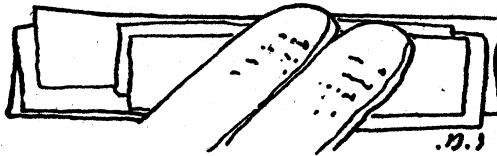
צוועלף דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייש איד,
צוועלף זיין דיא גשלעכט (שבטים),
איילף זיין דיא שמערן,
צעהן זיין דיא צעהן גיבאט,
ניין זיין דיא גווינונג,
אכט זיין דיא בשניידונג,
זיבן זיין דיא פיארונג,
זעקש זיין דיא לערנונג,
פינף זיין דיא ביכר,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

דרייצעהן דאָז איז אבר מער,
אונ' דאָז זעלביג ווייש איד,
דרייצעהן זיין דיא זימן (מדות),
צוועלף זיין דיא גשלעכט,
איילף זיין דיא שמערן,
צעהן זיין דיא גיבאט,
ניין זיין דיא גווינונג,
אכט זיין דיא בשניידונג,
זיבן זיין דיא פיארונג,
זעקש זיין דיא לערנונג,
פינף זיין דיא ביכר,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט,
דער דא לעכט אונ' דער דא שוועכט
אים הימל אונ' אד אויף ערדן.

אכט זיין דיא בשניידונג,
זיבן זיין דיא פיארונג,
זעקש זיין דיא לערנונג,
פינף זיין דיא ביכר,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

צעהן דאָז איז אבר מער
אונ' דאָז זעלביג ווייש איד,
צעהן זיין דיא צעהן גיבאט,
ניין זיין דיא גווינונג,
אכט זיין דיא בשניידונג,
זיבן זיין דיא פיארונג,
זעקש זיין דיא לערנונג,
פינף זיין דיא ביכר,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,
אייניג איז אונזר גאט וכו'.

איילף דאָ זאיז אבר מער
אונ' דאָז זעלביג ווייש איד,
איילף זיין דיא שמערן,
צעהן זיין דיא צעהן גיבאט,
ניין זיין דיא גווינונג,
אכט זיין דיא בשניידונג,
זיבן זיין דיא פיארונג,
זעקש זיין דיא לערנונג,
פינף זיין דיא ביכר,
פיר זיין דיא מיטר,
דרייא זיין דיא פעטר,
צווייא טאבל מאזיש,

דיכטער אונבאקאנט.

די דאזיגע „הד גדיה“ פונקט ווי „אחד מי יודע“, געפינט זיך אויך אין וואנענווילס „בעד לעהרונג דער אידישדייטשען רעד אונד שרייבי ארט“, 108. ארויסגעגעבען אין קעניגסכערן אין יאהר 1699.

חד גדיה.

אום צווייא שילונג פענוג,
איין ציקליין, איין ציקליין.

דא קאם דאז וואשרליין,
אונ' פר לעשט דאז פיארליין,
דו דא האט פר ברענט דאז שטעקליין,
דו דא האט גישלאגן דאז הינטליין,
דו דא האט גביסן דאז קעצליין,
דו דא האט גיגעשן דאז ציקליין,
דו דא האט גיקויפט מיין פעטרליין,
אום צווייא שילונג פענוג,
איין ציקליין, איין ציקליין.

דא קאם דער אקסן,
אונ' טראנק דאז וואשרליין,
דו דא האט פר לעשט דאז פיארליין,
דו דא האט פר ברענט דאז שטעקליין,
דו דא האט גישלאגן דאז הינטליין,
דו דא האט גביסן דאז קעצליין,
דו דא האט גיגעשן דאז ציקליין,
דו דא האט גיקויפט מיין פעטרליין,
אום צווייא שילונג פענוג,
איין ציקליין, איין ציקליין.

דא קאם דער שוחט,
אונ' שעכטט דען אקסן,
דער דא האט גיטרונקן דאז
וואשרליין,
דו דא האט פר לעשט דאז פיארליין,
דו דא האט פר ברענט דאז שטעקליין,
דו דא האט גישלאגן דאז הינטליין,
דו דא האט גביסן דאז קעצליין,
דו דא האט גיגעשן דאז ציקליין,
דו דא האט גיקויפט מיין פעטרליין.

איין ציקליין, איין ציקליין,
דאז האט געקויפט דאז פעטרליין,
אום צווייא שילונג פענוג,
איין ציקליין, איין ציקליין.

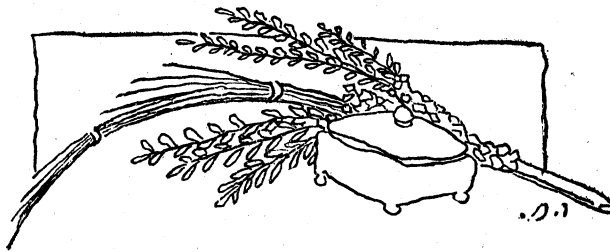
דא קאם דאז קעצליין
אונ' אס דאז ציקליין,
דו דא האט גיקויפט מיין פעטרליין,
אום צווייא שילונג פענוג,
איין ציקליין, איין ציקליין.

דא קאם דאז הינטליין,
אונ' ביס דאז קעצליין,
דו דא האט גיגעשן דאז ציקליין,
דו דא האט גיקויפט מיין פעטרליין,
אום צווייא שילונג פענוג,
איין ציקליין, איין ציקליין.

דא קאם דאז שטעקליין,
אונ' שלוג דאז הינטליין,
דו דא האט גביסן דאז קעצליין,
דו דא האט גיגעשן דאז ציקליין,
דו דא האט גיקויפט מיין פעטרליין,
אום צווייא שילונג פענוג,
איין ציקליין, איין ציקליין.

דא קאם דאז פיארליין,
אונ' פר ברענט דאז שטעקליין,
דו דא האט גישלאגן דאז הינטליין,
דו דא האט גביסן דאז קעצליין,
דו דא האט גיגעשן דאז ציקליין,
דו דא האט גיקויפט מיין פעטרליין.

אום צווייא שילונג פענוג, איין ציקליין, איין ציקליין.	דז דאָ האָט גיגעשן דאָ ציקליין, דז דאָ האָט גיקויפט מיין פעטריין. אום צווייא שילונג פענוג, איין ציקליין, איין ציקליין.
דא קאם אונזר ליבר הער נאָט, אונ' שעכט דען מלאך המות, דער דא האט גישעכט דען שוחט. דז ער האט גישעכט דען אָקסן, דז ער האט גיטרונקן דאָ וואשרליין, דז דאָ האָט פּר לעשט דאָ פיארליין, דז דאָ האָט פּר ברענט דאָ שטעקליין.	דאָ קאם דער מלאך המות, אונ' שעכט דען שוחט, דז ער האָט גישעכט דען אקס'ן, דז ער האָט גיטרונקן דאָ וואשרליין, דז דאָ האָט פּר לעשט דאָ פיארליין, דז דאָ האָט פּר ברענט דאָ שטעק ליין.
דז דאָ האָט גישלאָגן דאָ הינטליין, דז דאָ האָט גביסן דאָ קעצליין, דז דאָ האָט גיגעשן דאָ ציקליין, דז דאָ האָט גיקויפט מיין פעטריין. אום צווייא שילונג פענוג, איין ציקליין, איין ציקליין.	דז דאָ האָט גישלאָגן דאָ הינטליין, דז דאָ האָט גביסן דאָ קעצליין, דז דאָ האָט גיגעשן דאָ ציקליין, דז דאָ האָט גיסייט דאָ פעטריין.

אלחנן הענלע קירכהאן.

אלחנן הענלע קירכהאן אן איידעם פון ר' צבי הירש קיידענאווער, מחבר פון ספר „קב הישר“. נעבארען אין דער צווייטער העלפט פון 17טען יארהונדערט, אין פראנקפורט אויפ'ן מאין. אין 1706 אין ערשינען דער ערשטער טייל פון זיין אידישדייטשען מוסר-ספר „שמחת הנפש“. אין 1727 אין ארויס פון דרוק דער צווייטער טייל „שמחת הנפש“, פון וואנען די פאלגענדע סטראף פען זיינען נענומען. קאפירט נאך לעווענשטיין לויט דער לאטיינישער טראנסקריפציע. ביבל. דר. לעווענשטיין „בלעטער פיר יודישע געשיכטע און ליטעראטור“; ז. רייזען, „לעקסיקאן“.

שבת-ליעדער.

דאָס ליעד און ג'זאנג איז געמאַכט,
צו זינגען פרייטאג צו נאַכט.

א.

דער הייליגער שבת וועלן מיר,
אנטפאנגען מיט פריידען,
איהם אַנטאָן זיין געביר,
וועלען מיר ניט פערמיידען,
גוט עסען, גוט טרינקען, וואָס גאָט טוט בעשערען,
קיין צער, קיין רוגז צו ווייזען אונד לאַזען הערען,
אונד תורה לערנען דען ליעבען גאָט צו עהרען.

ב.

אזוי זאָלען מאַן אללע געמיין,
אם שבת פיעל פערצערען,
לוסטיג אונד פרעהליך זאָל מען זיין,
גאָט טוט אַללעס וויעדער בעשערען,
גוט ביער, גוטען וויין זאָל מען אנבערייטען,
גוט פלייש, גוטע פיש מאַך פערטיג ביי צייטען,
אונד ליכט צו ברענען אויף אַללע זייטען.

זינג אָהנע זאָרגען,
דאָס געזאַנג שבת צו מאָרגען.

יום שבת איז די הערליכע כלה גענאָמט,
דרום זאַמעלט אייך איין,
אַללע געמיין,
גרויס אונד קליין.

אנטאלאגיע

גיבט צו גאָט לויב אונד זעגען :
יום שבת איז די מלכה פון גאנצען לאַנד.
ליעבער גאָט מיין,
עס איז אללעס דיין,
עס איז נייערמ איין שוין
אללעס וואָס מיר האָבען אונד פערמעגען.

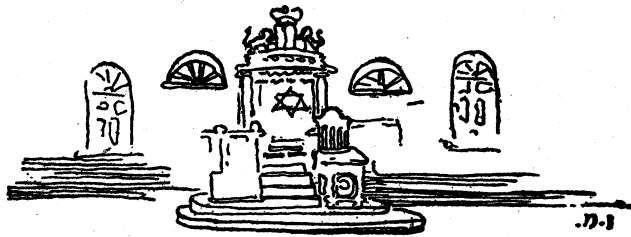
זינג דאָס געזאנג,
אָן שבת צום אויסגאנג.

א.

דער הייליגער שבת איז איין שאהנע רוה,
דען עס קומט דעם מענשען איין נשמה יתרה צו,
איין צדיק טוט עס ביי זיך שפירען, —
אונד מוצאי שבת טוט זיך וויעדער פערלייערען.

ב.

ליעבער גאָט דו מוסט די גאנצע וועלט ערנערען,
אָן דיר זיינען מיר פערזיכערט,
דאָס דו אונזער ברויט מוסט בעשערען,
נייערמ מיר ביטט דיר גאָט פון דיינער הענד אליין טו אונז שפייזען,
אונד ניט דורך לייטען הענד,
די פערשעמען אונד טונען אָב ווייזען.

דיכטער אונבאקאנט.

דאס ליעד מיט'ן נאמען „איין נייא קלאג
ליד“, אדער ווי עס הייסט אין עקזעמפליאר:
„איין נייא קלאג ליד בניגון „אני הנבר“ אויף א
משרת פון פראנקפורט“, אין אן אלטער דאָקט
מענט פון אויביגען אידישען וועה. געדרוקט אין
דאס ליעד אין א בעזונדער אויסגאבע, אין בא
זיל, 1708, און נעמינט זיך אין דעם נויארקער
אידיש-העאלאגישען סעמינאר. עס ווייזט אויס,
אז דער מחבר האט מורא געהאט צו פארע
פענטליכען זיין נאמען אום ניט פארפאלגט צו
ווערען. אין זיין שלוס-ווארט זאגט ער: „וואלט
איר ווישן ווער דאז לידליין האט טאן מאכטן איין
מענץ אויף צוויי פיס האט עש טאן דרמאכטן.“

איין נייא קלאג ליד.

הערט צו איר ליבן לייט
וואו דא פר גיט אין דיוור צייט
ווען מיר נאך פראנקפורט זיין ברייט
אך מיר ארמי לייט.

ווען מיר אורחים נאך פראנקפורט טונן מארשירן.
זא לאט מען אונש ניט פר דיא מירן
דא קומט יעקב פול וואשיר מיט זיין שטאק איין רויז צו לאווירן
אונ טעט איינס נאך דען אנדרן אין דער וואך שטוב אניין פירן.

אונ דא מיר טונן אין דער וואך שטוב אניין גין
דא מאכטן דיא גבאים אויף דש בוד אונ יעקב פול וואשיר טעט איין הער גין
ער שפראך וויא לנג בישטו היר גיוועזן אונ ווי איז דיין נאָמן
דו יעקב פול וואשיר זאל מיט גאט וויל פר לאָמין.

ווען מיר אורחים שון מיט חרפת האַבין אונזר צערנג ביקומן
זא האט ער גימאכט דו מן האט אונש דו פלעטי געלט אב גיצוגין אונ וועק
גינומין

אבר מיר אורחים זעהין דו זיך די ק"ק מיט דען מסור טונן פר זינדן
מיר האבין גרושה מורא ח"ו דו דארף אירא צדקה ווערט איר עשירות בלד
פר שווינדן.

אך טונן זיא זיך מיט איר עשירות איבר נעמן
אלו ווען זיא זיך העטין אליין בישאפין אונ וועלין גאט ניט דר קענן
אונ לאַזין אונש אורחים פר דען מקום שטין אין דר זונין
דו מיר בלד פר שמעלצין אונ פר ברענין.

אנטאָלאָגיע

אַבר ווייל מיר ארמן לייט זעהין דז זיא דען מסור דז טונין ניט ווערין.
קענין מיר וואל גידענקין דז זיא אים האַבין אד גערין.
דרום וועלן מיר שווינגן שטייל
הש"י ווערט פּר זיד נעמין דז ביזה שפיל.

דרום אלי גוטא לייט גידענקט אַן הש"י אונ נעמט דז צו הערצן.
וויא מיר דאַרד דען רשע ליידן שמערצן.
אונ מיר בעמין בייא נאכט אונ בייא טאַגין
דז אים דער דוניר זאַל במהרה דר שלאַגין.

אַבר הש"י לאַט אים זיין זכות אויף דען עולם נניסן.
אַבר אויף ע"ה ווערט מן דען רשע בראַטין אונ ברענין מיט גלידיני שפיסן.
הש"י ווערט אים אויף ע"ה דין לון טאַן געבין.
מיר פּר האַפּין דז ער ווערט זיין רוה רעה אונ ווערט אים עולם ארום שוועבין.

אַבר דער רשע טעט ניקש דר נאַד פּראַגין.
ווייל ער האַט בייא דיא ק"ק גוטא טאַגין.
ער שפּראַד איד וויל מיד מיט דיא אורחים צענקין אונ רייסן.
ווען איד בין גישטאַרבין לאַז מיר דער הונט אויף דז גראַב שייסן.

דרום איר לייט קענט איר וואַל גידענקין.
וויא זיד דר רשע אין נאַטש וועק וויל ניט לענקין.
דרום ווייל ער וויל זיד ניט קערן צו נאַטש גיכאַט
דאָ זאַל ער קרענקין פּריא און שפּאַט.

דז איז פון זומר אליין
אַבר אם ווינטיר טעט ער פיל ערגיר אום גין מיט דיא ארמן נימין.
ער לאַט אונש פּר דען טאַר שטין גרויש אונ קליין.
און לאַט קיינם פּר דיא נבאים בין אונש טוט אויף פּירן הענט אונ ביין.

אונ מיר שרייאן מיט גוואַלט.
אַד רוא ליבר נאַט וויא איז אונש אזו קלט.
אונ דיא ערילים בעו"ה טעמין דר בייא שטין
פּר גרויש רחמנות טעמין זיא אן דען ריקס בעמין דז זיא זאַלין אונש
אַניין וואַרמן לאַזין גין.

אונ דאָ מיר זיין פּר גרויש רחמנות צו וואַרמן ניקומן.
דאָ קומט דר יעקב פּול וואַשיר אונ טעט איינים נאַד דען אנדרן ארוין
שלאַגין דז מיר שרייאן און ברומן.

ער טעט ניקש דר נאַד פּראַגין.
אונ טעט אלו פאַרט צו שלאַגין.

איין ניא קלאג ליד

דאס מוזן מיר ווידר שטין פֿר דען טאר רדוישן.
איין שרייאט איד האב קיין קליד אונ אד קיין הויזן.
דר אנדר שרייאט אד דוא ליבר נאָט וויא קאַנשטו אזו איין רשע צו זעהן.
וויא ער מיט אונש טוט אום געהן.

אבר הקב"ה איז איין מאריד אף אונ לאָט אים פארט מאכין.
אַבר אויף ע"ה ווערט מן אים זיין גליד צו בראכין.
דיא מ"ה ווערין אים זייני גליד צו שמעטרן.
אונ ווערין אים בכף הקלע שליידרן.

דרום איר ליבן לייט דו לידליין זאלט איר צו איין גידעכניש האַן
אונ זאלט מיט אונש ניט אזו אום גין טאָן.
דר מיט אז מיר ניט שרייאן אונ קלאַגין
אזו ווערט במהרה משיח קומן אין אונזרן טאָגין
דרויף וועלן מיר אָמל זאָגין.

דוד זינגערש.

דוד בן הרב שמעי ז"ל זינגערש — דיכטער.
געלעבט צווישען 1780 און 1818 מען יארהונדערט
אין קרוינבורג. שפעטער געווען אין פראג. דאס
ליעד מיט'ן נאמען „אין ניין קלאג ליד“, איז
געשריבען אויף דער גרויסער פראנקפורטער
שריפה, דעם 14טען יאנואר, 1711, וואס ער האט
אליין בייגעוואוינט. קאפירט טיילווייז, פון י.
י. שורטס „יודישע מערקווירדיגקייטען“, באנד
1-3, נאך בוך 8, נומ. 3, ז. 68.

אין ניין קלאג ליד.

איכה וויא זאל איך אן היבן צו זינגן אינ' קלאגן פון דען גרושן וועזין.
וויא צו פרנקפורט אן מיין איז איין גרושה שריפה גיוועזין.
קיין היין נאך קיין שטאק איז אין דער גאנצה גאס ניט ווארן גיוועזין.
און איין חורבן איז זינט חורבן בית המקדש ניט גיוועזין.

בליל ד' כ"ד טבת האט השי' איין אש מן השמי' אין דען רב זיין הויז
אן גיצונדן.

אי מן עש רעכט אויך דער גאסין האט אנט פונדן.
און ווארן גלייך דיא אנדרה הייזר אן גיצונדן.
אונ' דיא הייליגי שול גלייך אז ווען זיא ווארן צו זאמן גיבונדן.

גרושי יללה איז גלייך אין דער קהילה גיווארן.
מן האט גלייך מיט איילן פאר שלאסין דיא טארן.
אבר זיא העמן דיא מיא אונ' ארבייט וואול קענין שפארן.
דען זיא זיין דאך גיעפינט אונ' פאר ברענט גיווארן.

דוריד דער גאסן זיין דיא לייט אז דיא משוגעים אהין אונ' הער גלאפן.
אונ' האבן אליו צו איין בעשרונג טאן האפן.
אבר דש פיאר איז אליו פון איין הויז צו דען אנדרן גלאפן.
דש האט ארם אונ' רייד בעו"ה בטראפן.

הינט הייזר אונ' פעדיר הייזר זיין אלי צו גלייך אין בראנט גישטאנדן.
דא איז קיין הילף נאך ראט ניט גיוועזן פאר האנדן.
ביז דיא גאנצי קהילה קרושה איז גינאנגן צו שאנדן.
דאש מן ניט מין וויישט וואו איין הויז איז גישטאנדן.

וויא נון דיא שריפה האט איבר האנט גינומן
זיין דיא טאר אויף גינאנגן אונ' פיל לייט ארין צו הילף נקומן.
אבר עש איז בעו"ה פיל ממון של ישראל אוועק גיקומן.
וואש ניט פר ברענט איז דאש איז גווארן אוועק גינומן.

דוד זויגערש

כלי קודש וכלי כסף, ציון, מעס, קופפער איז אליז אין פרנקפורט פולל גיוועזן.
אלז פר ברענט אונ' פר גשמאלצן אונ' וועניג דער פון נינעזן.
זעלכה צרה איז אין עולם נאך ניא גיוועזן.
מיר האבן לאנג דער פון צו שרייבן אונ' צו לעזן.

ווייל מיר אד איז דען שריפה האט טאן פיל פר ברעניזן.
דרום האב איד דאש ליד גימאכט אונ' מיין נאמן דרינן טון נענן.
דוד זויגרש מפראג מן טוט מיר נאך וואל קענן.
וואן הפטיג איז קרוניבורג טוט מן דיא קהילה נענן.

משה אייזנשטאט.

דאס ליעד, איין ניא קלאג ליד, איז גע-
שריבען פון משה אייזן שטאט איבער דען גרושן
ערשרעדעליכן עיפוש (פנפה), וועלכער פה פראג
אז ניהוכן האט כ"ח תמוז תע"ג (1718) אונ רע-
נירט ער ר"ח טבת שנה הוואת תע"ד לפ"ק, וואס
ער אליין האט בייגעוואוינט. דאס ליעד האט איר
בער הונדערט פערזען, פון וועלכע איר נעהם נאר
א טייל. אין ענדע פון דאס ליעד איז פאראן א
לאנגע ליסטע מיט איינצעלהייטען וויסעל מענ-
שען עס ווינען יעדען טאג אויסגעשטארבען. דער
סך הכל איז: „ג' אלפים ד' מאות סו"א". די
קאפיע פונ'ם דאזיגען ליעד געפינט זיך אין דעם
נייארקער אידישטהעאלאגישען סעמינאר.

איין ניא קלאג-ליד.

אלמעכטיגער גאט אין דיין הימלרייך
דו הילפסט אונש אלי צייט ווען עז אונש ניט אום גלייך
אויז גלות מצרים האשטו אונש טאן ארליזן
אין גלות בבל האשטו אונש אויך גהיט פון ביון.

ברם הרצינער גאט אין דען דריטן גלות האשטו אויך פו אונש גשטריטן
אין דען פירטן גלות טושטו אונש אויך בהיטן
אלזו טונן מיר צו דיין צייטן האפן
דו דוא אונש אויך ניט אזו הרט ווערשט שטראפן.

גרוש שרעקנים אונ' ציטרנוש טוט איבער מיד קומן
מיין זיל טוט אין מיר וויינן אונ' ברומן
דש איר זאל דר צילן וויא עז אין אונזרה קהלה קרושה צו איז ניגננו
אז כ"ח תמוז האט דיא צרה בונז"ה אן גפננו.

דא מן טוט צילן תע"ג צו בשעפנש דר וועלט
אין בענ"ה אין אונזר קהלה ווארן נאר איבל בשטעלט.
נאר קיין חולה האט מן פאר אין דער קהלה טאן שפירן
קיין ביזר לופט האט טאן רגירן.

האט זיך ליידר איין גרושה ענדרונג ביום כ' כ"ו תמוז אן גפננו
וויא איבל איז עז אין דער קהלה קרושה צו ניגננו
וויא איז אונז ליידר נווארן אזו בנג
זעקש אין איינר שמוכ אויף איין מצל זיין נווארן קרנש.

וויא האט דער עיפש זא הרט אונש פו דארבן
דרייא טאג דר נאך זין שון פיר פון אינז גשטארבן

משה אייזנשטאט

דיא אנדרן זיין אויף קומן אין דר העכשטי נומ
אין ב' ימים דר נאך זיין זיא אויף גיוועזן טומ.

זא בארד אלש מן זולכש אין דר קהלה האט פר נומן
וויא גרוש שרעקנים אין אויף אימליכן נקומן
איין יעדער ווער גערן תכה וועק נצונן
איין יעדער ווער גערן נפלונן.

חז האבין פיל יהודים ביא שכרות בקומן
וועלכי זיא אויף דען לנד אין אירן שוץ האבן גנומן
דא האט מן ניקש אנדרש גזעהן אן אלין נאסין אונ' עקין
אלו איין פאקין אונ ציהן איין וועקין.

טראן אונ' קשמן טראגן האט מן דען גנצן טאג פר זיך גזעהן
וויא וויא אין דענו ארמן ליימן נשעהן
דען זיא גדענקן דיא עשירים ציהן אלי אוועקן
אונ' מיר מיזן היר בלייבן אין דער צרה שטעקן.

כמה וכמה אלפים האט זאלכש גשטאנן
ממש קיין עושר אין מער אין דער קהלה פאר הנדן
דער גלייכן פיל לומדים אונ' זונשמן חשובי לייט
האבין זיך גמאכט אלי אויף א זייט.

לא עליכם עוברי דרך וויא וויא אין אונן גישעהן
דו הנאון אב"ד ור"מ אין אוועק נצונן דו האבן צו גזעהן
דו דיא שונהייט אונ' ליכט דער גאנצני יודן נמיין
ווער ווערט איצונד אויף אונס מגין זיין.

קערן וויל איך אייך ווייטר צו דר צילן וויא דיא צרה הט איברהנט גינומן
אזו פיל נפשות כעו"ה דורך דען דבר ב"מ זיין אוועק ניקומן
צום ערשטן האט מן וואול גמיינט צו לעשין דיא שריפה
אבר עז האט דאך איבר הנט גנומן דיא מגיפה.

יום טוב אונ' תשעה באב אין גוועזן צו גלייכן
מן הט ניט ער קענט ארים אלן רייכן
אלו אין מיט גביקטן קאפף גינגן
דען ער האט ניע גווישט אוב ער דן מרגינן טג' ווערט ערלנגן

קינן הונדרט קינד בעטריז זיין אויף גינגן
קיין היבאם אין דא גוועזין דיא דאן קינד האט זאלן עמפפאנגן
דער מאן האט פיל מאל דיא היבאם זעלכשטן מוזן זיין
דיוש האט אלי בידי גברכט אין דער ערדן אנניין.

אנטאָלאָגיע

ניט קענין מייני אויגן פון טרעהרין טרוקן ווערין
אכט אָבר ניין הונדרט מתים זאָלן מיט איין מאָל ליגן אויף דר ערדן
ננצי נזינדר זיין וואָרן אויזגריסן
איבר דיין מייני אויגן בעף טרערין פליסן

קרוב נאָהנט בישטו אל מעכטיגער נאָט צו אליין דיא דיר אַן רופן טונן
דרום זאָלשטו אונז פון דיין צרות מאַכין אנטלונן
דיא רייני נשמות ניב דש איבגי לעבן
אונ' אונז זאָלשטו ניוונד אונ' שלום געבן.

רחמים צדיק דיין גרוש רחמנות זאָלשטו אויף אונז ערוועקין
אונ' לאַז אונז אין דיור עלענט ניט שטעקן
אונ' טוא אונז מיט דיין גרוש הילף ווידר ער פרייאַן
דיזש טונן מיר צו דיר נאָט אלי שרייאַן.

דוד אפנהיים.

דאס פורים־שפיעל „אסתר מיט אחשוורוש אקטא“ אין פארפאסט נעווארן פון אייניגע ישיבת־חורים און אין, ווי עס ווערט מיטגעט טיילט אין דער פאררעדע, דורכגעגאנגען די הענט פון „אדונינו מורינו ורבינו האגון המפורסם מוהר״ר דוד אפנהיים זצ״ל“. דוד אפנהיים — גרויסער תלמוד־יסט און אידישער ביבליאפיל, געבארען אין ווארמס, אין יאהר 1664, גע' שטארבען אין פראג דעם 12טען סעפטעמבער, 1736, האט פארמאגט אן אייגענע ביבליאטעק מיט איבער זיבען טויזענד ביכער, דארונטער איין טויזענד מאנוסקריפטען. צום ערשטען מאל אין דאס פורים שפיעל געדרוקט געווען אין 1720. דאס ביכעלע צייכענט זיך אויס מיט א זעלטענעם פאעטישען שוואנג און מאדערנער אויפפאסונג, ווערליק פאר יענער צייט, אזוי, צום ביישפיעל, אין דער פארביסענער „רשע“ המו, אין זיין קלאגליעך אזוי טראגיש, אן ער רופט ארויס מיטגעפיהל, אין 1780 אין דאס זעלבע פורים־שפיעל איבערגעארבייט געווארען, אדער בעסער געזאגט, שטעלען־וויין איבערגעדריקט גע' ווארען אונטער'ן נאמען: „אסתר אונד מרדכי טרויערשפיל“, פון יאקב כה' יחזקאל מפוזנא, אבער מעהר ווי די שפראך אין דארט קיין זאך ניט אנדערש. א קאפיע פון ביידע דערמאנטע אויסגאבען, געפינט זיך אין דעם נויארקער אי' דישיטהעאלאגישען סעמינאר, וועגען דוד אפנהיים זעה: יוד, ענג, ענצ, 9, 410—411; יוד, רוס, ענצ, 12, 110—109; ז. רייזען, „לעקסיקאן“.

פורים־שפיעל.

ושתים קלאג־ליד.

זאגט נון וויא קאז איך פרייליך זיין
זאגט נון אוב איין גרעשרי ליידין
אויף דער גנצי וועלט קענט גזיין
אויף דער גנצי, אויף דער גנצי,
אויף דער גנצי וועלט קענט גזיין.

קומט איר פיגל אויז דער ליפטן,
אונד פר לינדריט מיני פיין.
העלפט פעלזן, העלפט קליפן,
אונ' בטראכטיס דו לייך מיין,
איבר מיני זינדי

איך אלזא פר שווינדי,
אך דיא יאמר אונ' גראשי נאט.
איך ווייש קיין אנדרי אורזאד צו
פינדן,
ווארום דש און גליק מיך אלזא
פלאגנט.

פעלזן קליפן האכי בערגן
פינשטרי וועלדר אונ' טיפי טאל
וויילדי טיהרן וואשיר וואלין
פאגיל לופט אונד עכאשאל
העלפט מיר מיני שמערצן בוויין
שויאט דאך מיין יאמר אז
העלפט פעלזן העלפט שטיינן
העלפט וואז נור העלפן קאז
העלפט, העלפט, העלפט
וואז נור העלפן קאז.

איך וויל אייך מיין און גליק קלאגן
איך בקעז עש אין דער שטיג
דש וואש מיר זא זעהר טוט פלאגן
אונד וויא מיר נשיכט צו פיל
דער וויל איך מוז פון איר
מייעסטעט אב שיידן

אסתר.

א אַליר העכשט הויבט דער ננצי ערדן.
איך בין ניט ווערדיג דו מיך איהרי מ"ט פאר איין גמאהלין בנערין
דיא פאָהר פאָהריני איזט נוועזין פאָן האָהן געשלעכט.
אונ' האָט דאָך איהרי מייעסטעט ניכט קאָנין בדיענן רעכט.
נון וויא זאָלט דאָן איך בשטיין.
אודר וויא וואָלט עש מיר ערגיהן.
דרום וואָלט איך אונטר טעניג ביטן.
דש דיזוו זאָלט בלייבן פר מיטן.

דער קעניג.

שטיט אויף איהר אַליר שענשטי פרינצעסין.
איר האבט דיא שענשטי ליר.
פאר אנדרי אליין גפאלט איר מיר.
איהר הבט דיא רעכטי גינאָד.
וויילין איהר פאר אַליר אנדריין דען פאָר צוק האָט.
דאָרום זאָג איך נאָך מאַהלין שטיט אויף אַליר שענשטי ברויט.
איך איזט גראַשי עהר אונד ליב פר טרויאט.

המנים קלאַג-ליד.

נון מייני טרויאיי הערן וואָז זאָל מן אויף יעמנטן וויינן אונ' קלאַגן
וואן מן אין ערליך פון זיין בעט צו דער גרוב טוט טראַגן
דאָן דיזש ווייש מן וואול דש וואָז פלייש איז מוון ענטלך שטערכן
אונ' מושט צו טייל ווערדן דען ווירמן.

העלפט מיך ליבר צו קלאַגן אונ' צו בוויינן.
וועלכן ניט צו גראַב קומן מיינן ביינן.
איין זאלכר מיניסטער דער דאָ האָט גהבט צו בפעלן איבר אלי הערן.
זאָל יעצונט דען ראַבן צו טיילט ווערן.

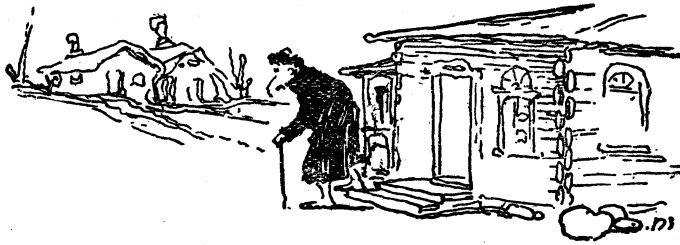
וואו איזט זאלכש ווארן גזעהן אָדר ער הערט.
עו ווער פיל בעשר דש איך קיגן דען פיינט גפאלין ווער אין דש שווערט.
זא ווערי איך ערליך צו גראַב קומן אלש איין האָהר האַפיציר.
און איין ערליכן נאָמן גלאָזן הינטר מיר.

אביר יעצונד זאָל איך ליידר דען שרף ריכטר ווערן איבר געבן.
אַה ווע פר פֿלוכט איזט זאָלכש לעבן.
ווי זים ווערי דער נאָטירליכיי טאָט וואן מיר מייז זיל זאָלט ווערדן גנומן.
אַלזאָ שפריכט ווע דענין דיא דען טאָט האָפן אונ' ער וויל ניכט קומן.

דוד אפענהיים

מייני פיס זיינן שוואך אלי בידן.
מייני אויגן זיין פֿר טונקלט פֿר גראָשי לידן.
מייני אהרין קענין פֿר גראָש שרעקן ניכט מער הערן.
מייני אויגן פֿליסן גנצי בעד מיט טרערן.

דוא פֿר פינסטרדי ערדן טוא דיין ווייט מונד אויף מאַכין.
אונ' זאַלשט מיד פֿר שלונדן אין דיין ווייטן רכין.
אלש דוא האַשט דען קרח איין גנומן.
דו ער אהני שנד איז פֿון דער וועלט היז וועק גקומן.

געליע.

געליע, די קוים צוועלף יאהריגע דיכטער
רין פון דער אונטערן קאפירטער, וואונדערשעה
נער תפלה, אין געבארען געווארען אין יאהר
1702. איהר פאטער משה בן אברהם, א בער
וואוסטער אידישער מחבר און דרוקער, אין נע
ווען א געבארענער קריסט פון ניקאלסבורג, וואס
האט זיך שפעטער מניר געווען. אין 1714 האט
ער אין האלע ארויסגעגעבען אן אידישע סדר
איבערזעצונג אונטערן נאמען „תפלת משה“, צו
וועלכער די יונגע געליע, וואס האט געארבייט
אין איהר פאטערס דרוקעריי, האט צוגעגעבען
איהר תפלה אלס פאררעדע, ווי קייזערלינג וויל
האבען אין זיין בוך „די אידישע פרויען אין דער
געשיכטע, ליטעראטור און קונסט“, אין געליע
קוין פולע צעהן יאהר ניט אלט געווען ווען זי
האט דעם דאזיגען שיר געשריבען. ביבל. קיי
זערלינג, „די אידישע פרויען אין דער געשיכ
טע, ליטעראטור און קונסט; ז. רייזע, „לעקסי
קאז“; א. שולמאן, „שפת יהודית אשכנזית
וספרותה“, 3, 58.

תפלה.

דיזי שינה נייאי תפלה פון אן פאנג ביז צו ענד,
האָב איך גיזעצט אַלי אותיות מיט מייני אייגני הענד,
געלה בת הר"ר משה המדפים
ואמי מרת פריידה בת הר"ר ישראל כ"ץ ז"ל,
דיא האָט מיך צווישן צעהן קינדר ש"י גיבארן.
איך בין איין בתולה נאָך עטוואָש אונטער צוועלף יאָרין.
נעמט אייך קיין חידוש, דאָש איך מון ארביימן.
הרכה והענוגה בת ישראל זיצט אין גלות לאנגי צייטן.
איין יאָר ניט אהין אונ' דאָש אנדרי טוט קומן.
אונ' מיר האָבן פון קיינר גאולה נאָך ניט פד נומן.
מיר שרייען אונ' מיר בעטין אָן גאָט אַלי יאָר.
ער וואָלט דאָש אונזרי תפלות ביא השם ית' זולטן קומן פאר,
וויא ווייל איך מון שווייגן שטייל,
איך אונ' מיינ פאָטערש הויז טאָרין ניט רידן פיל,
וויא עש כל ישראל ווירט דער גיז,
אלזו זאל אונז אויך נישעהן.
דען דער פסוק טוט זאָגן, עש ווערין זיך פרייען אַלי לייט.
דיא אויף דאָס תורבן פון ירושלים האָבן ניטון קלאָגן.
אונ' דיא אויף דאָש גלות האָבן פד טריבן גרושי לייך,
דיא ווערין מיט דער גאולה האָבן גרוש פרייד...

דיכטער אונבאקאנט.

די זעלטענע תפלה „געבעט פון א געווינע ריין“ האט ניט קיין מחבר. זי איז אבער ארום געוועבט מיט א מערקווירדיגער מעשה'לע. י. י. שורט, דער זאמלער פון די „יודישע מערקוויר דיגקייטען“, פון וואנען דאס געבעט איז ארויס גענומען, דערזעהלט פאלגענדעס:

א קריסטליכע העכאמע האט מיר דער צעהלט, אז זי האט איינמאל בייגעוואוינט א פאל, ווען די דאזיגע תפלה איז געזאגט גע ווארען פון אן אידישער געווינערין, אויף וואס אלע אנווענדע האבען געענטפערט „אמן“. נאכ דעם ווי די געווינערין האט געענדיגט איהר גע בעט, האט זיך די קריסטליכע העכאמע צו איהר געווענדעט: „האט איהר עס געבעטען?“ דערויף האבען די אנווענדע אידישע ווייבער געענטפערט „יא“.

— דאן בעט איצט אויך מיט מיר.
— מיר פערשטעהען ניט אייער געבעט.
— דאן מוזט איהר עס לערנען צו פער שמעהן, האט די העכאמע געענטפערט אזו האט אנגעפאנגען צו זאגען איהר געבעט, וואס ענדיגט זיך:

„אונד אויב עס געהעט בין אין דער נאכט:
אונד וויעדער אן דען מארגען,
זאל דאך מיין הערץ אן נאמעס מאכט
פערצווייפלען ניכט נאר זארגען.
ער איז אליון דער גוטער הירט,
דער ישראל ערלויזען ווירד,
אויף זיינען גויטען אללען.“

די ווייבער האבען זיך אויפגעקראם צו געהערט און ווען זיי האבען צולעצט דאס ווארט ישראל געהערט, האבען זיי אלע פריילאך אויס גערופען: „אויב אזוי איז דאס א גוטע געבעט.“ געבראכט לויט דער לאטיינישער טראנסקריפציע. י. י. שורט, וועמעס בילד איך בריינג דא באריהמטער קריסטליכער אריענטאליסט, געבא רען אין 1664 אין פראנקפורט אויפ'ן מיין, דארט טען געשמארבען אין 1722. מיט זיין זאמלען די „יודישע מערקווירדיגקייטען“ האט ער פיעל בייגעשטייערט צו דעם גרויסען אוצר פון דער אידישער געשיכטע. ביבל. י. י. שורט, „יודישע מערקווירדיגקייטען“, (ארויסגעגעבען אין 1716) באנד 1—3, בוך 6, קאפ. 26, ז. 9. וועגען שורט: יוד. רוס. ענצ. 16, 135; יוד. ענצ. ענצ. 112.

געבעט פון א געווינערין.

אויף מיין רעכטען פוס טרעט איד. שטעהט איין הינדין אונד שרייהט, נאָט דען העררו בעט איד. זאָ קומט איין ענגעל פום הימעל דאָס ער ענטבינד, אונד שפריכט: „ווארום שרייהסטו מוטער אונד קינד, — זאָ?“
— איד בין איין געווינערין,
— איד בין איין געבאָהרערין.
— נאָט ווירד דיר אונד אלע בענשען העלפען.
אויף דעם בערג כרמל

יששכר בערמאן.

יששכר בערמאן פון לימבורג — מחבר פון דעם פורים-שפיעל „מכירת יוסף“ און ארגאניזאטאר פון אידישען פאלקסטעאטער אין דייטשלאנד. געלעבט אין דער צווייטער העלפט פון 17טען יארהונדערט אין פרידערנ. אין 1708 האט ער אין פראנקפורט אויפ'ן מיין איינגעארבעט אידישע פארשטעלונגען, וואו עס איז אויך אויפ'געפיהרט געווארען זיין „מכירת יוסף“, פון וועלכעווען דער פאלגענדער אויסצוג איז ארויסגענומען. (עס געפינט זיך אין י. י. שוד'ס „יודישע מערקווירדיגקייטען“ באנד 1—3, נומ. 10, 228.) דאס דאוועטע טעאטער-שטיק איז געווען זעהר פאפולער און איז געשפיעלט געווארען ביז אין דער צווייטער העלפט פון 19טען יארהונדערט. ביבל. יוד. רוס. ענצ. 4, 282; ז. רייזען, „לעקסיקאן“; נח פרידלעך, אין „טעאטער-וועלט“, 1900, 6—7.

מכירת יוסף.

פאסטוך-ליעד.

האָטש דען ניכט איין שפּער גוט
ער ליגט אויף דיא ווידן אונ' רואט
זיין שאַף אונ' זיין ווידר
לאַזט ער ווידן אויף אונ' נידר
ווען זיא האָבן אויז גיווייד
זא פאַרט ער נאָך הויז אין לויטר פרייד.

ער קאן זיך שוין רייכליך ער גערן
ווען ער אלץ יאָר זיין שאַף טוט שערן
שערט ער זיא ניט קאָל
האָט ערש אים יאָר צווייא מאָל
מן פינר וויניג דיזר האַנדלשאַפט אירש גלייבן
דיא איר הערן מאכן זא רייבן

צום איבר פלוס האָט איינר איין גליק
פאַנגט אן צו פאַסלן איין יעדער שטיק
דער מיט איין גאַנצי קלייני הערר
און איבר ווינדליך גרוש ווערט
מון דאָש ניט איין גוט האַנד ווערק זיין
ער בירייכט זיינען הערן אינש נימיין.

יששכר בערמאן

יוסף'ס קלאג-ליעד אויף רחלים קבר.

הערץ אליך ליבשטי מוטער וועלכי מיד אונטער אירם הערצן האט ניטראגן
מיין נאטפאל מוז איד דיר קלאגן
וויא מירש ליידיג זא איבל גיט אין אלן זאכן
ווערטישטי מוטער איד ביט דוא זאלשט אנטוואכן

אנטוואך אונ' זיך אוב דוא עש קאנשט ביפינדן פאר רעכט
אלש מיד מיין און ערבערמליכי ברידר האבן פאר קויפט פאר איין קנעכט
איד ביט דוא זאלשט פון דיינס שלאף אנטוואכן
אונ' אן מיני מערדליכי ברידר זוכן ראכן

צו דעם בעט איד דיר גיט מיין וועגן אליין
זונדרן מיין פאטער צו טרישטן פון זיין שמערצן אונ' פון
וועלכי ער מייןט וועגן ווערט ליידיג
פון זולכן אב צו האלטן אונ' פון מידן.

רחל פון קבר.

ליבר זון דייני קלאגליכי ווארט זיין מיר צו אורן גאנגן
דורך דר העכשטי און מוט האב איד זיא אנטפאנגן
דייני טרעגן האבן מיד אנטוועקט אויז מייןם שלאף
אך אונ' וויא זאל איד זעהן דיר האלטן אלן איין שקלאף.

יעדאך ביט איד דיר מיין קינד דוא זאלשט גיט פון צאגן
אונ' דיר אלי מלאנקאלייא אויז דיינס זיין שלאגן
איד וויל אויז מיין גרוב אויף שטיין אונ' פאר נאט דען אלמעכטיגן טרעטן
אונ' אין דיינט וועגן ביטן.

אלש ער דיר זאל היטן אין אליין שטיקן
אונ' דאש דוא אין אליין ווערקן מעכשט בינגליקן
דרום אויף מיין קינד מיין ליבשטער זון יוסף זייא ניטרישט אונ' וואל גימוט
דען וואש נאט איינס צו שיקט מוז מן אן נעמן פון גוט.

יעקבים קלאג-ליעד.

מיין זון יוסף יוסף מיין ליבשטער זון
וואז ווערדי איד פון גרוש ליידיג אן פאנגן נון
איד בין אורזאכר אן דיינס טאט
איד האבי דיר גיבראכט אין דיור נאט.

אנטאָלאָגיע

אָף מיין זון יוסף פיל ליבר ווער איד גישטאַרבן
אונ' דיר דין יונגש לעבן ערוואַרבן
וואָז האָב איד בייא דיינע לעבן גיהאט פאר פר גנינן
אַב נאָך אַב שטערבן דיינר ווערט איד קיינר קריגן.

שטיא אויף וואו דוא ליגשט אונ' קום צו מיר
אונ' זיך מייני שמערצן וועלכי איד טראַג איבר דיר
קום אונ' ציל דיא טרענן וועלכי אויף מייני באקן הענגן
אונ' טוא זיא פר דען הימלישן פאַטר ברענגן.

דיכטער אונבאקאנט.

די בישרייבונג פון גירות קייק פונא.
אין צערשט געררוקט געווען אין א בוך צוואמען
מיט אן אידישער איבערזעצונג פון תרגום
שני אין בערלין 1717. שפעטער אין עם איר
בערגעררוקט געווארען אין דער האלענדיש-איר
דישער וואכענשריפט „איוראעליטישע לעטטער-
באדע“ אין אמסטערדאם, פון וואנען עם ווערט
דא געבראכט, אויסלאזענדיג אייניגע אונפאר-
שטענדליכע פערזען. ווי עם שיינט האט דאס
ליעד אויך אין איהר ערשטער אויסגאבע ניט
געהאט קיין אויסאר. ביבל. „לעטטערבאדע“ 11.
166

גירות קייק פונא.

מיר האבין גימיינט מיר זיינן פויגל פרייא
עז זיינן יהודים ווידר אויס דעם מקום גינאנגין.
ערשט האט מן זיא ווידר טאן אויף פאנגין:
אריין האבין זיא בפעלין טאן.
עז זאל זיך קיין יהודא ווייזן אונ' קומין צו גאן.
דען זיא קענין קיין יהודי פר זיך זעהן:
זיא זאגן זיא קומין נאר אויש שפעחין:

וואש האבין מיר זיך דא גיזעלט גידענקין.
וואול גאוו וושט (געוואוסט) זיא ווערין אונש דאש ניט שענקין:
אבר מיר הובין גמיינט זיא ווערן נעמן אונזר הוב אונ גוט:
מיר האבין אבר ניט גיטראכט זי ווערן נעמן אונזיר בלוט:

האלפוי ראשי קציני קהילה האבן פר דיא ענים ואכיונים טון זארגין.
אונ פעולות גיטאן דן איין שררה האט זיא הונדרט שעפיל קארין טאן
בארגין:

אין דאן פאלק נאחינט אן מקום גיקומין,
אונ' האבין דיא מילן אוועק גינומין:

וויא ביטר אין גיוואזין אונזיר לעבין.
מיר האבן ניט גיהאט איין קינד איין שטיקל ברויט צו נעבן.
וויא זיינין מיר אין צרות גיזעסין.
איינר הוט דעם אנדרן שיר לעבדיגער הייט אויף גינעשין:

אויך האבין מיר נישט גיהאט צו טרינקן
צייטן (סוידען) וושר וואש דא האבין טון שטינקין.
דען דאן פאלק האבין אוועק גיטראנגין:

אנטאָלאָגיע

זיינין דער נאָך אנדרי גיקומין
מן זאָל ווייזן וויא נעלט אין פר גראכין.
איינר דען אנדרן האָבין זיך ביגעבין אין דיא טיר
צו שרייבן אלש ווער צו וויניג אל דאָן פפיר :

האָבין ניוואַנט צום ערשטן ווילן מיר נעמן אייער נעלט :
דער נאָך מיזט איר קומין פון דיא וועלט
ווערט דען אראַפּ קומן פון הימל אייער גאָט,
מיר ווילן אייד מאכין צו שאַנדין אונ' צו שפּאַט :

...אין גזירה אין דאש גיוועזין
דז איין פאטר האָט נישט גיוואושט פון זיין קינד.
אונ' אז דאָן קינד האָט גזעהן
מן וויל זיין פאָטר אונ' מוטער הרג'ין
אין עז אַוועק גלאָפּין גשווינד.
אונ' האָבין זיך אין לערכער טון פר שטעקין.
מיט שטרויא הובין זיא זיך טון צו דעקין :

וויא האָט דאָן קענן גאָט צו זעהן.
זינד מיטום רשע אין דאָש ניט גישעהין :
זיא האָבין נישפּראַכין וואו אין אייער גאָט ?
לאָז ער זיך אן נעמין אז איר קומט צו שפּאַט.

ווען מיר וועלטין דעם חילול השם שרייבין פון דיא שול.
מעכטין זיין גאנצו ביכר פול.
ווילן מיר דערפון פר מידן.
אין טייל וואש זיא האָבין פון דיא כלי קודש גינומין ווילן מיר בשיידן:

עם זיינין גיוועזין קרוינין אונ' בלעך אונ' פרכת'ן פין פר צייטין הער :
וואש דאָ האָט מקדיש גיוועזין דער רייכיר ר' הירש אונ' דער רייכיר ר' בער
אויך מיין פעטיר ר' ישעי פלאַצקער אונ' די אנדרי מיכטנים.
דאָס אין גיוועזין פון כמה שנים :

אויך הקצין ר' בעריל האָט גיגעבין איין פרוכת אין שול.
עז אין רייד גיוועזין אין זילכר אונ' גאָלד גאר פול.
וויא פיל טוויזנט גילדן הוט עם אן גיטראַפּן.
זיא זיינין דער מיט אין קלוסטער אריין גילאַפּין:

אונ' גשפּראַכין יודן פר פייאר זאָלט איר אייד היינט היטן:
וואשיר זאָלט איר אייד לאָזין טראַגין אויף די דעכיר
איר ווערט בקומן פייאר דאָן איר ווערט אייד פר שטעקין אין דיא לעכיר :

איכר דיא יהודים אין ליידר ווארן אן געבן איין מסירה
וויא זיא ברענגן אויף דער שאַנץ קונלין אונט פולוויר צו נו פירן

גזרות ק"ק פוזנא

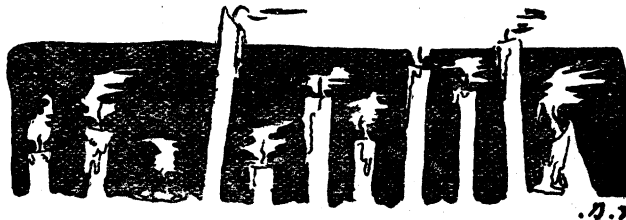
דרום האבין זיא גילאזט אויש רופין מיט פוקין אונ' טרומיטן
דיא וואש דאש מקום ווערן איין נעהן זאלין דיא יודן טיטן:

דרייא טאג האט זיא געבן צייט זיא זאלן זיין אן גברויט
דען זיא ווילן זיך איר לעבן אין שטארים וואגין
דו וואש ווערין פון זיא איבר בלייבין
זאלין די פול מאכט איבר דיא יהודים האבין.

זיא האבין גיטאן אויף ביטן
אל דיא פויארין פון דיא דערפיר:
זיא זאלין זיך איר העק וואל אן שארפין
זיא זאלין זיך דאן דיא יהודים נוקם ונוטר זיין.
צו פר טילגן גרוש אונט קליין.

דען פירדן טאג אין חודש אב בייא נאכט
האט הקב"ה אונזיר זינד גיראכט.
דיא טורין פון דיא תפילה האט ער גיטאן צו שליסן.
אויף פון דיא טרערין וואש מיר האבין גיטאן פר גישן.

אוי נא לנו כי חטאנו, וויא האבין מיר זיך גיטאן אל חורבן...

אברהם משה לאץ.

אברהם משה בן דוד לאץ — מחבר פון
„איין שריפה ליד מפראג“, האט געלעבט צוויי
שען 17טען און 18טען יארהונדערט. דאס שריפה
ליעד פון וועלכער איך בריינג נאך אייניגע פער
זען איז אין א בעזונדער אויסגאבע געדרוקט גע
ווען אין פראג 1754, מיט פאלגענדער פאררעדע:
„אירע ליבה לייט מאנין אונ' ווייבר אונ' יונגין
אונ' מיידן, קומט איר צו לויפן אום איין שריפה
ליד מיר אב צו קויפן. דרום קויפט אימליכר א
ייגש אין הויז ווייל זיא נענין מיר בלד אונ'“.
אז עקזעמפליאר פון דעם דאזיגען ליעד געפינט
זיך אין דעם נויארקער אידישטעאלאגישען סע
מינאר.

איין שריפה ליד מפראג.

הערט מיר צו פון פראג דיא קהלה הקדושה
וויא עז אונז איז גינאנגין ביום ו' פרשת בחקתי,
אום י"א אור בלילה איז דאש אש ארויז קומין,
דא איז אויף אונז קומין איין פר וואַגלונג אונ' איין מהומה.

צו ברענין האָט עז אַן גיהובין אויף דרייא אָדר פיר זייטין.
מז האָט ניט גקענט לעשין מז האָט ניט גיהאט קיין כלים צו ארבייטין.
דאָ האָט מען גיזעהין אלז גזרה איז מן השמים,
וויא דוחק האָבין מיר גיהט אין דען מים.

דיא לייט זיינין צו דער רער קאס גילאָפין וואַשיר צו הולין,
ווייל קיין וואַשיר איז דרינין גיוועזין איז זיא פר ברענט גיוואָרין אויף קולין.
וויילין מאז האָט מוזין ווייט נאָד וואַשיר לויפין,
דער וויילין זיינין דיא הייזר פר ברענט אונ' זיינין גיפלין אויף איינעם
הויפין.

דאָ זיינין מיר גיוועזין ערשט אין העכשטיין גיפאר,
מענחה זענין גילאָפין מיט ווייב אונ' קינד אויף דער קליין זייט,
מענחה אויף דער נייא שטאט
מענחה צו דען ווישראדר טאהר.

ד' בתי כנסת זיינין פר ברענט גיוואָרין
וויא איז אויף אונז אויז גינאנגין פון נאָט איין גרושר צאָרן,
וויא זיינין פר ברענט גיוואָרין דאָש בגדי קודש אונ' דיא ספר תורת
וויא האָבין מיר גיזעהין פר שמאָלצין ליגן דיא הענג לייכט אונ' דיא מנורת.

פון רב גס איז אונש פון נאָט גישענקט גיוואָרין איין צייל.
דאָש פיאר האָט מען גיזעהן אויף פיל מייל.

אברהם משה לאץ

דיא אלט נייא שול איז מיט גאטש הילף ווארין גינעזין.
דאש פייאר איז שון אויף דער פאליסה דאך גיוועזין.

דא הערט נאך צו איין אנדרי זאך
דא האט מען גיפונדין שוועכיל אונ' פעך אויף שמואל בומסלא זיין דאך.
דוא האט מען וועלן אהן צינדן דיא איבריגה הייזר ווידר.
דא זיינן אונש אויף נייא דער שטארבין אלי אונזרי גלידר.

אל מיין זינגן טוהט בין דאטא גאר נישט קלעקין.
אלי רגע זיינן אונש צו הענדין גיקומין אנדרי שרעקין.
יהודים האט מען אויף גיפאנגין פון דער גאסין צו דער הויף ליפליכי
קומסיאן
הושד האט מען אונש גיוועזין מיר האבין עש זעלכשטין ח"ו גיטאהן.

דאז ליר האב איך אברהם משה טאהן מאכין מיט צו בראכנין הערצין
יוען איך גידענק אן מיין הויז אונ' האב אונ' גוט וויא קאן איך עז פר שמערצין
ווילין איך בין אב גיברענט גיווארן דארף דאש גרושה פייאר.
דרום קויפט איר מיר אב דאש ליר דז איך האב עטוואש צו שטייאר.

דיכטער אונבאקאנט.

„קינה על גזרות תקכ"ח, אדער ווי דער מולער נאמען איז: „קינה בשפת יהודית אשכנזית על גזרות תקכ"ח, איז איינע פון יענע היסטארישע מארטירער־דאקומענטען, מיט וועלכע דער אידישער גלות איז לידער אויף רייך. דאס קלאגליעד איז געשריבען געווארען אין יאהר 1768, דאס יאהר פון דער מוראדינער איד־דעראויסשלאכטונג דורך די היידראמאקען, און שילדערט מיט בלוטיגע, הארץ־פארגליווערענדע פארבען יענע רצחות און יסורים, וואס זיינען אויף מוראדין באריהמט געווארען אין דער איד־שער געשיכטע. ווי דאס פארינע קינהליעד האט אויף דאס פאלגענדע ניט קיין אויסזאג. ווי ווייט עס איז באוואוסט, האט עס באלאנגט צו דער פערדער פון איינעם, וואס האט די גרויסע נעשע־העניש אליין בייגעוויינט. אין 1898 איז עס אריבערגעזעצט געווארען פון דובנאוויץ אין רוסיש, און איז געדרוקט געווארען אין „וואסבאד“ אנוםט נום. פון דעם זעלבען יאהר. ביבל. נ. מ. ליטנסקי, „קורות פאראליא“.

קינה על גזרות תקכ"ח.

לויט'ן דאפעלמען א"ב.

אבינו שבשמים, ווי אזוי קענשטו דאש צו זייען,
אוקריינער אידען זאל אזוינע גרויסע צרון גישיין.
בטל מעלינו, די גרויסע גזרה פון די היידראמאקען,
באלטער אידען האט דער רשע סילח גיטאן טריינקין, בראקין אין האקין
גזרות קשות, אזעלכע ווי איז ניערט געווארען אין דער וועלט.
גאנצע האט אויף קליינע קינדער סמית געוועזין אין נאך דעם גינעמין
נעלט.

דס רב, האט זיך ווי רישקים וואסיר אין די גאסין גינאסין.
דראזניר אידען האבין נאך מעריר פון באלטער גינאסין.
הרג רב, האבין די היידראמאקען אין פיל שטעט גימאכט,
הומאניר אין הייסניר אידין האבין זיי ביז איינעם אומגיבראכט.
גנס, אין הויך קליינע קינדער האבין זיי גישטאכין אין פארברענט
וואביר האבין זיי גיבונדען אין לעבעדיק דעם בויך גימרענט. א.)
זעם, א גרויסער צארען אין אויף זאבאטיניר אידין אוישינגאסין געווארין,
זעליניאק ב) האט זיי פריר בארויבט דער נאך אלע פארלוירין.

א.) דעם בויך צושניטען.

ב.) מאקסיס זשעלעניאק איז פריהער געווען א רייכער, העלדישער קאזאק. אין דער יר
נער האט ער געדיענט אין שטייגרינער קלויסטער. שפעטער איז ער געווארען
הויכסטאן איבער די זאפאראזשע קאזאקען. איינמאל איז ער פלוצלונג געקומען
מיט א באנדע קאזאקען קיין סעלא, און האט אויפגעפארעט אן אונגעהייערע
צאהל פויערים צו באוואפען זיך און צוואמען מאכען א שחיטה אויף אידען און
אויסראמען זיי פונ'ם לאנד. די הויכט שחיטה איז געשעהן אין אומאן. יענע הרינה
איז אין דער אידיש־געשייטע באגאנט אלס „די אומאנער שחיטה“.

קינה על גזרות תקכ"ח

חרון האַטשי אמאל אין הויך אזא גרושער צארין נישוין.
חמילס גזרות האַבער א קייגין איצטיקער זיינין נאַר נישט גוויין.
טפינו, האַבין די היידאמאָקין גיקויליט, זיך גיבוירדין אין זייער בליט,
טולציניר גזרה אקייגין מיטיווער אין א נאַר ניט.
יה, נאַט ווי האַסטו דאָש ביי זיך גיקענט פוילין,
יעדער איד זאָל אליין זיין ווייב און קינדער קוילין, (ג)
כלם, האַבין זיך אין די שולען פארוואַמעלט אין זיך אליין נייטיט,
כלות זייערע חתנים ווייבער זייערע מאַנין האַבין דערצו גינייט.
להרוג, האַבין די היידאמאָקין אין ליסאנקי אין אין מיטויב אַנגיאויבין,
לדייניר אין ליפיוויצער אידען זיי נאָד דעם בייגראַבין.
נשים ענו, די וואַביר האַבין זיי אומיטים צו זנות גינייט,
נאָד דעם גיטרענט דעם בויף אין לעבענדיקע קעץ פארנייט. (ד)
סדרנו, מיר האַבין פון דיין גיטען וועג גיקיירט זיי אונז נישט מאַשם,
סמעליך סאווראַניר אידען זענין אַלע אימגיבראכט גיוואַרין על קידוש
השם,

על גזרות ת"ח מאכט מען א תענות ב'סיון אין מען טיט סליחות זאָגין.
על גזרות אוקריינה מעג מען וואַכין מאַכין תעניות סעדאָ מער
צי קלאַנין.

פלגי מים תרד עיני, בויכין-טריירין טיען פין מיינע אויגען רינען,
פאהראַבישטשער אידען האַבין די היידאמאָקין דער טרינקען אין א ברינען.
צדיק אתה, וואָס דו נאַט מיסט מיזין מיר אנעמיין פאַר ליב און רעכט.
צעקיניווער אידען האָט מען גינעמיין בשבי אין פאַרקויפט פאַר קנעכט. (ה)
קראַנו לך בעת צרה, מיר האַבין דיך גאָט גיריפין איינגשאַפט פאַרנעם,
קראַסנער, קאסטומינער אין קאַלישער אידען זיינין גיטיט גיוואַרין
על קידוש השם. (ו)

רבנו של עולם, הער פין דער וועלט ווי האַסטו דאָש גיקענט צו זייען,
ראַגראַדער אידען האַבין איינש דאָש אנדערע גיקויליט אליין. (ז)
שמע צעקתנו, נאַט אונזיר גישריי זאָלסטו הערין און פאַרנעמיין,

(ג) דאָס זעלבע ווערט באַשטעטיגט פון ר' אריה ליב עפשטיין — רב אין קעניגסבערג.
פאַרפאַסער פון „האגרת“, וואָס אין געדרוקט אין „ספר הפרדוס“. ער שרייבט פאַלגעני
דעם: „אין די שטעט סעטיאוב, ליפאוויטש ופאהראַבישטש זענען נהרג גיוואַרין אלפים
גדולים יהודים, און אנדערע האַבען סמיר רת געוועזין בעה"ר, און האַבין געמוזט
זייער איינען וואָב אין קינדערלאַך קוילען פאַר די פחזיסם אוינען: דאָס אין די
פרוב (בחינה וניסיון) געווען, או ער האָט רעכט סמיר גיוועזין און דער נאָד האָט מען
דעם זעלביגען מסית געוועזין“.

(ד) אַזעלכע אַכזריות ווי אויפצושניידען בייכער פון פרויען און לעבעדיגע קעץ אייני
נעהען, האַבען די היידאמאָקען געטאָן אין סעהרערע שטעט.

(ה) פיעל פון די, וואָס מען האָט ניט געהרגעט האָט מען פאַרקויפט פאַר קנעכט.

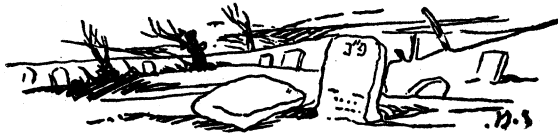
(ו) אין די ראַזיגע שטעט האַבען די אידען מקדש השם געווען, אויסקלייבענדיג זיך בעי
סער דעם טויט, אדער געפייניגט צו ווערען איידער צו שמר'ען זיך.

(ז) אין דער ראַזינער שטאָט האַבען אידען מקדש השם געווען סעהר ווי אין אלע אַני
דערע שטעט. ווען זיי זיינען געוואויר געוואַרען, או די היידאמאָקען קומען אָן, האַ
בען זיי זיך אלע פאַרוואַמעלט אין שוהל און האַבען איינער דעם צווייטען אויסגע
קוילעט: כלות האַבען געהאַלפּען חתנים און מאַסעס זייערע קינדער, געקוילעט צו
ווערען.

אנטאָלָגִיע

שארענראדער דוכס באַרניצקי (ח) בענש, ער האָט זיך פאר אונז
אננינעמען.
תבוא לפניך כל רעתם, דאָס שלעכזן פון די היידאמאקין זאָל קומען פארין
הער פון דער וועלט.
תושיע, איז העלפין זאָלסטמי אלע וואָס האָבין זיך פאר אינו נישטעלט.

(ח) דער פוילישער דוכס באַרניצקי, איז געווען זעהר א נוטער מענש און פלעגט שמעך
דיג אירען טובות טאן. זיי האָבען שטענדיג איז די שוהלען פאר זיין געזונד געבען
טען. ער איז שפעטער געווען דער פארזיצענדער ביים געריכט אין מאהילעוויץ
דאלסק, וואָס האָט דעם היידאמאקישען אַנפיהרער, נאַנטא, פאראורטיילט צום טויט.

דיכטער אונבאקאנט.

דאס דאזיגע ליעד ווערט געבראכט אין נח פריקוואלס "יודישע פאלקסלידער" מיט פאלגענדיגער ביבליאגראפיע: "מיטטיילונגען", 4—איי בערגעררוקט פון דר. ה. ב. לעוו'ס קאד. (אמסטרעדאמער אויסגאב. 1791) אין וועלכען ס'טראגט דעם נאמען: "דאס איז איין שעה נאכט ליינען פאר ווייבער און פיידליך, ע זי זיך וועללען שלאפען לענו".

קריאת-שמע.

איך בעפעל מיין זעל אים גאטס האנד,
דער מיד האט פאן מוטער לייב געזאנד,
דער איז מן העלפר און מיין ביי שטאנד,
זיין הייליגן נאמן איז אים דער גאנצע וועלט גאר וואל בעקאנט.

מיין פאר זיכרונג האב איך אויף דיד, מיין גאט:
לאז מיד ניט ווערען מיין פיינט צו שפאט,
גיב מיר הילף צו האלמען דיין הייליגען געבאט, —
דיין בארמהערציקייט קיין ענד ניט האט.

...בין איך אז בעררייט ליגען צו גען, —
דיין הייליגער נאמן זאל שטעץ ביי מיר שטען,
ער זאל מיר בעהיטען און בעווארן, און ערער מען (?),
לאס מיר האבען אין דיין אויגען חסד און זע.

איך לעג מיד נידער צו ראסט און רו,
אויף דיד, מיין גאט, מיין פאר זיכרונג טו:
דו זאלסט אונז היטען און בעווארן פאר אלען בעזן,
און דו זאלסט אונז באלד אויס אונזרען גלות דערלעזן.

לאס מיר ווידער דער וואכען פריש און געזונד
אז איך דיד קאן לאבען מיט מיינעם מונד,
דאס ביט איך דיד אויס הערצען גרונד,
דער הערע מיר, דאך צו דיזער שטונד.

האב איך היינט, דיום טאג, ניוזנדיגט,
איך אוידער איינס פאן מיינעם הויס געזינד,
זאלסט מיר פאר נעבן, ווי מען געשריבן פינד,
אז ווי דו פאר גיבסט איין ערליכס פראמן יידען קינד.

אנטאָלאָגיע

דיין כבוד איז פאָל אין דער גאנצען וועלט, אים אלע פיער עקען:
ליבער נאָט, לאס מיד אין דער פינסטער, נאכט ניט שטעקן,
לאז מיד קיין בעזע חלומות, נאָך רוחות דער שרעקן.
מיט דיין הייליגן נאָמען לאס מיד ווידער אַיף וועקען.

אויף נאָט, זיין לאב, איז דאס ליד וואָרען געמאכט,
דאָס זאָל ווערן געזונגען היינט, און אַלע נאָכט,
אז דו זאָלסט אונז נעמען אין דיינער אכט.

אמן, איז גאָטס נאָמן, עס זאָל ווערען וואָר
דיין בנין בית המקדש זאָל מיר זעהן מיט אונזרן אַיגען קלאָר.
דאָס זאָל במהרה ווערען וואָר.

נוטע מלאכים שיק אונז פאָן הימעל, און פיל גוטע שר'ען,
די זאָלען אונז ב'היטן און בעוואָרן,
פאָר איין בעזן און פאָר שאָרן,
דאָס אונז ניקס בעזן זאָל ווידער פאָרען אמן סלה.

דיכטער אונבאקאנט.

דאס ליעד „איין שען נייעם קאפע ליעד“ פערפאסט אויף די טייערונג (יקרות) דעם קאפ פֿעם אין טייטשלאנד אים יאהר 1808 פון וואס נען איך בריינג דא נאך צוויי פערזען (צווייטער און לעצטער), געפינט זיך אין א העפט פון דער „מאנאטשריפט פיר נעשיכטע אונד וויסענשאפט דעם יודענטומס“ (1915), וואו עס ווערט פארע פֿענטליכט פון פראפעסאר דר. מ. בראו, וואס האט עס מיט א קורצער צייט צוריק אויסגעגראד בען. ליידער איז דאס דערמאנטע העפט ניט צו באקומען צוליב דער מלחמה, און איך באנוץ מיר דעריבער מיט די צוויי פערזען, וואס דער „איוראעליט“ פון פראנקפורט אס מיין בריינגט פון דארט. ווי דער נאמען פֿונ'ם ליעד זאגט, איז עס געשריבען געווארען אין 1808, אויף דעם גרויסען קאפע-יקרות אין דייטשלאנד, וואס איז געקומען דורך דעם, וואס גאפאלעאז דער 1טער האט אכגעשיטען דעם פארקעהר צווישען ענג לאנד און דעם אייראפעאישען קאנטינענט. דאס פֿעהלען פון דעם באליבטען געטראנק אין דייטש לאנד האט באוואויגען אן אונבאקאנטגעבליבער נעם אידישען דיכטער צו „פארפאסען“ א ליעד אויף דער דאזיגער טהעמא, נאכמאכענדיג די פארם פון א געוויסער „סליחה“, וואס פֿלעגט געזאגט ווערען אין דייטשע קהלות. דאס ליעד איז זעהר לאנג און איז געשריבען געווארען אין דאמאלסטדיגען סטיל: האלב אידיש-דייטש און האלב העברעאיש און איז, ווי פראפעסאר מ. בראו זאגט, מעהר קולטור-היסטאריש ווי פאעטיש.

איין שען נייעם קאפע ליעד.

בכה, מיר ברערפן וויינען אונד קלאגן.
איין בעל הבית זאל עס דעם אנדערן זאגן.
וואס פיר איין מכה האט אונס געטראפן
עס ווער בעסער מיר ווערן נאך האלאנד געלאפן.
קאפע איין צו קויפן אויף עטליכע יאהרן,
טאג אונד נאכט געריטן אונד געפאָהרן
הן ווי ווערע עס זא שעהן
וואן מיר וויעדער ווערדן ביי אונזער ווייבר זיין נושא חן.

תבוא, עס זאל קומן די גאולה אונד שלום אין די גאנצע וועלט
העלפע ליעבער גאט, אונזרע מענער צו רעכט פיעל געלד
דאס מיר קענן וויעדער קאפע טרינקן אין טאג דריי מאָל
די שאלען אנשענקן אונטן אונד אבן גאנץ פאָל.
אויך עטליכע גראסע פיינע צוקער היט דערנעבען.
אונס ווייבר נעביד בעקאמן זאל דאס גוטע זיסע לעבן.
הן, דאס ווערד זיין רעכט שעהן
ווען אלעס די ווייבר איהרען וואונש אונד קאפה ווערד נאכגעהן.

יוסף הערץ.

יוסף הערץ — מחבר פון דעם פורים־שפיעל
אסתר אדער די בעלאהנטע טוגענד, פון וואו
נען דער פאלגענדער אויסצוג איז גענומען, איז
געבארען געווארען ארום דער צווייטער העלפט
פון 18טען יארהונדערט. די ערשטע אויסגאבע
פון זיין פורים־שפיעל, איז געווען געדרוקט אין
פירדא, אין 1828. אין 1854 איז ארויס א צווייט
טע, פארנעסערטע אויפלאגע פון דעם זעלבען
ביכעלע, מיט „אייניגן נאך ניכט געדרוקטען גע-
דיכטן“. אין זיין פאררעדע צו דער ערשטער
אויסגאבע פארענטפערט זיך דער מחבר, אז און
געשריבען האט ער עס אויס צייטפארטרייב און
האט עס נישט געדענקט צו דרוקען, ווייל ער האט
עס געהאלטען פאר „צו גערינגפייניג“, אונד נור
דורך דאן דרינגענדע ביטען טיינער פריינדע
מיך ענטשלאסן ען דעם דרוקען איבער געבען.
פאלקסליעדער.

פורים-שפיעל.

אסתר.

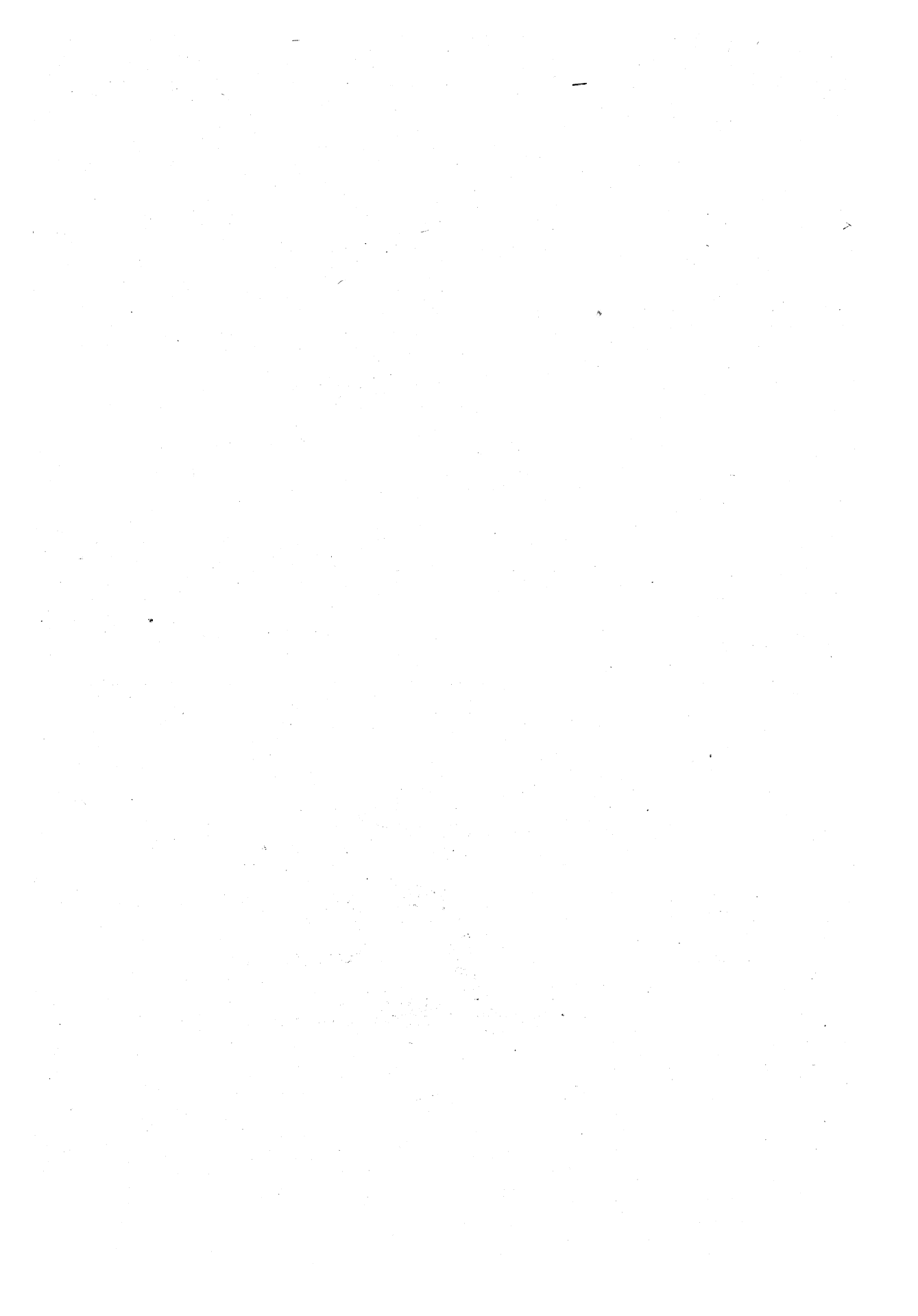
וויא, אונקעל! איך זעללט אייך פערלאססען?
ווער זאל אייך דען דיא וואטטשאפט פיהרען?
ווער אייער קאפיה מאכען? דאזא פיער שיהרען?
ווער אייך, קאכען ניהע שטריקען שטאפפען?
אייער ברעדעהויב און קלאנדער אויז קלאפפען?
ווער אייך וועשען, בעהגלע, מאנגע?
אללע פרייטיג נויכמיטטאג רויו לאנגע
אייער שוהלמאנטעל און קראהגען?
און ווער דאן עססען אין איהפעלע טראגען?
א, נא — בייא אייך ווילל איך בלייבען
עוויג פרימפעל וועלקערן — און פארבעל — רייבען.

מרדכי.

וואזא זאל איך טויו, ס'איז א גזירה!
איך מוס דיך אבער הינשיקען, האב קאהן ברירה.
דרום שטיה נאך א ביזלע פריה אויף,
איך גיה זעלבסט לטובה, מיט דיר נויף
זאגן אבער בייא לייב ניט, ווער דו ביסט,
א יוד, אדער א קריסט,
א טארדיק אדער א האאר,
א פרינצעסיון, אדער א מאאר.

גיה איד ניט?
גיה איד יוי?
גיה איד מיט?
בלויב איד דוי?
וויא איכ'ס מאד,
זאג אהנ'ס מיר,
אב דיא זאד,
איד פראביער?
פראביער איכ'ס
און גיה פאטט!
פערליער איכ'ס,
איז פון גאטט!
קען אאד זיין
איד געוויננ'ס,
נעממ'ן איין,
און איד בינ'ס.
נו מיינט וויהגען,
איד גיה פאטט.
דיינען זיענען
גיב מיר — גאטט! —

פאלקסליעדער.

די דאזיגע אבטיילונג פון פאלקסליעדער איז מיט דער אויסנאמע פון אייניגע אויסגעליבענע געווארען פון די זאמלונגען פון י. ל. כהן, גינבורג און סארעק און נח פרילוצקי. דאס ערשטע פאלקסליעד איז געמונען געווארען אין מאנאסקריפט, צווישען די שריפטען פון נ. מ. ליי טינסקי, נאך זיין טויט. אין די רוסיש-אידישע זאמעלביכער „פערעושימאע“, וואו דאס ליעד ווערט געבראכט מיט אידישע בוכשטאבען, ווערט געזאגט, אז דאס ליעד איז אז אלטער דאקומענט פון כמעטניציקסי צייט (1648) און באציהט זיך אויף דער קאזאצקער שחיטה אויף אירען אין פארא ליעד גוב, און אומגענענד, בעזונדערס אויף דער שוידערליכער שחיטה אין באר, און אז מ. ליי טינסקי האט עס אין יאהר 1884 מאקע דארט פארשריבען פון דעם טייל פון דער אידישער באפעלקערונג, וואס זינגט עס נאך עד היום. ביבל, „פערעושימאע“, „דאקומענט אי סאאבשטשע ניא“, 3, 378.

רעליגיעז-נאציאנאלע ליעדער.

א.

ווער פון אונז, אידישע קינדער,
ווייסט נישט פון דיא היידאמאקען נקמות?
ווער פון אונז איעדער בעזונדער
ווייסט נישט פון דיא היידאמאקען נקמות?

דענסטמאל אין דער ביטערער צייט
שטעהט אין באר קריוונא דער קאזאקען-העלד,
נעבען איהם ליסענקא מיט דיא גוטע לייט,
און א צלם האבען זיי אנדערגעשטעלט.

פער'חושכ'ט, מיט צובראכענע גליעדער,
פון א וויסטען גרוב, א פינסטערע נעסט,
פיהרט מען צו אונזערע אונגליקליכע ברידער,
און קריוונא האט זיי מיט דיא דבורים געמרייסט:

„כ'האב שוין געשמועסט מיט אייערע ראשים און נבירים,
רופט ער זיך און און טהוט דערביי א לאך,
אצינדערט זאגן איך אייך מיינע לעצטע דבורים
פאר מיינע לייט און פאר אייך:

גענוג האט איהר און אייער ווייב און קינד
געליטען פיעל צרות, הונגער, דארשט און קעלט. —

פאלקס-ליעדער

בוקט זיך צום צלם און זייט נישט בלינד,
וועט איהר לעבען גליקליך אויף דער וועלט!

„שטום דו, רשע, און רעד נישט מעהר א ווארט!
האבען אלע יודען געענטפערט אזוי,
מיט אונז בעסער דא אויפ'ן אָרט,
אבער בייטען אונזער אמונה — לא, לא!

אונזער אמונה שיינט וויא דיא זונן,
ס'וועט דיר, רשע, גאָר נישט געראַטען,
קיין אנדער אמונה נעהמען מיר נישט אין זינן,
מענסט אונז האַקען און ברענען און בראַטען!“

באלד האָט מען געזעהען א שרעקליך בילד,
אויף קידוש השם זיינען זיי אלע געשטאַרבען.
דאָס אָרט איז געבליבען פוסט און ווילד,
פול מיט ביינער פון'ם יודישען קרבן.

ב.

גאָט פין אברהם, פין יצחק אין יעקב,
באהיט דאָן ליב פאלק ישראל אין דאָנים לויב!
דער ליבא ארציקאָ שבת נייט-אוועק, —
אז די ליבע וואָך זאָל אינז קימען —
צי געזינט, אין צים לעבן, אין צי מזל,
אין צי ברכה, אין צי א גיטע פרנסה,
אין צי שלום, אין צי גיטע בשורות-טובות,
צי אלעם גיטן געווען, (געוויזן)
אמן, ואמן,
מלך המשיח בן דוד!

זאָסט אינז באַשערן,	גאָט איז איבא אינדז אלע,
מיאָר זאָלן זאָך קענען ערנערן	צי דיאָר טיען מיאָר האָפן,
פין דאָן כשר'ע מילדע האנט	זאָסט אינדזאָרע תפלות דאָהערן,
אמן ואמן, מלך המשיח בן דוד!	זאָסט אינז פיל גיץ באַשערן, —

נעמט השמיתברך דעים גילדענעם באַכא אין זאָן ראַכטא האנט,
אין עיאָר מאכט די ברכה איבערן גאַנצן לאַנד, —
זאָנן כל-ישראל: „אמן, אמן!“
דעיאָר אמן זאָל אינדז, ליבא גאָט, וואויל אָסניין!
אמן, אמן — זאָל אינדז ווערן וואָער:
אז די גאולה זאָל קימען דאָס האנטיקע יאָער,
אמן, ואמן, מלך המשיח בן דוד!

אנטאָלאָגיע

ג.

אין מיטען וועג שטעהט א בויס, נאָט, נאָט, ליעבער נאָט!
שטעהט ער איינגעבויגען: לאַמיר דאוונען מנחה, —
פאַהרט א יוד קיין ארץ־ישׂראל אז מיר'ן קומען קיין ארץ־ישׂראל
מיט פּערוויינטע אויגען. וועט זיין א גרויסע שמחה!

ד.

שנירעלע, פּערעלע, גילדערנע פּאַהן, משיח בן דוד זיצט אויבער־אן,
משיח בן דוד זיצט אויבער־אן, אוי גאַלד און אין זילבער אַנגעמאַן.
וועלען מיר האַבען גוטע צייטען: האַלט ער אַ בעבער אין דער רעכ־
טער האַנד, וועט ער קומען צו פּאַהרען,
מאַכט ער אַ ברכה איבער גאַר וועלען מיר האַבען גוטע יאָהרען:
דעם לאַנד, וועט ער קומען צו געהן,
אמן, ואמן, דאָס איז וואָהר: וועלען אלע מתים אויפּשטעהן.

ה.

אי, רבינו, טיראַם טיראַם־טאַם, רבינו!
וואָס וועלען מיר עסען אויף דער סעודה, אי!
וואָס וועלען מיר עסען אויף דער סעודה?
„שור הבר מיט'ן לויטן, שור הבר מיט'ן לויטן!
שור הבר מיט'ן לויטן וועלען מיר עסען אויף דער סעודה, אי!“

אי, רבינו, טיראַם טיראַם־טאַם, רבינו!
דעם שור הבר מיט'ן לויטן וועלען מיר עסען,
וואָס־זשע וועלען מיר טרינקען אויף דער סעודה, אי!
וואָס וועלען מיר טרינקען אויף דער סעודה?
„יין המשומר, יין המשומר!
יין המשומר וועלען מיר אויף טרינקען,
שור הבר מיט'ן לויטן וועלען מיר עסען,
אויף דער סעודה, אי!“

אי, רבינו, טיראַם טיראַם־טאַם, רבינו!
יין המשומר וועלען מיר אויף טרינקען,
ווער־זשע וועט אונז שפּיעלען אויף דער סעודה, אי!
ווער וועט אונז שפּיעלען אויף דער סעודה?
„דוד המלך וועט אונז שפּיעלען,
יין המשומר וועלען מיר טרינקען,
שור הבר מיט'ן לויטן וועלען מיר עסען,
אויף דער סעודה, אי!“

מַלְקֵס-לִיעֵדֶדֶר

אֵי, רְבִינּוּ, טִירָאָם טִירָאָם-טָאָם, רְבִינּוּ!
דוּר הַמֶּלֶךְ וועט אונז אויף שפיעלען,
ווער-זשע וועט אונז זינגען אויף דער סעודה, אֵי!
ווער וועט אונז זינגען אויף דער סעודה?
„שלמה המלך, שלמה המלך!
שלמה המלך וועט אונז זינגען,
דוד המלך וועט אונז שפיעלען,
יין המשומר וועלען מיר טרינקען,
שוד הבר מיט'ן לויתן וועלען מיר עסען,
אויף דער סעודה, אֵי!“

אֵי, רְבִינּוּ, טִירָאָם טִירָאָם-טָאָם, רְבִינּוּ!
שלמה המלך וועט אונז אויף זינגען,
ווער-זשע וועט טאנצען אויף דער סעודה, אֵי!
ווער וועט טאנצען אויף דער סעודה?
„מרים הנביאה, מרים הנביאה!
מרים הנביאה וועט טאנצען,
שלמה המלך וועט אונז זינגען,
דוד המלך וועט אונז שפיעלען,
יין המשומר וועלען מיר טרינקען,
שוד הבר מיט'ן לויתן וועלען מיר עסען,
אויף דער סעודה, אֵי!“

אֵי, רְבִינּוּ, טִירָאָם טִירָאָם-טָאָם, רְבִינּוּ!
מרים הנביאה וועט טאנצען,
ווער-זשע וועט אונז תורה זאגען אויף דער סעודה, אֵי!
ווער וועט אונז תורה זאגען?
„משה רבינו משה רבינו!
משה רבינו וועט תורה זאגען
מרים הנביאה וועט טאנצען,
שלמה המלך וועט אונז זינגען,
דוד המלך וועט אונז שפיעלען,
יין המשומר וועלען מיר טרינקען,
שוד הבר מיט'ן לויתן וועלען מיר עסען,
אויף דער סעודה, אֵי!“

אֵי, רְבִינּוּ, טִירָאָם טִירָאָם-טָאָם, רְבִינּוּ!
משה רבינו וועט אונז תורה זאגען,
ווער-זשע וועט אונז בענטשען אויף דער סעודה, אֵי!
ווער וועט אונז בענטשען אויף דער סעודה?
„אהרן הכהן, אהרן הכהן!
אהרן הכהן וועט אונז בענטשען.“

אנמאלאגיע

משה רבינו וועט אונז תורה זאגען.
מרים הנביאה וועט טאנצען.
שלמה המלך וועט אונז זינגען.
דוד המלך וועט אונז שפיעלען.
יין המשומר וועלען מיר טרינקען.
שור הבר מיט'ן לויטן וועלען מיר עסען.
אויף דער סעודה, אײ!

אײ, רבינו, טראם טראם-טאם, רבינו!
אהרן הכהן וועט אונז אויף בענטשען
ווארזשע וועלען מיר זיצען אויף דער סעודה, אײ!
וואו וועלען מיר זיצען אויף דער סעודה?
..בנו עדן גינתא, בנו עדן גינתא!
בנו עדן גינתא וועלען מיר זיצען.
אהרן הכהן וועט אונז בענטשען.
משה רבינו וועט אונז תורה זאגען.
מרים הנביאה וועט טאנצען.
שלמה המלך וועט אונז זינגען.
דוד המלך וועט אונז שפיעלען.
יין המשומר וועלען מיר טרינקען.
שור הבר מיט'ן לויטן וועלען מיר עסען.
אויף דער סעודה, אײ!

אײ, רבינו, טראם טראם-טאם, רבינו!
ווערזשע וועט דאָרט זיין אויף דער סעודה, אײ!
ווער וועט זיין אויף דער סעודה?
..הקדוש ברוך הוא בכבודו, הקדוש ברוך הוא בכבודו!
גאט אליין מיט זיין כבוד וועט דאָרט זיין.
איז גז עדן וועלען מיר זיצען.
אהרן הכהן וועט אונז בענטשען.
משה רבינו וועט אונז תורה זאגען.
מרים הנביאה וועט טאנצען.
דוד המלך וועט אונז שפיעלען.
שלמה המלך וועט אונז זינגען.
יין המשומר וועלען מיר טרינקען.
שור הבר מיט'ן לויטן וועלען מיר עסען.
אויף דער סעודה, אײ!

ז.

— נבאי!

— וואָס וויל דער רבי?

פאלקסליעדער

— דער רבי וויל, מ'זאל דערלאנגען די חלות?
— נאך וואס טויג די חלות?
— צו שנארן מוציא'ס לכבוד שבת.
אך, עונג לשבת, בעס-בעס-בעס-ביי,
אך, עונג ליום טוב, הא-הא-הא-הא!

— גבאי!

— וואס וויל דער רבי?
— דער רבי וויל, מ'זאל דערלאנגען די פיש.
— נאך וואס טויג די פיש?
— ארימטיילן די חסידים-לעד, וואס זיצן ביי'ן מיש.
אך, עונג לשבת, בעס-בעס-בעס-ביי,
אך, עונג ליום טוב, הא-הא-הא-הא!

— גבאי!

— וואס וויל דער רבי?
— דער רבי וויל, מ'זאל דערלאנגען דעם קיגעל.
— נאך וואס טויג די קיגעל?
— ארימטיילן די חסידים-לעד, וואס זיצן ווי אנ'עיוגל.
אך, עונג לשבת, בעס-בעס-בעס-ביי,
אך, עונג ליום טוב, הא-הא-הא-הא!

וויעג-ליעדער.

א.

אונטער יאנקעלעס וויעגעלע,
שטעהט א קלאהר-ווייס ציגעלע,
ציגעלע געפאהרען האנדלען,
קויפען ראזינקעס מיט מאנדלען,
ראזינקעס מיט מאנדלען איז דאך
גוט,
ס'איז די בעסטע סחורה,
יאנקעלע וועט לערנען תורה,
בריוולעד וועט ער שרייבען
און אז עהרליכער יודעלע
וועט ער אויף תמיד פערבלייבען.

ב.

אמאל איז געווען א מעשה,
די מעשה איז נאך ניט פרעהליך:
די מעשה הויבט זיך אנ'עט
מיט א יודישען מלך.
ליולינקע, מיין פייגעלע,
ליולינקע, מיין קינד!

אנטאָאָגניע

כ'האָב אָנגעוואָהרען אזאָ ליעבע,
וועה איז מיר און ווינד!

אמאָל איז געווען אַ מלך,
דער מלך האָט געהאט אַ מלכה,
די מלכה האָט געהאט אַ וויינגארטען. —
ליולינסקע, מיין קינד!
ליולינסקע, מיין פייגעלע,
ליולינסקע, מיין קינד!
כ'האָב אָנגעוואָהרען אזאָ ליעבע,
וועה איז מיר און ווינד!

דער וויינגארטען האָט געהאט אַ בוים,
דער בוים האָט געהאט אַ צווייג,
דער צווייג האָט געהאט אַ נעסטעלע. —
ליולינסקע, מיין קינד!
ליולינסקע, מיין פייגעלע,
ליולינסקע, מיין קינד!
כ'האָב אָנגעוואָהרען אזאָ ליעבע,
וועה איז מיר און ווינד!

דאָס נעסט האָט געהאט אַ פייגעלע,
דאָס פייגעלע האָט געהאט אַ פליגעלע,
דאָס פליגעלע האָט געהאט אַ פערערל. —
ליולינסקע, מיין קינד!
ליולינסקע, מיין פייגעלע,
ליולינסקע, מיין קינד!
כ'האָב אָנגעוואָהרען אזאָ ליעבע,
וועה איז מיר און ווינד!

דער מלך איז אַבגעשטאַרבען,
די מלכה — געוואָרען פערדאַרבען,
דער צווייג איז אַבגעבראַכען,
דאָס פייגעלע אנטלאָפּען...
ליולינסקע, מיין פייגעלע,
ליולינסקע, מיין קינד!
כ'האָב אָנגעוואָהרען אזאָ ליעבע,
וועה איז מיר און ווינד!

וואו געהמט מען אזא לייטער
זאל האַלטען טויזענד איילען?
וואו געהמט מען אזא דאָקטאר

פאלקס-ליעדער

זאל קענען מיין וועהטאג היילען.
ליולינקע, מיין פייגעלע,
ליולינקע, מיין קינד!
כ'האב אנגעוואהרען אזא ליבע,
וועה איז מיר און ווינד!

קינדער-ליעד.

מיט די צוועלף קינדער; קומט משה פלעכטער, מאכט אן א געלעכטער; אוי, האהא-הא, אוי, חי-חי-חי! קומט דער טאטע פון ניט הי, ער ברענגט מילך פון די קיה, ווער נועט טרינקען? איד און ער שווינער און שווער, אברהם דער הויכער, יודעל דער סוחר. פידעל די קאי, פידעל די מויו, — די מעשה איז אויס!	אויפ'ן הויכען בארג, אויפ'ן גרינעם גראז, שמעהען א פאר טייטשען מיט די לאנגע בייטשען: הויכע מענער זענען זיי, קורצע קליידער טראגען זיי, פייגען אין די טאשען, מער אין די פלאשען, ביער אין די קריגעליך, קינדער אין די וויעגעליך, זיי שרייען ווי די ציעגעליך. קומט חיים דער בלינדער
--	---

שפיעל-ליעד.

האט געזונגען, האט געזונגען: אין דריי יאהר ארום דרעהט זיך חנה ארום! חנה האט זיך ארומגערעהט, ביילע האט זיך דעם קאפ פאר- דרעהט.	טרעטי, טרעטי, טרעטי, וואס די טרעטי זאנג? קומט א שעהנער פויגעל און מאכט א שעהן געזאנג. האט געזונגען, האט געזונגען: אין דריי יאהר ארום דרעהט זיך שרה ארום! שרה האט זיך ארומגערעהט, חנה האט זיך דעם קאפ פארדרעהט! טרעטי, טרעטי, טרעטי, וואס די טרעטי זאנג? קומט א שעהנער פויגעל און מאכט א שעהן געזאנג.
---	--

ליעבע-ליעדער.

א.

קליפ־קלאפ אין גאלדען טיר :
— מיין זיס לעבעו, עפען מיר !
— קלאפען, קלאפען זאלסטו ניט,
עפענען וועל איך דיר אודאי ניט !
— א רעגען געהט, א ווינד שפרייט,
וואו זאל איך הינטאָן מיין זיידען קלייד ?
— קעהר עס אום אויף דער לינקער זייט
און לעג זיך שלאָפען אויפ'ן גרינעם גראָז !
— מיט וואָס וועל איך זיך צודעקען
און ווער וועט מיך דאָך אויפוועקען ?
דאָס בלאט פון בוים וועט דיר צודעקען,
דער שטראהל פון זון וועט דיר אויפוועקען !

ב.

פאפיר איז דאָך ווייס און טינט איז דאָך שוואַרץ,
צו דיר מיין זיס־לעבען ציהט דאָך מיין הארץ !
כ'וואָלט שטענדיג געזעסען דריי טאָג נאַכאַנאַנד,
צו קושען דיין שעהן פנים און צו האלטען דיין האַנד.

אי דאמאָלס וואָלט איך געוואוסט פון אַ וועלט,
כ'וואָלט שטענדיג געארבייט, געאַקערט אין פעלד ;
מיט פיעל פארגעניגען וואָלט איך מיט דיר פארבראכט,
כ'וואָלט געזעסען מיט דיר ביי טאָג און ביי נאַכט.

געכטען ביי נאַכט בין איך אויף אַ חתונה געווען ;
פיעל שעהנע מיידלאַך האָב איך דאָרט געזעהן ;
פיעל שעהנע מיידלאַך, צו דיר קומט נישט גאָר,
צו דינע שוואַרצע אייגעלעך, צו דינע שוואַרצע האַר !

דיין טאליע, דיין מינע, דיין איידעלע פאַסאָן,
איז הארצען ברענט אַ פייער מען זעהט עס נישט אָן !
נישטאַ אַזאַ מענטש, וואָס זאָל פיהלען ווי עס ברענט ;
דער טויט און דאָס לעבען איז ביי גאָט אין די הענד.

אך דו ליעבער גאָט, וואָרף מיך נישט אראָפּ,
גלייך מיר ניט צו קיין בוימעלע און נישט צו קיין סלוב !
דאָס בוימעלע אַז עס בליהט איז דאָך זעהר שעהן,
ווי העלפט מיר שוין גאָט מיט איהר צו דער חופה געהן !

פאלקס-ליעדער

אך דו ליעבער גאט, הער אויס מיין פערלאנג:
דעם עושר גיסטו כבוד מיט א שעהנעם גאנג:
מיר גיב א שטיבעלע אויף דעם גראז דעם גרינעם,
אז איך מיט מיין זיס-לעבען זאלען וואוינען דרינגען.

ג.

אי די כח'עלעך געהען מיר אויס!
איך קען זיי שוין מעהר נישט דערשפירען:
דעם צעהנטען מיידעלע וועל איך פארזאגען,
זי זאל שוין קיין ליעבע נישט פיהרען.

וועלכעס מיידעלע ס'פיהרט א ליעבע,
ווערט זי דאך אן די פארבען:
און אז די ליעבע פיהרט זיך נישט אויס,
קען זי נאך יונגעהייד שטארבען.

„שטארב ניש', שטארב ניש', מיין טייער לעבען!
אונזער ליעבע וועט קומען צו א צוועק.
מיינע קאלעגעס האב'ן מיך אנגערעדט,
אז איך זאל פון דיר אוועק“.

דו פאהרסט, דו רייזט פון מיר אוועק,
ביי וועמען וועל איך דא בלייבען?
אז דו וועסט בשלום אויפ'ן ארט קומען,
א בריוועלע זאלסטו מיר שרייבען!

וועסטו נישט קענען קיין בריוועלע שרייבען,
גאלסט מיר האמש לאזען גריסען.
שום אהער, מיין טייער לעבען,
לאמיר זיך ביידע צוקושען!“

אך, וואס טויג מיר די פאלשע ליעבע,
וואס טויג מיר דאס פאלשע קישען?
דו מיינסט נאר מיר דעם קאפ צו פארדרייען
און ווייטער ווילסטו ניש' וויסען.

ד.

ווען איך וואלט געוועזען א פויגעלע אין וואלד,
וואלט איך צו דיר געפלייגען.
אוי, ווען איך דערמאנהן זיך אן דיר מיין זיס-לעבען,
טריקענען ניט אין מיר מיינע אויגען.

אנמאלאגיע

ווען איד וואלט געוועזען א פישעלע אין טייך,
וואלט איד צו דיר געשוואומען.
אוי, ווען איד דערמאָהן זיך אָן דיר מיין זיס-לעבען,
קען איד צו זיך ניט קומען.

אלע שבתים און אלע יום-טובים,
זיך איד מיר איינער אליין.
אוי, און איד דערמאָהן זיך אָן דיר מיין זיס-לעבען,
זיך איד און טרויער און וויין.

ה.

הער נאָר, דו שעהן מיידעלע,
הער נאָר, דו פיין מיידעלע,
וואָס וועסטו טון אין אזא ווייטען וועג?
וואָס וועסטו טון אין אזא ווייטען וועג?

איד וועל געהן אין אלע גאסען
און וועל שרייען: „וועש צום וואשען!“
אבי מיט דיר צוזאמען זיין,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין!

הער נאָר, דו שעהן מיידעלע,
הער נאָר, דו פיין מיידעלע,
וואו וועסטו וואשען אין אזא ווייטען וועג?
וואו וועסטו וואשען אין אזא ווייטען וועג?

דו מוזט מיינען, אז איד בין שוואך,
איד קען וואשען וועש ביים טייך!
אבי מיט דיר צוזאמען זיין,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין!

הער נאָר, דו שעהן מיידעלע,
הער נאָר, דו פיין מיידעלע,
אויף וואָס וועסטו טריקענען אין אזא ווייטען וועג?
אויף וואָס וועסטו טריקענען אין אזא ווייטען וועג?

כ'ועל פארקויפען מיין מונדיך
און וועל מיר קויפען א לאַנגע שנוּר,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין!

פאלקס-ליעדער

הער נאָר, דו שעהו מיידעלע,
הער נאָר, דו פיין מיידעלע,
וואָס וועסטו עסען אין אזא ווייטען וועג?
וואָס וועסטו עסען אין אזא ווייטען וועג?

ברויט מיט זאלץ וועל איד עסען,
טאטע-מאמע וועל איד פארגעסען,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין!

הער נאָר, דו שעהו מיידעלע,
הער נאָר, דו פיין מיידעלע,
אויף וואָס וועסטו שלאָפען אין אזא ווייטען וועג?
אויף וואָס וועסטו שלאָפען אין אזא ווייטען וועג?

איד בין נאָד א יונגע פרוי,
איד קען שלאָפען אויף א בינמעל שטרוי,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין!

הער נאָר, דו שעהו מיידעלע,
הער נאָר, דו פיין מיידעלע,
מיט וואָס וועסטו זיך צודעקען אין אזא ווייטען וועג?
מיט וואָס וועסטו זיך צודעקען אין אזא ווייטען וועג?

דער טהוי פון הימעל וועט מיך צודעקען,
די פייגעלעך וועלען מיך אויפוועקען,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין,
אבי מיט דיר צוזאמען זיין!

1.

„צי האַסטו נישט דיין עסען,
צי האַסטו נישט דיין טרינקען,
צי האַסטו נישט דיין שעהנעם גאנג?
זאג'ישע מיר, פויגעלע, נאָד וועמען טוסטו בענקען,
נאָד וועמען טוט דיר אזוי ביטער באנג?“

באנג טוט מיר נאָד מיין טייער לעבען,
נאָד א יינגעלע מיט שווארצע האַר.
א פויער אין מיין הארץ, א פויער אין מיין הארץ,
א פויער אויף אייביגע יאהר!

אנטאלאגיע

דו האסט מיר דאך צוגעזאגט בריוועלעך צו שרייבען.
די בריוועלעך האבען מיר פארדארבען.
זאג'זשע מיר, ליובע, צי ביזטו נאך ערנעץ דא,
צי ביזטו שוין גאר געשמאָרבען ?

צי ביזטו געשמאָרבען, מיין טייער, זיס-לעבען ?
צי ביזטו נאך ערנעץ דא ?
נאט זאל דיר שיינקען א גליקליכען לעבען
און מיר א גליקליכע שעה.

אי, מיניע חבר'טעס אלע
האבען נישט געשפיעלט אזא ראָלע ;
דריי יאהר האָב איר א ליעבע געשפיעלט
און צום סוף געמסטו אן אנדערע כלה.

מיין שעהנער, מיין טייערער קורטעזאנט !
ווי אזוי וועל איר עם קענען איבערשמעהן,
אז דו וועסט פיהרען דיין כלה ביי דער האנד
און איר וועל פון דערווייטענס שמעהן ?

עס זאל זיך אויפהויבען א ווינד,
עס זאל דיר פארוועהען צו מיר ;
איר זאל נאך איינמאל זעהן דיין בילד
און נאך איינמאל ריידען מיט דיר.

דו האסט מיר געמאכט א קליידעל ליובע,
דאס קליידעל איז געווען הימעל-בלאָ;
וואָס טויג מיר דיין בילד, וואָס ליגט ביי מיר אין קאסטען,
אז אליין ב י ז ט ו נישטאָ.

ז.

איר האָב דיר ליעב, דו מענסט מיר זיכער גלויבען.
כ'קען אהן דיר נישט לעבען איין מינוט !
דו ביזט ביי מיר טייערער ווי מיין לעבען.
אי, נעמען, דושעניו, קען איר דיר ניט.

אי, וואש דיר אָפּ דייע צוויי ווייסע הענר,
און דריק זיי פעסט צו מיין הארצען צו !
אי, וועסטו זעהן, מיין געטרייע ליובעניו,
ווי איר האָב דיר אמת ליעב.

פאלקס-ליעדער

ליענען, ליעג איד אויף מיין געלענער,
אנמשלאפען ווערען קען איד, אי וועה, ניט!
און דאס הארץ קלאפט דארט ווי א זיינער,
אי, צייט דו האסט מיך אונגליקליך געמאכט!

צי געדענקסטו ווי איד בין שעה געווען,
און מיין פנים האט ווי די זונן געשיינט?
אי, היינט קוק'זשע מיך אן ליובעניו,
מיין פנים איז שווארץ ווי קויל היינט.

איד האב אזוי פיל אין דיר געגלויבט,
אלץ אין דיר, מיין פאלשער נוטער פריינד;
דו האסט מיר מיט א וואַלקען די אויגען צוגעמאכט,
און דו האסט מיך אומגליקליך געמאכט.

שמעהן שמעה איד, אי וועה, אין מיטען ים,
איד קען ניט קומען צו א ברעג.
דו האסט מיר מיין חיות ארויסגעצויגען,
און דו גיסט עס מיר ניט צוריק אוועק.

ת

אי וועה, מאמע, איד שפיעל א ליעבע
און ס'טוט מיר וועה מיין הארץ,
ווער עס שפיעלט א פאלשע ליעבע,
דער קאז פיהלען מיין ביטער הארץ.

אויף מאַרגען געה איד צו מיין ארבעט
זעה איד מיין געליעבטען מיט א צווייטע געהן;
איד האב אַפגעווישט מיינע ליפעלעך
און בין אוועק מיט א גרויס געוויין.

און שפעטער געה איד מיר צו מיין ארבייט
זעה איד שוין מיין געליעבטען אליין שמעהן,
וויפיעל איד האב מיט איהם איינגע'מענה'ט
האב איד דאס פאלשקייט פון איהם ארויסגעזעהן.

צוועלף א זיינער ביי דער נאכט
אין דרויסען איז געווען קאלט,
איד האב אראפגענומען דאס זיידען טיכעלע
און אנגעטון איהם אויפ'ן האַלז.

שפעט ביי נאכט בין איד אהיים געקומען,
פרעגט מיך מיין מוטער: וואו ביזטו געווען?

אנטאָלאָגיע

אי וועה, מאמע, דאָס זיידען טיכעלע.
דאָס זיידען טיכעלע וועסטו שוין מעהר נישט זעהן!

ווי די מוטער האָט דאָס דערהערט
האָט זי זיך באַנאַסן מיט טרערען.
אי וועה, ערשט נעכטען האָט ער מיר צוגעזאַגט —
און היינט איז ער אוועק אַ התן ווערען.

ווען ער איז אוועק אַ התן ווערען אַ התן ווערען
בין איד געשטאַנען אונטער דער טיר.
אי וועה, מאמע, איד האָב זיך איינגעהערט,
רעדט ער נישט קיין שלעכטס אויף מיר.

מ.

מע זאָגט, אז אַ ליעבע איז אַ קרענק, וועה איז מיר!
אַ ליעבע איז אַן אונגליק אויף דער וועלט;
פון אַ ליעבע קריגט מען אַ לונגען-פעלער,
דורך דער ליעבע געהען קינדער פון דער וועלט.

וואָס האָסטו זיך אין מיר פערליעבט, וועה איז מיר!
צי איז דען נישטאָ קיין שעהנערע פון מיר?
צי איז דען נישטאָ קיין שעהנערע מיט געלט?
צי בין איד דען נאָר איינע אויף דער וועלט?

געלט האָב איד שוין געזעהען, וועה איז מיר!
שעהנהייט מאַכט ביי מיר נישט אויס,
אַז איד רעד מיט דיר צוויי קלוגע ווערטער
ציהסטו מיר מיין חיות ארויס.

אויף דייע תנאים האָסטו מיר געבעטען, וועה איז מיר!
אויף דייע תנאים בין איד ביי דיר געווען;
דעם מזל-טוב האָב איד דיר אַבגעגעבען —
און אַ פייער האָט זיך אין מיר צוברענט.

אויף דיין חתונה האָסטו מיר געבעטען, וועה איז מיר!
אויף דיין חתונה בין איד ביי דיר געווען,
יעדער איינער טוט טייטען מיט די פינגער;
אַם דאָס איז דער התן דער פריהעריגער געווען!

אַז מען נעמט ארויס אַ בלום פון גארטען, וועה איז מיר!
און מען זעצט עס אויף אַ צווייטען ארט,

פאלקס-ליעדער

קען עס שוין קיין מאל נישט בליהען
אזוי ווי אויף דעם ערשטען אָרט.

י.

איז דרויסען איז אַ טריעבער טאָג,
אין שטיבעלע איז אַ פּאַרע;
כ'האַב אָפּגעלעבט מיינע יונגע

איד וועל זיצען און קלאָגען
ביז אין מיין גראָען צאַפּ,
ווייל מע האָט מיר צוגענומען
דעם קרוין פון מיין קאַפּ.

איד וועל זיצען און קלאָגען
ביז אין מיין גראָען צאַפּ,
ווייל מע האָט מיר צוגענומען
דעם קרוין פון מיין קאַפּ.

איד וועל זיצען און קלאָגען
ביז אין מיין גראָען צאַפּ,
ווייל מע האָט מיר צוגענומען
דעם קרוין פון מיין קאַפּ.

אָלע וואַסערלעך לויפען אוועק,
די גריבעלעך בלייבען ליידיג;
אוי, וואו נעמט מען אַזאַ מענטשן,
וואָס זאָל פאַרשטעהן מיין וועהטאַג?

אזוי ווי עס איז נישטאָ קיין מענטש,
וואָס זאָל קענען די שטערן איבער-
צעהלען;
אזוי איז אויך נישטאָ קיין מענטש,
וואָס זאָל קענען מיינע וואונדען
היילען.

אזוי ווי עס איז נישטאָ קיין מענטש,
וואָס זאָל קענען די שטערן איבער-
צעהלען;
אזוי איז אויך נישטאָ קיין מענטש,
וואָס זאָל קענען מיינע וואונדען
היילען.

יא.

צוויי טייבעלעך זענען איבער'ן וואַסער געפּלויגען.
אין די פּיסקעלעך האָבען זיי זעך געקישט;
פאַרשאַלטען זאָל ווערען יענער מענטש,
וואָס האָט זיך אין אונזער לייעכע אריינגעמישט...

און אז דו וועסט קומען אין אַ פרעמדע שטאָרט, ליובעליו,
מיינע רייד זאָלסטו בערענקען;
און אז דו וועסט קומען איבער אַ וואַסער, ליובעליו,
פאַר צרות זאָלסטו דעך נישט דערטרענקען.

אנטאָלאָגיע

אז דו וועסט קומען אין א ווייטער שטאדט, לױבעלױן,
מיינע רייד זאלסטו בעקענען:
און אז דו וועסט קומען איבער א פייער, לױבעלױן,
פאר צרות זאלסטו דעך נישט פארברענען.

צוויי טייבעלעך זענען איבערן וואסער געפלוניגען,
מיט די פליגעלעך אזוי צושפרייט.
קיין גוטען סוף זאל דער מענטש נישט האבען,
וואס האט אונז פון דער ליעבע אזוי געף צושיידט!

יב.

דארטען אויף דעם בערגעלע שטעהט נאך א ביימעלע,
דאס ביימעלע איז שוין לאנג איינגעבויען,
דארטען שטעהט נאך מיין געטרייע כלה
מיט איהרע אויסגעוויינטע אויגען:

וויין ניש', קרוינעשי, וויין ניש', דושעניו!
כ'זעל נאך צו דיר צוריקקומען,
זאלסט נישט הערען, וואס לייט רעדען...
ביי מיר האסטו חז געפונען.

מיינע עלטערן טוען מיר בעטען,
כ'זאל שוין אז דיר פארגעסען:
נישט איין וואסערל וועט פארבילויפען,
אונזער ליעבע וועט קיינער ניש' פארלעשען.

„וואס טויג מיר די רייד, וואס ניצט מיר דיין טרייסטען?
איד קען שוין דיין ליעבע נישט גלויבען —
א ברעוועלע האסטו מיר שוין לאנג געשריעבען,
אז דו מוזט דיר מיט מיר צושיידען.“

א בריוועלע האב איך טאקע דיר געשריעבען,
כ'האב אויך געהאט א מיין דערביי:
כ'האב נאר געמיינט דיר אויסצופרוכירען,
צי דו ביזט מיר אמת'דיג געטריי.

איד וועל מיר אויך אז עצה געבען
אונזער ליעבע זאל קומען צו א צוועק:
כ'זעל פארקויפען אלץ, וואס מיר האבען,
און פון דאנען וועלען מיר אוועק.

די יונגע יאהרען.

אויפ'ן בארן, איבער'ן בארן
פליהען טויבען פאארען;
איך האב נאך נאך קיין נחת ניט געהאט.
ס'איז אוועק מייעע יונגע יאהרען.

שפאנט זשע מיר ברידער,
די שווארצע קארע פערד,
און לאמיר לויפען, פאארען;
אפשר וועלען מיר נאך קענען אומקעהרען
אונזערע יונגע יאהרען?

— קעהרט זיך אום, יונגע יאהרען,
מיר וועלען אייך צונעהמען!
— מיר וועלען זיך ניט אומקעהרען,
מיר וועלען זיך ניט אומקעהרען,
ס'איז ניטא צו וועמען!

— קעהרט זיך אום, יונגע יאהרען,
טהוט אונז ניט פארשעהמען!

חתן-כלה און חתונה-ליעדער.

א.

א שען מיידעלע בין איך דאך,
רויטע פאָדים שפין איך דאך,
א רייכען טאטען האב איך דאך, —
היינט וואס פעהלט מיר נאך?
טאטע, טאטע, געה אויפ'ן בן-זכר

און קלייב מיר אויס א שענעם בחור,
מיט לאנגע פאות, מיט שווארצע
אויגען.
און צו דער הייליגער תורה זאל ער
טויגען.

ב.

קומט דער ליעבער זומער,
שפיעלען מיר אין זאמד;
וואו ס'איז אונזער וואוינונג,
דארט איז אונזער לאַנד.

רויטע לאָזען מיר שמעהן;
שעהנע חתנים געהמען מיר,
מיאוס'ע לאָזען מיר געהן.

געה איך ארום שוהל, ארום שוהל,
באנגענען איך דעם רב'ס ווהל.

שווארצע קארשען רייסען מיר,

אנטאָלאָגיע

זאל ער מיט מיר ריידען, מיין מאן, מיין מאן, איז ער
שמעהט דאָך איהם ניט אָן. געבליעבען.
זאל ער מיט מיר ניט ריידען, און געלט האָט ער אין בייטעל
איז ער דאָך מיין מאן! געקליעבען.

ג.

אלע מענטשען טאָנצענדיג, און שפּרינגענדיג,
און לאכענדיג, און זינגענדיג,
און משה'לע שמעהט אלץ וויינענדיג.
— משה, משה, וואָס דו וויינסט? ...
„איד וויין, וואָס איד מיין:
עס איז שוין צייט צו דער הופּה צו געהן!“

אלע מענטשען טאָנצענדיג, און שפּרינגענדיג,
און לאכענדיג, און זינגענדיג,
און משה'לע שמעהט אלץ וויינענדיג.
— משה, משה, וואָס דו וויינסט? ...
„איד וויין, וואָס איד מיין:
עס איז שוין צייט עסען צו געהן!“

אלע מענטשען טאָנצענדיג, און שפּרינגענדיג,
און לאכענדיג, און זינגענדיג,
און משה'לע שמעהט אלץ וויינענדיג.
— משה, משה, וואָס דו וויינסט? ...
„איד וויין, וואָס איד מיין:
עס איז שוין צייט א מצוה־טענציל געהן!“

אלע מענטשען טאָנצענדיג, און שפּרינגענדיג,
און לאכענדיג, און זינגענדיג,
און משה'לע שמעהט אלץ וויינענדיג.
— משה, משה, וואָס דו וויינסט? ...
„איד וויין, וואָס איד מיין:
עס איז שוין צייט שלאָפען צו געהן!“

ד.

פּאַרביי מיהל, פּאַרביי דאָך, פּיהרט מען די כלה טוקען.
פּיהרט מען די כלה גלייך אין באָך, לויפען די ווייבער קוקען;
פּאַרביי די נייע בריקען, ווי מען פּיהרט נאָר די כלה ארויס,
פּיהרט מען די כלה טוקען. געהט דער חתן פון קלויז ארויס.

פאלקס-ליעדער

מיט א גלעזעלע וויין, מיט א מען זאל זי ניט דערטרענקען,
שטיקעלע פלאדען, מען זאל זי כשר שוויינקען.
מען זאל זי גיכער אַבבאַדען,

ה.

האפט מען אָן פאר א הענטעלע
שוויינקט מען אָב א הענטעלע;
אוי, וועה, ביטער, זעה, מיין חתן, איד ציטער!
נעהם מיד אַרונטער, נעהם מען אָן פאר אַ פיסעלע,
אונטער דיין פוטער! שוויינקט מען אָב אַ פיסעלע.

— כלה מיין, כלה פיין, ווי קען איד דיר נעהמען?
ווי איז דיר גענאנגען? כ'מוז זיך פאר ליימען שעמען!
— מקוה-וואסער — צוקער זיס, — שעם זיך יא, שעם זיך ניט.
כ'האָב אַבגעפראָרען די יונגע פיס! נעהם דעם פוטער און נעהם מיד מיט!

זיי זשע מיר געזונד, מיין געליעבטער פאטער,
זאל שוין נעהמען אַנ'עק!
דיין זאלץ און ברויט האָב איד דאָך געגעסען,
איצטער פאָהר איד שוין פון דיר אוועק!

ווי עס איז ביטער, מיין געליעבטער פאטער,
א פייגעלע אין וויסטען וואלד אליין.
אזוי איז דאָך ביטער, מיין געליעבטער פאטער,
מיר אין אַ פרעמדען לאַנד אליין!

איז אַ פרעמדען לאַנד, מיט קיינעם ניט בעקאנט,
עלענד אזוי ווי אַ שטיין.
און אז איד דערמאָהן זיך אָן דיר, מיין געליעבטער פאטער,
זיך איד און טרויער און וויין.

זיי זשע מיר געזונד, מיין געליעבטע מוטער,
זאל שוין נעהמען אַנ'עק!
דיין מילך פון דיין ברוסט האָב איד דאָך געזויגען,
איצטער פאָהר איד שוין פון דיר אוועק.

פאַמיליען-ליעדער

א.

געפלוניגען, געפלוניגען די גאַלרענע פאווע,
איבער אלע ימ'ען,

אנטאָלאָגיע

לאז זשע געריסען, דו גאלדענער פויגעל
מיין ליעבער, מיין הארציגער מאמען!

איז געפלוניגען די גאלדענע פאווע
איבער'ן טייך דעם גלאמען,
לאז זשע געריסען, דו גאלדענער פויגעל,
מיין ליעבען, מיין הארציגען טאטען!

איז געפלוניגען די גאלדענע פאווע
איבער אלע פעלדער,
האט זי פערלירען די גאלדענע פעדער
איז די פרעמדע לענדער.

ניט אזוי די גאלדענע פעדער,
ווי די פאווע אליין;
ניט אזוי דער פרעמדער זוהן,
ווי די טאכטער אליין.

ווי עס איז ביטער, מיין ליעבע מוטער,
א פייגעלע אהן א נעסט, —
אזוי איז ביטער, מיין ליעבע מוטער,
ביי א שווער און שוויגער אויף קעסט!

ווי עס איז ביטער, מיין ליעבע מוטער,
א וואסער אהן א פיש, —
אזוי איז ביטער, מיין ליעבע מוטער,
אז מ'זיצט ביי א פרעמדען טיש!

ווי עס איז ביטער, מיין ליעבע מוטער,
א פייגעלע אהן א זאמד, —
אזוי איז ביטער, מיין ליעבע מוטער,
אז מ'ווערט פערוואגעלט אין א פרעמדען לאנד!

ב.

שלאף געזונדערהייד,
שלאף געזונדערהייד!

לעג איד מיין קעפעלע
אויף מיין טאטענס בעטעלע,
נעהט דער טאטע פארביי,
רק ער טוט און קוועלט:

לעג איד מיין קעפעלע
אויף דער מאמעס בעטעלע,

נעהט די מאמע פארביי,
רק זי טוט און קוועלט:
שלאף, מיין טאכטער קלייניקע,
אויגעליך האסטו שעניקע,

פאלקס-ליעדער

שלאַף, מיין טאַכטער קליינינקע, געהט דער שווער פארביי,
אויגעליך האַסטו שענינקע, רק ער טוט און שעלט;
שלאַף געזונדערהייד, מיין שנור איז קיין בריה ניט,
שלאַף געזונדערהייד! קיין מלאכה טוט זי ניט,
נאָר זי טוט און פאַפט, נאָר זי טוט און פאַפט!

לעג איך מיין קעפעלע געהט די שוויגער פארביי,
אויף מיין שוויגערס בעטעלע, רק זי טוט און שעלט;
מיין שנור איז קיין בריה ניט, מיין מלאכה טוט זי ניט,
נאָר זי טוט און פאַפט, נאָר זי טוט און פאַפט!
לעג איך מיין קעפעלע אויפ'ן שווערס בעטעלע,
אויף מיין מאנס בעטעלע, געהט דער מאַן פארביי,
רק ער טוט און קוועלט:
שלאַף, מיין ווייבעלע קליינינקע,
אויגעליך האַסטו שענינקע,
שלאַף געזונדערהייד,
שלאַף געזונדערהייד!

ג.

קנעט איך חלה — זאָגט זי: שימער!
מאך איך פיש — שרייט זי: בימער!
פערבעט איך דאָס בעט — זאָגט זי: הויך!
הייץ איך אין אויווען — פיהלט זי רויך,
געה איך פאמעליך — זאָגט זי: איך קריך!
געה איך גיך — „זי רייסט די שיד!“

ד.

טאַכטער, דו ליעב, טאַכטער דו מיין!
קום איך וועל דיר לערנען א שנור צו זיין:
אזוי ווי די שוויגער וועט קומען צו געהן,
זאָלסטו זיי לאַזען פריהער אריין.

אזוי ווי די שוויגער איז נעקומען צו געהן,
האַט זי זי געלאָזט פריהער אריין.

אזוי ווי זי האָט נעקרינען דעם ערשמען וועה,
האַט זי געמאָז א נרוים געשריי:

— שוויגער איהר ליעב, שוויגער איהר מיין!
זעצט איהר מיך אין הייזעלע אריין,
אפשר וועל איך הערען דאָס הענדעלע קרעהען,
און נאָט ב"ה וועט מיר מיין הארץ דערפרעהען!

אנטאָלאָגיע

„שנור דו ליעב, שנור דו מיין,
זאל דיר דאכטען איד האב דיר געזעצט אין הייזעל אריין,
זאל דיר דאכטען האסט געהערט דאס הענדעלע קרעהען.
און גאט ב"ה וויל דיר נישט דיין הארץ דערפרעהען!“

— שוויגער איהר ליעב, שוויגער איהר מיין,
שיקט איהר מיר דעם שווער אריין!
אזוי ווי דער שווער איז אריינגעקומען,
האט זי איהם גאנץ פריינדליך צוגענומען:

— שווער איהר ליעב, שווער איהר מיין,
לויפט איהר מיר אין שוהל אריין:
טוהט תשובה, תפילה, צדקה פאר מיין געלט,
אפשר וועט מיר גאט לאזען לעבען אויף דער וועלט!

„שנור דו ליעב, שנור דו מיין,
זאל דאכטען איד בין שוין געלאפען אין שוהל אריין,
כ'האב געטון תשובה, תפילה, צדקה פאר דיין געלט,
גאר גאט וויל דיר נישט האבען אויף דער וועלט!“

— שווער איהר ליעב, שווער איהר מיין,
שיקט איהר מיין מאן אריין.
אזוי ווי דער מאן איז אריינגעקומען,
האט זי איהם גאנץ שעהן צוגענומען:

מיין מאן דו ליעב, מיין מאן דו מיין,
לויף מיר ניד אין שטאל אריין!
קלייב דיר אויס דאס בעסטע פערד,
ס'מעג הונדערט רובעל זיין די ווערט:

פליה געשווינד, ווי פיל פון בויגען,
ברענג מיר מיין מאמען, וואס האט מיר דערצויגען!

אזוי ווי די מוטער איז געקומען צום בריק,
זענען שוין די באגרעבערס גענאנגען צוריק.

— באגרעבערס איהר ליעב, באגרעבערס איהר מיין,
וואו האט איהר געלעגט מיין טאכטער אריין?
„מיר האבען זי געלעגט וואו ס'בוימעלע אין רויט,
שווער און שוויגער האבען איהר געמאכט דעם מויט.“

ה.

דאָס קינד ליענט אין וויעגעלע מיט אויסגעוויינטע אויגען.
די מאמע ליענט אויף דר'ערד, די פיס אויסגעצויגען.
ניטאָ קיין מאמע,
ניטאָ קיין נחמה!

דאָס קינד ליענט אין וויעגעלע און חלש'ט זויגען.
די מאמע ליענט אין קבר מיט שאַרבענס אויף די אויגען.
ניטאָ קיין מאמע,
ניטאָ קיין נחמה!

ווער וועט דיר, מיין קינד, גלעטען און קאמען.
ווער וועט דיר מיין קינד דאָס וויעגעלע אויסראמען?
ניטאָ קיין מאמע,
ניטאָ קיין נחמה!

ווער וועט דיר, מיין קינד, פוצען און גלעטען.
ווער וועט דיר, מיין קינד, דאָס וויעגעלע אויסבעטען?
ניטאָ קיין מאמע,
ניטאָ קיין נחמה!

ווער וועט דיר, מיין קינד, פוצען און ציערען.
ווער וועט דיר, מיין קינד, אין חדר אריין פיהרען?
ניטאָ קיין מאמע,
ניטאָ קיין נחמה!

וועט וועט דיר, מיין קינד, מאכען פאר א מענשען.
און ווער וועט דיר, מיין קינד, אונטער דער חופה בענשען?
ניטאָ קיין מאמע,
ניטאָ קיין נחמה!

כ'בין אויסגענאנגען אין אלע אפטייקען,
כ'האָב געמיינט — דער מלך המות וועט ניט קומען דער מאמען טויטען.
ניטאָ קיין מאמע,
ניטאָ קיין נחמה!

כ'בין אויסגעפאָהרען אויף אלע שיפען איבער אלע ימ'ען,
כ'האָב געמיינט — כ'וועל קריגען קויפען פאר'ן יתומ'ל א מאמען.
ניטאָ קיין מאמע,
ניטאָ קיין נחמה!

אנטאָלאָגיע

אין דעם יתומ'ס וויעגעלע האָט זיך אריינגעהאפט א פייער
ווי אויפ'ן פרייען פעלד אין די שטרוי פון א שיער.
ניטא קיין מאמע,
ניטא קיין נחמה!

1.

שלאַנט דער זייגער'ל איינס :
דער יתומ'ל ז'געבליבען א קליינס.
און גאָר נישט ניט געטהאָן און גאָר נישט ניט געטראכט.
זאָנט די נשמה'לע : א גוטינקע נאכט!

שלאַנט דער זייגער'ל צוויי :
דעם יתומ'ל טוט די קעפעלע וועה,
און גאָר נישט ניט געטהאָן און גאָר נישט ניט געטראכט.
זאָנט די נשמה'לע : א גוטינקע נאכט!

שלאַנט דער זייגער'ל דריי :
דער יתומ'ל איז געבליבען פארביי.
און גאָר נישט ניט געטהאָן און גאָר נישט ניט געטראכט.
זאָנט די נשמה'לע : א גוטינקע נאכט!

שלאַנט דער זייגער'ל פיער :
דער יתומ'ל ליענט מיט די פיסלעך צו דער טיהר.
און גאָר נישט ניט געטהאָן און גאָר נישט ניט געטראכט.
זאָנט די נשמה'לע : א גוטינקע נאכט!

שלאַנט דער זייגער'ל פינף :
פאר'ן יתומ'ל איז שוין ניטא קיין הילף.
און גאָר נישט ניט געטהאָן און גאָר נישט ניט געטראכט.
זאָנט די נשמה'לע : א גוטינקע נאכט!

2.

אמאל איז געווען א מעשה אזוי :
א מאן איז אוועק פון א יונגע פרוי ;
ער איז פון איהר אוועק געפאהרען
און האָט זיך אָפגעזאמט א ים מיט יאָהרען ;
א ים מיט יאָהרען איז א ווייטער מדינה —
די שעהנע חנה איז געבליבען אן ענונה.

איינמאל קומט ער צו איהר פארשטעלט :
צי האסטו קליידער, צי האסטו געלט ?
צי האסטו קליידער, צי האסטו שפענער ?
צי האסטו לוסט צו פרעמדע מענער ?
כ'האב קיין קליידער, כ'האב קיין שפענער,
איד האב קיין לוסט צו פרעמדע מענער !

א פינגער'ל האט ער געברענגט — איז עס העל און רויט,
און וועגען וועגט עס זעכציג לויט,
און שעהן איז עס ווי די גאנצע וועלט,
און ווערט איז עס זעהר פיעל געלט.
„דאס פינגער'ל וועל איד דיר פאר א מתנה שענקען,
נאך דיין ליעבען מאן זאלסטו נישט געדענקען !“

„אי, ס'פינגער'ל איז טאקע העל און רויט,
און וועגען וועגט עס זעכציג לויט,
און שעהן איז עס ווי די גאנצע וועלט,
און ווערט איז עס זעהר פיעל געלט.
ס'פינגער'ל וויל איד פאר א מתנה נישט טראגען,
נאך מיין ליעבען מאן וועל איד וויינען און קלאגען !“

א פארטעכעל האט ער איהר געברענגט — איז עס ווייס ווי קרייד,
און וואשען וואשט זיך עס אזוי ווי זייד,
לאנג איז עס ביז צו דער ערד,
הונדערט רובעל האט עס די ווערט.
„ס'פארטעכעל וועל איד דיר פאר א מתנה שענקען,
אז דיין ליעבען זאלסטו נישט געדענקען !“

„ס'פארטעכעל איז טאקע ווייס ווי קרייד,
און וואשען וואשט זיך עס אזוי ווי זייד,
און לאנג איז עס ביז צו דער ערד,
הונדערט רובעל האט עס די ווערט ;
ס'פארטעכעל זאלסטו מיר פאר א מתנה נישט שענקען.
נאך מיין ליעבען מאן וועל איד טרויערען און בענקען !“

וואיל איז צו מיר און צו מיין לייב,
אז איד בין דיין מאן און דו ביזט מיין ווייב !
איד דאנק דיר, און איד דאנק דיר לבנה,
איד דאנק דיר, גאט, פאר דיין טייערע מתנה !
איד דאנק דיר, שעהנער מארגען-שטערן,
איד דאנק דיר, גאט, פאר מיין זונג-קרן !“

ת.

זאָל איד ווערען א רב,
קען איד ניט קיין תורה,
זאָל איד זיין א סוחר,
האָב איד ניט קיין סחורה.
און די פערד געהען ניט, א. ז. וו.

זאָל איד ווערען א שוחט,
האַלט איד ניט קיין חלף,
זאָל איד זיין א מלמד,
קען איד ניט קיין אלף.
און די פערד געהען ניט, א. ז. וו.

האָב איד מיר א בויד,
האָב איד מיר א בויד,
מיט קאוואַנע רעדער.
און דערצו צוגעדעקט
מיט א שוואַרצען לעדער.
און די פערד געהען ניט,
און די רעדער דרעהען ניט,
א טרונק בראַנפען ווילט זיד,
און דאס ווייב שילט זיד, —
זעה איד מיר א שטיין,
זען איד מיר און וויין.

שלמה עטמינגער.

דר. שלמה עטמינגער — איינער פון די ערשטע אידישע דיכטער אין רוסלאנד. געבארען אין דעצעמבער, 1790, אין ווארשוי, ביי א זעהר יחוס'דיגער פאמיליע. זיין בוד פון איבער 250 זייטען מיט ליעדער, באלאדען, פאבלען און קורצע הומאריסטישע פערזען (אן עקזעמפלאר פון וועלכען, עס געפינט זיך אין דער גויארקער גרויז סער שטאטיביבליאטעק, ארויסגעגעבען אין פערטערסבורג, 1889) אין אן אמת'ער אוצר פון איר דישער פאעזי, הומאד און בליינדעדאנקען. כאי זונדערס זיינען פון א באדייטענדיגן ווערט זיינע נאטורליכער, וואס דינען אלס אנהייב פון דער נאטורמאלעריי אין דער אידישער פאעזי. ניט אכטענדיג דארט, וואס אין א היבשען טייל פון זיינע ליעדער, באזונדערס אין די באלאדען, פיהלט זיך דער טאן פון דער דייטשער קלאסישער ריטמעריבאלאדע, בלויבט שלמה עטמינגער דאך דער ערשטער גרויסער דיכטער מיט וועמען די סראדיציע פון דער אידישער דיכטונג הייבט זיך אן. איר הייב דעריבער אן די צווייטע עפאכע פון דער אידישער פאעזי מיט איהם, טראץ דעם, וואס די פאלגענדע צוויי שריפטשטעלער זיינען עלטער פון איהם. געשטארבען אין עטמינגער אין דארף זאנאווי ביי זאמאשטש, לובלינגער גוב, 1855. ביבל. ל. וויענער, "Yiddish Literature" אינדעקס; דר. מ. פינעס, "די געשיכטע פון דער יודישער ליטעראטור"; ז. ריווען, "לעקסיקאן"; יוד. ענג. ענצ., 5: 264; א. מוקדוני, אין "פנסק".

דאָס שפּאַצירען געהן.

שטעהט אויף, זייט ניט פויל!
וועט איהר זעהען די קויל,
ווי פויער אויף מזרח זייט;
ווען מיט דעם באגין,
עס געהט אויף די זין
דארט הינטער די בערג נאר ווייט.

איין! זעהט נאָר ווי שיין
עס איז דארט צו גיין,
שפּאַצירען אויף די פעלדער;
צווישען די זאנגען,
זוויטער גענאנגען,
קומט מען אין גרינע וועלדער.

דארט רייסען קערשען,
די שיינע הערשען
פון די בוימעלעך רויט ווי בליט;
פון די בוימעלעך רויט ווי בליט;

אונ דער וועוועריק שפרינגט,
קנאקט ניסלעך און שלוינגט,
מאכט קאָזעלקעס אין דער מיט, —

ביים טייכעל גלאנצען,
היפען און טאנצען,
ווי זילבער שיינע פאלעס;
דארטען געזעסען,
מעג מען פארנעסען,
די שטאָרט מיט זייערע סאלעס.

אונ ווערט עס נאָר הייס,
פאכט מען אָב דעם שווייס,
מיט א פריש גרין צווייגעל;
איר דארף נישט די שטאָרט,
מיט דעם גרויסען סאָד,
דארט זיך איר ווי אין א שטייגעל. —

מיט א שיינעם קראנץ.
מאכען איצט א מאנץ.
אללע שניטטערס שוין און גוט. —

וואס האב איך דערפון.
ווען איז שטאָרט די זון.
בעלייכט די גאנצע וועלט?
ווען דאָס גרויע הויז.
קריכט גאָר הויך אַרויס,
און מיר איהר שיינקייט פאר-
שמעלט.

אויף דעם ווייכען גראָז.
מיט רויזען מיט שלאָז.
פאססען זיך שאָף און רינדער.
און נעכען זיי ריהט.
דער פאסטוף און היט.
אללע ווי זיינע קינדער. —

שוין גאָר דער זריעה.
וואקסט דאָרט די תבואה.
ביז עס קומט די צייט פון שניט.

צו דער לבנה.

איז דעם גרויסען שפיגעל דעם ים.
זעהט מען דיין פנים ווי א פלאם.
און ער ווערט אלע מאָל העכער;
פאלעס זעהט מען שפּרינגען.
שיפער הארט מען זינגען.
און די שיף געהט זיך גאָר זעכער. —

איך פערנעס אָן צרות, און לייך.
איך ווער מלא שמחה און פרייד.
אַז איך קוק ארויף דאָרט צו דיר.
פון דעם גאַנצן היממעל,
מיט זיין גאַנצן ריממעל,
נעפאלטסט דו אליין לבנה מיר. —

וואָס איז מיין הארץ ליענט
פארבארגען.
אלע סודות, אלע זאָרגען,
מעגסט דו וויסען גאָר פראנק און
פריי;

וואָרים דו זאָגסט נישט אויס,
האַטש דו געהסט פון הויז צו הויז,
דו ביזט מיין פריינד מיר געטריי. —

גאָר ווי מיט א גילדערנעם זוים,
איז אַבגעלאַמעוועט דער בוים;
דו בעשיינסט איהם זיינע צווייגען;
זיינע בלאַטער גלאַנצען,
שאַקלען זיך און טאַנצען.
די פייגלען קיסען אונ' שווייגען. —

אימליכעם בלימעל בעזינדער,
שלעפסט דו שטיל איין, ווי די
קינדער.

עס זאמעלט כח אויף מאָרגען,
די זון זאָל נישט קענען,
עס מאָרגען פערברענען,
פאר דעם מיזט דו אליין זאָרגען.

ביי מיין געבורטס-מאָג.

איך זיך און קלער מיר שוין אזוי דאָ.
אפשר מעהר ווי א האלבע שעה,
פאר וואָס האָבען דאָס גאָר מיינע האָר.

זייער גרויס שווארצקייט נישט פארלארען:
עס איז דאך שוין דריי און פערציג יאהר
זייט איך בין אויף דער וועלט געבארען? —
נאך איך האב א תירץ נאך א קליינעם:
זיי ווערען פארשווארצט מיט מיר אין איינעם.

צום נייעם יאהר.

צו טוינגע פרוינד.

עס דרייט זיך נאך ווי א רינגעלע,
דעם מענשענ'ס לעבען אין צרות, אין גליק.
אלט און גרייז גראה ווערט דאס יונגעלע,
און גייט ווידער צו דער ערד צוריק.
שיינקייט, כבוד, עשירות נאנצע פעק,
פארשווינדט מיט דער צייט נאך גלייך אוועק:
מיט דער צייט ווערט פארשוואונדען פון דער וועלט.
די מצבות אפילו וואס מען שמעלט. —

זיינען מיר נאך אלע איצונד,
ווי מיר זיינען פאר א יאהרען געווען:
אלע באנאנד נאך פריש און געזונד,
ווי מיר האבען זיך דעמעלט געזעהן?
אוי! נישט איינער אין אונז געווען ליב,
וואס ער ליגט איצט שוין און פוילט אין גרייב;
זיי לעבען האט געעקט ווי א חלום,
מע זאגט איצט אויף איהם „עליו השלום“. —

און ווער ווייסט פון אונז אט ארא,
ווער איבער א יאהר וועט דארט רוהען?
דער טויט זאגט דאך נישט אן די שעה,
ווען ער וויל דעם מענש עפעס טוהען.
אפט פאללען ביי דעם שענסמען וועטטער,
אראב פון בוים די גרינסטע בלעטער.
און דער מענש וואס אויף דער וועלט איבערבלייבט,
קלאגט ווען ער זיין פרוינד די מצבה שרייבט.

וואלהייד.

באלאדע.

דארט וואו יענע אלטע מויערן שטעהן,
און די זון, דורך אלע שפארעם שיינט,

אנמאלאגיע

אין געשטאנען אמאל א שלאָס שוין,
א פיסטקע זעהט מען דערפון נאָר היינט.
איצט פייפט דאָרט דער שטורעם,
דורך די סאַלעס אין טורעם,
אונ עס טאַנצען אויף אלע ביידעס,
נאָר שרים.

דאָרט אין יענעם שלאָס דרינגען,
האַט לאנג פארצייטענס א גראף געוואונט.
מלחמות פלעגט ער צוגעווינען,
אויף ביי זיך דער היים קיין מענש פארשוונט.
אַבער ווי די זון גאָר,
שיינט זיין טאכטער'ס קלאָר.
שיין אונ ציכטיג, א נחת, א פרייד,
אין וואלהייד. —

זי פלעגט זיך צו פאררען שטייל אין שטיב,
אין ארגעץ נישט צו לויפען צו ניין,
א ריצערש האָט זי געהאט גאנץ ליעב,
נאָר זי האָט ער ליעב געהאַט אליין;
פון זיין שלאָס דערנעבען,
פלעגט קומען צו שוועבען,
צו איהר רודאַלף דער שיינער גבור,
אַריבער. —

אונ נאָך איידער די זון אונטערנייט,
וואָרט ער שוין אויף א שטייל אָרט אונ האָרט;
אונ ווי א לופטייל האָט שטיללערהייט,
דורך דער פאַרטקע וואלהייד זיך געשאַרט,
אונ אָן זיין ברוסט,
מיט גרויסער לוסט,
האַלט ער זי מיט בייַדע הענט ארום,
אַבער פרום, —

זיי האָבען ווי אין חלום געמיינט,
א פאַר מינוטען צו זיין גליקליך;
ער נייט אַבער אוועק שטארק פארוויינט.
עס ווערט שוין שפעט, עס איז ניט שיקליך;
א גלעט, א וויש,
א האַלז, א קיש,
אונ טרעהרען פלעגען ביים געזענגען,
צו רענגען. —

שלמה עטמינגער

ווי זיי זעהן דער זומער גייט אוועק,
הייבען זיי אן ביידע צו בענקען;
רודאלף גייט צום גראף מאכען איין עק: —
„האר! איצט מוז דער סוד שוין פענקען.
גיב דו מיר פאר א ווייב,
איד האב ליעב ווי מיין לייב,
די שעהנסטע נאָר פון אלע מיידען.
— וואָלהיידען.“

דעם גראפ'ס פינסטער פנים ווערט פארמישט,
ער הייבט אן מיט כעס צו זאָגען:
„ניין רודאלף! מיין טאכטער קרינסט דו נישט,
דאָס מוזטו דיר אויס דעם קאפּ שלאָגען;
איינער מיט א קרוין,
נעמט מיין טאכטער'ל שוין,
איהר מוז ער האַטש זי וועט ניט וועלען.
— געפעלען.“

רודאלף'ס הארץ האָט דאָס שטארק געטראָפּען;
אויף זיין ווילד פערד חיות צו שיסען,
איז ער אין וואַלד ארומגעלאָפּען,
קיין טרעהר קען זיין בלייב אויב פארגיסען.
זיין צערריסען האַרץ,
האָט געפיהלט א שמאַרץ;
ער האָט זיך שוין געוואונשען דעם טויט,
אין דער נויט. —

פלוצלינג פאלט איהם איין א גוטער פלאַן,
אונ ער פיהלט זיך ווי ניי געבאַרען;
יא, טראכט ער זיך: „עס וועט אזוי זאָן,
ניין עס איז נאָך ניט אַלס פארלאָרען.
איד בין דאָך נאָך פריי;
— וואָלהייד מיר געטראי, —
ביי גאָט איז צו צעררייסען קייטען.
— קלייניגקייטען.“

אונ נאָך איידער די זון אונטערנייט,
וואַרט ער שוין אויף א שטיל אַרט אונ האַרט;
אונ ווי א לופטיל האָט שטיללערהייט,
דורך דער פאַרטקע וואָלהייד זיך געשארט,
אונ אַן זיין ברוסט,
מיט גרויסער לוסט,

אנמאלאגיע

האלט ער זי מיט ביידע הענט ארום,
אבער פרום, —

צום סוף זאגט רודאלף: „ווען האלבער נאכט,
אלע אין שלאס שלאפען און רוהען:
דער שומר שוין זיין אויג פארמאכט, —
קום איד אן אויף מיין פערד צופליהען,
דו ניסט נאך גרינג,
ארויף א שפרינג,
און איד אנמלויה מיט דיר, טיין בריליאנט!
באנאנד“.

זי האט איהם איצט ארומגענומען,
געקושט, געבלעט א סך מעהר ווי פריהר.
פלוצלונג איז זי צו זיך געקומען:
„ווי קומט מען אבער דורך דער טיהר?
ביי מיין דירה,
אויף דער שמירה,
שטעהען טאג און נאכט משרתים אויף דעם דאך,
אויף דער וואך“.

„נאך ווארט! — נאָט קען שיקען הצלחה. —
איד וועל שוין געהן דורך אלע טיהרען,
עס איז פאר א מיידעל א מלאכה.
מיין ליעבשאפט וועט מיך אבער פיהרען,
צו איהר דער בטחון,
פיהרט אויס א נצחון,
מעג זיין אויס א תפיסה נאך אזוי שווער,
האר-זשע האר:

„ווען נאך מיין עלטער עלטער זיידע,
האט פארצייטענס אין דעם שלאס רעגיערט,
האט ער געהאט א טאכטער וואלהיידע,
איהר שיינקייט האט גאר דאס שלאס פארציערט.
ווי איד, האט געהאט זי,
א ליעבהאבער ווי די,
געפינען אין א גליקליכער שעה
אטארא“.

„איהם ווילל זי געטריי בלייבען אליין.
ווי אין פריידען, אזוי אין ליידען,
האטש דער בייזער פאטער זאגט איהר „ניין“:

זי ווילל אבער פון איהם נישט שוידען.
און אין מיטען דער נאכט,
האבען זיי אַבגעמאַכט
זיי זאלען די קייטען צו טראַטעווען.
— אונ' ראַטעווען.

„א מסור אין אבער געלאָפּען.
דעם גראַף דערצעהלט די מעשה נאָר בולט:
דעם חתן אויף דעם וועג געטראַפּען,
האַט אַ גולן און געקוילעט,
נישט ווייט פון דאַנען.
איז זי געשטאַנען.
זי שמעכט דער פאַטער ווי קרבנות,
אַז רחמנות.“

„איצט בלאַנקעט זיך איהר נשמה ארום,
זייט מע האָט זי אוועקגענומען:
זי האַרט ביי דער טיהר און קוקט זיך אום,
אויב דער חתן וועט צו איהר קומען.
נאָר איהם קוקט זי אויס,
ביז טאַג קומט אַרויס,
דער חתן וועט קומען, מיינען לייט,
איז אַ צייט.“

„און זי שוועבט אין אימליכען ווינקעל,
אין אַ פאַרבלוטיגטען קלייד אַ ווייס,
נאָר פריינדליך, ווען עס ווערט נאָר טינקעל,
טהוט קיינעם קיין שאַדען נאָר אַז כּעס.
נאַנץ שטיל געהט זי פריהר,
צו דער הינטערטיהר,
שומרים לאַזען זי פאַר ביי דוקען,
און קוקען.“

„און ווי ביים לעבען געווען נאַנץ גוט,
וועט זי נאָך איהר טויט אויף נאַנץ גוט זיין.
מיר לייחת זי היינט דאַס קליידעל מיט בלוט,
פריי וועל איך געהן אַרויס און אַריין:
וואַרום שדים גיין,
לאַזען גרויס און קליין,
פאַר די וואַכען וועל איך געהן פאַרביי.
פראַנק און פריי.“

אנמאלאגיע

„ווארט זשע ביי דער טיהר! — ווען צוועלף שלאגט
קומט שמיל צו דיר וואלהייד גענאנגען,
אין א בלוטיג קלייד, פון ווינד געיאגט,
אזוי ווי דער שד גייט פארהאנגען:
ווארעם ווערט ערשט מיר,
ווען איד בין ביי דיר,
דערנאך לויף מיט מיר געשווינד און רייט
אוועק ווייט.“ —

„גוט“, שלאגט איהר רודאלף איבער איהר ווארט,
„איצט מעג איד מיינע זארג פארטרייבען,
לאמיר נאך זיין אויף איין אנדער ארט,
וועט אונזער ליעבשאפט זיכער בלייבען:
מיין כלה ביזט די,
תיכף אין דער פריה:
גוט נאכט, מיין הארץ! לאמיר זיך שידען,
צו פריידען.“ —

אויף דער באק האט נאך דער קוש געגליהט,
און ער לויפט שוין איבער בארג און טהאל,
זי ווינקט איהם נאך ווי ער בארג אב פליהט,
זי געזעגענט זיך צום לעצטען מאל:
„רודאלף לעב! ביזט מיין,
רודאלף לעב! בין דיין,
אונז וועט קיין ניהנם, קיין גז ערן,
צו שידען.“ —

און ווי עס הויבט אן נאכט צו ווערען,
זיצט דער דיצערש אין פאנצער אויפ'ן פערד:
בלויז בלישצעט דאָרט אין היממעל א שטערען,
גאנץ טונקעל ווערט אויף דער גאנצער ערד.
הינטען און פארענט,
דאס פערד געשפארענט,
שטעהט ער און ווארט אויף דער כלה'ס ווארט,
אויף זיין ארט. —

און ווי דער זייגער צוועלף שלאגט,
קומט שמיל יענע וואלהייד גענאנגען,
אין א בלוטיג קלייד פון ווינד געיאגט,
געהט זי אין גאנצען פארהאנגען.
ער גיט זי א חאפ,
און דעם פערד א קלאפ.

שלמה עטמינגער

און אנטלויפט מיט איהר געשווינד, און רייט,
אָוועק ווייט. —

און רייט לאנג — זי זיצט שטילל דערנעבען,
ער וויענט די כלה אויף די קניע;
— ביזט לייכט ווי א פערער, מיין לעבען!
מאכסט דעם רייטער קיין ארבייט, קיין מיה?
— ווייל מיין ווייס קליידעל,
איז זעהר איידעל,
עס איז ווי געפיל דין און לופטיג,
נאר טיפטיג.

זי נעמט איהם ארום מיט גאנצער געוואלט,
א שוידער לויפט איהם דורך די גלידער:
— ביזט מיין לעבען! ווי א שטיק אייז קאלט,
דערווארעמט דיד מיין לעבשאפט ניט ווידער? ?
— אין ארעם ביי דיר,
איז נאנץ ווארעם מיר,
איז מיין בעט פריהרט איטליכעס אבר,
ווי אין קבר. —

זיי רייטען גיך דורך לאַנקעס און וואלד,
בלויך בלישטשען די שטערען צוזאמען.
— און האַטש דו ביזט פון דרויסען אייז קאלט,
אבער דיין הארץ איז דיר מוז פלאמען.
רודאַלף לעב! ביזט מיין,
רודאַלף לעב! בין דיין,
אונז וועט קיין גיהנם, קיין גז ערן,
צו שוידען. —

און זיי פליהען נאך געשווינדער צו,
עס פליהען אויף אָוועק די שעה:
.איד בין דערלייזט, איד געה אין מיין רוח,
איד האָב מיין חתן, ער איז שוין דא.
דו ביזט אייביג מיין,
איד בין אייביג דיין,
אונז וועט קיין גיהנם, קיין גז ערן,
צו שוידען! —

צו בלאַהען הויכט אַז אויף מודה זייט,
און זיי לויפען איבער שטאַק און שטיין,
שטיל ווערט די כלה פון צייט צו צייט,
און קעלטער, און קעלטער, מיין און מיין.

אנטאָלאָגיע

פּלוצלינג קרייעט אַ האַז —
זי גיט איהם אַ חאַפּ אָן.
אונ שלעפט דעם חתן אראָב פון פּערד,
צו דער ערד. —

שאה! שאה! ווער פון זיי שטאַרקער ווייהעט,
האַט זיך די לופט מיט דעם ווינד געוועט:
עס ווערט טאַג, דער האַז האַט געקרייהעט.
„חתן לעב! די כלה ווילל איהר בעט,
קום אריין, קום אריין,
ביזט שוין מיין, ביזט שוין מיין,
אונז וועט קיין גיהנם, קיין גן עדן,
צו שידען.“ —

מיט איין קאַלטע ליפען, ווי פּגרים,
האַט זי זיין ציטערדיקע באק געקישט.
ער פיהלט א ריח ווי פון קברים,
ער ווערט גאַר אין גאַנצען ווי פאַרמישט...
מיט פאַרגלייסטע אויגען,
צו דער ערד געצויגען,
האַט די כלה דעם חתן געפינגען,
דאַרט דרינגען...

די פליג,

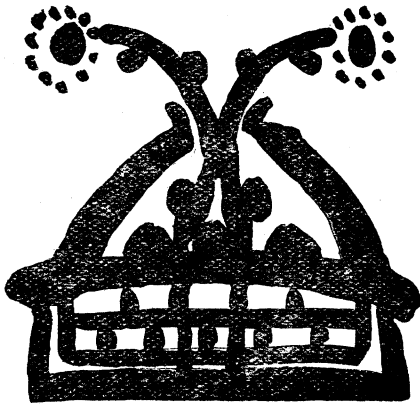
(פאַכעל)

אַ שווערער וואַגען מיט פעסער וויין,
איז פאַרפאַהרען אין אַ זומפּ אריין.
דער פוהרמאַן האַט אַלס אין דער וועלט געטיהען,
אונ די פּערד האַבען נישט געקענט ארויסציהען:
ער האַט זיי גע'הרנ'עט, געשמיסען,
די שטריק האַבען זיך אַזש צערריסען,
ער האַט ווידער געקניפט און געבונדען,
פון די בידנע פּערד די הויט געשונדען,
און ניין, און ניין, און ניין,
דער וואַגען בלייבט אַלס שטיין. —
אַ פליג, וואָס איז געשטאַנען אויף דעם וואַגען,
הייבט אָן, צו זיך אליין אזוי צו זאָגען:
„דער שומה! קוקט גאַר נישט צו מיר אהער,
אַז איך מאַך דאָס דעם וואַגען אזוי שווער,
„איך וויל איהם אַבער די טובה טיהען,
„און שוין פון דעם וואַגען אוועקפליהען.“

שלמה עשטינגער

זי פליהט אוועק, אונ זאגט זיך אין דער ברייט :
„פאהרט שוין, פאהרט שוין, פאהרט אייד געזונדערהייט“ —

נוטע ברידערלעך! לאזט מיר געמאך,
אזעלכע טובות, טהוט איהר אויך א סך. —

יצחק־בער לעווִינזאָהן.

יצחק־בער לעווִינזאָהן — העברעאישער שריפטשטעלער, פאטער פון דער השכלה אין רוסי לאנד. געבארען דעם 2טען סעפטעמבער (לויט דער יוד. עננ. ענצ. דעם 18טען אקטאבער) 1788 אין קרעמעניץ, וואהליו, ביי א זעהר אנגעזעהענער גער פאמיליע. געשטארבען דארטען דעם 12טען פעברואר, 1860. ניט קוקענדיג אויף זיין פאראכט טונג צו דער אידישער שפראך, איז ער דאך אין דער זעלבער צייט, געווען איינער פון די ערשטע אין רוסלאנד, וואס האט אונדירעקט ארויסגערוי פערן צו שאפען אן אידישע וועלטליכע ליטעראטור. די פאלגענדע סטראפען זיינען פון זיין איינציגען ליעד אין אידיש, און זיי ווערען דא געבראכט מעהר צוליב זייער שפראך ווי צוליב זייער פאעטישען ווערט. דאס ליעד געפינט זיך אין ילקוט ריב"ל (לעווִינזאָהן), ביבל. יוד. עננ. ענצ. 8, 42—45; ד. ט. הערמאלין, "לעווִינזאָהנים ביאגראפיע"; ז. רייזען, "לעקסיקאן".

אזו שמועסט לבן הכזבי אליין צו זיך.

עס לאזן זיך אויס דיא גוטע צייטען,
וואס איך פלעג אויף קהל רייטען.
זייא האבען גיגעסין מיט לעפיל,
און איך מיט שעפיל.

אז ביי מיר פלעגט זיין דיא אסיפה,
האב איך געהאט פרנסה בשפע, —
פערבייא דיא גוטע צייטען,
וואס איך פלעג אויף קהל ארום רייטען.

קהל וועט אויך באלד אויס ווערין,
וועט שוין מיין פרנסה גאנץ אויפהערין.
איך וועל בלייבען אן געלד,
א פנים וויא חוזק בייא דער וועלט.

נאך דאס פעהלט מיר, פורים אין לאנד!
ער שמעהט שוין אונטער דער וואנד,
ער איז שאן גאר נישט ווייט,
וואס וועל איך טוהן מיט דיא ארמע לייט?

אזו שמועסט לבן הכזבי אליין צו זיך,
דרעהט מיט דיא פינגער, שמיד, פיד, דיד,
און ניט א פייד, עס איז שוין ניט שלעכט,
און האט זיך דער ווייל דעם ספאדיק פערעכט.

ישראל אקסענפעלד.

ישראל אקסענפעלד — איינער פון די ערשטע בעדייטענדע אידישע שריפטשטעלער. נעכטן בארען אין פאדאליען ארום 1798. פונקט אין געגענזאץ פון לעווינזאהנ'ען, האט י. אקסענפעלד בלוין אין אידיש געשריבען און האט זיך פער האלמען צו דער אידישער שפראך מיט א באזונדערער ליעבע. געשטארבען אין אקסענפעלד אין פאריז, 1868. איך בריינג דא א פאר פערזען פון איינער פון זיינע טעאטערשטיקער מיט'ן נאמען „דער ערשטער אידישער רעקרוט“. ביבל. דר. ט. פיינעס, „די געשיכטע פון דער יודישער ליטעראטור“, ל. וויענער, „Yiddish Literature“ יוד. ענג. ענג. 1, 814; ז. ריווען, „לעקסיקאן“.

דער וואַילער יונג.

לאַזט מען מיר נישט אריין נעכטיקין,
מיד, דעם נישטין נחמן דעם גרויסין,
שלאַפט נחמן בין אין טאָג אריין אין לעכטיקין,
טאָקע גיט אף אוואַגין אין דרויסין.
אמאָהל לייד איך הינגער אין קעלט,
איינער זיך איך אנדערער שעלט,
נחמן שטעלט אלע ארום א צינג,
אין טאנצט מיט כלירזמר אין מיט'ן רינג.

פרימילע אין א שערן מיידל אין איך האב זי ליב,
אין דער פאָטער לאַזט מיר נישט אריין אין שטיב,
אבער אף דער גאס קוק איך זי אָן
אין זי קוקט אף מיר וויא די הין אף דעם האָן.
אמאָל לויף איך צי אין גיב א גלעט,
וואָס זי לויפט אוועק, דאָס אין נישט קיין גט.
פרימילע אין שערן אין קלינג, אקוראַט נאָך מיין מאַס,
מיין מאַס אין א ברייט אין אפיל גלאָז.

אייזיק מאיר דיק.

אייזיק מאיר דיק (אמ"ד) — אידישער און העברעאישער שריפטשטעלער. געבארען אין ווילנא, 1807. אלס משכיל האט ער געקוקט אויף אידיש פון אויבען אראפ. טראץ דעם האט ער פופציג יאהר פון זיין לעבען אָנגעגעבען דער אידישער ליטעראטור, פון וועלכער ער איז ביז צו זעהר א הויכען גראד געווען דער פאטער און באשעפער. אייזיק מאיר דיק איז געווען דער ערשטער אידישער ראמאנען־שרייבער און וועלכליכער ערצעהלער, וואס האט גוט געקענט דאס אידישע לעבען און האט עס געשילדערט זעהר לעבעדיג און מיט גוט ווייניג הומאר. צווישען אים דערעס האט ער אָנגעשריבען א רייע לעדער אין אז עכט אידישלאכען נאציאנאליטעט ליגעווען טאן. געשטארבען אין א. מ. דיק אין זיין געבורטשטאט, 1893. ביבל. „אידיש דייטשע ליטעראטור אין דייטשלאנד, פוילען און אמעריקא“ פון מ. גרינבוים; ז. ריוועו, „לעקסיקאן“ יוד. ענג. ענצ. 4, 576.

איין ליד אויף פרייטיג צו נאכט.

א, דו שבת, דו הייליגער גיבענצטער טאג,
דו בעפרייער פון זארגען, פון קלאג און פלאג,
ציהע איין צום גליק מיט פריידען און פרידען.
איין די הייזער פון דינע פרומע אידען.

גור צוליב דיר ווערען די טישען געדעקט;
די בלאַנקע לייכטער מיט ליכט בעשטעקט;
דערצו נאך שענערע קליידער אָנגעטאן —
יעדערער נאך זיין פערמעגען, ווי ווייט ער קאן.

דען ווי מען ציהט נאך אַן דעם שבת הום,
בעקומט מען שוין נאך איין אנדערען מום,
עס פאלען אראב אלע פינסטערע זארגען,
מען קימערט זיך ניט אום דעם איבער־מאָרגען.

מען בעקומט שוין נאך נייע געמליכע קרעפטען,
מען רעט שוין ניט מער פון וואַכען געשעפטען;
אַלע הענדע אין דיר רוהען און ראַשען,
עס ווערט שוין רוהיג דאן אין אַלע גאַסען.

א, זעלבסט ביי דעם בעסטען און טייערסטען וויין,
ביי קיינעם באל קען מען אזא לוסטיג זיין,
ווי ביי דעם מאַלצייט פון דעם פרייטאָג צו נאכט,
וואָס עס ווערט נאך צו ליב דיר שבת קודש געמאכט.

אייזיקמאיר דיק

נוו ציהע מיט גליק מיט פריידען און פרידען.
איז די הייזער פון דיינע פרומע אידען:
מען ווארט שוין דארט אויף דיר שטונדין לאנג,
אום אויף צו נעמען דיר דארט מיט זאנג און קלאנג.

אייז ליד אויף שבת צו נאכט.

א, דער הייליגער שבת איז שוין אוועק,
און מיט דער זיסע מנוחה נעמט שוין איין עק,
דען עס שליסען שוין איין די זארגן ווידער,
ווי גאנץ שווערע קייטן די מידען גלידער.

עס איז זוי צום מומה ווי יענעם פאר ליבטען,
וואש וואר דארט אין דאש וואונדער לאנד עגיפטן,
פון זיינער היים גליבטע ברויט אויף גיוועקט,
אויש דעם ווייכען ווארעמען געלעגער אויף גישרעקט.

אום אריין צו שפרינגען אין דעם רוישענדיגן „ניל“,
גאנץ בעניגען אלס עס איז נאך דרויסן קיל;
אום אים אריבער צו שווימען גאנץ גיך און שנעל,
בעפאר עס וועט אויש טאגן און ווערן העל.

א! צו וואש דאש זוכין דעם סמבטיון גאנץ ווייט,
ווען מיר האבען איהם אין זיך און ביי דער זייט;
גאנצע זעקס טעג לייפט ביסטרע דער זארגענשטראם,
דורך דעם איינגען און העכסט שמאלען הערצענס בראם.

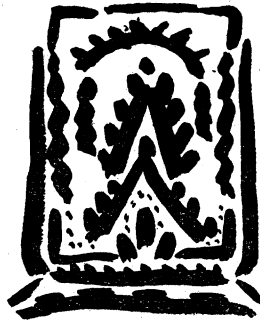
ער שלעפט מיט זיך הארטע זארגן וויא שטיינער,
וואש ברעכט דעם שווימער דעם מח און די ביינער;
ער רוישעט און לארעמט, זידעט און קאכט,
דאש אויש גרויש שרעק מיר דער נשמה פאכט.

דיזער שטראם רוהעט נור אין דעם הייליגען טאג,
דורך גאטעם בעפעהל דורך זיינען הייליגען זאג,
וואש צווינגט און קלעמט איין דיזעם רוישענדיגן מעער,
דאש ער זאל זיך ניט קערין אהין און אהער.

א, וואלט שוין דער אייביגער שבת קומען,
דאש דיזער סמבטיון זאל אויף אימער שטומען;
דאש דיין פאלק ישראל דיינע פרומע אידן,
גאלין שוין זיין מיט זייער לעבין צו פרידען!

אנטאלאגיע

דער וויילע ערלויבע דאָש אויך דיזע נאכט,
זאָל ווערין מיט דיר קיניגין שבת צו ניבראכט;
ביי איינעם מאַלצייט מיט דיר זיך פרייען,
זמירות זינגען, בין דער האַז וועט קרייען...

אברהם-בער נאטלאבער

אברהם-בער נאטלאבער (אב"ג) — העביר רעאליזאציעס דיכטער און פובליציסט, געבאָרן רען אין אלטיקאָנסטאַנטין, וואַהלינגער גוב. דעם 14טען יאנואר, 1811. נאָך אין 1820 האָט ער אונטערן איינדרוק פון מענדעל לעפּינ'ס כתבים געשריבען ליעדער אין דער אידישער שפראך, וועלכע ער האָט אמת געליעבט. אייניגע פון זיינע ליעדער ווי „זיפּן“, די באַלאַדע „איש חסיד“ און אנדערע זיינען געווען זעהר פּאָפּולער אין זייער צייט. די לעצטע יאהרען פון זיין לעבען אין דער אלטער דיכטער בלינד געווען און האָט זיי צוגעבראַכט איינזאַם. געשטאַרבן אין אברהם בער נאטלאבער אין ביאלאסטאק, דעם 12טען אפריל, 1890. ביבל. ל. וויענער, „Yiddish Literature“ אינדעקס; יוד. ענג. ענג. 6, 5554.

ז זיפּן.

גיב מיר מיין יוגענד צוריק!
גיב מיר די קינדערשע צייט.
דאָס איז געוועזען מיין גליק,
יעצט איז דאָס גליק פון מיר ווייט.

וואָס איך וויל, וויל יענער אויך.
שטאַרקער פון מיר וויל ער נאָר;
מיר דאַרט נאָר תמיד דער מה,
עס ווערען מיר גראַה אלע האַר.

איך האָב פון מיין כבוד געוויסט,
איך האָב נאָר די וועלט ניט
געהערט;
איך האָב מיך געשפּילט אויף דעם
מיסט,
קיינער האָט מיך ניט געשטערט.

עס האָט זיך מיר חכמה פּערגלויבט —
זיאַ צו דערלאַנגען איז שווער,
אצינד זעה איך — עס איז נאָר
אומזיסט.

מיסט, איז אויך דאָס וואָס איך וויל,
אצינד אויף די עלטערע טעג,
עס מאַכט מיר דעם קאַפּ אכער דילל,
איטליכער שמעהט מיר אין וועג.

מענשען וואָס בענשען פאַר געלט,
לויפט מען נאָך און מען שרייט;
נעהם!
זעהט נאָר ווער געלט אין דער וועלט,
אייניקלעך פּונ'ם „בעל-השם“.

איין קלאַנג.

ניט נאָר דאָרויף וויין איך און קלאַנג אצונר,
וואָס מיין פאַלק איז אין גלות דורכאויס;
עס טהוט מיר נאָך וועה נאָר די אלטע וואונד,
אז איך דערמאַן זיך געהט מיר דאָס לעבען אויס.
פאַר מיינע אויגען שמעהט מיר נאָך דאָס בילד,
וואָס מיין פאַלק האָט געליטען און ליידעט נאָך איצט:

דאָס אידישע פנים אין איין אמת'ע שילד, -
דאָרויף אין זיין געשיכטע אויסגעקריצט.
איך הער נאָך דאָס געוויין און זעה דאָס בלוט,
וואָס מיין פאָלק האָט פּערנאָסען יעדען טאָג.
האַכען זיי דען געהאט כאַטש איין בערוהטע מינוט,
דאָריבער וויין איך אזוי און יאָמער און קלאַג...

איש חסיד

באַלאַדע.

פאר גאנץ לאַנגע צייט,
דערצעהלט מען ביי לייט,
איז א חסיד א פרומער געווען;
א חסיד, דאָס הייסט,
ווי איטליכער ווייסט... —
דאָס פּערשטעהט איהר מסתמא אליון:

א ווייב, איין אַנטיק,
און קינדער פינף שטיק,
נאָר קיין ברויט איז אין שטיב ניט געווען;
דאָס ווייב לאָזט ניט רוה,
די קינדער דערצו:
גיב אינז עסען — מיר וועלען אויסגעהן!

ער געהט אום פּערשמאַכט,
ביז שפעט אין דער נאַכט:
„אוי, ביז וואו איז דער שיעור מיר צו געהן?“
במחשבות פּערטיפט,
ער האַרעט ווי מען ריפט —
און דערזעהט פאר זיך עמיצען שטעהן.

מע גיט איהם די האַנד,
אזוי ווי בעקאַנט,
און מע פּרעגט איהם וואָס ביסט דו פּערטראַכט?
ער ענטווערט איהם שטיל:
„דער קאַפּ איז מיר דיל;
אוי, פּערשוואַרצט ווער איך טאָג אזוי נאַכט!

נאָר צרות און לייד,
קיין עסען, קיין קלייד,
ווי נ'אפּסאַרני איז אין שטוב ביי מיר קאַלט;
דאָס שטיקעלע ברויט

אברהם-בער גאטלאכער

איז שווער ווי דער טויט —
און מע ווערד פון דעם גיד גרוי און אלט..."

— אט הער נאָר, מײן קינד,
דו ווייסט וועמען צינד
האַסט א זכיה פאר זיך דאָ צוועהן? —
אײך בין... אנו טרעף,
פון הימעל דער שעה —
אליהו הנביא אליין!

אײך ווייס וואו א סוד,
אײך האָב דורך א האָד,
וואו דו ווילסט קאָנסט דו טרעפען מיך דאָרט:
אײך וואָס פלוצים אויס,
אײן אימליכעס הויז,
ווי מערערט נאָר ארויס מיר א וואָרט.

און פסח ביים טיש,
צו קידוש, צו פיש,
צו די סדרים דורכאויס מוז אײך זײן:
און גאנץ אויבענאָן,
דאָרט גרייט מען מיר אָן,
א בעזאָנדערען בעכער מיט וויין.

און וואו נאָר סע איז —
עס טרעפט זיך א ברית,
קום אהין אײך צי לויפען נאָר גיד,
און פליה נאָד א חוץ,
ארים ווי א בליץ,
אימעטיס בין דאָך אײך דער שליח.

אַט היינט בין אײך היא,
און מאַרגען נאנץ פריה —
אויף צוויי ברית'ען — דאָס מוז אײך נאָד זײן:
אײן אַלט־קאסנעטיון,
ביי דייטשעל אין וויען —
דאָ אי דאָרט איז דער ברית זיינער ניין.

„אוי זיידעניו הערט,
אַז מיר איז באשערט
אליהו'ן צי זעהן דאָ היא,
טאָ העלפטושע מיך אויך

אנמאלאגיע

מיט אייער גאט'ס כח...
וואס? עס דארף אייך דען קאסמען פיעל מיה?

איך גיב אייך דאס ווארט,
אט דא אויפ'ן ארט —
איך וועל פרום זיין, און עהרליך, און פיין:
און צדקה אהן א שיעור,
וועט פאלען פון מיר —
אזא צדיק ווי איך וועט ניט זיין!...

דער זיידע האט געהערט,
האט לאנג ניט געקלעהרט,
טהוט א זאג באלד צום חסיד גאנץ שטארק:
— דו נעם מיר און ביגד
און פיהר מיר געשווינד
אפ אהין, ווי עס שטעלט זיך דער מארק.

און פרעג נאך דארט רעכט,
ווער דארף זיך א קנעכט,
וואס קאן אלסדינג טהון אין דער וועלט?
פערקויף מיר, נישט טראכט,
און גיך אפגעמאכט
דו וועסט נעמען פאר מיר א סך געלד!

„אוי זיידעניו, ניין!...
ווי קען עס געשעהן,
אז א קנעכט זאל פערקויפען זיין הארד?
איך וועל עס נישט טאן,
אייד פאר א מיליאן,
ניין, איך וויל נישט, איך קאן ניט קיין צער!“

— דו שומת, איך ווייס, —
נאך טהו, וואס איך הייס,
מן הסתם אז מע שמיסט דא מיט דיר!
מאז זיי ניט קיין נאך,
דו ביסט שוין מיין הארד —
שמעה ניט, נעם מיר און ביגד מיר און פיהר!...

א פריץ דארט שמעהט,
דעם יודען דערוועהט,
אויף דעם מארק מיט א קנעכט דארטען שמעהן;
— וואס קאסט אט דער העכט,

דער דאזיגער קנעכט ?
— כ'וויל אכט הונדערט מאָל טויזענד גילדיין:

עס איז קיין סך געלד, —
און וואָס איז דער וועלט
וועט ער מאַכען דיר קריגען אַלסדינג: —
דו ווילסט דיר אַ הויז, —
אַט בויעט ער דיר אויס,
מיט דעם קיק ווערד זי פארטיג גאר גרינג!

— מע דערקענט אין איין בליק,
ער איז איין אנטיק...
וויפיל מעג דאַרפסט דו בויען אַ הויז ?
„אַ הויז ? וואָס הייסט דאָס,
וואָס קלעקט דאָס מיר וואָס ? —
אויב דו ווילסט, בוי איד אַ שטאַרט דיר באלד אויס. —

„פארגעס ניט דאָס אויך,
אַז ניט מיט קיין כח
טהו איד מאַכען אַלסדינג, וואָס איד מאַד:
די האַנד מיינע שאַפט,
מיט הימלישען קראַפט,
און מיר העלפען מלאכים אַ סך.

„דו פרייז, גיב געלד, —
איד מאַד דיר אַ וועלט,
עס ווערד פארטיג ביי מיר אין איין נאַכט...“
דער פרייז הערט אויס,
און צעהלט געלד איהם אויס.
נאָר מיין חסיד האָט לאַנג נישט געטראַכט. —

דער קנעכט איז פערקויפט,
דער חסיד אנטלויפט,
ער פערפיהרט אוש דעם „זייט מיר געזינד“:
ער הערט נישט קיין וועלט,
ער האָט שוין היינט געלד —
אליהו'ן פֿאַרנעסט ער געשווינד...

מע זאָגט: אין אַ צייט,
ווי ס'פיהרט זיך ביי לייט,
האַט שוין קיינער דעם חסיד דערקענט;
אויס חסיד אויס-אויס.

אנטאלאגיע

אויס חסירות, אויס קליוז,
א כל-בוניק, נעמט גרויסען פראצענט :

מיין חסיר, איהר זעהט ?
געהט דייטשעס געקליידט,
און דאס ווייב זיינס, אז אף איהר און וועה !
ער האט זי שוין פיינט,
און זאגט שוין גאר היינט,
אז מע דארף ביי זיך האבען גאר צוויי...

פון צדקה ווער שמיסט ?
די טרחה איז אימזיסט —
מע דארף דייסען איהם פון די צאהז...
פרעגט מיד נישט מעהר,
„ווער איז ער אט דער ?“
אוי, איהר ווייסט איהם, איהר קענט איהם אליון...

אליעזר-צבי צווייפעל.

אליעזר-צבי הכהן צווייפעל — באוואוס
 מער העברעאיש-אידישער דיכטער און פובלי-
 ציסט. געבארען דעם 15טען אפריל, 1815, אין
 מאהיליעוו. ווי גאטלאכער און אנדערע געזעהל-
 טע העברעאישע שריפטשטעלער פון יענער צייט,
 האט זיך אויך צווייפעל באצויגען צו דער אידי-
 שער שפראך מיט א באזונדערער ליעבע. גע-
 שטארבען אין ער דעם 18טען פעברואר, 1888,
 אין גלוקאוו, טשערניגאווער גובערניע. די פאל-
 גענדע צוויי סטראפען זיינען אז אויסצוג פון זיין
 סאטירישער פאעמא „אהער און אהין“. איד
 בריינג דא זיינע ליעדער פראגמענטענווייז, ווייל
 די מעהרסטע פון זיי זיינען אזוי לאנג, אז ס'איז
 אונמעגליך איבערצודרוקען זיי אין גאנצען. ביבל.
 יוד. ענג. ענצ. 12, 707-708; דר. מ. פינעס, „די
 געשיכטע פון דער יודישער ליטעראטור“; ז. ריי-
 זען, „לעקסיקאן“.

אהער און אהין.

איד בין שוין אלט, מיט יאהרען זאט,
 בין שוין אריבער דעם וועלט'ים כמעט;
 ס'זעהט זיך שוין דער ברעג וואו מע דארף אראָפּ. —
 איד האָב נאָך מיין האַרץ, האָב נאָך מיין קאָפּ,
 פאר אלעס, וואָס גוט, האָב איד נאָך זין,
 אָבער דאָד האַלט איד ביים געהן שוין אהין.

פילערליי בלומען געפינען זיך אין א קייזערליכען גארטען,
 טייערע, זעלטענע שאנע, פון אלערליי סארטען;
 אין גאט'ס וועלט זיינען דאָ פערשיעדענע גלויבען,
 אלע דאנקען און בעטען גאטט פון אויבען;
 ס'קען זיין אייניגע פעהלען, האָבען א טעות דערין,
 אבער צילען — צילען אלע גלייך ארויף אהין.

ודוי.

(פראגמענטען)

וועמען מער וויא דיר, בין איד באקאנט, —
 שטענדיג האסטו מיך גיפירט פארין האנט.
 אין גימיינהייטן האָב איד פערצערט מיין לעבין,
 אויף דיר האָף איד מיינע זינד מיר פאר געבין.

גליקליך איז דער וואָס האָט גיציילט זיינע טריט;
 גליקליך, ווער עס האָט זיין צונג פון שלעכץ גיהיט;

א. צ. צווייטעל

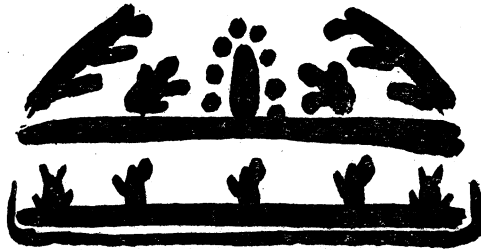
גליקליך, ווער עס האט אויף קיינעם קיין שלעכץ ניטראכט;
גליקליך, ווער עס האט אין פרומקייט זיין לעבן פארבראכט.

גליקליך, ווער עס האט ניוואוסט תמיד זיין אָרט;
גליקליך, ווער עס האט קיינעם ניט אָן גירורט מיט א וואָרט;
גליקליך, ווער עס האט זיינע תאוות פאר בויגן.
אונ איז מיט זיינע גידאנקן צו דיר ארויף גיפלויגן.

צום טויט.

(פראגמענט)

פאר דיר בייזער שררה! — בעקלערענדיג איז א שרעק —
לייגט דער גרעסטער העלד זיין גיווער אוועק;
דער קארנער זיין בייטיל, דיא חכמה איר לויז;
דער פארליבטער זיין ליבע, דער קעניג זיין קרוין.

בערל בראדער.

בערל בראדער (מארגאליס) — איינער פון די ערשטע אידישע דיכטער אין נאליציען און פון דעם קרייז פאלקסוויוויקעלער זינגער, וואס זיינען באקאנט מיט'ן נאמען „בראדער זינגער“. געבאָרען אין בראָד אין יאָהר 1817. אין אויף גע' ווען איינער פון די ערשטע פערזענליכקייטען מיט וועמען דאָס אידישע טעאטער האָט זיך אָנגע' פאנגען אין נאליציען. פיעל פון זיינע ליעדער האָט בערל בראדער ניט נאר אָנגעשריבען און אָבעררוקט, נאר אויך געזונגען מיט אייגענע פארפאסטע מעלאדיען און גאנץ אָפט פערזאָלי' פיצירט זיי אויפ'ן שטיינער פון טעאטער. האָר בענדיג אליין די ראלען דורכגעפיהרט. געשטארב' בען אין בערל בראדער ארום 1880 אין פליעשטיש, א קליין שטעטעל אין רומעניען. אווי האָט דריי יאָהר נאָך זיין טויט דערצעהלט אן אלטער וואנד' דרער, וואס איז פון דאָרט געקומען. דאָס ערשטע און דריטע ליעד ווערען געבראכט פראגענטמען וויין, צוליעב זייער שטארקער צוצייגענקייט. ביבל, „מיטטיילונגען צור אידישען פאלקסקונדע“; א. ליטוויץ, אין „צוקונפט“, דעצעמבער, 1914.

זיין ליד פון דעם גילדענים מארגין.

צו'ם נאַלדינים מאָרגין ער וועקט אייך גרום און קליין,
און דאַנקט דעם לעבידיגען גאַט!
ווען דיא זין הייבט נאָר אָן אוף צוא גיין,
דורך זיין גיבאַט.

אָד מאָרגין מיט דיין אַנקומין,
דיא טוי דער קוויקט נאָר דיא ערד;
אָד וויא שיין איז דאָס און אָנגינומען
דאָס גיזאַננ פון פייגעל אן מען הערט.
דאָס גראָז איז ביי'ם קאַלער דיין, גרון,
און דאָס קנאַדיקעל שוויפטשעט,
עס הייבט אויך אָן זומין דיא בוחן
און דאָס קליינע הינרעלע פושטשעט.

דער בושעק איז שון פון דער נעסט אראָפּ גיפלונין;
און דיא נאכטינאל גיט ארום איר הוכען קלאנג...
איר מענשען רייסט אייך אוף אייערי אוינין
און דאַנקט און לובט גאַט מיט איין גיזאַננ!...

איין ליד פון איין וועכטער.

איד נעבעד אַרימער וועכטער
איד לוג אין דרוסען און טראכט
פון א יעדען מענטשין איז מיר שלעכטער
ווייל פאר מיר איז ניט דיא נאכט
איין מינץ בשעפעניש אוף דער וועלט
רוהט און דער נעסט וואס עס האט
און איד לוג און דרויסען ביים גיצעלט
אויף מיר איז נעבעד איין שטראף פון נאָט.

נאָט זיסער נאָט דוא האָסט דיא וועלט בשטאָט
אויף אזו איין אופין
אפילו דער פון דעם קלענסטין גראד
זאל בייא נאכט שלאָפן
פאר וואָס זאל איד זיין אזו זינדיג
פון דיר שלאָפען צוא האַבען קיין נחמה
איד לוג אין דרוסין בשטענדיג
איד נעבעד זונדיגע נשמה.

בייא טאָג בין איד איין טרענער
און בייא נאכט איין ווארטאוויק
וויא איז נאָך פאר האנין ערנער
אלץ אוף צוא זיין שטיק אוף שטיק
איד זאל מיר אום רוהען מייני ביינער
וואַלט איד גידאנקט נאָט
אז עס גייט דורך איינער
מוז איד שרייען אכטאָ יודאָט.

שלאָף זיסער שלאָף דוא טייערער ברודער
מענטשען שטארקסטו מיט דיין קראַפט
רוה איד אום מייני גלידער
האָב איד אין מיר נייעם זאפט
כדי אוף דער ערד דיא האַרטע
וואַלט איד מיך דער קוויקט מיט דיר
איד מוז גיין אוף דיא ווארטע
און פאר וואַגילט ביסטו שלאָף פון מיר.

זימער ווער שמיסט און שלאַקס רענין
און אוף דער דינער מיט דעם בלוז
דער דינער איז אוף אלע ווענין

בערל בראָדער

מכלשכּן דאָ וויא איד זיין
דער האַגיל קומט מיט גרום שטאַרים
דער ווינד רייסט אום אלי ביימיר
אונ איד לוג אין דרוסין אַרום
איד נעבעך זינדוגער שומר

ווינטער ווער שמיסט אין דיא גרוסי פרעסט
ווער איד נעבעך פאר פרורין
דא האָב איד שון וויסטע קעסט
אַז פארקאָוויט ווערין מיינע אוערין
מענטשען זעמען זיך מיט דעם שלאַף דעם גישמאקין
אונ יעדער אופ זיין גילעגער
פון דעם פרוסט הער איד דעכער קנאַקין
פון דעם פרוסט בלייבט שטיין דער שטאַט זייגער.

נאָך מיט איינס טרויסט איד מיך
וואָס עס לאָזט מיר ניט צוא קיין דרימיל
נאַטס ווערק זעה איד
אונ בטראכט דעם הימיל
עס איז נאָך פינסטער אין אלי ווינקליין
אונ אין מזרח שיינט שון לעכט
איד זעה דיא שטערין פינקליין
אונ אין מזרח איז שון טאַג רעכט

דיא לבנה מיט דיא שטערין
אונ דער הימעל איז ביים ריינעם קאָליר
אלי חיות טוען אין דיא נעסטען אריין זיך מערין
אונ לופין פאר בייא פאר מיר
דער האָז לאָזט הערין זיין קלאנג
אונ פון דעם הימעל פאלט דער טויה
דיא נאכטונאַל לאָזט הערין איר גזאַנג
אונ איד מוז שרייען ווערד אויה.

איין ליד פון איין גרעכער.

גרוב, דיא גרוב, דיא בייזי זאָף,
ביסט פון אלעם פון דער וועלט אַם ערנסטין.
הו פאר אַרום, הו פאר רייך,
אפילו פאר דעם שטארקסטין.
ווען איינער איז שון בייא דעם גרעסטין גליק,
אונ דאַס גרעסטי איז בייא אים גרינג,

אנטאָלאָגיע

קומט דער טויט אין איין אייגענבליק,
און דיא גרוב פארדעקט אלדינג...

וואָס זענען דאָס פאר איין ביינער,
וואָס איד האָב דאָ גיפונין? —
עס איז גיווען איין מענטש איין שיינער
וואָס ער האָט זיך איבער גנימען.
ער איז גנאָנגין אויסגיציגין
כדי ער זאל אויס ווייזן העכער:
אויף דעם אורט פון דיא אויגין
זענין צווייא טיפע לעכער.

מענטש, דיא מענש, אז דיא האָסט גילעבט,
ביסט אקעגען מיר גיווען גישוועבט.
איצט לינסטו וויא איין שטיק האַלץ,
גאר אָן קראפט אָן שטאַלץ...
דיא האָסט זיך גישעמט מיט מיר
דורך דיין פיל האָב.
אַצונד לינסטו אונ גוסט דיך קיין ריהר,
ווען איד דיין קבר גראָב...

וועלוועל זבארזשער.

וועלוועל זבארזשער (בנימין וואלף עהרער קראנץ) — נאליצישידישער פאלקסדיכטער. נע בארען אין זבארזש, נאליציע, אין יאהר 1819. (לויט דער יוד. ענג. ענצ. 1812). אין נעווען איר נער פון די שעהנסטע פאלקסדיכטער, וואס האט בען געוירקט אויף דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון דעם אידישען ליעד. זבארזשער אין יאוד רען לאנג ארומגעפאהרען איבער נאליציע, רוס לאנד און רוסעניע, וואו ער האט פארנעלענען און פארגעזונגען זיינע ליעדער. זיינע ליעדער „דער עלענדער זוכט דיא רוהע“ און דער טרעך גער באלאנגען צו די שעהנסטע מוסטערען פון דער אלטער אידישער פאעזי. געשטארבען אין ער אין קאנסטאנטינאפאל, אין יאהר 1884 (לויט דער יוד. ענג. ענצ. 1882). ביבל. 5, וויענער “Yiddish Literature” 80-79; יוד. ענג. ענצ. 5, 74-73; ז. רייזע, לעקסיקאן: דר. נוסטאווער הערמאן דאלמאן, יודיש דייטשע פאלקסליעדער אויס נאליציען און רוסלאנד“ לייפציג, 1888.

דער עלענדער זוכט דיא רוהע.

זאג מור, איך בעט דיה, דוא ווינד,
 דוא שוועבסט דיה אויף דער גאנצער וועלט.
 ווייסט נישט וויא דער עלענדער זיך געפינט
 ציא רוהען אנגעלט;
 וויא רציחות האט אויף געהערט,
 מ'האט קיין מאל נישט געקלאגט,
 וויא קיין אויג האט נישט געטרערט,
 דער גערעכטער ווערד נישט געפלאגט?
 דער ווינד שווייגט און בלייבט שטילל שטיין,
 זיפצט און ענטפערט: „ניין, ניין“.

זאג מור, דוא טיפעס, דוא גרוסעס מערד,
 דוא שטראעמסט אזו וואט
 בא דיינע אונזלען היז און הער, —
 ווייסט נישט ערנעץ אין אזאט,
 וויא דער פרימער געפינט א טרייסט:
 צו רוהען אזיכער ארט;
 ווייסט נישט וויא דוא שטאט הייסט?
 זאג דאס ניטע ווארט. —
 דער ים שטארמט און ברימט: „ניין,
 איך האב זוא איין ארט נישט געזעהן“.

אנטאָלאָגיע

דוא שענע לבנה מיט דיין פראכט,
דוא קיקסט דיד איבעראַלל,
ווען עס אזו שטילל בא דער נאכט
פערדעקט מוט דער שווארצער שאַלל.
דיא געהסט דיד אויס דוא גאַנצע וועלט
תמיד דאָרף דוא נעכט.
ווייסט נישט ערגעץ איין געצעלט,
וויא דעם גיטען אזו נישט שלעכט? —
מיזעהט זיא אין א וואַלקען באַלד פּערגיין —
זיפצט אין ענטפערט: „ניין, ניין“.

זאַגזשע דוא מור, מיין זעלע פאַרט,
ליעבע אין האַפּפּונג דערנעבען:
וויא דוא זין געהט אויף יעדען אָרט,
וויא געפינט מאן ארוהיג לעבען,
וויא קיין שלעכטס איז נישט דערבייא,
מילעכט נאָר אין פריידען:
פון זינד אין זאַרג אזו מאן פרייא,
פון צרות אין פון ליידען? —
זע געבען אַללע איין אַנטוואָרט: —
רוהיג לעכט מאן אין היממעל דאָרט.

דער אומגליקליכער פערליכטער.

(פראגמענט)

אד! דאָס איינע וואָס מיר קוועהלט,
מאכט מיר דאָס לעבען ביטטער:
אד! דאָס איינע וואָס מיר פעהלט,
בעצאהלען מיר נישט מיינע גיטער.
דער ליעבעס שטיממע מיט שיינעם געזאַנג,
הער איד פין יעדען עק.
נאָד יעדען טאָג וואָס גייט אוועק,
טיהט מיר זייער באַנג.

וואָס טוג מיר דער יוחס, דער שיינער ראנג —
מעהר פין א מענש בין איד גיט.
איינס גלאַנצט פאר מיר זייער בלאַנס,
צום היממעל לענקט איהר שריט.
דער גילדענע יוחס האָט דיד קיין ווערטה,
נישט דאָס איידלע בליט:

וועלוועל זבארזשער

דיא מענשען קערען זיך אים צוא דער ערד
אין דיא ליעבע ניט.

איך וויל נישט הערען וואס מען רעד.
איך וויל נישט וויסען ווער דיא ביזט;
עס ציהט מיך צו דיר איין מאנגעט,
וויא א קינד צוא דער מיטטערס בריסט...

דער טרעגער.

עס געהט איין ארים מאן, דרעהט זיך היז אין הער,
קלאגט אין שרייעט עם אין איהם צו ערטראגן שווער:
„דיא משא בייגט מיך צו דער ערד“ — קרעכצט ער נור אין וויינט —
„איך ווייס נישט וואס דער הערד גאטט מיט מיר מיינט...“

עס פרעגט איהם יעדער — ווער איהם טרעפט :
ווער ביזט דיא אין וואס איז דיין געשעפט ?
טאג אין נאכט געהסט דיא קלאגסט נור אין וויינט,
אין קיינער ווייס נישט וואס דיא דאמיט מיינט.

„איין ארימער טרעגער בין איך“ — ענפערט דער מאן.
„שלעכט איז מיר, עם קאן ערגער נישט זאן:
הענד אין פיס געבינדען אין בין זעהר קראנק, —
אין טראג דיא שווערע משא אזו לאנג.“

עס זאגט איהם יעדער, ווער נור איהם אַנקיקט :
דיא ביזט גאר משוגע, דיא ביזט פעריקט !
איך זעה נישט דיא זאָלסט זיין געבינדען, וויא דיא זאָסט, —
אין וויא איז דיא משא, וואס דיא טראָסט ? —

„הער מיך צו, זאָנט ער, איך וועל דיר מאכען קלאָר —
אויף דיא פלייצעס טראָגן איך שון זעכציג שווערע יאָהר :
אויף מיין קאָפּ טראָגן איך מיין עלענד אין מיין נוט, —
דיא שווערע דאָנה — וויא נעמט מאן א שטיקעל ברוט.“

„אין מיין האַרץ טראָגן איך מיין ווייב אין קינד,
אין פין דער ליעבע גאָד איין אלטע ווינד. —
איך בין שון אלט דיא ווינד שפיר איך דאָך —
וואס ווילסט דיא, מענש ! מענש ! וואס ווילסט דיא גאָד ? !“

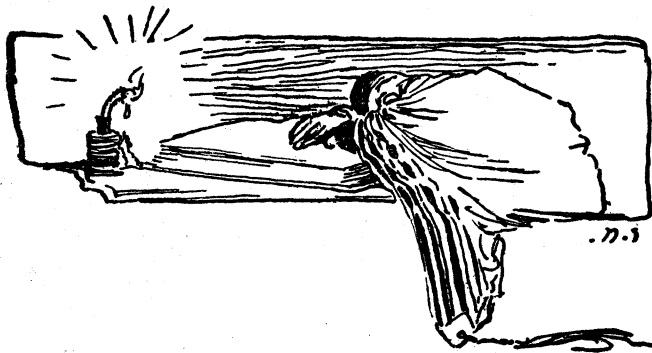
אנטשלאגניע

„אויף מיין האלץ טראגן איד, — איד בין עם נישט אימשטאנד —
אד! דיא שווערע נעזעצע פון דעם לאנד :
— אויף מיין מויל טראגן איד א שלאס א שווערען —
איד טאר נישט רעדען, איד מוז נור אלץ הערען.

„נור דער טוט קען מיר היילען דיא ווינדען, —
איד וואלט עם געמיהן, נור איד בין געבינדען,
וועגען מיין ווייב אין קינד טראגן איד אלץ דעם יאד —
וואס ווילסט דיא, מענש! מענש! וואס ווילסט דיא נאך?!

עם הערט איהם צו יעדער וויא ער געביד קלאגט,
בעדויערט איהם וויא ער איז שטארק געפלאגט,
אין טוהט א זיפץ אין געהט אוועק באלד — —
אין ער געהט וויטער אין שרייעט געוואלד.

עם בעגעגענט איהם איינער מיט רחמנות פארט,
טרייסט איהם אין זאגט איהם דאס גיטע ווארט : —
„קים מיט מיר וועסט דיא פערגעסען אין דיין נויט,
בא מיר וועסט דיא רוהען — איד בין דער טויט“.

שלום בערנשטיין.

שלום בערנשטיין — איינער פון די פרי
פולערסטע אידישע פאליטיקער. געבארען ארום
דעם ערשטען פערטעל פון 19טען יארהונדערט,
איז קאמעניץ-פאדאלסק, רוסלאנד. מאכט פון זיין
נע ליעדער ווי די „יונגע טרעהרען“ און אנדער
רע, האבען א זעלטען פיינעם לירישען ציטער,
וואס דערזעהלט פון גרויסער אויפריכטיגער ריכ
טונג. איז 1880 איז אין ווארשוי ארויס א זאמי
לונג פון זיינע ליעדער מיט'ן נאמען „מאנאזין
פון „יודישע לידער“. געשטארבען איז שלום
בערנשטיין צווישען די ויבעציגער און אכציגער
יארהרען, ביב.ל. ווענער „Yiddish Literature“
88'85'83'82; ז ריווען, „לעקסיקאן“.

יונגע פרערען.

(על משכבי בלילות)

דאס הארץ וויל ניט ריהן,
איד האב מיך אומזיסט גילעגט,
איד וואך — חלומות פליהן,
דאס קישען איז אויס גיווינגט.
אזו טריקען איד מיר אליון,
מיינע הייסע טרערען,
ביז דיא זון הייבט אן אוף גיין,
עס הייבט אן ליכטיג ווערען.
דיא זון איז שון אוף גינגאנגען,
באלייכט מיין פינסטערן נייסט;
איד הער דיא פייגעלעך זינגען,
יעדעס אין זיין נעסט.
— טייערע פייגעלעך פליהט,
צו מיין נשמה אומגיטראכט,
זיא האט אוראי אוד ניט גיריהט,
וויא איד, דיא נאכט פארבראכט.
איר פייגעלעך קומט באלד צוריק,
אונ זאגט מיר וואס זיא טוהט. —
צו זיצט זיא אומידיק,
צו פרעהליך, שטיל און בארוהט? —
איד וועט זיא דער קענען אופען ארט:
פערטראכט און אן געלעהנט,
זיצט זיא באס פענסטער דארט,
אונ דיא אונגען זענען איר פאר
וויינט...

עס האט שוין 12 גישלאגען,
עס איז שוין האלבע נאכט.
איד ליג נאך פארטראגען,
איד ליג נאך אונ טראכט:
איז דען שוין ניט צייט
אנשלאפן צו ווערען? —
פון שלאפן ביז איד ווייט, —
דיא אונ ניססען טרערען.

דיא לבנה שיינט איבער מיר
מיט איהרע בלאססע שטראהלען,
עס שלאגט שון זיינער פיר —
מיין שלאף איז שון פערפאללען.
זיסע חלומות שוועבען,
פערנעססערן מיין ליידן,
אי! א ביטער לעבען —
מיט דיר אין חולם צו ריידן...

פלוזים זעה איד לייכטען,
וויא דער מארגענשטערן, —
איד ווייס ניט וואס צו טראכטען,
איד ווייס ניט וואס צו קלערען...
איד זעה דיר פאר מיר,
וויא א מלאך שטעהן, —
איד סיה מיר נאך א ריהר, —
אי! ס'איז א חלום ניווען.

אנטאָלאָגיע

זאל איך אפשר קלערען, נאר א שרעקליכר גידאנס
אז זיא מיינט עפּים דער בייא ? — קומט מיר פּלוצים אופען מח —
מיר זאגען פּאַרט דיא טרערען, — טאַמער איז דאָס ניט אוף לאַנג —
זיא איז מיר באמת גיטרייא. נייט מיר אום מיין כח.

דיא פאלשע האַפנונג.

(פראגמענט)

דיא וועלט איז גרום, דיא וועלט איז ווייט,
דער מענש זוכט נאר זיין גליק־שמערען:
דיא האַפּפּענונג טרייסט אים אין דער שלעכטער צייט:
עס וועט דיר שיינען, דיא וועסט אוף גירעכט ווערען.
גילדענע בערג זאגט זיא אים צו:
טויזענדטער מאכט זיא אים פון איין גראַשען —
וויא א פונק פייער, אזו איז זיא. —
אַט שיינט זיא, אַט לייכט זיא, אַט ווערט זיא פּערלאַשען:
זיא בעווייזט זיך אין געטליכען גישטאַלט:
זיא קוויקט אים איטליכעס אבר... —
אזו ווערט ער גראַ, אזו ווערט ער אַלט,
אזו באַליכט זיא אים אין קבר.

שלום עליכם.

(פראגמענט)

שלום עליכם, מלאכים פיינע!
שלום עליכם, מלאכים מיינע!
שלום עליכם, ווייב און קינד!
שבת קודש איז צו גיזינד.
שלום עליכם, גוטע פריינד!
שבת קודש איז דאָך היינט.
שלום עליכם, זיידעס, באַבים!
שלום עליכם, ליבער שבת.

א גאנצי וואָך וואו א לאַך
איז דאָך פיל אַט דער יוד.
ער לויפט, ער יאָגט, דאנות טראַגט,
סאַג און נאכט ווערט ער נאר ניט סיער,
טרינקען, עסען: נאר פאר געסען.
ער ציהט פון זיך ארויס דיא קלייא.

שלום בערנשטיין

שבת פרעלעך, ווערט ער א מלך
און קנאקט שלום עליכם וויא א סאלאווויא.
שלום עליכם מלאכים פיינע
א. ז. וו.

דער שניידער ווערט נאר איבער ניקערט —
אזעק גילענט שער און אייזען.
וויין און קידוש, בראנפען, א חידוש;
חלה און פיש איז דא וויא באם גרעסטען בעל בית.
זיין קול, זיין לידעל איז א ריינע פידעל,
דאס חזירט ער אויס באם גינייא.
שבת פרעלעך, ווערט ער א מלך
און קנאקט שלום עליכם וויא א סאלאווויא.
שלום עליכם מלאכים פיינע
א. ז. וו.

און יעדען בעל מלאכה, קומט א ברכה,
מיט ברכה איז פילל און פילל זיין הויז;
תענוג האט ער, פון יעדען מער,
שבת ריהט ער זיך דיא ביינער אויס...
איטליכער יוד איז נעביך מיעד,
איטליכעס ביינדעל טיהט איהם ווייא.
שבת פרעהליך, ווערט ער א מלך,
און זאגט שלום עליכם וויא א סאלאווויא.
שלום עליכם מלאכים פיינע
א. ז. וו.

דערקענט נאר פארט ר' יאחצין דארט,
דער גרוסער קבצן איז ער דאכט זיך מיר.
קיק אים נאר אן — גאנץ אויבען אן.
וואס זאגסטו און איהם? ווי גיפעלט ער דיר?
סאיז נאר קיין חידוש און זיין גרוסען קידוש —
ער האט א נאסט, זעה נאר, זעה:
דער שבת דער פיינער איז דער גאסט זיינער,
קנאקט ער שלום עליכם וויא א סאלאווויא.
שלום עליכם מלאכים פיינע
א. ז. וו.

שלום עליכם, מלאכים פיינע!
שלום עליכם, מלאכים מיינע!
שלום עליכם, ווייב און קינד!
שבת קודש איז צו גיזינד.

אנטאָלאָגיע

שלום עליכם, גוטע פריינד!
שבת קודש איז דאָר היינט.
שלום עליכם, זיידעס, באַבנים!
שלום עליכם, ליבער שבת.

דיא גימרייע פריינד.

פאַרשטייסט ניט קיין זאָר, מענטש, שטיק לעהם. דאָס איז זייער שפּראַך, א סוד ליגט אין דעם...	צווייא הוכע בענק שמעהו דאָרט שטאַלץ. אוף זייא אין דער לענג לינט א שטיק האַלץ.
אין דעם בריממען באשמעהט, דיר מענטש א ווינט. אז פון דאנען אברעט דינט דיר צו אלדינג:	אובען אונ אונטען שטייען מענטשען צווייא, אונ א קלאַץ אניזונטען צוועגען זייא.
פון איר מאכסטו א וויגעל; א קאמאדע א גוטע; אז ארעם צו א שפיגעל; א בעט אונ א מיטה...	איד טוה זייא פרעג, זאנט מיר בעשטימט, וואָס זינגט עס דיא זעג, אונ דער קלאַץ וואָס ברימט?...?

ישראל-מאיר וואהלמאן.

ישראל-מאיר וואהלמאן — העברעאיש
אידישער שריפטשטעלער. געבארען אין יאהר
1821, אין מינסק. צווישען אנדערעס האט י. מ.
וואהלמאן צוויי קליינע ליעדער-זאמלונגען אין
אידיש, פון וועלכע איינע געפינט זיך אין פראץ
פעסאר ל. וויענער'ס קאלעקציע אידישע ביכער
פון הארווארד אוניווערזיטעט, אין קעמברידזש,
ביי באסטאן. די מעהרסטע פון זיינע ליעדער זיי
גען פון א נאנץ קליינעס פאעטישען ווערט. נע-
שטארבען אין י. מ. וואהלמאן אין זיין געבורט
שטאט אין יאהר 1918. ביכל. דר. גוסטאווער
מאן דאלמאן, "יודישדיטשע פאלקסליעדער אויס
נאליציען און רוסלאנד". לייפציג, 1888; ז. ריי-
זען, "לעקסיקאן".

קול ברמה נשמע.

(פראגענט)

אף דעם ליבען בארנ וואָס גאָט האָט גירוהט,
איז גינאנגען ירמיה הנביא מיט א צובראָכינע געמיהט,
בעת דער פיינד האָט זיך גיפרייט אין טאָג פון שמערץ,
צוא באוויינען ציון אף איהרע וויסטע ווענט,
און צוא באקלאַגן דעם בית המקדש וואָס ער איז פאר ברענט.
זיינע אויגן זיינען פערוויינט אין וואונדען אין דאָס הארץ.

זיין בלוטיגע הארץ וואָס איז וויא וואסער צו רונען,
האָט קיין טרייסט אונטען דעם נאנצען הימעל געפונען;
א פארשטויענער קען זיך נאָר אמאל טרייסטען,
אבער דער וואָס ליבט זיין לאַנד,
און זעט איר אין צווייטענס האַנד,
דיזער וועט ביז צום קבר וויינען און קלאַגן;
אלע טרייסטער וועט ער פון זיך פאַר יאַגן,
ווייל דיא זון מיט דיא לבנה זיינען אים מיט איר אָפ גישטאַרבין.

איבער דיא חורבות פון ציון וואָס זיינען גיווען אמאל רייך,
איז גינאנגען דער נביא. פון זיינע אויגן רינען וויא פון א טייך,
פילייכט וועלן אים אירע בערג א קבר געבין;
ווייל א טרייער זעהן וויל בעסיר האַבין
אין זיין וויסטע לאַנד צוא זיין באגראַבין.
וויא צוא צובריינגען אין דער פרעמד אפירסטליכען לעבין...

שירי בתולת בת יהודא.

איז דעם וויסטין מדבר פון בבל אויף אשטיין,
איז ניועסין איינע בתולה איינער אליין,
דיא נאנצע לאנד ארום איר איז וויסט אונ לער,
זיא זיצט פאר קימערט אונ שלאגט אטרער נאך אטרער.

קענין אַווינט וויא זיא זיצט אזוי פאר טראכט,
אונ פון דיא וואלקענס האט זיך באוויזען דיא לבנה שיון,
האַט דאס רעתי דער קאנט אן דער טונקעלע נאכט,
פון ווייטען איין איינגעל שיון וויא דיא זון...

א שיון פענימיל מיט בלאנקענדע אויגין,
זיין נישטאלט איז וויא דער הימיל איז אהעלין טאג;
זיינע פיס זיינען גיפלייגין וויא א פייל פון בויגין,
זיין הארץ האט גירירט איר שרעקליכע קלאג.

— זאג מיר וואס דוא וויינשט שיינע פערעלע,
וואס קלעמט דיר דיין הארץ דיא איידעלע?
ווארום זיצטו דא איז דער וויסטער לאנד? —
קום זע מיט מיר איז אבאזעצטע לאנד.

— „איין מאל האב איר נישווארין ביא דער עהרע פון מיין הערין:
פון דאנען אהין זאל איר זיך ניט צוריקסערין...
ניך פון מיין גיליכטען וועט איבער גיין דער צארין,
נאך אויף איין וויילע איז ער פון מיר אנטלאפין גיווארין“.

אויף דיא בערג האט אריינער ווינד ליבליך גישאלט,
דיא לבנה האט פונקטליך וויא דיא זון גישטראלט.
באלד האבין זיך גיפעלט אלע טרויער אונ קלאגין,
וויא פון א הארפע האט זיך גיהערט אזיסע שטימע זאגין:

— וויין ניט, וויין ניט דוא טייערע קינד,
דוא וועסט פון דיין אונגליק גיהאלפין ווערין נישווינד;
צוא איין פארלאזענע פרוי איז טרויסט פאראן, —
איר קעהר איר אום צוריק צוא איר מאן.

איר בין העכער איבער אללע פערשטאנד,
מיין נאמען „אמונה“ איז דיר וואול באקאנט.
„אכער ווייסטו ווער איר בין, דוא, מיין בעסטער,
דיא טאכטער פון „יהודא“ בין איר, דיין שוועסטער...“

מיכל נאָרדאָן.

מיינע יאָהרען.

מיכל נאָרדאָן — איינער פון די שעהנס
 מע אידישע פאָלקסדיכטער. געבאָרען אין ווילנא,
 דעם 4טען נאוועמבער 1828. מיכל נאָרדאָן איז
 געווען ניט נאר א פאָלקסדיכטער, נאר אויך דער
 גרויסער דיכטער פון אלגעמיינע און אויביגע
 אידישען. אזוי צ. ב. ש. הייבט ער זיך אויף אין
 זיין ליעד „מיון לעבענסצייט“ צו דער אוניווער-
 סאלער גרויסקייט פון א וואַלט וויסמאן, צו ווע-
 מען ער איז אזוי עהנליך אין דעם אויבען דער-
 מאַנען ליעד. אין 1880 איז אין וואַרשוי ערשר
 גען א קליינע אויסגאבע פון זיינע ליעדער. גע-
 שטאַרבען איז מיכל נאָרדאָן אין קיעוו, דעם
 26טען דעצעמבער 1890. ביבל. יוד. ענג. ענצ. 6.
 47-48; ל. וויענער, „Yiddish Literature“
 אינדעקס; פּרז'ס „יודישע ביבליאָטעק“, 1: דר.
 מ. פינעם, די געשיכטע פון דער יודישער לי-
 טעראַטור, 1: 102 — 111; מ. ספּעקטאר, „הויז
 פריינד“, 1890; ז. רייזע, „לעקסיקאָן“.

(פראגמענט)

איז זקן עני ונכה רוח
 — מרת נפשו לבו יודע —
 על שו סלע ישב לנוח
 מרוב עמל יעיץ יגע.
 על שו סלע ישב ויקונו
 ובמרי שיהו מר יתאנו.

מיינע יאָהרען זענען פּערשוואַונדערן,
 אזוי געשווינד ווי איין וואַסערשטראָם,
 און פול מיט צרות פול מיט וואַונדערן,
 פאַללען זיין באלד אריין אין טיפּען תּהום.

דוא שיינע וועלט דוא ביסט גאר פּוסט,
 ביסט פול מיט יאמער פול מיט קלאַג;
 איך האב אין דיר נאָך ניט געוואוסט,
 פון קיין שום פּרייליכען נומען טאַג.

די יונגע יאָהרען, די שענסטע מען,
 צום שיינעם פּריהלינג גלייכט מען זיין;
 זיין זענען מיר מיט שטורעם אַוועק,
 מיט שטאַרקע פּרעסט מיט גרויסען שנייא.

דוא ליכטיגע זון ביסט שייין אן א שער,
 דעם שיינעם פּריהלינג האַסט תּמיד געבראַכט.
 אבער נאָך פאר יענעם ניט פאר מיר, —
 מיר איז דיין טאַג א ווינטער נאַכט...

אנטאָלאָגיע

איך זעה די ערד זיא איז בערעקט,
מיט איהר גאנץ שיינעם גרינעם קלייד;
אַט ווערט אין מיר נאָך מעהר דערוועקט,
מיינע אַללע צרות, מיינע אַללע לייד.

עס זועט דאָס טייכל, ווי זילבער קלאָר;
עס רוישט דער וואַלד, עס ברוזט דער ווינד;
וויינט מיר דאָס האַרץ, מיר דוכט זיך נאר,
בען וויינט מען שרייט: אַי וויי, אַי ווינד!...

מיינע יאהרען זענען פערשוואונדען,
אַזוי געשווינד ווי איין וואסער שטראָם,
אונ פול מיט צרות פול מיט וואונדען,
פאללען זייא באַלד אַרײַן אין טיפען תהום.

איך בין אין דער וועלט תמיד א גר,
מיין הערצעסליידען פיהלט ניט קיינער;
איך בין ווי אַ שיפל וואָס שווימט הין אונ הער,
אין מיטען ים צווישען שפיציגע שטיינער.

פיל מענשען לעבען ווי פייגעלעך פרייע,
וואָס פליהען, וואָס שפרינגען, וואָס זינגען זיך אַױס;
די וועלט איז זייא אַ מוטער אַ טרייע,
זייא שפילען ווי קינדער אין זייער מוטערס שױם.

איהר גליקליכע לייט, איך זינג ניט פאר אייך,
מיין טרועריג לידל איז פאר מיר אַלליין;
איער האַרץ איז פרייליך איהר זייד מיר ניט גלייך,
איהר קענט נאָר דאָס לידל ניט פערשמײן...

די שטיפּמוטער.

אפין בית־הקברות, אונטער א מצבה,
הערט זיך ביטער אַ קול פון אַ נקבה,
דאָס שרייט אַ מוטער: אַי ווייא מיר, אַי ווינד,
וואָס טהוט אַ שטיפּמוטער מיין טהייערען קינד...

מיין גאַנצעס לעבען, וואָס איך האב פערבראַכט,
איז דאָס נאָר געווען אַ פינסטערע נאַכט,
מיין קינד איז מיר געווען מיין ליכט, מיין שײן,
איצט ליידעט עס נעבעד גרויס צרות אונ פײַן.

מיכל גארדאן

מיט בלוט פון הארצען האב איך איהם ערצויגען :
כ'האב איהם געוואשען מיט טרערען פון מיינע אויגען,
איצט צאפט מען זיין בלוט, מען ברעכט זיינע ביינער,
ער שרייט, ער וויינט, עס העלפט איהם ניט קיינער...

עס שטייען מענשען פון ארום אונ ארום
וואס שווייגט איהר אללע, צו זייד איהר שטום ?
ווען אייער הארץ איז פון אייזען אונ שטיין,
פון קינדס הייסע טרערען דארף עס צוגיין.

אט זעהט, די שטיפמוטער שלאגט איהם אין קאפ:
זי דראפעט זיין פנים, בלוט רינט אראפ;
זי שלאגט איהם, ווארפט איהם אויף די ערד אנדער;
זי בייסט איהם, רייסט איהם, ברעכט זיינע גלידער.

ער שרייט : א, מוטער ! א, מוטער, העלף מיר !
ווען קענסט ניט העלפען, טא נעם מיך צו דיר...
שטייט אויף אללע טויטע, שטייט אויף געשווינד,
שטייט אויף אללע טויטע, ראטעוועט מיין קינד !

אללע טוידטע ליגען רוהיג אין זייער רוה.
צו נאט'ס כסא-כבוד פליה איך באלד צו.
פון נאט'ס כסא-כבוד וועל איך ניט אבטרעטען,
ביז ער וועט דערהערען מיין שרייען, מיין בעטען...

*

* *

רבנו של עולם, וואו זענען דייער רחמנות,
דער פאטער ביזנו פון יתומים אונ אלמנות ;
ווי קענסט דו זעהען, ווי די מרשעת,
גיסט אויס אויף מיין יתום איהר גיפטיגען כעס ?

מיינע יונגע יאהרען האסטו מיר אפגעשניטען,
ביסט דו מחוייב מיין יתום צו היטען ;
פון דיין וועלט האב איך ניט געהאט פערגעניגען,
טא לאז מיך האטש רוהיג אין קבר איינליגען...

ווי קען איך אין קבר איינליגען בערוהט,
ווען ס'רינט מיר אריין מיין יתומ'ס בלוט ;
ווי קען איך צום גרוב צוריק זיך אומקערען,
ווען מיין גרוב איז פול מיט מיין יתומ'ס טרערען ? ...

אנטאָלאָגיע

*

* * *

נו, שווייג שוין, מיין קינד, זייא רוהיג, מיין נשמה,
איד האָב שוין געהערט פון גאָט א נחמה.
גאָט זאָגט: ס'וועט זיין צו דייע צרות אנ'ענד,
ער וועט אויסלייזן דיר פון דער שטיפמוטערס הענד.
די מרשעת, די שטיפמוטער, וועט גאָט בעשטראַפֿען,
און דו מיין קינד, שווייג: צו גאָט זאָלסטו נאָר האַפֿען.
פאר אללע דייע צרות, פאר אללע דייע לייד,
וועט גאָט דיר בעצאָהלען מיט נחמות און פרייד.

נו, שווייג שוין, מיין קינד, וויש אָפֿ דייע טרערען,
דו זאָלסט מיד ניט מעהר פון מיין רוח שטערען.
גאָט וועט ערפילען זיין הייליגעס וואָרט, —
נו, קען איד שוין ליגען רוהיג אין מיין אָרט...

מיין לעבענס-צייט.

פון מענשענס לייב בין איד ארויס,
מיט גרויס געשרייא, מיט גרויס געוויין.
אבער איצט אין דער ערד, מיין אייביג הייז,
וויל איד גאנץ שטילל און רוהיג זיין.

אזוי ווי דורך אנ'אָפֿען טהיר,
ארויס אין גאס פון איינגען שטוב;
אזוי גאנץ רוהיג גיי איד מיר,
אראָפֿ פון בעט אריין אין גרוב.

אַט באלד איז מיין קורץ-לעבען אוועק,
אַט באלד קומט אַז זיין לעצטע שעה:
ניט לאַנג זיין אָנהויב און שוין זיין עק,
אַט ערשט געווען און באלד ניטאָ.

מיליאָנען יאָהרען זענען פֿערשוואַמען,
איידער איד בין אויף דער וועלט געווען;
מיליאָנען יאָהרען וועלען אַנקומען,
און איד וועל מעהר די וועלט ניט זעהן.

עס טהוט אמאָל פון ים א שפּריץ,
אַ טראַפֿען וואַסער פאר'ן זונען-שיין,
און פאלט געשווינד אזוי ווי א בליץ
צוריק אראָפֿ אין ים אריין.

מיכל גארדאן

אזוי איז מיין קורצע לעבענסצייט,
אזוי איז מיין גלענצענד לעבענסגליק.
עס געהט נאָר פלוצלונג ארויס פון אייביגקייט.
אונ פאלט אין אייביגקייט געשווינד צוריק.

יהודה־לייב גארדאן.

יהודה־לייב גארדאן (י"ג) — באוואופ
טער העברעאיש־אידישער דיכטער. געבארען אין
ווילנא אין יאהר 1830, געשטארבען אין פע
טערסבורג אין יאהר 1892. יהודה־לייב גארדאן
אין געווען איינער פון די פארביסענסטע געגנער
פון אידיש. דאך האט עס איהם ניט אָפּגעהאלטען
פון צו שרייבען ליעדער אין אידיש. אין 1886
איז אין ווארשוי ערשינען זיין אידיש כיכעל
אונטער'ן נאמען „שיחת חולין“, אין וועלכען עס
געפינען זיך נאנץ שעהנע לירישע ליעדער, קרעפֿ
טיגע באַלאַדען און שארפע סאטירען. דער טאָן
פון וועלכע אין שטענדיג געוונט און פאלקסטימ
ליך. ביבל. יוד. ענג. ענצ. 6, 48:47 דר. ט.
פינעס, „די געשיכטע פון דער יודישער ליטע
ראטור“, 1, 111-119; ל. ווענער, „Yiddish
Literature אינדעקס; ז. רייזע, „לעקסיקאן“.

דיא יונגע יאָהרען.

(פראגמענטען)

שמיני עצרת צו מוסף פאר חזרת הש"י,
אז דער שמש ניט דעם שטאנדער דען גרויסען פאטש,
אונ טהוט א געשריי: „זאגט משיב הרוח!“
געהט יעדעס אריבער איבערן לייב א סקרוח;
יעדער פארשטעהט וואָס דיא פאָויעסטקע בעטייט:
דער זוממער איז פארביי, דער ווינטער ניט ווייט;
דיא לופט ווערט קאלט, פאָרוואַלקענט דער היממעל;
דיא ערד ווערט בעדעקט מיט פאָוויאנעטע בלאַטטער;
אפּין האַרצין ווערט טרויריג... אונ דער אַלטער ר' זיממעל
זאָגט נביאות אין לוח פון ווינד און שלעכט וועטמער.

עו מען הויבט אָן צו זאָגען משיב הרוח,
ווער ווילל דאָס ניט אויף מאַכען דען אַלטען לוח
און נאָך אמאָל האַץ געבען א בליק,
וויא'ס האָט אויסגעזעהן מיט עטליכע בלאַטליך צוריק? —
וויא אנדערס איז צום מוטא געוועזין דעם מענשען,
אז דער זעלביגער שמש האָט געהייסען טל בענשען?
דענצמאל איז געווען פסח, יעדער איז זיך פראהל'יך;
זיצט זיך אפּין הסביבעט וויא שלמה המלך,
טרינקט זיך די כוסות, פערנעסט אָן זיין נויט;
דיא ווייב איז שטילל, זיא בעט ניט אויף ברויט...
אויף דרויסען ווערט ווארעם, עס קומט אָן דער זוממער;
דער היממעל, דיא ערד, דער מענש ווערט וויא נאי,
ער פערנעסט זיינע צרות, זיינע זאַרנ און קוממער —
וויא גליקליך איז דער מענש אים פרייאָהר, אין מאי! ...

יהודה-לייב גארדאן

ווינטער ווערט אויף אין מיין לעבענסקאלענדער;
דער שמש — דיא צייט — קלאפט שוין אין שטאנדער.
עס הויבט שוין אן דיא זאוויירוהע צו וועהען.
אין הארצען צו פרייען, א פין קאפ צו שנייען...
„זאג משיב הרוח!“ — זעה ליעבער שמש, האלט!
איז דען טאקי שוין ווינטער? ווער איך טאקי שוין אלט?...

זמר לשמחת תורה.

(פראגמענט)

לחיים, ברידער, לחיים, לחיים!
היינט זענען מיר דיא תורה מסיים,
היינט הייבען מיר זיא אן נאך אמאל ווידער —
דרום לחיים ולשלום ליעבע ברידער!
זייט פרעהליך און דאנקט דעם גאט, דעם ליעבען,
פאר דיא הייליגע תורה אויף פארמעט געשריעבען.

דיא הייליגע תורה, געשריעבען אויף פארמעט,
איז דאך אונזער טרייסט אין אונזערער ארמיט;
אלץ אויף דער וועלט האבען מיר פערלארען:
דער בית המקדש איז הרוב געווארען;
חרוב דאס לאנד וואו מיר זענען געזעסען,
אפילו אונזער לשון האבען מיר פערגעסען...
ניטא אונזער מלוכה, ניטא אונזער כהונה,
נאך אונז איז געבליבען אונזער אמונה;
גאטט אין הארצין, דיא תורה אין דער האנד,
זענען מיר גענאנגען פון לאנד צו לאנד,
פיעל צרות געליטטען, דאך לעבען געבליעבען —
דורך דיא הייליגע תורה אויף פארמעט געשריעבען.

קומט, ליעבע ברידער, קומט אהער גיכער,
קומט, לאמיר אפהענען דיא היסטארישע ביכער —
וואס דערצהלט דיא געשיכטע? וואס שרייבען דיא קראניקס?
נאר רייבער-געשיכטען, מעשיות פון ראזבאיניקעס!
אונזער געשיכטע, אזוי גרויס וויא דיא ערד,
איז ניט מיט א פערער, נאך מיט א שווערד.
ניט מיט טינט געשריעבען, נאך מיט בלוט און טרערין;
ניט אין לייפציג געדרוקט, נאך אין גלות אין שווערין;
ניט אין גאלדשניט געבונדען, נאך אין קעטען און אייזען...
לאז מיר כאטש איינער קוממען און ווייזען.

אנטאָלאָגיע

וואו האָט מען אונז ניט פערפאַלגט און פערטריבען —
פאר דיא הייליגע תורה אויף פארמעט נעשריעבען ?

צוויי טויזענד יאהר, א קלייניגקייט צו זאָגען !
צוויי טויזענד יאהר נעמאטערט, נעשלאָגען,
זיעבען און זיבעציג פינסטערע דורות,
נעשטאַפּט מיט צרות, נעפיללט מיט גזרות;
אז מי וואָלט נעמען דערצעהלען יעדע גזרה
וואָלט היינט ניט געווען שמחת תורה ;
נאָר דאָס דאַרף איד נאַרניט, עס איז זעהר גוט
ביי יעדעם איינגעשריעבען אין זיין מאַרד, אין זיין בלוט, —
מיר האָבען אלץ אויס געהאַלטען, אלץ אוועק געגעבען,
אונזער געלד, אונזער כבוד, אונזער געזונד און לעבען,
— וויא אמאָל חנה איהרע קינדער דיא זיעבען, —
פאר דיא הייליגע תורה אויף פארמעט נעשריעבען.

וואָס איז ביי דער אסיפה געבליעבען.

„זעהט, זאָגט מיר, איד בעט אייד, מיין ליבער ר' ברוך,
„איהר ווייסט דאָך איד בין איין ישובניק, איין אורח.
„מען האָט אונז געזאָגט: אייער גבאי, ר' יוסי,
„האָט דיא וואָך געמאַכט איין אסיפה א גרויסע.

„געוויס האָט מען דאַרטען, איד קען זיך מיר דענקען,
„נעשמוסט מכה ישובים און שענקען;
„מכה דיא איצטיגע צרות, פאַנראַמעס —
„טאָ זאָגט זשע, וואָס הערט זיך פאַר אידען נחמות ?“

— נחמות פאר אידען ? איד בעט אייד מחילה !
געווען איז געווען איין אסיפה אפילו ;
וואָס אָבער זייא האָבען זיך דאַרטען געריססען,
אַט זאָלל איד אזוי פון קיין צרות ניט וויססען.

וויא איד האָב פון דער כנופיא צו הערען בעקומען,
האָב איד מיין כאקענע היטעל גענומען,
בין וויא א פער'סמ'טער צו קהל געלאָפּען,
האָב אָבער דעם אָנהויב שוין ניט אָנגעמראָפּען.

אז איד בין געקומען, האָט יענקעל מיט אידלען,
געהאַלטען ביים קריענען זיך שוין און ביים זידלען ;
ביי זייא איז איין אלטע מחלוקת א גרויסע,
אלץ איבער דעם פסוק פון אתה הראית.

יהודה-לייב גארדאן

אונ הלל מיט שמאי'ן האָבען אויף זיך מיט דבקות
געאמפּערט, געפיהרט זייער אלטע מחלוקת:
אויף ניט וועגען דעם, וואָס טהוט אונז איצט וועה,
נאר אלץ וועגען דאָס אויסגעבלאָזענע איי.

ר' קאָפּיל, דער פּרוּש, וואָס קוקט ניט אויף ווייבער,
דער האָט זיך געפארסקעט מיט יודעל דעם שרייבער:
„דו מופקר, אפנים דו ווילסט אויך זאָגען דעות —
„א איד, וואָס עס געהט אָהן באַרד און אָהן פּאות? !“

„וואַרט, וואַרט, שרייט דער שרייבער, איד זאָג אייך פארמאלנע,
איד שרייב באלד אַ פּראָזבע צום סאַמע קוואַרטאַלניע,
דערצעהל איהם דיא מעשה מיט דער מעהל קאַראַבקע,
שוין קרענק וועט איהר האָבען, ניט געלד מעהר אַ קאַפקע.

דער שניידערשער מניד, פון יאַטקעווער געססעל,
האַט מוסר גע'דרש'ענט א יונג בעל-הבית'ס:
דיא שווארצע מאַהן האָט ער אויף איהם אויסגעשאַטען
אונ דער האָט געציטערט, געשטומט, וויא אַ שאַטען:

דורך דיר נאָר, יונגאטש דו, דורך דיר אפיקורוס,
אַט ליידען מיר אללע דיא צרות, דיא גורות;
מיינסט אפּשר, טרפ'ניאק, און מיר האָבען פאַרנעסען,
אַז דו האַסט אום פּסח — בעבלעך געגעסען.

נו, האָב איד געטראכט זיך, אַט ווייס מען שוין קלאָר עס,
פון וואַנען עס קומען אלע אונזערע צרות,
אונ איד האָב אויך אַקאָרסט געוואַללט זייא דערצעהלען,
אַ פאַר שענע מעשיות פון מייזן שכנ'טע — קיילען.

מיט אמאָל דערזעה איד, וויא בענצע דער פארבער,
וואָס האָט זיך גע'הרנ'עט מיט לייזער דעם נאַרבער,
איז איבער דעם שולחן אַריבערגעשפרונגען,
דערלאנגט איהם אַ פּראַסק, און דיא וועלט האָט געקלונגען.

אונ לייזער, דער טהוט גלייך אַ שפּיי אין אַ קולאַק,
ווילל בענצען צוריק שוין דערלאנגען אין באַק;
האַט אַבער געטראָפען נאָר מיר אין דעם קאַפּ,
אַזוי, און מייזן היטעל איז געפלויען אראָפּ.

וויא איד האָב דערזעהען, און עס האַלט שוין ביים שלאַגען,
האַב איד זיך בשתיקה געשווינד אַבגעטראָגען:

אנטאלאגיע

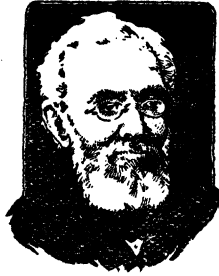
אזוי וויא דיא טהיר איז געשטאנען האלבראפען.
בין איד אהן א היטעל אהיים זיך אנטלאפען. —

„וואס איז אבער דארטען ביים קהל געבליבען.
„צי האט מען וואס אבנערערט, וואס אבנעשריבען ?
„צי האט מען געפונען אנ'עצה, א מיטעל ?“
— ביי קהל, איהר הערט דאך, איז געבליבען מין היטעל !

ש. י. אבראמאוויטש.

שלום יעקב אבראמאוויטש (מענדלע
סוכר ספרים) — אידישהעברעאישער נאווע
ליסט און פובליציסט. געבארען אין קאפוילע,
מינסקער גוב. דעם 20טען דעצעמבער, 1835. שלום
יעקב אבראמאוויטש איז איינער פון אונזערע
גרעסטע און פאפולערסטע שריפטשטעלער. איז
באוואוסט אלס דער „זיידע“ פון דער אידישער
ליטעראטור און איז אין אלגעמיין באקאנט אלס
איינער פון די בעסטע אידישע פיוואזשיסטען און
מאלער פון אידישען לעבען. ביבל. יוד. ענג. ענצ.
1, 26-25; בעל מחשבות, „געקליבענע שריפטען“;
י. ענטיוו, איז „צוקונפט“ 4: 65, 1906; ל. וויע
נער, „Yiddish Literature“ אינדעקס: דר.
מ. פינעס, „די נעשיכטע פון דער יודישער ליטע-
ראטור“ 1, 218-157; ז. רייזע, „לעקסיקאן“.

פון דער פאָעמא „יודעל“.

ס'דרעהט זיך אין דער וועלט דאָס רעדעל איבער,
און אוועק דער זומער גיך דער ליבער.
ס'קומט דער הערבסט אָן מיט זיין בייזער צורה,
זיינע משרתים: ווינטען, נעץ און קעלט,
לויפען פריהער מיט דער וויסטער בשורה —
ריכטען זיך אויף צרות זאָל די וועלט!
מיט זיין קומען ענדערט זיך דאָס וועטער.
משונה ווילד און שטרענג איז זיין צענזור.
פון די זינגער איז ניטאָ איינער,
ווייט פארוואַגעלט איז דער סאַלאַוויי,
ס'בלייבט פון אַלע מעהר ניט איבער קיינער,
ער, דער ננב נאָר — דער „וואַראַביי“.

שלום עליכם.

זייט געגריסט, געשיקטע מיר מלאכים,
איהר נאָט'ס דינער, אין מיין רוה.
פונ'ם מלך מלכי המלכים,
הקדוש ברוך הוא.

קומט מיט פרידען, פרידליכע מלאכים,
איהר נאָט'ס דינער, אין מיין רוה.
פונ'ם מלך מלכי המלכים,
הקדוש ברוך הוא.

אנטאָלאָגיע

בענשט מיט פרייד מיד, פרידליכע מלאכים,
איהר גאט'ס דינער, אין מיין רוה.
פונ'ם מלך מלכי המלכים,
הקדוש ברוך הוא.

און געהן בשלום זאלט איהר, פרידליכע מלאכים,
איהר געשיקטע אין מיין רוה,
פונ'ם מלך מלכי המלכים,
הקדוש ברוך הוא.

י. י. לינעצקי.

יצחק-יואל לינעצקי — באוואוסטער איר
דישער בעלעטריסט און סאטיריקער. געבארען
דעם 8טן סעפטעמבער 1869. אין 1868 אין ער
שינען זיין אויסגעצייכענטער ראמאן „דאס פויר
לישע יונגעל“. אין 1869 אין ארויס פון דרוק
זיין „ביזער מארשעליק“, א קליינע זאמלונג פון
סאטירישע און ערנסטע ליעדער פון וואגען אייר
נינע ווערען דא געבראכט טיילווייז. געשטאר-
בען אין י. י. לינעצקי אין אקטאבער, 1915.
ביבל. יוד. ענג. ענצ. 8, 94; א. ליטוויז, „לעבען
און וויסענשאפט“, 5, 1909; דר. מ. פינעס, „די
געשיכטע פון דער יודישער ליטעראטור“, 1,
219-234; ל. וויענער, „Yiddish Literature“
אינדעקס; ז. ריווע, „לעקסיקאן“.

דער מאי.

(פראגמענט)

מענטשען שמעהט אויף גאנץ פריא!
ערוואכט פון אייער געלעגער!
זעהט דיא שיינע הארמאניא —
פין דעם נאטירליכען זייגער.
ביימוליד רוישען, פייגעלעך זינגען
מעלאדיען, זשימען פליגעלעך אלערלייא;
היישעריקליך טאנצען אין שפרינגען,
אין צום טאקט האלט צי דער סאלאוויי!...

עפען דאס פענצטער אין מיה א בליק,
וויא שייך דיא נאטור אין אָנגעמאָהן!
פייגעל זינגען שיינע שטיק,
אין דער מאי טאנצט אין מיטען קאן!
באטראכט ארים דיר, קיך נאָר הין אין הער,
עפען גיט דיא אויגען אין קיך זיך ציא,
וויא דער מאי דער יונגער קאוואליער,
מיט דער נאטור טאנצען וויזאוויא!...

פייגעלעך, פליגעלעך, אויך דיא ביען,
אויפ'ן ברעג פון דעם מאַנטעל אויסגעשטיקט;
דאָס ווייס, דאָס רויט, דאָס גריען,
יערעם שמעקט דאָס מייליכיל אין פיקט.

אנטאָלָגִיע

בלומעליך גרייזלען אויס זייערע הערליך.
דיא מאמע, דיא נאטור פארקעמט זייא זייער שיין:
טראפען ראסע פאלט אויף זייא וויא פערליך
אין שווענקט זייא אויס דיא פיסקליך זייער דיין!...

זעהט נאך דארט אין טיפען טאהל,
וויא דיא גרינע גרעזין אין דורך אויס באדעקט,
פאשען זיך שעפיליך אן א צאהל
יעדעס שמעקט דאס צינגעלע אין לעקט.
דער פאסטעד מיט זיין פייפילע נעהט נאך זייא,
אין שפילט מיט גרויס געפיל זיין ליבע ליד.
א שיינס צושפיל ענטוורת איהם דער סאלאווייא,
אין זיין געליבטע גייט איהם נאך זיין סליעד!..

אשת חיל.

(פראגמענט)

גליקליך קען נאך דער מענש זיין,
וואס דאס ווייב האט איהם אמת ליעב;
זיא אין איהם געטרייא אין תוך אריין,
אין אין א בעל-הבית'טע אויך אין שטיב.
נאך מע זאל אפילו אין עק וועלט
אלע יאהרען אויסלויפען;
מע זאל סטראצען לעבען, געלט,
אין אזוינס נישטאָ ציא קויפען...

פלאקס אין וואל אין איהר געשעפט,
זיא שפינט, זיא ארבעט נאך אליין;
זיא שטריקט, זיא דרעהט, זיא נייט, זיא העפט,
אין איהר ארבעט אין מלא חזן...
וויא א שיר אין זיא ניט פויל,
איהר פרנסה ברענגט זיא פין נאנץ ווייט;
א סוחר אין זיא מיט'ן פיעלען מויל,
אין פארדינט א קערביל הערליך אין דער זייט.

אין האטש זיא אין אזוי פארטראנען,
פארנעסט זיא ניט דעם ארימאן;
זיא לאזט איהם נעבעד זיין הערץ ניט נאנען,
זיא העלפט איהם אויס וויא ווייט זיא קאן.
ברויט ניט זיא דיא קבצנים,
דיא וואס ניבען זיך אפ מיט דעם;

יצחק יואל לינעצקי

אין דיא וואס ווילען ניט שווארצען דאס פנים,
שקט זיא זייא דיא נרבה אהיים.

דאס מויל עפענט זיא מיט פארשטאנד,
פעריל שימען זיך פין איהר שמים:
א נלייד ווערטעל געהט פין דער האנד,
אין איהרע רייד זענען ציקער זים.
זיא ניט אכטונג אויף דער שטיב:
זיא האט דחמנות אויף איהר בליט.
ליידיג זיצען האט זיא ניט ליעב,
זיא ריחט ניט אפילו איין מיניט.

מע ניט איהר שבחים צווישען ליימען,
פון מאן אין קינדער הערט מען נאר:
טויזענט וויבער וועל איד ניט ביימען,
אפילו אויף איהר איין פארבאך.
וואס קומט דען ארויס אז מע האט חו.
ווען מע קען ניט אויזען מיט א שטיב?
ניט דאס איז ליעב וואס איז שיין,
נאר דאס איז שיין וואס איז ליעב...

אליקים צונער.

אליקים צונער (אליקים בדהו) — באוואוסטער פאלקסדיכטער. געבארען אין ווילנא, דעם 28טען אקטאבער 1840. אליקים צונער אין איינער פון די אינטערעסאנטסטע פערזענליכקייטען אין דער אידישער פאלקסדיכטונג. א דאנק זיין באזונדער רעד מאניר צו פערזאניפירען פארשיידענע געדענשטאנדען ווי יאהרעס־צייטען, תפלות („דער תחנון“, „דער זומער און דער ווינטער“, „דאס אויג“, „דער זייגער“ א. ז. וו.) און ארויסגעמען א מוסר השכל פאר'ן מענטשען. מיט דער מאראל פון זיינע ליעדער דערמאנט ער אפט אן די אלטע אידישע מגידים. כאטש אליין א משכיל אין ער דאך געווען איינער פון די ערשטע די השכלה צו קריטיקירען. נאך די־פאגראמען פון די 80'ער יאהרען ווערט אליקים צונער א הייסער הובב ציון („שיבת ציון“, „די סאכע“ א. ז. וו.) אין 1889 איז ער געקומען אין אמעריקא, וואו ער איז פארבליבען ביז זיין טויט. געשטארבען דעם 22טען סעפטעמבער, 1913, אין ניו־ארק. זיינע ליעדער מוזען גענומען ווערען פראמענטענווייז צוליב זייער אונגעגליכער צוצייגענקייט. ביבל. יוד. ענג. ענצ. ענצ. 12, 699; ל. ווענער, „Yiddish Literature“ אינדעקס; „צונערס ביאגראפיע“, געשריבען פון איהם אליין, ניו־ארק, 1905; דר. מ. פינעס, „די געשיכטע פון דער יודישער ליטעראטור“, 1, 181-180; ז. רייזען, „לעד סיפא“.

רחל מבכה על בניה.

כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי
 בכי תמרורים רחל מבכה על בניה
 מאנה להנחם עליבניה כי איננו.
 (ירמיה ל"א מ"ו).

דיא זון האט אן געוויזען אין מערב זייט,
 מיט דיא רויטע פלאמען אז זיא נעמט אפ שייד,
 אונ דיא נאכט מיט איהר פינצטערקייט,
 האט אן גיטאן דיא ערד אין א שווארצע קלייד.
 דיא וועלט מיט איהרע לייט שוויגען שטום;
 דיא נאטור שלאפט סייא בערג, סייא טאל.
 דיא לבנה גייט זיך גאנץ שטיל ארום,
 פון דיא שטערין הערט מען אויף קיין קול.
 נאר א שטימע דיא שטילקייט צו שלאגט,
 א קול פון א פרויא וויינט אונ קלאגט,
 אונ שרייט נעבאך פון איהר געצעלט:
 פאר וואגילט בין איך אויף דער וועלט...

אבער ציון האט פארלארען איהר פערגעניגען;
 איהר מאיאנטיק פאר שפילט אין קאז;
 דער ארט בית לחם וואו מיינע ביינער ליגען,

אליקום צונזער

נייט שוין אין אבילות אָן ניטאָן.
דוא באַרג לבנון דוא גוטער פריינד.
וואסערע פים צו טרעט דיד היינט?
דוא באַרג מוריה, דוא הייליגער אָרט. —
א מאַחמאָדאָנער מאַצעט שטייט נאָר דאָרט...
דיא גאַסין שטייען שוין פוסט,
דיא וועגין זיינין פאר וויסט;
אין כרמל קיין בלומען בליט;
דיא טורעמס גלאַנצין שוין ניט.
דיא כהנים וואָס האָבין געשטיצט;
דיא נביאים וואו זעה איד זייא איצט,
וואו איז אייער קרוין אייער רייד?
וואָס איז היינט גיוואָרין פון אייד?..

איד קוק איצט אויף ירושלים ביין מערב וואנד,
איד זעה דאָרטין מיינע קינדער וויא קוילין שווארץ.
זייא שפארין אָפּ דיא קאַפּ אויף דיא דאָרע הענד,
אונ אַכצין אונ קרעכצין, אז עס פאר קוועצט דאָס הארץ...
ניטאָ אין ירושלים קיין בוים קיין שטיין,
וואָס איז ניט גיווען נאָס, פון מיין קינדס געוויין...
מיין קינד צו דריקען איז א קינדער שפיל —
וואו מיא שיסט איז ער דער ציל.
פון מאַלדאווער הער איד א געשרייא,
מיין קינד שרייט דאָרט, אוי ווייא!
פון אראביען שרייט ער — ניט גוט,
מיא פאר גיסט דאָרט וויא וואָסער זיין בלוט;
פון אזיען שרייט ער נעבאָך — שלעכט,
דאָרטין געפינט ער קיין רעכט;
איז פּרס באוויינט ער דיא ערד, —
דאָרט טוט מען מיט זייא וויא מיט פּערד.

אין הימעל דיא טויזענדער שמערין,
באוויינען אלע מיין קינדס אומגליק;
דיא אַלע בוימער גיסען טרערין,
דיא פייגלאַך ענטפּערין אויף צוריק.
נאָר דיא הארץ פון דיינע פיינד איז פאר שטיינט, —
דער אומגליק האָט זייא דאָס הארץ פאר שפּאַרט.
דער קרוקעריל, דער אכזר, טרעפט אויף, ער וויינט —
נאָר דיינע שונאימ'ס הארץ איז וויא אייזין האָרט...
אח, נאָט, ענפּער שוין מיר,
זאָג שוין פיעל איז דער שיעור,
צו ליידען א דור נאָך א דור,

אנאָלאָגיע

איז צרות צווייא טויזענד יאָר? ...
איהר שטערין, זאָגט מיר אויב איר ווייסט,
איז דען אייביג פאר לאַרען מיין טרייסט? —
אוי, ניין, איר שפיר נאָך איר שפיר!
אַח, נאַט, ענפער שוין מיר...

קול ממרומים

כה אמר ה' מנעי קולך מבכי
ועיניך מדמעה כי יש שכר
לפעולתך נאם ה'.
(ירמיה ל"א ט"ז).

ציא דוא מיין טאכטער טוסט עם ברומען?
דיא אויגען איז דיר פול.
דיינע טרערין איז גיקומען,
צו מיין הימעל שטיל.

גענוג צו לאַזען טרערין דינען,
הער שוין אויף דיין ליד;
איז ים קען מען א גרונד געפיגען,
צו דיין טרויער ניט.

הער מיין קינד שוין אויף צו קלאַנין,
מען מוז געדולדיג זיין;
צום ענדע נאכט וועט דיר אויס טאַנין,
וועסט נאָך זעהען דיא שוין...

שיבת ציון

שאי — סביב עיניך וראי:
כלם נקצו באר-לאר.
(ישעי ס"ט, י"ח).

וואָס זעה איר דורך דיא שויבען! —
עס פליהען אַז וויא טויבען, —
מיין יוסף, מיין בנימין, קלאפען אין מיין טיר.
איר, הימעל, נאַט, דיא וואונדער!
איר זעה דאָך מיינע קינדער,
דיא ליעבסטע און דיא טרייסטע קומען אַז צו מיר.

אָוועק אזוי פיעל יאהרען,
געמיינט איר בין פערלאַרען,
אַנ'אלמנה א פערוויסטע, ליידיג בייא מיין טיש...
מיט אייר וויא איז גענאנען.

אליקים צונזער

צייט מען האט אייך געפאנגען ?
וואס מאכט יהודה און אפרים ? ניט מיר א נערים !...

אהער קומט, יענע יאהרען !
איך בין יונג געווארען :
איך ווארף אראפ מיין טרויער, אהער מיין זיידען קלייד !
פול ווערט מיין הויז שוין וויעדער,
עס הויכט דאס הארץ, דיא גליעדער, —
פיעל פון מיינע קינדער פאהרען אן מיט פרייד.

פון שמחה טרעהרען פליסען,
לאזט מיר האלזען, קיסען,
רוהט אייך אויס דיא ביינער, מיינע הארצענסגעסמט !
איהר וועט בייא מיר קריגען
אלע פערניניגען,
איהר וועט ניט וויסען פרעמדע טישען, נאך דער מוטערס קעסט.

דיא סאכע.

כנען בירו מאזני מר מה לעשק
אהב : ונז, עוד אשיבך באהלים
כימי מועד :

(הושע י"ב)

אונ מיט דיא זעלבע שיטה,
פירט זיך מיין גיזונט.
דער סערפ, איז מיין קאסירער,
דער האן, מיין רעפוטירער,
דיא זון, איז מיין צייט פירער,
מיין פעכער, איז דער ווינט.

מיין דאמע,
ברויכט ניט קיין אמע;
קיין הויז מיידיצען, קיין באנע, —
קיין פרעסער אפין קארק !
זיא דארף קיין הוט, קיין פעדער;
שפאצירט ניט אין דיא סעדער;
פארט ניט אין דיא בעדער, —
ליבערשט פרייטיג צום מארק.
קיין פויז קיין פאר מאסקירטען,
אליין אי אס, אי ווירטהוין;
אונ אין פעלד א הירטין,
אונ אין גיזונד אונ שטארק.

איין סאכע,
ליגט דיא מזל ברכת, —
דער וואהרער גליק פון לעביון,
קיין זאך מיר ניט פעלט.
עס קומט דער פריה מארגין, —
איך דארף ניט לייזען, בארגין,
דער מה דארף ניט זארגען,
אויף טאג הוצאות געלט.
עס איז אן גענרייט אויף ווינטער,
א זאסיק א געזונטער,
איך זייא, איך שנייד גאנץ מונטער,
פרייא אין נאטטעס וועלט.

פון מאדעס,
האב איך קיין הכרכת,
וויא אין שטאט פאר לעכט מען,
מער פיל מיא פערדינט.
א שטרוי הוט אונ א סוויטע,
טראגן איך אפ א שמיטה,

ראַמט פון שטוב אויס אלעס,
וואָס נאָר איז פאַראַן;
מיר איז לייכט צו קריגן,
א חתן גראַד אַ היגין,
און גיב נדן צווייאַ ציגין,
און לעבט גליקליך פאַר דעם מאַן.

בענשין,
זאָל נאָר גאָט דיא מענשין,
וועלכע שטיצען ציון,
צוריק דאָס לאַנד בענייט;
בענש נאָר גאָט דיא ריצער,
דיא קלאַניען באַשיצער;
דיא אַרבייטער שטיצער,
דיא זרובבלס פון דער צייט.
ווען פון דיא קאַלאַניען,
וועט ווערען מיליאָנען,
וועט ציון ערשט דערמאָנען
אַט דיזע גרויסע לייט, —

מיט יאהרין,
מיר ווערט א קינד גיבאָרין,
ווערט גרעסער מיין הכנסה.
איד קויף צו ערד א שטיק.
איז שטאַט א קינד וואָס מערער,
ווערט דעם פאַטער שווערער,
ער מוז זיין א דערנעהרער, —
אַפּין האַלן א שטריק;
בייא מיר עס וואַקסין קינדער,
ווערט מיין אַרבעט לינדער,
און יעדערער באַזונדער,
איז פאַר מיר אַ גליק.

מיין מיידל,
נייא איד א פראַסט קליידל,
און טוא מיט איהר א שידוך,
אַן צירונג אַן נדן.
זעט איז שטאַט דיא כלות,
שטעלין פראַסט ברלת,

דער זומער מיט דעם ווינטער.

דער זומער:

וויא שיין ער איז דער גרעזעלע
איז מאַיאָווע צייט.
און דער ווינטער דער מערדער,
ווער איז זיינע געסט? —
דיא שנייען דיא טומאַנען,
מיט דיא גרויסע פרעסט.

דער ווינטער:

שוואַך און שלאַף וויא איין פליג,
עס גיסט אים טייכין שווייס.
און בייא מיר איז ער גיוונט און
שטייף
ער דאַרף קיין גרויסין קאַסט —
טוט אַן אַף זיך וואָס מיגליך איז;
שטאַלצירט אין גרעסטין פראַסט.

דער זומער:

קיין שויב ניטא, קיין האַלץ ניטא —
בייא מיר איז אלעס רעכט.

דער זומער פאר'ן מענטשין,
וויא ליב איד בין וויא טרייא. —
איד דעק דיא פעלדער מיט גרינשען צו
איד מאד דיא לופטען פרייא;
איד בריינג דעם שיינעם פריילינג,
מיט אַלע פרויליכקייט.

וואָס דימסטו דיך דוא זומער? !
זע נאָר גוט בעטראַכט;
פון דיא היצען גייט דיא כוחות אויס,
דער מענטש ווערט אַפּ גישוואַכט.
דיא זון ברענט אים וויא פייער,
עס איז שרעקלאַך הייס.

דער זומער פאר דעם מענטשין,
איז דאָך פאַרט ניט שלעכט.

איד מאך ניט אן קיין קאסטין, אונ דער ווינטער, דער מערדער,
 בעלייכטונג לאז איד צוא רוא. בריוונגט אויס גאר דיא געלט —
 איד דארף קיין מאל קיין פוטער ניט; א קאפטעלע, א וועגעלע האלץ —
 קיין פערענע אויך דאצוא. מיא היט זיך דק פון קעלט.

דער ווינטער:

וואס רימסטו זיך דוא זומער? דיא שפעקטין מיט דיא שעדעלאך,
 בארעכין זיך אליין: מיט דיא יונגע פרוכט.
 דער רוביל האט קיין שפאר בייא אונ בייא מיר אין דאס אלץ פאר
 דיר, אונ בייא מיר אין דאס אלץ פאר
 שפארט, פון שטוב נאך ניט א טריט.
 דער רוביל בלייבט בייא זיך אין טאם
 אן מיא זעט ניט ווילט זיך ניט. אז מיא זעט ניט ווילט זיך ניט.

דער זומער:

דער זומער פאר דעם מענטשין. מיט שמחה מיט גרויס פרייד,
 זיין האפענונג אין גרויס. מיא זינגט נאך לידער אויך.
 דער קארען אויף דעם פעלד, אונ דער ווינטער, דער מערדער,
 וויא שיין ער וואקסט דאס אויס. קומט וויא דער העלד —
 מיא שנייט מיא בינט זייא גארביז: דורך אויס פאר דורך אויס
 מיא טראנט זייא אין דער הויך, דורך אויס א ווייסע פעלד.

דער ווינטער:

וואס רימסטו דיר דוא זומער, נאך דיא מיהע באשטייט אין דעם,
 מיט דיין קארין וואס וואקסט אויס? נאך אין דער יונגער צייט.
 דוא ביסט דאך א בריה נאך, אונ בייא מיר ליגט ער אין ווארעמ
 אז ער שפראצט שוין ארויס. קייט.
 אז דאס קינד קען שוין זעהן ווערט זיך דיק אונ גרויס,
 דיא וועלט, דיא שנייא פון אויבין דעקט אים צוא.
 האלט ער שוין גאנץ ווייט. ביז ער שפראצט ארויס.

דער זומער:

דער זומער פאר דעם וואנדערער — דיא בויער פון דיא זייטין,
 איז ער איין גוטער פריינד! מיט גרינע בלעטער פול.
 נייט גאנץ לייכט אן גיטאן, אונ דער ווינטער, דער מערדער, —
 דיא זון פון אויבין שיינט. בייא נאכט דיא וועג פאר ווייט,
 אויף דעם גראז קען ער זיך רוען, ער זעט קיין שטעג,
 וויא אף א ווייבין שטול. ער זעט ניט וואו ער גייט.

דער ווינטער:

וואס רימסטו דיר דוא זומער, דיא דערער האפין ברענען,
 וואס גיסט אים פאר א נוי? זיין גומען אויך דער צוא,
 ער קען בייא טאג ניט פארין, דיא פערד, זייא ווערין אפ
 עס ברענט אים שטארק דיא היץ. גישוואכט.

אנטאלאגיע

שרעקלאך הייס ביסטו! —
אונ בייא מיר איז ער פאלקאם פרייא,
א שליטענס וועג נימאכט.

חאץ פאר א גאנצע נאכט...

דער זומער:

דער זומער פארין מענטשין,
וויא ליב איך בין וויא גוט!
דעם גאנצען טאג ער הארעוועט,
פאר נאכט איז ער בארוט.
ער גייט זיך איז טייד באדין,
פריילאך גאר א בחיר.

אלע נייע פרוכטין,

קריגט ער אויך בייא מיר.

אונ דער ווינטער דער מערדער,

פאר קויפט אים פאר א קנעכט!

ער האט קיין מאל קיין אפ רוא ניט,

הארעוועט גאנצע נעכט.

דער ווינטער:

וואס רימסטו דיך דוא זומער,
מיט דיין פרייע צייט ?
דוא גייסט אוועק דאך וויינעדיק,
מיא זעט קיין פרעלעכקייט.
דיא ספירה מיט דרייא וואכין,
פאר יאמער אונ פאר צאגט;

אלול ימים נוראים,

רק ער גייט אונ קלאגט.

אונ איך דארף קיין טרערין ניט,

בייא מיר איז אלעס רעכט, —

חנוכה און פורים,

פאר בריונג זיך גאנצע נעכט.

משה מאראתאָווסקי.

משה מאראתאָווסקי(י)ע אויס באהוסלאב — פאלקסדיכטער און ברכו. א צייטיגענאָמע פון אליקום צינזער. ביאָגראַפיע — אונבאקאנט. דאָס ליעד „ברכו“ איז גענומען פון א קליינער זאָמל בוך פון זיינע ליעדער מיט'ן נאָמען „יוֹסֵטוֹב“ דיקע ליעד, אָדער וואַכעדיקע ליעדער מיט יום טובדיקע נגונים, א סאטירישע קריטיקע אין פערזין פאן דעם לעביו. פערפאסט פאן משה מאראתאָווסקע אויס באהוסלאב. ארויסגעגעבן אין ווארשוי, 1886. אין יאָהר 1872. איז אין אָדעס ערשינען אן אנדער זאמלונג פון זיינע ליעדער מיט'ן נאָמען „דער עלינטער יתום“.

ברכו.

דיא ליד דארף מען זינגען מיט דעם נוסח פון ברכו וויא מען זינגט יו"ט צו מעריב.

א.

גיבענשטער גאָט! האָר פון דער גאַנצער וועלט!
דוא מאכסט ליכטיג און פינצטער. טוסט וויא דיר גיפעלט.
שיק אונז דיין לעכט דיא שוין.
זעה אונזערע פיין.
ווי איינער שלינגט דעם צווייטן איין.
וויא אזוי מיר ווערין אויס גיבראכט.
איז אזא לאנגער פינצטערער נאכט.
איינער וויינט און דער צווייטער לאכט.
איינער וויינט און דער צווייטער קוועלט.
גיבענשטער גאָט! מאָך שוין ליכטיג דיא פינצטערע וועלט.

ב.

גיבענשטער גאָט! ווייז אונז דייע וואנדער.
דוא ביסט דער טאטע פון דייע קינדער
שיק דעם טאָג דיא פרייד.
צו העלפין פון צרות און לייד.
הער נור צו דיא שלעכטע רייד.
דיא אלע מיינע פריעדיקע גוטע פריינט.
ריידין אויף מיר שלעכטס היינט.
זייא זענען מיר גיוואָרין אומזיסטיקע פינט.
און האָבין זיך אויף מיר מיט בלבלים נישמעלט.
גיבענשטער גאָט! מאָך שוין ליכטיג דיא פינצטערע וועלט.

ג.

גיבענשטער גאָט! דייע מעשים זיינען פיין.
שיק אונז דיין ליכט דיא שוין.
דוא זאלסט ליכטיג מאכין אליין.

אנטאָלאָגיע

מיר זאלין קאנען זעהן.
וויא צו זיצען. וויא צו גיין.
איך זאל האבן איין אָרט.
איך זאל גיפניען מיין רוה דארט.
איך הער נור דאס איינע וואָרט.
גייא. גייא. דאָ איז פאר דיר ניט קיין גיצעלט.
גיבענשטער גאָט! מאך שוין ליכטיג דיא פינצטערע וועלט.

ד.

גיבענשטער גאָט! האָב דחמנות אויף אונז היינט.
דיא שנאה איז היינט גרויס און מיר האָבן זיך פיינט.
שיק דיין ליכט אליין.
אז מיר זאלין זעהן.
וויא דיא שנאה איז בא גרויס און קליין.
דער פריערדיקער פריינט דער בעסטער.
איז ער מיר דער שונא דער גרעסטער.
אפילו א ברודער מיט א שוועסטער.
זענען צווישן זיך שונאים שמיל און פארשמעלט.
גיבענשטער גאָט! מאך שוין ליכטיג דיא פינצטערע וועלט.

ה.

גיבענשטער גאָט! דייע מעשים זענען שוין.
דוא העלפסט איעדערין מיט דיין קראפט אליין.
שיק דעם ליכטיגן טאָג.
צו העלפן פון צרות און פלאַג.
הער נור פון איעדערין דיא קלאַג.
וויא דייע קינדער אימערדיס.
וואנדערין אויף דער וועלט ארום.
קיינער קוקט זיך אויף זיי ניט אום.
זייא וואלגעריין זיך אויס וואו א מדינה וואו א גיצעלט.
גיבענשטער גאָט! מאך שוין ליכטיג דיא פינצטערע וועלט.

הלל קליבאנאוו.

הילל קליבאנאוו — ברחו און פאלקסדיכ
טער, געבארען אין דער ערשטער העלפט
פון 19טען יארהונדערט, אין באריסאוו, מינס
קער גובערניע. — הלל קליבאנאוו האט גע
שריבען אין דער זעלבער צייט און אין דעם
זעלבען סטיל פון אליקום צונזער. זיין נאמען
לעבען האט ער געליטען פון האלוצינאציעס. ווי
דער באוויסער פארלענער הערר י. קאצענעלעני
באגען דערזעהלט, האט ער די מעהרסטע פון זיין
נע ליעדער אנגעשריבען אין די אנטעלע פון דער
דאזיגער קראנקהייט. ווען ער איז געשטארבען
איז אונבאקאנט.

די עקרה.

(פראגענט)

אח! מיין גאט איד פרעג נאך בייא דיר,
פאר וואס האסטו מיר מיין שוין פערשטעלט?
פאר וואסער זינד קומט דאס מיר,
איד זאל זיין אזוי עלענד אויף דער וועלט?
ליבער וואלט איד ניט געבארין ווערין גאר.
צו וואס האב איד געדארפט דיא וועלט דערקאנען,
אז איד האב ניט דערלעבט קיין דור,
ווער עס זאל מיר נאך מיין טויט דערמאנען...

וויא קען איד מיין אנגסט פאר געסין,
און וויא קען מיר מיין לעבען איין גיין,
אז איד זען זיך אנדער בייא מיין טיש עסין,
איינע אליין וויא א שטיין?
איד בין דאך שטענדיק אין איין צארין —
וואס טויג מיר מיין פערמענין, מיין גוטס,
אז איד בין גענליכען צו א טרוסקענים דארין,
וואס קיינער האט פון אים קיין נוצ?...

אז איד הויב ווען אז מיין לעבין באקלערין,
וואס האב איד אויף דער וועלט פאר א ווערד, —
הייבט זיך מיר אז מיין מוח צו קערין,
איז געזוכט ווער איד שווארץ וויא דיא ערד.
מיין הארץ קען מיר ניט שטילין,
וויא זאל מיר איין גיין מיין לעבין...
איד זע בייא יעדער מומער איהרע קינדערליך שפילין,
וויא דיא פייגעליך טוען זייא שוועבין.

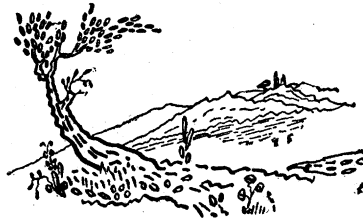
דער קאלידאָר (קארידאר).

„התלן עצמך כפרוודור“

(אבות).

(פראגמענט)

איר מענטשין, איר אלע בארעכינט דאס נאָר,
וויא מיר זיינען דאָ פאר נארט אַהן איין ברעג,
אויפֿין רעכטען סוף, פאר געסין מיר נאָר,
אז מיר שטייען דאָ שטענדיג אויפֿין וועג.
פונקט וויא דער אורח אויף דער אכסניה,
וואָס ער באשטעלט זיין נומער אויף א קליינער צייט
אזוי זיינען מיר דאָ, אונזער גאַנצע קאַנפאַניע,
אויף א קליינער וויילע איז דער מענטש דאָ א לייט.
וויא דער שאַטען אויפֿין וואַנט, וואָס ווערט ניט גיאכט,
וויילע ער ווערט פאר שוואונדען אין איין אויגן בליק,
אזוי האָט דעם מענטשינס לעבין קיין מאַכט,
דאָ לעבט ער גליקליך, דאָ רופט מען איהם צוא ריק.
א יאָהר לויפט פאר בייא וויא א שעה,
אונ אויף דער לעצטער שעה פאר געסט ער נאָר,
אין דאָס פאר שטייט ער ניט דעם פשט,
אז דיא וועלט איז א קאלידאָר (קאָרידאָר).

אברהם גאלדפארדען.

אברהם גאלדפארדען — דיכטער און בא-
שעפער פון אידישען טעאטער. געבארען דעם
12טען יולי, 1840, אין אלטקאנסטאנטינו, וואהר
לינער גובערניע, געשטארבען אין 1908, אין ניו
יארק. אין איינער פון אונזערע באליבסטע
פאלקסדיכטער. ווינע ליעדער ווינען געשריבען
אין א הארציגאידישלאכען איינפאכען טאן און
אין א ואסטיגע, וואויל קלינגענדען אידיש. ביכל.
ל. וויענער "Yiddish Literature" אינדעקס;
יוד. ענג. ענג. 6, 24-28; ד. פינסקי, דאס אידר
שע דראמא; דר. מ. פינעס, די געשיכטע פון דער
יודישער ליטעראטור, 1, 119-130, 2, 202-206;
דר. גוסטאוו הערקאן דאלמאן, "יודישדייטשע
פאלקסליעדער אויס גאליציען און רוסלאנד".
לייפציג, 1888; ז. ריווען, "לעסיקאון".

מיין לעבען.

(פראגמענט)

א.

יעדער האט געהערט מן הסתם,
אונ אפער געזעהען מיט די אויגען,
ווי דער ווינד טרייבט א שיף אויפ'ן ים,
ווי זי פליהט פיל אויס'ן בויגען.

אבער גיכער פון איהר פליהען געשווינד,
מיינע יונגע יאהרען אוועק;
ווי לאנג בין איך געווען א קליין קינד,
היינט בין איך געעלטערט, א שרעק.

ב.

יעדער האט געהערט מן הסתם,
אונ אפער געזעהען מיט די אויגען,
ווי דער ווינד טרייבט א שיף אויפ'ן ים
ווי זי וואלט גערין צו'נ'אברעגן צוגעפלוויגען.

אזוי טרייבט די צייט די שיף פון מיין לעבען,
אונ זי פליהט אלץ ווייטער אוועק.
איך בעט דיר ווינד! זאלסט א גוטען בלאז געבען,
אונ טרייב זי שוין צו צו'נ'א ברעגן.

ז תפלה.

דו זיסער מלאך פון שלאָף,
וועג מיך מיט דיין ליעדעלע איין!
פערנעסען זאל איד אין דער שטראַף,
מיט דינע פליגעלעך טרייב אוועק,
מיינע צרות און שרעק. —

אדוני לי
מיט מיר ביסטו,
שענק מיר דיין רוה!
מיין נשמה נעהם צו
בין אין דער פריה,
נאָר דיר טרוי איד זי!

דו גרויסער וועכטער דארט אין הימעל!
דיין טרוי אויג איז דאָך שטענדיג וואָך,
ווען איד שלאָף און ווען איד דרימעל,
היט מיך מיט דינע קינדער גלויב!
מיין נשמה איז דאָך פון דיר,
איבער נאכט נעהם זי ביי מיר!...

אדוני לי!
מיט מיר ביסטו,
שענק מיר דיין רוה!
מיין נשמה נעהם צו
בין אין דער פריה,
נאָר דיר טרוי איד זי!...

פון „שולמית“.

ווייל פאסטעכער אליין	פלאַקער, פייער, פלאַקער!
זענען דאָך געווען	קנאק אונז פרייליך צו,
אונזערע אבות פון אייביג און!	לייכט אונז צו בין אין דערפריה:
	דער בויער רוהט ביים אקער,
פלאַקער, פייער, פלאַקער!	דער פאסטוד — ביי די פיה,
קנאק אונז פרייליך צו,	יעדען איז ליעב זיין מיה.
לייכט אונז צו בין אין דערפריה,	
דער בויער רוהט ביים אקער,	לייגט זשע צו האַלץ! —
דער פאסטוד — ביי די פיה,	מיר מענען זיין שטאַלץ,
יעדען איז ליעב זיין מיה.	פרייהליך טאַנצען אין קאהן:

שבת, יום-טוב און ראש חודש.

שבת, יום-טוב און ראש חודש,
דאווען איד מיר אליין פאר זיך:

אברהם גאלדפאדען

איך האב מיר אליין מיין ארון קודש,
עס בעט ניט קיינער אין איהם — נאך איך —

מיין שווער הארץ איז דארט דער עמוד,
עס זעהט איהם קיינער ניט ארום;
די ליעבע איז דארטען מיין נר-תמיד...
עס ברענט! — און לעשט קיין מאָל ניט אויס!

דער חזן בין איך — אלץ איך אליין,
די צרות העלפען מיר ווי זינגערס מיט,
טרויריגס, זינגען מיר אויס גאנץ שעהן,
פרעהליכס? — עפעס נעהט ביי אונז ניט!...

די האפנונג הערט מען דארט פערזאנען!
מען הערט זי ארום אויך ווען זי שווייגט!...
באלד הערט מען זי דארט וויינען קלאָגען,
און די טרעהרען קלאפען צו צו'ם טאקט! —

מיין הייליגעס לאנד.

א.

אויפ'ן שטיינערנעם וועג וואָס קיין בית-להם נעהט,
זעהט מען א קבר דארט שטעהן!
און פונקט האַלבע נאַכט, ווער דארטין נאָר שטעהט,
הארט ער א שרעקליך געוויין...
מען קרעכצט, מען זיפצט: „אוי וועה, אוי וועה!“
דאָס איז אונזער מוטטערס קול...
דאָס וויינט צו נאַטט ר ח ל מיט אַ געשריין,
איהרע קינדער אז ער העלפען זאָל;
זי נעהט ניט צוריק אין איהר רוח' אריין
כיז זי הארט ניט א טראסט פון דעם היממעל;
זיז נ א ט ט אליין שלאפט זי דעמלאָט ניט איין
אין איהר זיסען הייליגען דריממעל!...

ב.

כ'וואָלט זעהען דעם ירדן, דעם הייליגען טייך,
ווי ער וויענט זיך אין זיין בלויען בעסט;
ארום איהם שטעהען שאפעלעך אויסגעשטעללט גלייך
און טרינקען זיך אָז ביז אין דער זאט;
און דארט'ן ניט ווייט אויף א בערגעלע הויך,
שפיעלט זיי דאָס פאסטוכעל צו:

אנטאָלאָגיע

אונ זיין שאנע שולמית זיטצט זיך דארט אויך
אונ נלעט זיין קאפ אויף איהרע קניה:
זי פלעכט איהם די האַר, מיט איהרע פינגער ווי שנעע,
אונ דערלאנגט איהם א קוש אויף זיין שטערן:
אונ די פאלמע בייגט שטיל אָן איהר קאפ איבער זיי
זייער זיסען ראָמאן אויסצוהארען!...

ג.

כ'וואַלט געוואַלט זעהען וויא פארטשאדעט פון רויד, —
פארטאָג ווען דער נעבעל איז נאָך בלאָוו,
דריממעלט דער אלטער ל ב נ ו אין דער הויך,
און רעדט עפעס צו זיך פון דעם שלאָף!...
וואָס חלומ'ט זיך דעם זיידען? וואָס טראַכט ער? וואָס קלעהרט?
צו דאווינט ער דענסטמאָלט? — צו ניין? —
צו וויעדער האַלט ער דעם תהלים, וואָס ער האָט געהארט,
פון זיין דוד'ן זינגען אליין? —
צו קלאַנגט ער, וואָס זיינע נעסטען זענען לעער,
אונ די פאנגעלעך זענען פארטריבען?...
דערפאר קרעכצט ער פונ'ם שלאָף אזוי שווער
וואָס ער איז אזוי עלענד געבליבען?...

דריי מאָל יודישקייט.

וואָס געהט דארט א גאנצער עולם פון יודען,
אונ פון זייער פנים שיינט ארויס פרייד?
איינער מיט דעם אנדערען רעדען צופרידען,
אונ לאַכען אונ שפאסען פרויליכערהייט.
וואוהין געהט דער עולם? וואָס איז דארט געשעהן? —
צו א ברית-מילה איז א מצוה צו געהן!...

וואָס געהט דארט ווייטער אן עולם פון יודען,
אונ טראַגען זיך עפעס יום-טוב'דיג געקליידט?
איינער מיט דעם אנדערען רעדען צופרידען,
זיי שמועסען אונ לאַכען מיט גרויס פרייד.
וואוהין געהט דער עולם? וואָס איז דארט געשעהן? —
צו א חופה פיהרען איז א מצוה צו געהן!...

אונ וואָס געהט דארטען פאר אן עולם יודען
פארטמארעט דאָס פנים, פארזאָרגטערהייט?
הייסע טרעהרען זעהט מען אין די אויגען זידען,
אונ וויינען אונ אויסען: א בראָך, א לייד.
וואוהין געהט דער עולם? וואָס איז דארט געשעהן? —
צו אמת-מצוה איז א מצוה צו געהן!...

משה האשקעס.

משה בן יעקב האשקעס (מ. דאנציג) — דיכטער. געבארען דעם 27טען סעפטעמבער, 1840, אין ווילנא — געשטארבען אין 1908, אין פעטערסבורג. משה האשקעס האט געשריבען אויף פארשיידענע געביטען און אויף אין אייניגע שפראכען: אידיש, העברעאיש און רוסיש. אין 1888 איז אין קראקוי ערשינען א קליינע זאמלונג פון זיינע אידישע ליעדער מיט'ן נאמען „ליעדער פונם הערצען“. דעם זעלבען יאהר איז אין פעטערסבורג ארויס א זאמלונג פון זיינע ליעדער אויף אין רוסיש מיט'ן נאמען „סטיחי אי מיסלי“. ביבל. יוד. ענג. ענצ. 3, 679: ק. וויענער „Yiddish Literature“ 106-107: ז. רייזער, „לעקסיקאן“.

צוא גאטט.

נעם גאטט צוא מיין הארץ אצונד,
וואס שמערט מיר אין פיל פרטים;
הייל עס, ווארום עס איז וואונד
און פרייער מאך דעם אָטים. —

נעם מיר צוא גאטט מיינע אויגען,
נעם דעם שכל, דעם פערשטאנד;
נעם צוא דאָס, וואָס קען ניט טויגען
מיינע ברידער און מיין לאַנד! ...

אָט האַסטו, גאָטט, מיין מח
דעם טרוקענעם, דעם קראַנקען;
קוועטש, דריק, מיט קראַפט, מיט כח
ארויס עטוואָס געדאַנקען! ...

אָט האַסטו, גאָטט, מיין נשמה
איד לייג זיא דיר צוא דיא פיס;
זיא זוכט בייא דיר נחמה
ווייל בייא דיר איז גוט און זיס.

וועגן עס וויללט זיך וויינען.

וועגן דאָס האַרץ דריקט וויא א שטיין,
געה איד אריין אין דער יודישער נאָס;
בעטראַכט נאָר דעם דלֹת אלֵלֵיין
ווערין מיינע אויגען שוין נאָס. —

וועגן שווערע און טרויריגע צייטען
פארשטיינערן מיין פינסטער געמיטה
גיב איד א קוק אויף א שוץ פון ווייטען. —
גיגעסט זיך שוין טרעהרין און בלוט. —

וועגן איד ווילל וויינען און עס געהט צו שווער,
קוק איד אריין אין א יודיש חדר...
און פון וואָס איד זעה און פון וואָס איד האַר,
גיגעסט זיך שוין טרעהרין כסדר. —

אנטאָלאָגיע

ניט לאנג איז מיר דאָס הארץ געווען וויא צו „על חמא“.
נאָר דיא קוואַלל פון טרערין איז געווען וויא פערשלאָסען:
האָב איך מיר דערמאנט, אז איך בין א יודישער פּאָעט, —
און פון מיינע אויגען זענען טייכען געפלאָסען. —

אין אַ יודישן חדר.

(פראגמענט)

אַט דיא איינגע שמוציגע חדרים
מיט דיא אלטע פערשמאַלצענע ספרים,
גיב איך אייך מיין וואָרט — און קען דערויף וועטן
אז זייא שטייען ניט נידעריגער פון אייערע אוניווערזיטעמען!

וועגן ניט העכער אין בילדונג, אין וויסענשאפט־לעהרע,
דער פאר אבער העכער אין געפיהל און אין עהרע;
העכער, ערהאָבענער, אין הארץ און אין זיטטען,
און אומזיסט האָבען מיר חדר אויף שוהלע פארביטען.

ניט צוריק אונז דעם חדר מיט דיא געשליפענע קעפלאך,
און מיר גיבען אייך אַפּ בכבוד אייערע מעשענע קנעפלאך...
מיר דארפען ניט אייערע פארמעס וואָס איז נאָר א חידוש,
אַ הארץ האָבען מיר גייטיג, א הארץ וואָס זאָל זיין אידיש!...

משה לייב ליליענבלום.

משה לייב ליליענבלום — באריהמטער
 העברעאישער פובליציסט. געבארען אין קייראז,
 קאוונער גוב, דעם 22טען אקטאבער, 1848, גע-
 שטארבען אין ארעם דעם 30סטען מערץ 1910. —
 האט אנגעפאנגען אלס משכיל און אפיקורוס, אין
 געווען מעטיג אויף פארשידענע געביטען (אין
 אויך געשטאנען זעהר נאהענט צום אידישען סעי
 אטער און פאר איהם געשריבען) און האט גיעט
 דיגט אלס פיהרער פון נאציאנאליזם און הבת
 ציון. די פאלגענדע תפלה אין קאפירט פון זיין
 היסטארישער, ציוניסטישענדענציעזער אידר
 שער דראמא „ורובבל“, ביבל. יוד. ענג. ענצ. 8,
 85—86; ל. וויענער, „Yiddish Literature“
 אינדעקס: ז. ריוועז, „לעקסיקאון“.

תפלה.

ווי לאנג, א גאט, וועלען מיר זיין אין דער פרעמד,
 פערשטויסען, פערווארפען פון אונזער אייגענעם לאנד?
 מיר זענען הפקר פאר יעדען, ניט זיכער מיט'ן העמד,
 נאר איינס איז אונזער אייגענטהום: חרפה און שאנד!

אונזער כבוד, אונזערע געפיהלען טרעט מען מיט די פיס;
 אונזער מיה, אונזער פערמעגען איז ניט אין אונזער האנד,
 ווער עס ווילל ראבעוועט, ווער עס ווילל — ניט א ביס,
 ווארום מיר זענען איינגעבעטענע אין א פרעמדען לאנד.

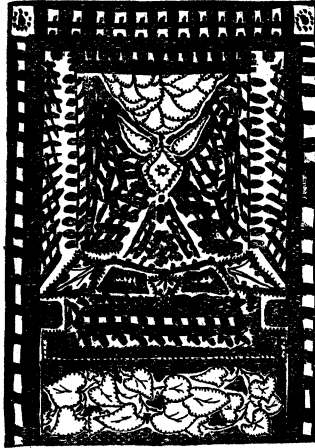
אונזער לעבען, אונזערע טעכטערס עהרע הענגט אויף א האר,
 ווער נאר כח האט הייבט אויף אונז זיין האנד,
 מיר מוזען שווייגען ניט עפפענען קיין מויל,
 מיר זאלען מיט'ן שריווען ניט פערערנערן אונזער שטאנד.

זענען מיר דען ערנער פון אללע אומות אויף דער וועלט?
 אללע זיטצען זיך אין דער היים ווי אונמער א וואנד,
 נאר מיר אליין זענען אומערום אלס בעטלער געשמעלט,
 מיר זענען פולל אומערום, נאר נישט אין אונזער לאנד.

א פויגעל האט א נעסט, א שלאנג — א קווארטחיר,
 יעדעס לעבעדיגעס — א וואהנונג נאר זיין שטאנד,
 נאר דיין פאלק ישראל ווייזט מען אומערום די טהיר
 נאר קברים קריענט עס פריי אינ'ם פרעמדען לאנד.

אנטי־אָנטי

האַב שוין רחמנות, נאטט, עפּפּען דיינע אויגען,
כעווייז דיין כּה, מאד פּריי דיין שטאַרקע האַנד,
ווייז שוין אויך דיין פּאַלק איין אַרט דעם קאַפּ צו לעגען —
פּיהר אונז שוין צוריק אין אונזער הייליג לאַנד.

יצחק ראבינאוויטש.

יצחק ראבינאוויטש (איש קאוונא). —

העברעאיש-אידישער דיכטער. געבארען אין קארן נא, אין יאָהר 1846, געשטארבען אין נויארק, אין יאָהר 1902. אין 1891 האָט ער אויסגעוואנדערט קיין אמעריקא, וואו ער האָט צווישען אנדערעס באַארבייט א גרויסע צאָהל פּאַפּולערע ראַמאנען פאַר די אידישע צייטונגען. אויסער דעם האָט ער אויך אָנגעשריבען אייניגע אידישע ליעדער. וואָס זיינען פון קנאַפען פּאַעטישען ווערט. זיי זיינען אָבער געשריבען אין אַן אויסגעצייכענטען אידיש אויף וואָס ער איז געווען א ספּעציאַליסט. ביבל. יוד. ענג. ענצ. 10, 308; המו"ל "Gallery of Hebrew Poets" אַרויסגעגעבען אין לאַנדאָן; ז. רייזען, "לעקסיקאן".

וויא אַ קליין שיפעלע.

וויא אַ קליין שיפעלע אים שטורמענדען מעער,
איז מענש, דיין לעבען פון ערשטען אויגענבליק;
דער שטורם שאַקעלט עס, ווארפט אַהין אונ אהער,
דאָ שווימט עס פון אויבען, דאָ זינקט עס צוריק;

צום היממעל איז דער הויך הייב די אויגען נור אויף,
שאר אוועק דעם נעבעל וואָס פּערשטעלט דיין קוק —
ווער דו ניט צו פריילעך ווען דו שווימסט ארויף —
אויף ניט פּערצווייפעלט ווען דו פּאַלסט גאָר צוריק.

דען, טויט אונ לעבען זענען וויא ברודער בעזאַמען,
די טרויריגקייט זיצט אָפּט ביי דער פרויך אויפן שויס...
האַפּנונג, פּערצווייפלונג פון איין אַרט נור שטאַממען —
פון איין רעגירער קומט דאָס אַללעס אַרויס!

אונ דאָס זאָלל זיין דיין טרייסט אין דיא ביטערע טאג,
ווען פון צרות אַהן מאס איז בעקלעממט דיין זינען...
ווען דו האַסט שוין גאָר אונטער פּערלירען דיין וועג —
קוק ארויף אויבען וועסט דו דאָרט איהם געפינען! —

רש"י קאצענעלענבאגען

רש"י קאצענעלענבאגען — אידישער דיכטער און דראמאטיקער. געבארען אין ווילנא אין דער ערשטער העלפט פון 19טען יארהונדערט, איז אהן צווייפעל איינער פון די גרעסטע דיכטער פון זיין צייט, כאטש דאס פאלק ווייס פון איהם אזוי ווייניג. ער איז געווען איינער פון די ווייניגע דיכטער פון זיין צייט, וואס האט פארשטאנען ווי אַנצוקליידען זיינע שטארקע געפיהלען אין א בויגזאמער ריטמישגעוונטער פארם. מאנכע פון זיינע ליעדער ווי דאס „ווייך ליעד“, „על נהרות בבל“ און אנדערע, קענען אהן צווייפעל פארגליכען ווערען מיט די בעסטע ליעדער פון פערזישען דיכטער האפיו, ביבל. ל. ווייז נער, "Yiddish Literature" 76, 100-99, 238 371; ז. רייזעו, „לעקסיקאן“.

ביינקונגס ליעד.

צו דיר, צו דיר נאָר, ליעבעם קינד,
פליהט מיין געדאַנקען גאַנץ געשווינד!
וויא קום איד שוין צו דער סעקונד,
אונז צו פארבינדען אין איין בונד.

איד בין פון דיר אוועק גאנץ ווייט,
געשיידט פון דיר אַ לאַנגע צייט.
דאָך מיין געדאַנקען אין מיין זינד,
פליהט שטענדיג נאָר צו דיר אַהין.

פאר מיינע אויגען שטייט דיין בילד —
וויא שוין דוא ביסט, וויא רייצענר מילד! ...
פון דיינע אויגען טרערען רינט, —
מיט שמערצען זעה איד דאָס מיין קינד!

אומאַרמען וועל איד דיר גאַנץ גיד,
פאַרגעס ניט אונ געדענק אַן מיד,
דיא צייט קומט אַן פון אונזער גליק, —
איד קעהר באלד אום צו דיר צוריק.

איד בין דיר נאָך געבליבען טרייא —
פאַרטרויערט אונ פאַרקלאַגט ניט זייא.
פון טיפסטען הארצען דורך דעם ווינד,
שיק איד דיר קישען ליעבעם קינד.

דיין-ליעדער.

א.

דער וויין, דער וויין איז אונז נענבען,
אום אויף צו האלטען אונזער לעבען:
צו שטארקען אונזער זייל און לייב,
און אויך צום גוטען צייט פארטרייב.

אן אלע שמערץ פערנעם איד באלד,
ווען אין דער האנד דעם כוס איד האלט...
א נאר איז דער, וואס טרינקט קיין וויין, —
דער חכם זאל דער טרינקער זיין.

ווען שלעכט דאס וועטער איז אין דרויסען,
דער שטורעם בלאזט, דיא ווינדען שטויסען, —
איז דאך ביא דעם דאס וועטער פיין,
וואס טרינקט זיך אויס זיין בעכער וויין.

ב.

מיר מאכען וואונדערליכע זאכען,
מיר לעבען זייער גוט און פיין,
מיר טאנצען, זינגען, שפילען, לאכען
און טרינקען אלטען, גוטען וויין!
דיא פראסטע מענשען אונז בעהרען,
גאר פריצים יעדער אונז בעטראכט —
פילט אן דיא בעכער מיט מאדערן,
לחים, לחים, ברידער, מאכט!

מיר לעבען דאך וויא איז גן עדן,
אהו זארג אהו דאנה און אהו שמערץ,
מיט שמחה ששון און מיט פריידען,
ערקוויקען אונז מיט וויין דאס הערץ.
מיר האבען ניט קיין מאנגעל קיינער,
מיר הוליען שטענדיג טאג און נאכט!
נו, פילט זשע אן דעם כס מיט ריינער...
לחים, לחים, ברידער, מאכט.

איהר שיינע פרויליינס, פיינע ווייבער,
א, טייהלט מיט אונז דיא לוסט און פרייר!
וויא גוטע פרוינדינס, איינע לייבער,
וואס מיינס, דאס דיינס, קיין אונטערשייד;
ג, קומט געשווינד אין אונזרע ארעמס,

אנמאלאגיע

אזוי, אזוי, אזוי, נאנץ שמיל, נאנץ זאכט.
פילט אן דעם כס מיט ריינעם ווארעמס ---
לחים, לחים, אלע מאכט!

דאס יאכט-ליעד.

א.

בעשטענדיג פריילאך זיינען מיר,
אהן קימער און אהן זארגען;
מיר שיסען חיות אהן א שיעור
פון מארגען ביז צום מארגען.
דאס איז דאך אונזער גרויסע לוסט,
וואס אונז ערקוויקט דיא זייל און ברוסט
און וויין דערצו איז אונז געגעבען ---
א וויואט, פריינד, מיר זאלען לעבען!

ב.

דער וואלד איז אונזער הויפט קוואטיר,
איז אונזער פריינד אויף ערדען;
דאס ווירטשאפט אונזער און געשיר;
דיא שפיזען, פיילען, שווערדען.
דיא הינד אומלויפען, העזלאך שפרינגען
געוועהר און וואפען בליטצען, קלינגען,
בעפרידיגט ווערד באלד אונזער שטרעבען ---
א וויואט, פריינד, מיר זאלען לעבען!

ג.

נו, גיך דיא פלאשען אויס געלעהרט!
דיא שווערדען פון דיא שיידען!
געשווינד זיך צו דער יאכט געקעהרט
מיט טאפפערקייט, מיט פריידען!
די יאכטטאשען געשווינד געפילט
מיט פיל דערשלאגענע געוויילד;
איז פערנגעניגען, נאך צו שוועבען ---
א, וויואט, פריינד, מיר זאלען לעבען!

על נהרות בבל.

בייא דיא טייכען בבלי'ס זיינען
מיר געזעסען און געוויינט,
דער מאהנענד זיך אן ציון'ס פיינע
און וויא זיא האט אמאל געשיינט.

רש"י קאצענעלענבאָגען

אויף יענע בוימער אויפגעהאָנגען
אונזרע האַרפען האַבען מיר,
ווייל דיא, וואָס האַבען אונז געפאַנגען
געבעטען האַבען אונזער שיר.

דורך שפעטערייען אונ דורך לאַכען
האַט אונז געזאָגט דער פיינד מיט צוואַנג:
„איהר, יודען, זאָלט אונז פריילאָך מאַכען
מיט ציונ'ס ליעדער אונ געזאָנג.“

וויא קענען מיר דען גאַטעס ליעדער
זינגען אין אַ פרעמדען לאַנד ?
אויב איך פאַרגעס דיר, ציון, וויעדער
אַכפּוילען זאָל מיין רעכטע האַנד !

מיין צונג זאָל צו קלעפען צום גומען.
אויב איך וועל דיר פאַרגעסען ווען:
אויב דוא וועסט מיר אין זינן ניט קומען.
אויף אלע שמחות אין מיין פלען.

דער מאַהן דיר, גאַט, אָן דיא רשעים,
וואָס האַבען אלע אין איין בונד
געזאָגט: רייסט אויס ירושלים,
רייסט אויס אין גאַנצען ביז צום גרונד !

דוא בכל, קעניגרייך, פון מערדער,
אַ, דיין מפלה וועט זיין גרויס !
דיין חטא וועט מען מיט שאַרפע שווערדער,
באַצאהלען דאַפעלט דיר אין שוים.

וואויל יענעס, וואָס וועט דיר דערטאַפען,
אונ זיך מיט דיר, וויא דוא — בעניין;
וואָס וועט דיא קינדער דייע האַפען,
אונ זייא צו זעטצען אָן א שטיין...

דאָס טרוימף ליעד.

(נאָך דער שירה פון דבורה)

זבולונ'ס פעלדער, בערג אונ טהאַלען,
דאָרט האַט דער שטאַרקער פיינד מאַרשירט.
ווער איז אים שטאַנדע אַבצומאַהלען,
וואָס דאָרטען האַט אַמאָל פאַסירט ?

אנמאלאגיע

דיא פעלדער וועלען דיר דארט מעלדען.
דיא וואונדער, וואס איז דארט געשעהן:
פון דבורה, יעל, דיא גרויסע העלדען,
וואס אונטער יודען איז געווען.

דיא ערד, דיא הימעל און דיא שטערען,
בעווייזען אונזער יודיש קראפט,
וויא פרויען האבען, וויא דיא הערען,
דעם גרעסטען רוהם, דעם פאלק פערשאפט.

וויא דבורה איז אין פעלד געריטען,
און מיט דער מחנה קאמאנדירט;
וויא גאט פון הימעל האט געשטרימען
און צום טריומף זיין פאלק געפיהרט.

זיא האט דעם פינד פאריאנט, פארטריבען,
אין נאנצען איהם פארניכט אין שטרייט;
עס איז א זכר ניט געבליבען,
פון אלע זיינע שטארקע לייט.

ווער האט פאנצירעס, שווערדען, שפיוזען,
בייא פערציג טויזענד מאנן געזעהן?
דאך האבען זייא זיך וויא דיא ריווען,
געשלאגען איינעד געגען צעהן.

א הייסער שטראם פון פעך און שוועבעל
איז פון דעם הימעל ראש אראפ.
א פייער האגעל מיט רויך און נעבעל,
צובראכען האט דעם שונא'ס קאפ.

אויך דיין זיג איז ניט אויס צו זאגען.
דו יעל! א, ווי קרעפטיג, שטייף,
אנאגעל האסט אריינגעשלאגען
דעם שטארקען אין זיין שלייף.

מיט גרויסען כבוד און מיט פריידען,
האט דבורה אומגעקעהרט פון פעלד;
דאס פאלק בעפרייט פון זיינע ליידען,
מיט קראפט און גבורה פון א העלד.

אך, נאט, וויא גרויס איז דייע וואונדער,
וואס דוא האסט אפט מיט אונז געטהון? ...
דאס זינגט דאך יעדער יוד באזונדער.
דער פאטער, מוטער, טאכטער, זון.

מ. ליעוו.

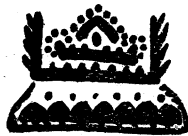
מ. ליעוו — אידישער דיכטער. געבארען אין דער ערשטער העלפט פון 19טען יארהונדערט. זיין פאעמא „האדעל“ (ערשינען אין קישיניעוו אין יאהר 1888) איז אין יענער צייט געווען א נייעס אין דער אידישער פאעזי א דאנק איהר דערצעהן לערישער פארם. דאך איז עס אלס נאנצע פון א קנאפען ווערט צוליעב איהר צוצייגעניש, אבי וואהל וואו ניט וואו בעגענענט מען אין איהר אזעלכע שעהנע שמעלען ווי דער אויסצוג, וואס ווערט דא געבראכט. עס מוז דא פאראיינס באי מערקט ווערען אז עס איז אבסאלוט ניט ריכטיג, וואס פראפסאר ל. וויענער זאגט, אז די אויבען דערמאנטע פאעמא איז א נאכאמונג נאך ש. י. אבראמאוויטש'ס „יודעל“, ווייל ניט לויט דער טעכנישער פארם און ניט לויט'ן אינהאלט האבען די ביידע זאכען די מינדסטע עהנליכקייט. עס איז אויך ווערט צו באמערקען אז דאס ליעד „דו זיצסט און שטריקסט אשאליכען“, איז איינע פון די שעהנסטע און אויסגעהאלטענסטע ליעבעליכע דער איז דער אידישער פאעזי פון יענער צייט. ביכל. ל. וויענער „Yiddish Literature“ 99: ז. רייזעו, „לעקסיקאן“.

מירעלע.

- דו זיצסט און שטריקסט א שאליכען, און קוקסט דיר גאר ניט אום, און אויף דיין שאנעם מאלעכען, שפאצירט א שמייכל אום.
- דיין פנימ'על, דיין צורה'לע איז זיס און מלא חן, נור זאג: וואס זיפצסטו, מירעלע? וואס איז מיט דיר געשעהן?
- דו זיצסט און שטיקסט א טיכעלע, איך ווייס אז ניט פאר דיר; דיין הארצעל, ווי א ביכעלע ליגט אפען צינד פאר מיר...
- דו לאזסט די ארבייט — שטעקעלעך פון דיינע הענד ארויס, די רוין אויף דיינע באקעלעך וואס לעשט זיך פלוצים אויס?
- דו זיצסט און שטיקסט א טיכעלע, איך ווארטער — און ניט מעהר... פאר וואס זשע איז דיר, מירעלע, זיי אויסצואזאגען שווער?
- דו עפענסט אויף דאס לאדעלע און זעהסט א שאנע נאכט. — איך ווייס, איך ווייס מיין ערעלע, וואס האט דיר טריב געמאכט...
- אין היממעל גלאנצען שטערענדלעך, זיי גלאנצען אבער קאלט; נור דיינע הייסע טרעהרענדלעך — זיי ברענען — א געוואלד!
- און דארטען זינגען פאגעלעך, דו הערסט דיר צו צו זיי; עס פינקלען דיינע אייגעלעך, דיין הארצעל טהוט דיר וויי... דו זיצסט און שטיקסט א טיכעלע, איך ווייס אז ניט פאר דיר; דיין הארצעל, ווי א ביכעלע ליגט אפען צינד פאר מיר...
- אין דער לעז איז דעם איין שורה'לע — פיער ווארטער — און ניט מעהר... פאר וואס זשע איז דיר, מירעלע, זיי אויסצואזאגען שווער?
- דו ביסט א יודיש מאדעלע, האלטסט עהרליך גאט'ס נעכאט; אה, ווייס זשע, ווייס, מיין ערעלע, אז ליעבען הייסט אויך גאט'ס...
- נו הער זשע אויף, מיין מירעלע, און זיי שוין מעהר ניט טריב. און זאג שוין אויס דאס שורה'לע: אה, זאג: איך האב דיר ליעב!...

פון דער פאָעמא „האַדעל“.

אליין וויא א שטעקען איז האדעל שוין היינט.
 קיין פאָטער, קיין מוטער, קיין גואל, קיין פריינד.
 א פרעמדע פאר יעדען, אליין מיט איהר וועה,
 אונ דא נאָך אויף אייביג צעבראַכען אזוי.
 צום אַנפאנג האָט האַדעל איהר בראָך ניט געוואוסט,
 דיא האַפנונג האָט דאָן נאָך געצאָנקט אין איהר ברוסט,
 זיא האָט זיא געווארעמט, געשיינט אויס איהר בליק,
 אונ האָט איהר געמאַהלען מיראַזשען פון גליק:
 אַט באלד וועט זיא וויסען שוין אויף פון א וועלט,
 ער האָט איהר געשווארען אונ גליק פאַרגעשטעלט:
 נאָך קלינגען דיא ווארטער — דיא קוויקענדע רייד:
 „דוא ביסט מיין נשמה, מיין נחת, מיין פרייד!
 „געטריי דיר אויף אייביג מיט זעהל אונ מיט לייב,
 „נאָך דוא מיין געליעבטע, נאָך דוא ביסט מיין ווייב.“
 אזוי האָט זיך האַדעל אין שבעה געטרייסט:
 ער ווייסט דאָך איהר אומגליק, ער ווייסט דאָך, ער ווייסט:
 זיא האָט זיך איהם איבער געגעבען וויא בלינד,
 וועט ער דען פערפיהרען איין אומגליקליך קינד?
 ער קומט ניט אין שבעה דאָס מאכט נאָך ניט אויס,
 דיא שבעה פערנעהט גיך, באלד לאָזט זיא זיך אויס,
 אַה, מוטטער! וואָס האָסטו מיט מיר זיך געשיידט?
 דוא וואָלסט אין דיין טאַכטער דער לעבט זיך א פרייד,
 דוא וואָלסט שוין געוואוסט פון א לעבען אַצינד
 אונ וואָלסט געהאט נחת אין דיין איינציג קינד.
 נאָך דיר איז קיין נחת געוועזען בעשעהרט
 אונ האָסט אויף דיין טאַכטער דיא שמחה פערשטעהרט:
 אין ווייניגסטען טרייסט דיר האַטש דאָרט אין דיין גרוב, —
 איד בין מעהר ניט עלענד — מיין פריינד האָט מיך ליעב.
 ער קומט באלד נאָך שבעה — אַט באלד שוין ניט ווייט
 אונ ווערט מיין מאַן אַפּפּען פאר גאַטט אונ פאר לייט.
 אזוי האָט דיא האַפנונג מיין האַדלען גענארט:
 אזוי האָט מיין האַדעל געהאַפּט אונ געהארט:
 ער קומט ניט — עס איז שוין נאָך שבעה א וואָך:
 ער קומט ניט — דאָס האַרץ הייבט אָן פיהלען דען בראָך.

מארק ליעוו.

מארק ליעוו — דיכטער. געברענע אין
דער ערשטער העלפט פון 19טען יארהונדערט. אין
1886 האט ער אין קישיניעוו ארויסגעגעבען א
זאמלונג פון קריסטוליעדער אונטער'ן נאמען
„נייע מאטיווען פארן יודישען פאלק". (עס איז
צו באמערקען אז אין יענער צייט האט אין קר
שיניעוו אויך געלעבט יוסף ראבינאוויטש, דער
גרינדער פון אן אידישקריסטליכער סעקטע מיט'ן
נאמען „גאווי אוראלי") לויט דער פארם און
שפראך זיינען די ליעדער פון דער דערמאנטער
זאמלונג זעהר עהנליך צום פראלאג פון מ. ליעוו'ס
פאעמא „האדעל". דער טאג, דער זאצ'בוי ווי
אויך דער ריטהם מיט'ן נאמען פערזיבוי, באי
זונדערס פון דאס ערשטע ליעד, זיינען די זעלבע
ווי אין מ. ליעוו'ס דערמאנטען פראלאג. איך האב
אויך אויסגעפונען אן ביידע האבען זיך געפונען
אין איין צייט אין קישיניעוו, און אז ביידע ווערן
זיינען דארט ערשינען. דאס ערשטע אין 1886, די
צווייטע אין 1888. ס'איז ביי מיר דעריבער מעהר
קיין צווייטע ניט אז מ. ליעוו און מארק ליעוו
זיינען איין און דער זעלבער דיכטער. די ליעדער
„ישראל און זיין משיח" זיינען געשריבען אין א
ווארעם-ביבלישען טאג. געבראכט לויט דער לאטיי
נישער טראנסקריפציע. ביבל. דר. גוסטאווע הער
סאן דאלמאז, „יודישדייטשע פאלקסליעדער אויס
נאליציען און רוסלאנד". לייפציג, 1888.

ישראל און זיין משיח.

א.

הלאוי וואלסטו לאנג שוין מיין ברודער געווען!
דו האסט דאך געזויגען פון מיין מוטערס ברוסט,
הלאוי, ווען איך האב אויף דער גאס דיך דערזעהן,
וואלט איך דיר אנטקענען געלאפען מיט לוסט!

הלאוי וואלט איך לאנג דיך געקושט מיט גרויס פרייד,
און וואלט דיך געבראכט אין מיין מוטער'ס הויז;
איך וואלט דאך געוויס ניט געוואוסט פון קיין לייד,
און וואלט פון דעם גלות געוועזען לאנג לויז.

נאך וועה! צו מיין אונגליק בין איך געווען בלינד,
מיין אויער איז מיר דאן געוועזען פערשטאפט, —
איך האב ניט פערשטאנען אז דו ביזט גאטס קינד,
און ס'האבען דיך פרעמדע פון מיר אויסגעכאפט...

ב.

פרעמדע האבען גע'ירשן'ט מיין ירושה,
וואס האבען מיין פאטער קיינמאל ניט געקענט;
ווי א יתום פערטריעבען פול בושה
בין איך פון מיינע אייג'נע ווענט.

אנמאלאגיע

צווישען פעלקער פערשאלטען און נימאם,
בלאנדזשע איד אום שוין באלד צוויי טויזענט יאהר:
אין דער פינסטער, ווען אויף אלע אומות,
לייכט זיין שוין אזוי העל, אזוי קלאהר.

אלע בענשען זיך נאך אין זיין נאמען,
און זיי פרעהט די ירושה פון מיר!...
נאך איד נעבעד אברהם'ס וואהרער זאמען,
האב קיין מינדסט חלק אין איהר...

ניט קוקט, וואס איד בין אזוי שווארץ!
איד בין נאך אבגעברענט פון זון:
ווייל איד האב ניט בעשניטען מיין הארץ,
דערקענט איהר מיד ניט, ווער איד בין.

פרעמדע גערטנער האב איד אבגעהיט,
און מיינעם האב איד נאך פערלאזט.
אומזיסט האב איד מיד יאהרען געמיהט, —
ביי אייד אין ד'אויגען זיך פעהאסט.

יעצט וויל איד בעשניידען מיין הארץ!
נו גיט זשע מיר דאך ברידער די הענט,
און קוקט ניט וואס כ'בין אזוי שווארץ, —
די זון האט מיד נאך אבגעברענט...

מ. מ. ווארשאוסקי.

מ. מ. ווארשאוסקי — איינער פון

די שעהנסטע און באליבסטע אידישע פאלקסרייכער
טער. געבארען דעם 14טען נאוועמבער 1848, אין
ארעם. (לויט דער יוד. ענג. ענצ. 1858 אין כער
סאז) זיינע ליעדער, וועלכע ער האט אויך בא
זאגט מיט הארציגע נגונים ווערען געזונגען
אינאיינעם מיט די עלטסטע אידישע פאלקסליע
דער, און האבען אן עהנליכע ווירקונג אויף די צר
הערער. מ. מ. ווארשאוסקי איז איינער פון א
רייזע פאלקסרייכער, וואס בילדען א מיט ברויט
צווישען דער אלטער פאלקסדיכטונג און דער פאר
עזי פון פרוג'ס חרר; און צייכענט זיך באזונד
דערס אויס מיט דער אויסגעהאלטענקייט פון זיין
פארם און מיט דער בייגיקייט און זאפטטיגקייט
פון זיין (זיידרושישער) שפראך. אין 1900 איז
ארויס א קליינע זאמלונג פון זיינע ליעדער אונט
טערן נאמען „יודישע פאלקסליעדער“. אביסל
שפעטער איז ארויס א צווייטע פארנעמערטע
אויסגאבע. געשטארבען איז ווארשאוסקי אין
קיעוו, 1907. ביבל. יוד. ענג. ענצ. 12, 473; ז.
רייזע „לעקסיקא“.

שרה און רבקה.

(פראגענט)

אז איך בין געקומען קיין ראכמעסטריווקע,
האָב איך דאָרט צוויי שענע שוועסטער גיזעהן:
איינע האָט געהייסען שרה, די אנדערע רבקה, —
צוויי שענע כלות זענען דאָס געווען;
יעדע פון זיי האָט געהאָט איין אנדער מעלה.
דאָ האָט זיך פארדרעהט מיר דער קאָפּ אויפ'ן אָרט:
וועלכע פון זיי זאָל איך מיר נעהמען פאר א כלה,
וועלכע פון ביידע זאָל איך געבען דאָס וואָרט? ...

אין שרה'לעס אויגען קען מען גלייך ניט קוקען,
ווי די זון אים תמוז אזוי שיינען זיי:
זיי שמייכלען, זיי לאכען, זיי רעדען, זיי קוויקען
דאָס האַרץ, אז זי טוט א קוק נאָר מיט זיי.
אבער רבקה'לעס אויגען ברענען ווי פייער,
שוואַרץ ווי די קוילען וואָס טיף אין דער ערד:
אז זי הייבט זיי אויף, ווערד דאָס לעבען טייער,
אז זי לאָזט זיי אראָפּ — האָט דאָס לעבען קיין ווערט....

איך האָב אמאָל א סוד אין אויער איינגערוימט שרה'ן —
האָט זי זיך צעוויינט ווי א פיצעלע קינד.
„אָסענען וואָס, פרעגט זי מיר, ביזט דו געקומען צו פאַהרען?
צו וואָס האָט דיר געבראכט אהערצו דער וויינר?“

אז עס האָט זיך אין מיר צעשפיעלט די ווילדע קליפה.
האָב איך רבקה'ן איינגערוימט דעם אייגענעם סוד.
„נאָר דו ווילסט אַ קיש! — שטעל פריהער אַ חופּה;
איך בין דיר ניט האַפּקע, דו ביזט ניט פּעדאַט!“

צום באַדעקענס דער כּלה.

אז דאָס גליק וועט דיר שיינען און
לייכטען,
פאַרגעס ניט דעם אַרימאָן;
דער מענש מוז תמיד טראַכטען,
וואָס וועט מיט איהם מאַרגען זיין,
אוי! יעדער מענש איז אַריים,
ווי רייך ער וואָלט נישט געווען,
אזוי זאָגען אונזערע ספרים... —
כּלה'ניו, ווייז'זשע וויין!

דו ביזט דעם חתן געפּעלען,
וואָרום דו ביזט דאָך שען און פּיין;
באַלד וועט מען די חופּה שטעלען,
באַלד וועט די חופּה זיין,
אַנייע וועלט נעסט דו דערזעהן... —
עפּים זאָגט מען זי איז זעהר שען...
נאָר איך ווייס ניט צי דאַרפסט דו
זיך פּרעהען... —
כּלה'ניו, ווייז'זשע וויין!

אז דיין מאָן וועט טרעהרען
פאַרניסען,
פאַרביטערט וועט זיין דאָס האַרץ,
זאָלסטו איהם זיין לעבען פאַרויסען,
פאַרגרינגערען איהם זיין שמערץ,
דיינע קינדערליך זאָלסט דו גשבען
אונזער אומגליק גוט צו פאַרשטעהן,
אז וויינען הייסט ביי אונז לעבען... —
כּלה'ניו ווייז'זשע וויין!

מען האָט דיר אין צרות דערצויגען,
נעמוטשעט זיך אַהן אַ שיעור;
געקוקט איז דיינע אויגען,
געציטערט איבער דיר,
דו פּיהלסט עס, מיין קינד,
מז'הסתּמה:
דיין האַרץ איז כּשר און ריין,
פאַרגעס'זשע ניט טאַטערמאַמע... —
כּלה'ניו ווייז'זשע וויין!

דעם חתן פּיהרט צו דער כּלה,
באַשיט איהם מיט בלומען גיד;
אַט וועלען מיר בעמען אלע
ער זאָל דיר זיין מצליח.
וואו דו וועסט זיך ווענדען און קערן,
זאָל נאָט פאַר דיר תמיד שטעהן;
ער זאָל דיינע טרעהרען דערהערען... —
כּלה'ניו ווייז'זשע וויין!

דו וועסט זיך תמיד דערמאָנען,
זאָס דו האָסט קינדוויין געפּיהלט;
אַט דאָ ביזט דו געשטאַנען,
אַט דאַרטען האָסט דו זיך געשפּיעלט,
די יונגע יאָהרען פּערשוועבען... —
זיי קומען צוריק ניט צוגעהן.
אזוי פּערגעהט אונזער לעבען... —
כּלה'ניו, ווייז'זשע וויין!

די ראָד.

(כּלה'ס צד)

אוי, אוי! נאָט איז נרוים!
ער האָט דאָך געבענשט מיין הויז...

שלאָגט כּל'יזמר אין די טאַצען,
ווער וועט אַצינד מיר שאַצן?

די מיזינקע ניב איד אויס —
די מיזינקע אויסגעניבען!
די מיזינקע אויסגעניבען!
שטארקער! ... פרעהליך!
דו די מלכה, איד דער מלך,
אוי, אוי, איד אליין
האב מיט מיניע אויגען געזעהן,
ווי נאט האט מיר מצליח געווען —
די מיזינקע אויסגעניבען!
די מיזינקע אויסגעניבען!
שטארקער! ... בעסער!
די ראד, די ראד מאכט גרעסער!
גרויס האט מיר גאט געמאכט;
גליק האט ער מיר געבראכט,
הוליעט, קינדער, א גאנצע נאכט! —
די מיזינקע אויסגעניבען!
די מיזינקע אויסגעניבען!
דער טרייער פעטער יוסי
און די גוטע מומע סאסי
האבען מיר צום חתן מאהל,
טייערע וויינען און א צאהל
מיר געשיקט פון ארץ-ישראל. —
די מיזינקע אויסגעניבען!
די מיזינקע אויסגעניבען!

מאמע! ... שמען! ...
די ארימע לייט זענען ניקימען,
שטעלט זיי דעם שענסמען מיט,
טייערע וויינען, טייערע פיש,
אוי וועה, טאכטער, ניב מיר א קיש!
די מיזינקע אויסגעניבען!
די מיזינקע אויסגעניבען!

אייזיק! ... מויק! ...
די באכע געהט א קאזיק!
קיין עיז-הרע זעהט נאר זעהט,
זוי זי טופעט, און ווי זי געהט,
אוי, א שימחה, אוי, א פרייד! —
די מיזינקע אויסגעניבען!
די מיזינקע אויסגעניבען!

איציק! ... שפיציק! ...
וואס שווייגסט דו מיט דעם
שפיציק?
אויף די כליזמר טהו א געשריי:
צו שפילען זיי, צו שלאפען זיי?
דייסט די סטרוגעס אלע אויף
— צוויי!
די מיזינקע אויסגעניבען!
די מיזינקע אויסגעניבען!

אויפ'ן פריפעמשיק ברענט א פייעריל.

אויפ'ן פריפעמשיק ברענט א פייעריל
און אין שטוב איז היים,
און דער רבי לערענט קליינע קינדערליך
דעם אלף-בית.

זעהמזשע, קינדערליך, גערענקט-זשע, טייערע,
וואס איהר לערענט דא:
זאגט-זשע נאך אמאל, און טאקי נאך אמאל:
קמץ אלף — א!

לערענט, קינדער, מיט גרויס חשק,
אזוי זאג איד איד אן.

אנטאָלאָגיע

ווער ס'וועט ניכער פון אייד קענען עברי,
דער באקומט א פאן.

זעהט-זשע קינדערליך, געדענקט-זשע, טייערע,
א. ז. וו....

לערענט, קינדער, האט ניט מורא,
יעדער אנהויב איז שוועהר.
גליקליך דער וואס האט געלערענט תורה,
צי דארף דער מענש נאך מעהר?

זעהט-זשע, קינדערליך, געדענקט-זשע, טייערע,
א. ז. וו....

אז איהר וועט, קינדער, עלטער ווערען,
וועט איהר אליין פארשטיין,
וויפיל אין די אותיות ליגען טרעהרען
און וויפיל געוויין.

זעהט-זשע, קינדערליך, געדענקט-זשע, טייערע,
א. ז. וו....

אז איהר וועט, קינדער, דעם גלות שלעפען,
אויסגעמוטשעט זיין,
זאלט איהר פון די אותיות כח שעפען,
קוקט אין זיי אריין!

זעהט-זשע, קינדערליך, געדענקט-זשע, טייערע,
א. ז. וו....

אויפ'ן פריפעטשיק ברענט א פייערליך
און אין שטוב אין היים,
און דער רבי לערענט קליינע קינדערליך
דעם אלף-בית...

דאס ליעד פון דעם ברויט.

געוויירמעט די יודישע קאלאניסטען
צו זינגען אין פעלד נאך דער ארביים.

גרויסער נאט! מיר זינגען ליעדער ביז די זון וועט אונטערגעהן.
אונזער הילף ביזט דו אליין! נעהמט צענויה די סנאפעס, ברירער
נעהמט צענויה די סנאפעס, ברירער ביז די זון וועט אונטערגעהן.

לאז די זון אונז בריהען, בראַטען.
זי האָט אונז נעשיינט צום גליק:
זעהט דאָס ברויט איז אונז, געראַ-
טען...
קינדער, קיינמאָל ניט צוריק!...
גרויסער גאַט! דו העלפסט דעם
מענשען,
אז ער רופט צו דיר אין נויט!
זאָלסט אונז טאקי ווייטער בענשען
מיט הצלחה און מיט ברויט!
נעהמט צענויף אייך אלע אינאיינעם,
נחת האַבען מיר שוין פיעל...
גרויסער גאַט! מיר זינגען ליערער
דו ביזט אונזער הילף אליין!
נעהמט צענויף די סנאפעס, ברידער,
ביז די זון וועט אונטערגעהן!...
נעהמט צענויף די סנאפעס, ברידער,
ביז די זון וועט אונטערגעהן!

דער ווינטער.

אוי העלפט מיר, קינדער אינטער, —
קיינ כחות איז ניטאָ...
נעקומען איז דער ווינטער,
דער ווינטער איז שוין דאָ!
ער פרעגט קיינעם קיין דעות,
ער קומט ווי צו זיך אהיים.
מיט דער ווייסער באַרד און פאות,
מיט דער ווייסער, גרויסער ברעם.
דורך טאַהל און וועלדער יאָגט ער,
נעהויקערט צו דער ערד;
מיט זיך אַ בעזעם טראַגט ער —
און קעהרט, און קעהרט, און קעהרט!
מיט שניי געבעט די פעלדער,
פאַרפרוירען שטעהט דער וואַלד,
די פעלדער און די וועלדער
זיי ברומען: קאַלט... ס'איז קאַלט!...
איז בעט ליגט קראַנק מיין שיינדיג,
מיט איהר דאָס קליינע קינד.
נישטאָ איז שטוב קיין שפענדיג
איז פענסטער וויינט דער ווינד.
ער שווייגט דער אלטער זידע,
ער מאַכט זיך ניט פון דעם;
ער לאַכט אין די פויסטען ביידע
און שאַקעלט מיט דער ברעם...
ער וויל קיינעם ניט שווינען.
האַטש שריי, האַטש וויין אַהן שעור...
וואו צער און עלענד וואוינען,
דאַרט קלאַפט ער אין דער מיר.
אוי, העלפט מיר קינדער אינטער, —
קיינ כחות איז ניטאָ.
נעקומען איז דער ווינטער,
דער ווינטער איז שוין דאָ!...!

די נאַכט.

ס'איז פינסטער, פינסטער, וואַלקען שטעהען,
זיי האָט דער קאלטער ווינט געבראַכט;

אנטאָלאָגיע

אין הימעל איז קיין שוין צו זעהען.
אראָפגעלאזט האָט זיך די נאכט.

פארלאָהרען האָט די וועלט איהר נאָמען.
פארפּינסטערט ליגט זי ווי זי איז גרויס.
פארוויאלעט ליגען אלע בלומען.
געשטאַרבען ליגט די לעצטע רויז.

די בוימער פון דעם וואלד דעם אלטען.
זיי האָבען זיך צו דר'ערד געלעהנט.
די חיות האָבען זיך באהאלטען.
אונ' אוי, דער מענש האָט זיך צעוויינט:

וואָס קאָן די נאכט דעם מענשען געבין?
וואָס קאָן איהם געבין ד'וויסטע קעלט? —
פארוויסט, פארפּינסטערט איז דאָס לעבען.
פאר וויסט, פארפּינסטערט איז די וועלט!

די שוין, דער טאָג האָט זיך פארבראַנען.
עס וויינען, קלאָגען בערג און טהאַל:
צי קומען וועט אמאָל דער מאַרגען?
צי קומען וועט דער טאָג אמאָל?

ווי לאַנג וועט זיין דער טאָג פארבראַנען?
וואָס הערט זיך, וועכטער מיט דער נאכט?
דער וועכטער זאָגט: עס קומט דער מאַרגען.
ווי לאַנג עס זאל ניט זיין די נאכט...

אויף איהר קבר.

דאַרט אויף דעם בית-עולם,
אויף דעם פעלד דעם אלטען.
האַט מען זיך געטראָגען,
האַט מען זיך באַהאַלטען...

דאַרט ארויף, קיין דרום,
ווייל איך מ'דערמאָהנען.
צווישען אלטע קברים
איז דיין שטיין געשטאַנען...

פון דעם ים דעם ווייטען
האַט מ'ד' געטראָגען,
כ'בין צו דיר געקומען
דיין קבר צו באַקלאָגען...

אוי, כ'בין אלט, צובראַכען,
מ'עד איז יעדער אבר,
פינסטער איז מ'ד דינה —
ווי ביי דיר איז קבר!

פ. מ. ווארשאוסקי

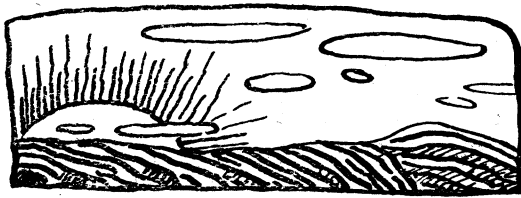
*

*

*

וואס מעהר ס'בלומיגט מיין הערץ.
וואס מעהר כ'פיהל אין איהר קעלט.
וואס מעהר טיעפער מיין שמערץ —
איז מיר ווייטער די וועלט...

וואס מעהר ס'בלומיגט מיין הערץ.
וואס מעהר ליידען עם האַט,
וואס מעהר טיעפער מיין שמערץ —
איז נעהנטער אַלץ גאַט...

מ. וו. זאטולאָוסקי.

מנחם וואָלף זאטולאָוסקי — פובליק
ציסט און דיכטער. געבאָרען אין פראַנקרואָוסק, א
קליין שטעטל אין פאלמאָווער גוב. ארום 1850.
אין 1890 האָט ער פארבראכט א געוויסע צייט אין
אדעס. מ. וו. זאטולאָוסקי האָט זיך געהרסטענט
געדרוקט אין ספעקטאָרס „הויזפריינד“ און שלום
עליכע'ס אויסגאבען. אויסער פארשיידענע ארטיקלעך
לען און פעליעטאָנען האָט ער אויך געשריבען
ליעדער.

דאָס תהלימיל.

(נאָך אַ פּרעמדען מאָטיוו)

ווען אויפ'ן הארצען ליגט ווי א שטיין,
אונ צרות מיט דאגות דריקען מיין גייסט,
דענסטמאָל איז נאָר דער תהלימיל אליין,
מיין איינציגער בעסטער טרויסט :

איך זעץ זיך מיר מיט דעם פנים צום וואַנד,
איז איין ווינקעל פון מיין חדר,
אונ נעהם דאָס קליינע תהלימיל אין האַנד,
אונ הייב אָן פון „אשרי“ כסדר.

פון די זיסע ווערטער מיט דעם וויינענדיגען נגון.
ווערט מיר אויפן הארצין גרינג ;
דער תהלים פערשאפט מיר א הייליגען פערגעניגען,
אונ איך פערגעס אָן אלצדינג...

פֿלמײַאל זאַמאַשטשײַן.

פֿלמײַאל זאַמאַשטשײַן — דיכטער, געבארען אין ארעס אין יאהר 1851, געשטארבען אין וויען אין 1909. זיינע ליעדער און פאעמען, וואס זיינען צושפרייט איבער פיעל זשורנאלען און זאמעל ביכער, זיינען מעהרסטענס שטארק צוצייגען און מאכען אפט דעם איינדרוק פון געריימטע פובליציסטיק. זייער איינציגע מעלה איז, וואס זיי זיינען ניט זעלטען ריטמיש און פיהרען שטענדיג דורך אן איינהייטליכען געדאנק. פֿלמײַאל זאמאַשטשײַן האט אויך אנגעשריבען אייניגע פאעמען אין דראמאטישער פארם וואו עס זעהט זיך אס בעסטען און דאס צוצייגענקייט, וואס איז ביי איהם ווי א מין געזעץ דורכגעפיהרט געווארען אין זיינע ליעדער. ביבל. יוד. רוס. ענצ. ז: ל. וויענער "Yiddish Literature" אינדעקס: ז. רייען, "לעקסיקאן".

פארשפרייט האָט דער הימעל.

פארשפרייט האָט דער הימעל זיין לויטער געצעלט,
דיא פעלדער דעם גרינעם קאוויאָר,
פארביג, קאַלירט, זעהר שאן איז דיא וועלט,
דיא פייגעליך זינגען א קהאַר.

אַללעס איז פריש מונטער און פרעהליך,
צווישען דיא בערגליך ביים שליאָך,
רוהיג און שטילל פליסט דאָרט פאמעליך
וויא א זילבער'ן שנירעל דער טייך.

מיט זאפטיגע פירות אָנגעזעצט פילל,
מיט געלאָדענע צווייגען אראָפּ;
הוידען דיא בוימער לאנגזאם זיך שטילל,
און שפיעגלען אין וואַסער זיך אָפּ.

עס שמעקען וויא בשמים גערטנער און טאָהלען,
מיט גרינעם איז אַללעס בעצויגען;
אין גאנצען דאָס לאַנדשאפט געטטליך, געמאָהלען,
עס וועהעט, עס שיינט אין דיא אויגען!

און עס גלוסט זיך און ס'ציהט מיך אהין נגד ארויף,
אויף דיא פערנאָלדעמע בערג זיך צו הייבען;
צו דיא טאָהלען דיא ברייטע נאָר אַהן א סוף;
צו דיא פעלדער דיא פרייע נור שוועבען.

אנטאָלאָגיע

אונ דארטען וויא אללעס שטילל איז אונ קלאַהר,
וויא מ'הערט ניט קיין קרעכץ פון קיין יודען...
איינער אלליין בא דער גרויסער נאטור
נור שלאפען איז שוים זיך צופרידען.

ווייטער פון מענשען פון שלעכטע אוועק,
פון צרות, פון לייד, אונ פון טרעהרען:
פליהען אונ פליהען גאָר אַהן איין עק,
צוריק זיך שוין מעהר ניט אומקעהרען!

נור וויא קען איד, וויא טאָר איד לייפען אונ פליהען,
זיך רעטמען אלליין אין גערודער:
לאַזען איז צרות זיך קוועללען אונ מיהען
ביים שונא דעם עלענדען ברודער?

נפּים שרייעט מיר א קול אין אויער אונ רופט
מיד אהין וואו ס'איז ביטטער אונ שלעכט;
אהין וואו דאָס בלוט טייכענווייס טריפט,
וואו עס קרעכצט דער אייביגער קנעכט.

אונ איד זעה וויא דער היממעל שרעקליך איז זייט,
אונ נאם איז פון טרעהרען דאָס פעלד...
ניין! דאָ מוז איד בלייבען איהם רעטמען פון טוידט,
אָדער שטארבען מיט איהם וויא א העלד.

דאָם שטייגעל

דאָרט א שטייגעל, שאן פערנאָלרעט
אויף דעם פענסטער הענגט בא דיר,
אין דעם שטייגעל זינגט א פויגעל,
טרעללען גיססען זיך אַהן שיעור.
קרעכצען קלינגען אין די טרעללען
טרערען קויקלען זיך דערבאיי
יעדע נאָטע איז א קינה
א בקשה ווערען פראיי...

זיי געפעללען דיר די טרעללען,
זיי דערקוויקען דיר דאָס הארץ,
נור די טרעללען זאָלסטו וויססען
זענען צרות, לידען, שמערץ!
פון דעם שטייגעל לאָז דעם פויגעל
הויך אין היממעל פליהען ווייט,
פרעהליך וועט ער דעמאָלט זינגען
נייע ליעדער פון דער צייט!...

דער שטיין און די הוואַלים

למה רגשו גוים ולאמים יהנו ריב,
(תהלים)

קוקט אייך נאָר צו, אויב איהר ווילט עפעס זעהן:
סאמע ביי'ם ים, ווי אַרין אויפגעשטעלט,
פעסט פון גראניט שמעהט דאָרט א שטיין:
ער איז שוין א זקן, נאנץ לאנג אויף דער וועלט.

פּלמיואל זאַמאַשטשין

עס רוישען, עס קאַכען, עס לויפען, עס יאָגען
די חוואַליס ביי'ם ברעג, אין בעס סכנות:
עס שפּריצט זיי די פּיהנע, זיי קלאַפען, זיי שלאַגען,
דעם אַלטען שטורמאק, נאָר אַהן רחמנות!

צו'ם היממעל דעם קאַפּ, שטומם אַהן א וואַרט,
פּאַרשפּריצט, פּאַרנעצט די פּיס אונ דאָס פּנים,
ניט זיך דער העלד קיין ריהר פּון זיין אַרט,
מאַכט חוזק אונ לאַכט פּון די נאַראַנים.

ער בראַט זיי, ער שטעכט זיי, די שונאים אין ים,
דאָס שטאַלץ פּון דעם ריז, וואָס שטעהט אויסגעצויגען
ער מאַכט זיי ניט ענג, נענוג איז זיי גראַם,
נאָר ער שטעכט ווי אַ דאַרן זיי אין די אויגען!

פּיעל מעהר שוין מיט כת, שוין מלא רציחה,
שמייסען די חוואַליס, פאַטשען דעם שמיין,
זיי נעמען איהם אונטער זיין מקום-מנוחה,
וויילען אויספּיהרען נאָר ער זאָל געהן!

אַ בלאַטיגע ליים, זעהר שמוטציג אונ מיאוס,
אַ זאַמדעל, אַ שטיינדעל, וואָס ליגען ביי'ם עק,
אַ ווילד שטיקעל גראַז, וואָס וואַכט ביי די פּיס,
דאָס שלעפען די חוואַליעס מיט נצהון אוועק:

דער נכור, דער ריז מאַכט זיך גאַרניט דער פּון,
ער נעהמט אין זיך איין די נעמיץ און די קעלט:
ער וואַרעמט זיך אויס באלד קעגען דער זונן
שטעהט ווייטער קאַלטבלוטיג, קוקט אויף דער וועלט!

בוק - ד
התרמ"ה - ה'תרס"ה
1905 - 1885

1885

י. ל. פּרץ.

יצחק לייבוש פּרץ — געבארען דעם 25טען
 מאי 1851, אין זאמאשטש, לובלינער נוב. נע"ו
 שטארבען דעם 3טען אפריל 1915, אין ווארשוי.
 יצחק לייבוש פּרץ איז איינער פון די זיילען פון
 דער אידישער ליטעראטור. זיין אויפטו איז פראזא
 אין פיעלפאכיג און קען איינגעמיילט ווערען אויף
 פאלגענדען אופן: אלס רעאליסט אין זיינע דער-
 צעהלונגען און בילדער, אלס סימבאליסט, אלגע-
 מיינע מעשה'לאך, אלס דיכטער פון הסיד'יום —
 הסיד'ישע בילדער און מעשה'לאך און אלס איי-
 דישער ראמאנטיקער — פאלקסמיליכע געשיכ-
 טען. אבוואל אין דער פאזען איז ער פון א פיעל
 קלענערער באדייטונג ווי אין דער פראזא, פאר-
 נעמט ער אבער אויף דא אן אנגעזעהענעם ארט,
 ערשטענס מיט די אידישראמאנטישע מענער, וואס
 ער האט אויפגעוועקט און הויפטזעכליך מיט דעם
 מאדערנאיראפעאישען סאן, וואס ער האט
 אריינגעבראכט אין אידישען פערז. א דאנק דעם
 לעצטען, מעג ער בעטראכט ווערען אלס דער זיי-
 דע פון דער מאדערניסטישער שולע אין דער
 אידישער פאזען. ביבל. יוד. ענג. ענצ. 9, 598-
 599; ל. וויענער "Yiddish Literature"
 אינדעקס; בעל מחשבות, "געקליבענע שריפטען";
 ש. ניגער, "וועגען יודישע שרייבער"; דר. מ.
 פינעס, "די געשיכטע פון דער יודישער ליטערא-
 טור", 2, 100-64-40; ז. רייזען, "לעקסיקאן"

ליעבע.

א.

אויף דיין באלקאן הענגען מיינע אויגען;

זיי זעהען דיר נישט!

ס'וועלעקען דארט בלומען, די טהיר איז געשלאססען,

די שויבען פערן שט...

ווי א פויגעל פליהט ארויף מיין נשמה

און שלאגט זיך דארט צווישען די אייזען...

שטיללערהייט קלאפט זי ביי דיר אין די שויבען,

דו ווילסט זיך נישט ווייזען...

דאנו פליהט זי צוריק, באנג און דערשראקען.

דערשלאגען און מ'ער:

און אין דעם קראנקען הארץ הויבט אן קלינגען

דאס טרויריגע ליעד!

ב.

אין דער שטיללעך נאכט,

ליג איך אויסגעשטרעקט

און וויין... צו האט דיר עס

אמאל פון שלאך געוועקט?

אין דער שטיללעך נאכט,

— קיינער הערט און זעהט! —

ניעמט זיך אויס מיין הארץ,

הארסטו מיין געבעט?

אנטאָלאָגיע

ג.

כהאָב מיך אויף דעם בעט געוואָרפֿען.
אך דער קראַנקער קאַפּ וויל רוהען:
איך פֿערשליעס די קראַנקע אויגען:
אין דער לופט דאָך יאָגען, פֿליהען.
שטיינענע פֿאַלאַצען.
אייזערנע באַלאַנצען.
טרעפּ פֿון ווייסען מאַרמאַר,
גאַלדענע סאַלאַנצען:
קריסטאַלע זשיראַנדאַלען
בלאַנקען דורך די שויבען...
בלומען, שמערען און געזיכטער
און זיי ווערען באַלד צערינען!
איין געזיכט דאָך בלייבט שטעהן
לענגער:
שוואַרצע אויגען פֿול מיט טרעהרען,
עפעס שעפּטשען בלאַסע ליפּען,
גאַר איד קען קיין וואַרט ניט הערען.

ד.

פֿאַלקס־מאָטיוו.

דאָרט וועט מיין געליעבטער
זיך אַ כּלח קלויבען:
זיך אַ כּלח קלויבען,
שענער און געזינטער,
און איד וועל דאָ פֿוילען,
ווי אַ בלאַט אום ווינטער...
שטיינענע פֿאַלאַצען.
אייזערנע באַלאַנצען.
טרעפּ פֿון ווייסען מאַרמאַר,
גאַלדענע סאַלאַנצען:
קריסטאַלע זשיראַנדאַלען
בלאַנקען דורך די שויבען...

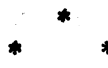
קענסטו ?

קענסטו, מיין ליעבסטע, דאָס פעלד,
וואו צווישען די זאנגען
בליהט דאָרט מיין האַפּען ?
קענסטו, מיין ליעבסטע, דאָס פעלד,
וואו מיין האַרץ און מיין ליעבע
וועלען ווען עס איז שלאַפּען ?
קענסטו, מיין ליעבסטע, דאָס פעלד,
וואו אלע דורות
זעען מיט טרעהרען ?
קענסטו, מיין ליעבסטע דאָס פעלד,
וואָס האַדעוועט שטיינער
און נעהרט בלויז ווערים ?

קריאת שמע.

שיק שלאָף צו אונזערע אויגען,
צו אונזערע ברעמען דרימעל...
גאַט, וואָס קינינסט אין הימעל...
הער אויס אונזער תּפּלה...
שיק אונז חלומות, זיסע, שטילע,
פֿון ישועות, פֿון נחמות...

און קומען צו דיר די נשמות,
האַלט זיי ביז מאַרנען,
אונטער דיניע פֿלינעל פֿערבאַרנען...

<p>עם איז קיין פרייע ליעבע וועלט, עם גרינט און בליהט דאס פרעמדע פעלע.</p> <p>איך רייס א בלום און לייג איז שייך אז, מיך שטעכט די פרעמדע רויף!</p>	<p>איך געה ארום אין פרעמדען וואלד. עס לייכט די זונן, דאך מיר איז קאלט.</p> <p>זינגען וויל איך, מיין געזאנג ווערט פערשטומט אהן ווידער-קלאנג!</p>
--	---

טרייסט.

טרייסט מיין פאלק, עם דארף די טרייסט,
שטארק דאס הארץ מאך פעסט דעם גייסט.
זייט ניט דער ווינד, וואס לעשט די פלאם,
נור בלאזט זי אויף, ווייל נאכט איז סם!
נור בויעל גיסט און פוצט די קנויט,
ווייל נאכט איז גיפט און שלאף איז טויט!
טרייסט מיין פאלק, עם דארף די טרייסט!

מאכט פעסט דאס הארץ און שטארקט דעם גייסט, —
עס האט געלייכט שוין נישט איין נאכט,
עס האט געזיעגט שוין נישט איין שלאכט.
און נישט געלאזט די פאהן פון האנד!
עס שטעהט — איין אייווען-פעסטע וואנד,
אין וויסטען, ווילד-פערקאכטען ים!
אה, שטארקט דאס פאלק! בלאזט אויף די פלאם!

אה, שטארקט דאס פאלק, נישט אבגעשלאפט!
זאל שפריצען העל די ליעבעס-קראפט,
אלס פייערדיגע זייל ביינאכט. — —
עס זינקט די נאכט, דער טאג ערוואכט!
און שיקט די שטראהל — א גאלדנע פייל —
אלס גרום דער פייערדיגער זייל!
אה, טרייסט מיין פאלק! עם דארף די טרייסט!

לשנה טובה תכתבו.

<p>צו איהר קיהלט די הייסע שטערען ביי דער נאססער מערב-וואנד, צו איהר שיפט אייך איבער ימים צו א ניי פערשפראכען לאנד!</p>	<p>לשנה טובה תכתבו אללע אללע וואו איהר זייט! צו אייך האט דאס הארטע מזל אויף א וויסטען סטעפ פערשפרייט!</p>
--	---

צו איהר טראַגט די יאָד די שווערע, אַללע אייך צו'ס יאָהר צום נייעם —
 מיט א שמייכעל: איי ווי גרינג!
 אונ איהר קויפט די לופט צום לעבען
 אונ איהר צאהלט פאר יעדען שלינג!
 יעדער שפראך און יעדעם קלייד: —
 לשנה טובה תכתבו,
 אַללע, אַללע וואו איהר זייט!

דריי נייטאָרענס.

דער קאַפּ דער ברענט, די שלעף די
 האקט
 אונ די מאשין, קלאפט צום טאקט:
 — טאַטא, טאַטא, טאַטא!

איך פערשטעה דאָך יענעמס ווינק!
 אָהן א חופּה, אָהן א רינג,
 וואָלט געווען א שפּיעל, א טאַנץ
 א ליעבע אויף — א יאָהר א גאַנץ!
 נאָר דערנאָך, דערנאָך ?

די דריטע שפייט מיט בלוט אונ זינגט:
 איך נעה מיר קראנק, איך נעה מיר
 בלינד!

עס צוויקט די ברוסט ביי יעדען
 שטאַך
 אונ ער — האָט חתונה די וואָך!
 איך ווינש איהם נישט קיין שלעכטין!

עט, פערגעסען וואָס א מאָל...!
 תכריכים וועט מיר געבען קהל,
 אויך א קליינטשיק פיצעל ערד,
 איך וועל רוהען אונגערשטערט,
 איך וועל שלאָפען, שלאָפען!

די אויגען רויט, די ליפען בלאָה,
 קיין טראַפען בלוט אין באק נישט דאָ,
 די שמערן בלאַס, בעדעקט מיט
 שווייס,

דער אַטהעם אַבנעהאקט אונ הייס,
 עס זיצען דריי מיידלאך אונ נייהען!

די נאָדעל: בלאַנק, די ליינוואַנד:
 שניי,

אונ איינע טראַכט איך נעה, אונ נעה!
 איך נעה בייטאַג, איך נעה ביינאַכט,
 קיין חופּה קלייד זיך נישט געמאַכט!
 וואָס קומט ארויס איך נעה ?

ניט איך שלאָף אונ ניט איך עס...
 איך וואָלט געגען אויף מאיר בעל-נס
 אפשר וואָלט ער זיך געמיהט:
 איין אלמן האַטש, איין אלטען יוד,
 מיט קינדערליך א שאַק!

די צווייטע טראַכט, איך ניי אונ
 שטעפּ,
 אונ שטעפּ מיר אויס נור גראַהע צעפּ!

צוריק אין דער אלטער היים.

(פראגמענט)

.א.

קענטט דו דעם פלאץ, וואו חלומות בליהען, ווי רויען:
 וואו די שמערען טרייעפען סודות אריין אין דער נאַכט:
 וואו העלע געזיכטער מיט שמראהלענדיגע אויגען
 שפינגען ליעבליכע נעצען ארום דער נשמה,
 ארום האַרץ ?

וואו דער טאָנ־גערויש ווערט איינגעזאפט מיט פרייד,
און לייעב און בעקאנט איז יעדע מויער, איז יעדער שטיין,
און יעדער שאַטען, וואָס בויגט זיך ארויס
צווישען טאָג און נאכט פון יעדעם שפאלט
דערציילט זיס־שוידערהאפטע זאכען
אַזוי לייעב ?

דאָס איז די היים,
די אַלטע היים.

ב.

אונשולדיג־שטיל־היימישע נאכט,
ד'ווייל מיר וואַשען דיין
איז דינע שטיל־ציטעריגע וועלען,
איז דיין שטיל־ציטעריגער זילבער־נעץ.
היל מיר איון.
ד'ווייל צוריק זיין דיין אמאָליג קינד,
דיין אמאָליג דיין גלויביג קינד —
פערצייל עפעס, פערצייל...

ג.

דאָ בין איד, מאמע,
צוריק דיין קינד,
דיין היין, אונשולדיג, גלויביג קינד —
ד'ווייל פערגעסען די גאנצע צייט
פון אַכנעריסענקייט פון דיר —

אונטער דיין טהיר
האַב איד זי געלאָזען...
איז דיין שוים, מאמע, וויל איד אלץ פערגעסען
די בלומען, וואָס האָבען פערבליהט,
די דערנער, וואָס האָבען געשטאַכען...
די שלאַכטען, וואו איד האָב געזיעגט
און די וואונדען, וואָס בלוטיגען, בלוטיגען...

ניין.

עס טהוט גאר נישט, גאר נישט וועה...
אויף מיין קאַפּ ליגט דיין האַנד, און ער טהוט נישט וועה...
ניין, ער איז נישט גראַה...
קרויזל מיר די לאַקען, מאמע...
שוואַרצע לאַקען האָב איד, זעהסט ?
און די רויטע בעקליך בליהען,
און ווי קליין איד בין,

אונ ווי דיין מיין שטימע קלינגט —
א זילבער-בלעקיל, וואָס?

פון יחזקאל.

(קאפיטל ל"ג)

עס שלייכט צו'ן א שטאַרט ביינאכט די שווערט!
נור אויפן טהורם דער וואכטר וואכט, ווער זיענען וועט, דאָס ווייס איין
ער הארט!
נאָסט;

אונ בלאַזט טראַמפּייט און שמעטערט מיט מאכט,
ער ציטערט די נאכט דאָס פאַלק ערוואַכט — —
דער שונא געהט, דער שונא געהט!
און עס פלאקערט אויף די שלאכט.

נור וועה דעם וואכטר, שפאַט און שאַנד
אין הויף, אין גאַסס אויף מויר און וואַנד,
פאר ווייב און קינד פאר פאַלק און לאַנד!
וואָס האָט ביינאכט איין אויג פערמאכט
און ערוואכט און ערשט אין דער בראַנד..

פון „מאָניש“.

אין קעניגרייך פוילען האַרט ביי דער גרעניץ,
לינט זיך א שטערטאלע גרויס ווי א געניץ.
אונ קוים וואָס מען זעהט עס, מען הארט עס אויף זעלטען;
הייזליך ווי ניסלעך, פון שמות געצעלטען...

קיין חסידים, קיין דייטשען, — האָט תורה א קיום,
עס וואקסען רבנים, מען פאשעט עלוים...

אין נאנצען א צעהנדליג, צו צעהלען אויף פינגער!
עס בייסען די ציגען די דאכער פאר הונגער!

פיער שטימען.

א.

ס'איז ווער ערניץ אַבגענאנגען
און זיין ציטער-בילד נעפאנגען
האַלט א וואסער-שפיענעל —
קומט די קאן און שעפט...

ג.

לאנג פעהילעכטע נעזאנגען!
פון געזאנג
האַט זיך לענגער אויפגעהאלטען
א יתום-קלאנג —
טהויט ער אויף און ברומט —
און פערשטומט....

ב.

און דער וויין איז אויסגענאנגען,
איז א ריץ פון ערדען-קרויגעל
האַט א טראפּען זיך בעהאַלטען
און ווערט אויסגעוועכט...

ד.

א זון איז אונטערגענאנגען —
פון אַבגלאַנץ רויטעלט זיך לייכט
א נעפעל-זיין
און פערבלייכט,
און פערשוואַנדען איז דער טרוים...

ד. ג. בן ישי.

ד. ג. בן ישי (דוד גרינבערג) — דיכטער. געבארען אין סלאוויט, א שטעטל אין וואהלינער גוב. אין יאהר 1852 באקומען אן עכט אידישלאך כע, טראדיציאנעלע ערציהונג ביי פרידל'ס חסיד'ישע עלטערען. שפעטער — באקאנט זיך מיט דער השכלה-באוועגונג. האט אויך געלערענט אין זשור'טאמירער ראבינער שוהל. נאכדעם געווען א לעהרער פון העברעאיש און רוסיש אין אלטקאנסטאנטינואן קעשניעוו. אויסער אין אידישע אויסגאבען אין ד. ג. בן ישי אויך געווען א מיט-ארבייטער פון פארשיידענע רוסישע זשורנאלען. אין יאהר 1885, האט ער צוליב פאליטישע אור-זאכען פארלאזען רוסלאנד און אין נעמוצען קיין אמעריקא, וואו זיינע מעהרסטע ליעדער זיינען געדרוקט געווען אין דעם „יודישען טאגעבלאט“.

צו סליחות.

ער וועקט געטרייא, ער הערט ניט אויף;
„שטעהט אויף צו סליחות-זאגען;
שטעהט אויף רבי איד ערוואכט פון שלאף,

עס הויבט שוין אן צו טאנען!“

און אידעל שלאפט זיך נאנץ געשמאק,
ער שלאפט אויף אללע זיימען;
ער שלאפט און טרוימט פון נסים רק,
אין אלטע אלטע ציימען

אין דרויסען טאגט, פון מזרח זייט
בעווייזט זיך שוין דער מארגען,
און אידעל שלאפט, ער נעהמט זיך צייט,
אין שלאף האט ער קיין זארגען.

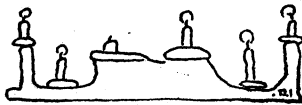
דער שמש וועקט, ער טהוט זיין זאך,
אין טרייא צו זיין שלחות,
ביז ענדליך ווערט דער עולם וואך,
און יאגט אין שוהל צו סליחות!...

ס'איז שוין ווייט נאך האלבע נאכט.
דיא נאכט איז שווארץ א מורא;
דאס גאנצע לעבען איז פערשמאכט,
עס הערשט א מרה-שחורה.

און אללעס שלאפט אהן אונטערשיעד,
עס שלאפט א יעדער איינער;
געשמאק שלאפט אויך דער גלות-איד,
רוהט אפ דיא קראנקע ביינער.

נור איינער שלאפט ניט, ער איז וואך,
ער האט א גרויס שלחות;
דער שמש טהוט געטרייא זיין זאך —
ער וועקט זיין פאלק צו סליחות.

דער שמש ווייסט: דער איד איז פיין,
— אין רייד מיט שעחנע מעלות,
דאך מוז זיין גלאנץ פיעל שענהער-
זיין.
אויף איהם איז אימער „שאלות“.

יעקב רעוויזין.

יעקב רעוויזין — דיכטער. געבארען אין משאווואוס, מאהליווער נוב. אין יאהר 1852. האט באקומען אן אידישטראדיציאנעלע ערציהונג. שפעטער געווארען א הייסער משכיל. אין 1880 איז ער אוועק אין קליוודפערעשטשעפענע, פאלי טאווער נוב, וואו ער איז געווארען א תבועה-הענדלער. שפעטער איז ער דארט באפריינדעט געווארען מיט א. קאצאוויץ (מיט'רעדאקטאר פון דער אמעריקאניש-אידישער מאנאטשריפט „דער אידישער פארמער“, דורך וועמען די ראזיגע אייני צעלהייטען ווערען געבראכט), יוזא האט פיעל מיטגעהאלפען דער ענטוויקלונג פון זיין טאלאנט. אנגעהויבען צו שרייבען ליעדער האט יעקב רעוויזין אין עלטער פון 40 יאהר. זיין ערשטען ליעד האט שלוםעליכם צוגעשיקט צו ח. מאליו, רעד'דאקטאר פון דעם פילאדעלפיער אידישען זשורנאל „די שטאטצייטונג“, וואו עס איז געדרוקט געווען אין יאהר 1895. דעם זעלבען יאהר האט ער אויף זיינע אייגענע קאסטען אין ווארשוי ארויסגעגעבען א קליינעם באנד ליעדער מיט'ן נאמען „די מעלאדיען פאן יעקב רעוויזין“, וואו עס געפינען זיך מאנכע אויסגעצייכענטע ליעדער. ביבל. ח. מאליו, אין „שטאטצייטונג“ 1895.

דער אייביגער ברונען.

(פראגמענט)

ווער ברענט עס אין עפלד איהרע פארטיגע זאנגען?
וואס שטעהט זי די מוטער און ברעכט איהרע הענד?
וואס ליעגען די קינדער פון הונגער פערנאנגען?
וואס קלאגט אזוי ביטער דער גאנצער אריענט?

— אט דארט אויפ'ן אריענט האלט די מעכטיגע רוים,
מיט נבורה צערשפרייט איהרע גאלדענע פאנגען,
קארטאגען צעוואלגערט, צעבראכען, ווי סדום,
פערפלייצט ירושלים מיט איהרע לעגיאנען:

צי דו ביזט עס ציון? צי מעגליך דערקענען
דיין שאהנהייט, דיין רייכטהום, דו ליכטיגע שטארט?
די פעסטונגען פאלען, די מויערין ברענען,
די פלאהם טראגט אין הימעל איהר קרבן צו גאטט:

פעררויכערטע, שווארצע, דערשלאגענע שטעהען
די שמיינערנע טורעמס, די מארמאָרנע זיילן,
די קינדערלעך דייען פער'חלש'טע געהען
אין גלות, אהין ווייט פאר טויזענדער מיילן.

אנטיאָנטיע

געפאלען איז, ציון, די קרוין פון דיין קאפ,
געפאלן דער טוירט אויף דיין איידעלין פנים,
געפאלן איז ציון פון הימעל אראפ,
געפאלן, געפאלן, דערפרעהט איהרע שונאים.

אהין.

(פראגמענט)

ושנאתי את החים כי רע עלי המעשה
שנעשה תחת השמש (קהלת ב י').

א הינטער די הויכע, די אייביגע וועלדער,
אהינטער דעם מדבר, דעם ברייטן, דעם גלייכין,
אהינטער די גרינע בעוואקסענע פעלדער,
אהינטער די ימים, אהינטער די טייכן —

אט דארט, וואו דער הימעל געהט צו דער ערד
מיט ליעבשאפט די קרעפטן צו שליסען אין איינעם,
אט דארט, וואו עס בליצט ניט דער שארף פון דעם שווערד,
דער קלאפ פון דעם פולווער פערטומעלט ניט קיינעם —

אהין טראגט מיר גלייך צו דעם פלאטץ, צו דעם ברייטן,
אהין איז דעם טהאל טיעף אראפ צו דער ניעדער,
אט דארטן, אי בעט איד, אט דארט זאלט איהר גרייטן
א קבר פאר מיר מיינע טהייערע ברידער!

בעקלאגט זיי ניט הויך מיינע טרוקענע ביינער,
ניט זאלבט זיי מיט אייערע זודיגע טרערן,
ווארפט אן אויף מיין קבר א הויפען מיט שטיינער,
א הויפען א שטארקין, א הויפען א שווערין.

אונג לאז ער זיך דארטן דער מעכטיגער שטורעם
אלץ שיטען מיט פייער, אלץ שיסען, אלץ קנאללן,
לאז שלאגן דער ים אן דעם אייזערנעם טורעם,
די ערד מאג אין גאנצן אויף פיצלעד צעפאללן!

פאר הויך אויף מיין קבר דאס פויגעל דאס קליינע,
זאל אלץ דארטן אויבין זיך טוקין אונ וויגין,
אונג ניסין ווי גאלד איהרע טרעללן די ריינע,
אונג זינגען מיר אייביג איהר הייליגען ניגון.

זאל זינגען איהר ניגון פון גאטטהייט, פון לעבין,
פון פרייען גרעדן, פון גליק, פון נחמה,
אונג הויך מיט איהר שטימע זאל פליהען, זאל שוועבין
ארויף צו די הימעלן מיין קראנקע נשמה.

דוד אפאטהעקער.

(דער הינקעדיגער
שליס'סול) — פעליעטאניסט און דיכטער. גע-
בארען דעם 18טען אגוסט 1855, אין פאניע
וועזש, קאוונער גוב., געשטארבען אין אקטאבער
1911 אין ניויארק. אין 1881 איז אין טשערנא-
וויץ, גאליציען, ערשינען א קליינע זאמלונג פון
זיינע ליעדער אין אידיש און העברעאיש מיט'ן
נאמען „הנבל“. אין יאהר 1888 האט ער אויסגע-
וואנדערט קיין אמעריקא, וואו ער האט זיך בא-
טייליגט אין דער אידישער פרעסע אויף פארשיי-
דענע געביטען. צווישען אנדערעס האט דוד אפא-
טהעקער אויך געשריבען ליעדער און באקאדען. די
לעצטע זיינען געדרוקט געווען אין דער טעגליכער
אידישער צייטונג „די ווארהייט“. אין 1910 איז
אין ניויארק ערשינען א גרויסער באנד פון זיינע
פעליעטאנען און הומאריסטישע ליעדער. ביבל.
ל. וויענער „Yiddish Literature“ 80-81;
יוד. ענג. ענצ. 2, 22; 1. ריזען, „לעקסיקא“.

די קאפעליע.

ר' איציק דער כליזמר א קינסטלער א פידלער,
בעריהמט מיט זיין שפיעלען ביי אידען אין פוילען,
פלעגט אפט אט דיא מעשה, וואס איחס האט געטראפן.
בין מנחה למעריב פאר אלע דערצעהלען:

געווען איז עס איינמאל א חנוכה אָבענד,
מיר האבען גאנץ פּרעהלאך געשפיעלט און געזונגען
חנרות הללו, אויך לאטקעס געגעסען...
דאן האט עס אין קלויסטער צו „נתל“ געקלונגען.

פלוצים מיר הערען עס קלאפט אין דיא לאָדען,
מיר לויפען ארויסעט, און ווער איז פארפאָהרען?
פעטרושקא דער קוטשער פון גראף פון דעם שטערטעל,
א נוי א געזונטער, א אינגעל מיט שפּאַרען :

— פאן איצקא, נעהם ניכער דיין נאנצע קאפעליע,
— דיא כלים, דיא נאמען, א חתונה שפיעלען
— ביים גראף מיט א גרעפין, און אלע אין הויף דאָרט
— דיא מוזיק פון אייער קאפעליע זיי ווילען.

א זעלמען פערדיענסטעל! מיר כאפען דיא כלים,
דיא נאנצע קאפעליע זיא זיצט שוין אין וואנען;
פעטרושקא ער פויפט זיך א נוי'אישע לידעל,
דיא פערד נאָר וויא אדלערס זיי פליהען און טראנען.

אַנטיאָלאָגיע

זיי פליהען און טראַגען מיט קפיצת הדרך.
נאנץ שווער צו דערקענען וואו איצטער מיר זיינען;
און באלד טאקע זעהען דעם הויף מיר פון ווייטען
מיט העלע לאמטערנעם, וויא שטערען בעשיינען.

מיר קומען אריינעט, עס בלענדעט דיא אויגען!
פיעל לאמפען און ליכטער אין טויזענד קאלירען
בעלייכטען דיא גילדערנע פרעכטיגע זאאלען,
סטאטוען און זיילען, גארדינען און טהירען.

און פאָרנעהמע מענער, נאָר פירסטען און גראפען
מיט שווערדען, פאלעטען, מיט שניר און מעדאלען;
זיי טרינקען שאמפאָניער, זיי שטיפען און לאכען,
און פיהרען דיא דאמען ארום אין דיא זאאלען.

א וואונק פון מחותן, אונז כאפען לאקייען
און פיהרען ארויף אויף א בימה מיט בלומען;
מיר שטעלען זיך אויסעט און סטרויען דיא כלים
און באלד זיך מיט חשק צום שפיעלען גענומען.

מיר שפיעלען באלד אויפעט דאָס ליעד „נאשא פאלשטשא“.
זיי ווארפען אונז רענדלעך און אויך אימפעריאלען;
מיר שפיעלען „מאזורקא“ און אויך „קראקאָוויאקען“,
און רענדלעך, ווי האַגעל אין היטעל זיי פאלען.

מיר שפיעלען אויך פאלקא און וואלצען, קאדרילען,
דיא הערען און דאמען, זיי טאַנצען און קוועלען;
מיר שפיעלען מיט חשק, מיט הארץ און נשמה,
זיי שיטען מיט רענדלאך, עס איז זיי געפעלען.

און פלוצים רופט אויס דאָרט דער רעכטער מחותן:
— איצט שפיעלט „פאָ זשידאָווסקי“— (נאָר אידיש צו שפיעלען)
זיי געהען צום טיש איצט צום עסען און טרינקען,
מיר נעהמען זיך שפיעלען דעם וואונש צו ערפיללען.

מיר שפיעלען „מה יפית“ דער עולם ווערט מונטער,
צום טאַקט מיט דיא לעפעל און גלעזער זיי קלינגען;
אי מענער אי פרויען זיי ווארפען אונז רענדלאך,
און העלפען אין קאהר אונז „מה יפית“ צו זינגען.

מיר שפיעלען באלד אויף אויף דעם שעהנעם „לכה דודי“
זיי ווערען שוין ערנסט און שטעלען אויס אויגען;

ד. אפאטהקער

זיי פאטשען אונז בראוואָ, זיי וואַרפען ברייליאַנצען,
מיר האָבען שוין מעהר ניט וואו אלעס צו לעגען.

מיר שפיעלען „כל נדרי“ מיט טרויעריגע טענער,
דיא געסט ווערען שטילער מיט כבוד זיי הערען,
באלד הויבען אָן זיפצען דיא פרויען און מענער,
און הויבען אָן וויינען מיט אמת'ע טרעהרען.

קוים זיינען פערקלונגען פון אונזערע פירלען
מיט קרעכצען און וועהען דיא אידישע טענער;
וויא פלוצים מיר הערען א פאטשען מיט פליגעלען,
און באלד אויך גאנץ הילכיג, עם קרעהען דיא העהנער.

עס לעשען דיא ליכטער, עם שווינדען דיא זאאלען,
דיא געסט זיי פערבלאסען ביים טיש דאָרט דעם רונדען;
ס'ווערט טונקלער און טונקלער, פערגעהט וויא א שטן,
און ענדליך ווערט פ נסטער און אלעס פערשוואונדען.

א קעלט און א שרעקען געהט דורך אונזערע גלידער,
מיר פיהלען דיא כוחות פערלאָזען אונז באלד דאָרט;
דיא נאנצע קאפעליע מיר זיטצען אין בלאַטע
אין זומפה ביים בית-עולם פון שטעדטיל, אין וואלד דאָרט.

נפתליהערץ אימבער.

נפתליהערץ אימבער — פאפולערער העבֿ
 רעאישער דיכטער. געבארען אין זלאטשעוו, גאליצ
 ציען אין יאהר 1866. נפתליהערץ אימבער איז
 באזונדערס פאפולער געווארען מיט זיין באוואוסֿ
 טען נאציאנאלֿהעברעאישען ליעד „התקוה“. אין
 יאהר 1892 האט ער אויסגעוואנדערט קיין אמעֿ
 ריקא, חאו ער האט אויף אנגעשריבען א רייהע
 ליעדער אין אידיש, וואס זיינען צושפרייט אין
 פארשיידענע אידישאמערקאנישע זשורנאלען;
 די לעצטע זיינען פון אן אונבאדייטענדען פאעֿ
 טישען ווערט. געשטארבען אין נפתליהערץ אימֿ
 בער אין יאהר 1908 אין נויארק. ביבל. יוד. ענג.
 ענצ. 6, 561-562.

צו אמעריקא.

דיין לעקציען איז מיר הייליג,
 דאס הייסט: „מענש זיין פרייא“.

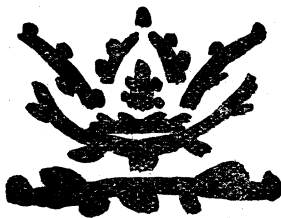
דארט אויף דעם בארג מוריה,
 אלס וועכטער וועל איך שטעהן.
 ביז אללע ציון'ס פאָהנען,
 וועלען אויף דעם הר הזתים וועהן.

איך וועל אייך מעהר ניט זעהן,
 מיינע ליעבע ברידער;
 נור פיהלען וועט איהר מיין וועהן,
 ביים זינגען מיינע ליעדער.

איך שוידע פון דיר,
 דוא לאנד דער פרייהייט.
 קיין ירושלים פיהר איך
 מיין הייליגע טרייהייט.

אונטער דיין אדלערס פליענעל,
 האב איך דוהיג געלעבט;
 אבער תמיד האָבען מיינע געדאנקען,
 נאך ירושלים געשטרעבט.

איך האָב בייך דיר געלער'נט,
 וויא אזויא צו זיין טרייא;

מ. ווינטשעווסקי.

מארים ווינטשעווסקי (נאָואַכאוויטש, ל. בענעריקט, דער משוגענער פילאָזאָף) — איינער פון די אנגעזעהנסטע פערזענליכקייטען אין דער אידישער סאציאלער וועלט. געבארען דעם 18טען אָנוס, 1856, אין יאנאוו, קאוונער גובערניע. מ. ווינטשעווסקי איז באקאנט אין דער אידישער ליר טעראטור דורך פארשיידענע געביטען. האט אויף געשריבען ליעדער און האט ווי מיט זיין פערזענליכקייט אלס סאציאלער טוער אויף מיט זיינע ליעדער געהאט א באדייטענדע ווירקונג אויף דער אידישער סאציאלער וועלט פון זייער צייט. אין 1894 איז ער פון לאנדאן געקומען אין אמעריקא, וואו ער איז געווען איינער פון די גרינדער פון דער מעגליכער אידיש-סאציאליסטישער צייטונג „פארוערטס“. אין א געוויסע צייט אויף געווען רעדאקטאר פון דער „צוקונפט“. אין 1910 איז אין מייוועל'ס פארלאג ערשינען א באנד פון זיינע געזאמעלטע ליעדער. ביבל. ש. צינבערג, יוד. רוס. ענצ. 5. 626-625; ק. פארנבערג, אין „צוקונפט“, 1906: ל. וויענער „Yiddish אינדעקס: ש. עפשטיין, ביילאנע צום „פריינד“, 1912: ז. רייזע, „לעקסיאן“.

דריי שוועסטער.

איז ענגלאנד איז דאָ א שטאָרט לעסטער,
איז לאַנדאָן איז דאָ אזא סקווער,
איז סקווער שטעהען טעגליך דריי שוועסטער,
די מיידלעך — זיי קען ווער-ניט-ווער.

די קלענסטע פערקויפט דארטען בלומען,
די מיטעלסטע — בענדלעך פון שיק,
און שפעט אין דער נאכט זעהט מען קומען
די עלטסטע, וואָס האנדעלט... מיט זיך.

די אינגערע ביידע בעטראכטען
די עלטערע שוועסטער אַהן האָס;
דען אלע דריי מיידלעך פערטראכטען
די וועלט, מיט דער שטאָרט, מיט דער גאָס.

און דאָך ווען די קליינע צוויי קומען
צום נעסט, וואָס זיי רופען אַ היים,
בענעצען זיי בענדלעך און בלומען
מיט טרערען, וואָס בלייבען געהיים.

דאָס געשפענסט.

(פראגמענט)

איין אווענד פערנאנגענעם ווינטער בין איך
אליון אין מיין צימער געוועזען:
און זיצענדיג לעבען קאמין לאנג, האָב איך
געהאלטען א בוך און געלעזען.

און לעזענדיג, בין איך געוואָרען פערטראכט,
פערטראכט און אביסעל פעראומערט,
איך בין מיר געזעסען ביז שפעט אין דער נאכט,
געזעסען, געטראכט און געשלומערט.

און שלומערנדיג איז געוואָרען מיר קאלט:
עס האָט מיר ערגריפען א שוידער;
פון פייער איז פלוצלונג ארויס א געשטאלט,
א ביינער-געשטאלט... ווי א טויטער.

א מת, יא א מת איז ארויס פון קאמין,
אַהז פלויש, אַהז א הויט, היילע ביינער,
איז פנים צוויי לעכער אַהז אויגען דארין,
איז מויל אַבער קריצענדע ציינער.

און פון די צוויי לעכער איז פנים ביי איהם
האַט וואסער געטריפט, דאכט זיך טרערען...
און באלד איז ארויס פון זיין מויל אזא שטים,
וואָס האָט מיר געשוידערט צו הערען.

און ווי יעדעס וואָרט איז ארויס פון זיין מויל,
איז אימער א טראָפען א נייער —
איז אימער געפאלען א טרער אויף א קויל,
פארלעשענדיג לאנגזאם דעם פייער:

„דו שלומערסט, דו מענש! האָט געדונערט זיין קול,
דו זעהסט ניט, עס געהט אויס דיין פייער;
דו שלומערסט? האָט ער מיר געפרעגט נאָך אמאל,
די קוילען, מענש, קאָסטען מיר טהויער!“

„מיר קאָסט עס מיין לעבען, וואָס דיר איז אין שטוב
דעם אווענד דא וואָרעם געוועזען...
אויף מיר איז געקומען דער טויט אין א גרוב,
אום דיר זאָל זיין וואָרעם ביים לעזען.“

נאָכן באַנקעט.

פון די נאָמען די געשטעלען
נעהמט אויך צו, ווייל די מוזיק
איז פּערהילכט, און ברענגען וועלען
ניט מעהר איהרע טענער גליק.
אַבגעצימבעלט, אויסגעפידעלט
איז די פרייד אין די פיער ווענט.
ערגיץ זיצט א שד און לידעלט
אויף א גהנמ-אינסטרומענט.

דאָמט אוועק די טויטע בלומען
פון געשטאַרבענעם בוקעט:
ס'וועט צוריק דער טאָג ניט קומען
צום פּערגעסענעם פּאַעט.
ניט דער וס'טוב, ניט דער ריח
פון דעם קראַנץ מיט זיין פּערפיום.
אויס איז אלץ און פּוסט דער מוח
און די וועלט, אָף, טויב און שטוב.

און די סאַפּא ניט פּערגעסען!
טהוט איהם אזא צער ניט אָן:
וואו זיין מלכה איז געזעסען
שטעהט אן אַבגעניצטער טהראָן.
אלץ איז אויס! ס'וועט מעהר ניט
זיצען

נעהמט די כּוסות צו, די לערע,
פון דעם אויסגעזופּטען וויין:
ס'קומט צוריק ניט מעהר די „עהרע“,
ניט דער „טרויבענזאפט פון רהיין“.
אלץ איז לעדיג, קאַלט און טרוקען
ווי דער כּוס, דער בלומענשטרוים,
און די ליבע ווייזט א רוקען,
און עס געהט די פּרוינדשאפט אויס.

דאָרט זיין הערצענס-קעניגין:
ס'וועלען איהרע אויגענ-בליצען
ניט צוטומלען מעהר זיין זין.

איצט פּערשליעסט שוין טיר און
טויער,
מאכט די פענסטער-לאָדענס צו:
פאַר א קבר איז דער מויער
פיעל צו גרויס צו געבען רוה:
אויס פּאַלאַצען, מלכה, מלך,
מלכה, טהראָן און צויערבליק:
די הדיוטים לעבען פּרעהליך
אין א נארען-רעפּובליק.

נעהמט אראָב די לייכטער שנעלער,
מיט די לוסטרעס פון די ווענט:
ס'וועט שוין מעהר ניט ווערען
העלער,
ליכט און לאַמפּ, אלץ אויסגעברענט.
אויס דער גלאַנץ, די קאַמפּלימענטען
פון דעם פּרעכטיגען באַנקעט.
ווי דער טרוים פון מאַנומענטען
ביין פּערגעסענעם פּאַעט.

מ. מ. דאליצקי.

דער בעל-צדקה.

מנחם-מענדעל דאליצקי — העברעאיש אידישער דיכטער און בעלעטריסט. געבארען דעם 18טן אפריל, 1859, אין ביאלאסטאק. אין יאהר 1882 האט ער אויסגעוואנדערט קיין אמעריקא, וואו ער נעחטט אויף איצט אן אנטהייל אין דער אידישער פרעסע און ליטעראטור. אויסער א גרויסע טהייל פאפולערע צייטונגסראמאנען האט מ. מ. דאליצקי אויך געשריבען ליעדער און באיאָרען. לעצטענס האט ער אין אידיש באַארבייט א הייב שע טייל תלמודישע לעגענדען אין פּאָעטישער פארם, פון וועלכע מאַכע זיינען גאנץ געלונגען, ביבל. יוד. ענג. ענג. A, 688; יוד. רוס. ענג. 6, 285; ל. וויענער, "Yiddish Literature" אינדעקס; ז. רייזען, "לעקסיקאן".

(נאָך אַ תלמודישער לעגענדע)

ערלויבען איהם געקאָנט,
און שטיץ און אָהן געשריי...
די „קלויבער“ פון זיין שטאָרט
איהם האָבען שוין געקאָנט;
ווען צדקה האָבען זיי געמאָנט,
אנטלויפען פלעגען זיי
פון איהם אויף גיך,
ער זאָל ניט געבען זיי אַוועק
זיין גאנץ פערמעגען מיט אמאָל
און גאַרניט לאַזען זיך,
בלויז קאפטען, העמד און שיד...
ער געהט און זעהט אמאָל
זוי זיי אנטלויפען אָן אַ זייט;
ער לויפט זיי נאָך און שרייט:
„למאי פערשעהמט איהר מיד? !“
ער יאָגט זיי אָן געשווינד
און שמעלט זיי אָפּ אין וועג.
„פאר וואָס אנטלויפען? ווארפט
ער פאָר.

„דאָס איז א גרויסע זינד!
פאר וועמען זאמעלט איהר?
איך בעט אייך און בעשווער,
פערלויקענט ניט פון מיר!“

ביי אירען האָט אמאָל געלעבט
אַ איד א מענשען-פריינד*
וואָס זעלטען זעהט מען היינט
און זעלען איז געווען
זוי ער אפילו דאן.
זיין „איד“ ביי איהם האָט ניט
געהאט דעם קלענסטען ווערט.
„וואָס איז א מענש אינגאנצען דען?
א הויפען אַש און ערד...
דאָס לעבען איז א קורצער וועג;
פון אַנפאנג ביז צום ברעג,
איז בלויז אַ קליינער שפּאַן“ —
אזוי פלעגט זאָגען ער —
„און יענער, ווער
קיין צדקה גיט,
דער קיינמאָל טאָר
ניט טראָגען גאָר
דעם נאָמען איד“...
געזוכט האָט ער דעם אַרימאן
אין יעדען ווינקעל נאָר,
און איהם געגעבען מעהר
זוי זיין פערמעגען האָט

(* רבי אלעזר איש כפר בתחתה.

די טאכטער וויינט און לאכט :
 — „ער טרויבט א בייזען שפאס!
 ער איז געקומען און אוועק
 און האט אין שפייכלער דארט
 א קאשיק וויין געלאזט,
 וואס בלויז א „קשיטה“ קאסט —
 א שעהנע גארדעראב!“
 און בריווענד ווערט די פרוי:
 „א, פינסטער איז מיין וועלט!
 שוין וויעדער מודהתם
 פערטהיילט האט ער זיין געלד,
 געווארפען ווי אין ים...
 דאס איז דאך א געוואלד,
 איך מוז ערפאהרען עס גענוי,
 דאן גיב איך איהם א גאב!“

זי לויפט צום שפייכלער כאלד
 און עפענט אויף די טהיר —
 עס שפארען זיך אויף איהר
 א צעהנדליג כוואליעס נאכאנאנד
 פון תבואה און א צאהל,
 די שעהנסטע וואס אמאל
 געוואקסען האט אין לאנד...
 געפאקט דער שפייכלער איז דערמיט
 פון אונטען ביז ארויף,
 ניט מעסטען אויפ'ן מאס,
 ניט וועגען אויפ'ן שאל...

דער צדיק קומט דערויף —
 די אשה זאגט דערפרעהט:
 „מיין מאן, בעטראכט נאך דאס;
 דו האסט דאך קיינמאל ניט
 געאקערט און געזעעט;
 געוואקסען און געבליהט
 קיין תבואה האט ביי דיר —
 פון וואנען האבען מיר
 אזא געוואלדיג הויכען בארג!“

דער צדיק שמייכלט צו
 און זאגט מיט מילדער רוח.
 „געאקערט האב איך יא

ניטא קיין ברירה מעהר —
 „הכנסת-כלה“ — זאגען זיי —
 „און א יתומים-פאר
 צו חופה פיהרען מיר!“
 — „ווי גליקליך מאכט עס מיך! —
 מיט שמחה רופט ער אויס —
 „די גרעסטע מצוה איז דאך דאס!
 שוין לאנג גענארט האב איך
 זיי העלפען מיט עטוואס —
 ניט איינמאל, א, גענארט!“
 ער כאפט זיין געלד ארויס,
 א ווארף און לויפט אוועק,
 ער לאזט קיין שפור נאך זיך...

און דארט ביי איהם אין הויז,
 זיין כלהטאכטער ווארט:
 געזאגען איז ער קויפען איהר
 תכשיטים אלערהאנד.
 נאך מאדע'ס לעצטען ווארט,
 פון יעדען מין און סארט:
 צום בריסטעלע א בראש,
 צום העלזעלע א באנד,
 א שפילקעלע צום צאפ
 מיט פערעל, ווייס ווי שנעע,
 און צו איהר שווארצען קאפ
 א שעהנעם מין „של-ראש“
 אין מיטען א בריליאנט,
 און רינגען אלערליי,
 מיט עדעל-שטיינדלעך פול,
 וואס שטראהלען מיט א שיינ
 און גיבען מיידלעך צו
 וואס מעהרער חן און רייז...
 ער קומט נאך מיט א קאש
 פון בלויז איין מעסטעל ווייץ —
 אין שפייכלער שמעלט ער עס אריין
 און געהט אוועק אין שוהל.

זיין אשה קומט פון נאס,
 די כלה איז אין כעס.
 די מאמע טהוט א פרעג:
 „האט ער תכשיטים דיר געבראכט?“

אויף צדקה זאל עס געהן! ...
 איך פיהר צוזאמען שוין
 די שטאדט־קבצנים דא,
 געבראכענע פון נויט,
 און טהיילען גלייכע וועלען מיר
 זיך געהמען פון דעם ברויט" ...

און אויך געזעעט אין צייט,
 אביסעל נאך'נט, אביסעל ווייט
 און גאט, ער איז ניט קארן,
 א דאנק איהם יעדע שעה,
 איהם קומט א „תשואות־חן“ —
 ער צאחלט מיר איצט מעין לויז...
 פון צדקה אבער קומט עס מיר,

דער אייזעל־טרייבער.

ב.

„דער עזעל־טרייבער!“ ... ווער? ...
 א היבשע וויילע געהמט,
 ביז זיי דערמאנען זיך אן איהם...
 א איד א ק ב צ ו גאר,
 געבויגען שטענדיג און פערקלעמט,
 וואס ארכייט ביטער, שווער,
 מיט זיין בהמה און אליין,
 און קיינמאל האט ער צייט
 צו לעהרנען תורה און פערשמעהן...
 דער מלאך אבער הייסט
 און דאס איז ווי געכאט...
 און באלד ביים ערשמען קרעה פון
 האן.

די גרעסטע לייט פון שטאדט,
 די שעהנסטע קליידער טהוען אן
 און לאזען זיך צו איהם
 אויף גאט'ס בעראטה...

ג.

זיי טרעפען דארט א אידעל אן
 פער'חושד'ט און פערדארט,
 דאס פנים אויסגעצויגען, בלייד,
 די אויגען איינגעזונקען, אבער ווייך
 און רוהיג, מילך און צארט,
 זיי פרעגען זאנפט איהם: „זאג,
 וואס איז ר' איד, דיין טהאן?“
 פערוואונדערט קוקט ער אויף די
 געסט:
 ווי קומען זיי צו איהם אין נעסט,
 וואו דלות וואוינט און נויט? ...
 ער ענטפערט ווי פערשעהמט:

א.

אמאל איז גאט געווארען בייז
 און האט קיין רענען ניט געשיקט.
 די לופט איז זודיג הייס,
 עס ברענט די היץ און שטיקט,
 ניטא אפילו טהוי ביינאכט,
 און אידען געהען אום פערשמאכט,
 פער'חושד'ט און פער'צער'ט:
 די תבואות ווערען אויסגעדארט,
 די ברונים — טרוקען, לעער...
 דער עולם פאסט און וויינט,
 מען לאזט אין שוהל א טרעהר,
 מען וועקט זיין רחמים אלע טאג,
 און דארט אין הימעל ע ר,
 קיין תפלה הערט ניט מעהר...
 פערשלאסען זיצט ער הויך און טיף,
 די גרעסטע לייט פון שטאדט,
 די פרימסטע וואס די עדה האט,
 דאן פאלען צו צו גאט:

„דו גרויסער שעפער אלהים!
 דו ביזט קיין אכזר ווען געווען.
 ווי ווילסטו איצט מיט ווילדען גרויס
 פערניכטען אונז אזוי?!
 א, לאז עס ניט געשעהן!“ ...
 און דאן אין חלום קומט צו זיי
 א מלאך שפעט ביינאכט,
 און צערטליך קלינגט זיין שטים:
 „אויב רענען ווילט איהר האבען גלייך
 דאן געהט צום „עזעל־טרייבער“ דארט
 און טרעט ניט אפ פון ארט,
 ביז ער זאל בעמען גאט פאר אייך,
 און קומען רענען וועט א טייד“ ...

און אויב די תבואה מיר געראַט,
 דאן נעהם איך איהם ארויס...
 איצט בלייבט מיר גאַרניט מעהר,
 ווי נאָר צו בעטען גאָט"..."
 איך פרעג איהר וויעדער דאן:
 „און ווי וועט זיין אז ער
 וועט חס ושלום נאָר
 ניט שיקען א געראַטען יאָהר?!"...
 די אשה ענטפערט מיט א טרעהר:
 „דאן לאָז איך מיך אוועק
 צו זיינע וועכטער, און איך ווער
 א שקלאפּן דאָרט ביי זיי,
 אבי בעפרייען זאָל מען איהם,
 און זאָל פון הונגער רעטען ער
 די קליינע קינדער, וועה!"...
 איך זעה די פרוי ביים זינקען האַלט:
 ניט ווייט פון איהר א שפּאָן
 פערזויקעלט ליגט די שלאנג פון זינד,
 איך לויף אין מארק געשווינד,
 מיין עזעל דאַרטען באלד
 פערקויפט האָב איך:
 איך גיב דער פרוי דאָס געלד,
 און זי קויפט אויס איהר מאן,
 און ווי איהר קוקט מיך אן אצינד,
 אַנשטאַט מיין עזעל, ארבייט איך
 אליין"..."

פערזואונדערט בלייבען שמעהן
 די גרויסע לייט פון שטאָרט:
 זיי פאלען באלד צו זיינע פיס,
 זיי קושען זיינע שיד —
 „א, גרויסער איד, מיר בעטען דיך:
 שפּרייט אויס די הענד צו גאָט
 און זאָל א רעגען געהן!"...

„ניט לאנג צוריק האָב איך פערמאַנט
 אן עזעל, וואָס איך פלעג
 פערדינגען איהם אויף טעג.
 דאָס האָט מיך גוט בעלוינט
 און האָב געהאט מיין ברויט,
 און איצטער האָב איך איהם פער-
 קויפט"..."

ד.

זיי פרעגען ווייטער איהם ערשטוינט:
 „איז דאָס אינגאנצען וואָס דו קענסט
 דערצעהלען וועגען זיך? ...
 מיר בעטען און בעשווערען זיך
 ערקלעהר אונז ווער דו ביזט,
 און וואָס געטהאָן האָסט דו אזוינס,
 וואָס גאָט אזוי געפעלט
 און האָט געהייסען געהן צו דיר?
 דאָס איז דאָך ניט אומזיסט"..."

ה.

דאָס אידעל טהוט א טראכט און זאָגט
 עניות'דיג און פרום:
 „געקומען איז א פרוי צו מיר
 פון שטערטעל דאָ ארום
 און דינגט מיין עזעל פאר איהר פעלד.
 זי קומט דערנאָך צוריק
 און צאהלט מיר אַפּ מיט געלד
 פאר יענע ארבייטס־טעג.
 איך זעה זי זיפצט און פרעג
 וואָס איז אזוינס מיט איהר.
 זי ענטפערט מיט געוויין:
 „מיין מאן, דער שפייזער פון מיין
 הויז,
 ער זיצט אין תפיסה פאר א חוב:
 האָב איך מיין פעלד פערזעט אליין:"

שלום עליכם.

שלום עליכם (שלום ראבינאוויטש —

איינער פון די נרעסטע אידישע שריפטשטעלער.
געבארען דעם 18טען פעברואר 1859 אין א
שטעטל ארום פערואסלעוו, פאלטאווער נוב.
געשטארבען דעם 13טען מאי 1916 אין ניוארק.
עס איז צו גלויבען אז זעהר א קליינע צאל פון
זיינע פארעהרער ווייסען אז אט דער אונז אלע
מען באוואוסטער און באליבטער שלום עליכם האט
אויסער זיינע, אונז נאהענטע, אפטמאל ביו טרעה.
רעו גוטמוטיגע מעשות, אויך געשריבען ליעדער.
און אז מאנכע פון זיי האבען צו זיך קיין גלייכען
ניט אין דער אידישער פאעזי פון זייער צייט.
איינע פון זיי איז דאס ליעד „ליעדער פונ'ם
הדר“ (געווען געררוקט אין זיין „יודישער פאלקס
ביבליאטעק“ אונטערן נאמען „שלומיאלי“), וואס
איז געשריבען אין זאצן איינפאר פאלקסטימ
לידליעבען טאן. ביבל. יוד. ענג. ענצ. 10, 302;
בעל מחשבות „געקליבענע שריפטען“, 1, 109-91;
בעל דמיון, אין „דאס נייע לעבען“, 1908, 1;
ל. ווענער „Yiddish Literature“ אינדעקס;
ש. ניגער, „וועגען יודישע שרייבער“, 1, 182-71;
ז. רייזעו, „לעקסיקאן“.

ליעדער פונ'ם הדר.

שלעכטע קומען און פערבייטען
שטענדיג ליעבע גוטע צייטען!
נאכ'ן זוממער שטעהט שוין הינטען
באלד דער אסיען מיט די ווינטען.

וויילט זיך גליטשען, א קאמאווועס?
און ער דיללט אונז מיט „פיער-
אבות“:

מיט „פיער-אבות“ מיט „נזיקין“
טאנצט דער קאנטשיק אויפ'ן ריקען..
פון פארטאג ביו שפעט ביי נאכט,
ביו מע ווערט שוין גוט פערשמאכט.

און אין שמוב איז פינסטער, נאם,
קאלט און בלאטיג אויף דער נאם,
און די נעכט, זיי ווערען גרעסער
אויף דעם הארצין אויך ניט בעסער.

וויילט זיך עסען, נאך מעהר שלאפען,
און מיר געהען דא מיט וואפען:
שטיינער, שטעקענס אללערליי,
ווי סאלדאטען מיט געשריי!

און ער שטעהט שוין דא ניט ווייט,
דער בעהעלפער, ביי דער זייט,
מיט א שטעקען, א לאנטערען,
— איינגעזונקען זאל ער ווערען!

און מע הייסט אונז זינגען פרעהליד,
שרייען הויך: „אדוני מלך“!
ווער עס וויל ניט זינגען הויך,
כאפט א קניפ, א קולאק אויך.

און דער רבי שמויטס כסדר
גרויס און קליין, דעם גאנצען הדר
לערענט ערענסט, ברעכט די ביינער,
לערנען אבער וויל נישט קיינער:

אין דער היים מע פאלט אנידער,
מע וויל שלאפען, קומט ער ווידער,
אוי, דער רבי, ער קומט צו חלום,
קומט צו חלום, ניט אפ שלום:

ס'ציט אהינצי אויפ'ן איין,
ס'איין איז גלאט, דער שניי איז
ווייס!

קליינע נעכט, די טעג שוין גרעסער.
אויף דעם הארצען ווערט שוין בעסער.

ווארט זשע, קינדער, האפט אויף
מארגען.

איר דארפט האפען, טארט ניט
זארגען!

די אמונה, דער בטחון —
אונזער יודישער נצהון...

גוטע קומען אונ פערבייטען,
תמיד שלעכטע, וויסע צייטען;

נאכ'ן אסיען, נאכ'ן ווינטער
קומט דער פריהלינג, ליבע קינדער!

הער נאר שיינען, ס'איז א סברה,
ס'איז שוין צייט צו דער גמרא!
זאג, וואס וויל רביפא האבען?
זאג! ניט, וועל איך דיך בעגראבען!"

אין דער פריה, צוריק אין תר,
היינט ווי נעכטען, אזוי כסדר;
אונ דער קאנטשיק דרעשט די ביינער,
לערנען אבער וויל ניט קיינער.

* *
*

פון דער זינן די גוטע שטראהלען,
דורכ'ן דונקלען פענסטער פאלען;

שלאף מיין קינד.

(א וויעג ליעד)

פון קיין צרות, קיין יללות,
שלאף זשע, שלאף לירליו.

דארטען, זאגט מען, זענען אידען,
קיין עיז-הרע רייך.
יעדער לעבט זיך דארט צופריעדען,
אלע זענען גלייך.

דארטען עסט מען אין דער וואכען
חלה, זעהנעניו!
יאייכלעך וועל איך דיר דארט קאכען,
שלאף זשע, שלאף לירליו.

נאר דערוויילע לאמיר האפען,
אוי, וואס קאן מען טהון?
כ'וואלט שוין לאנג צונ' איהם
געטראפען.

ווייס איך ניט וואוהין...

גאט וועט הייסען, וועט ער שיקען
בריווליד, זעהנעניו!

נאר אין גיכען אונז בעגליקען,
שלאף זשע, שלאף לירליו.

שלאף, מיין קינד, מיין טרייסט,
מיין שעהנער,

שלאף, מיין זעהנעניו!
שלאף, מיין קרוין, מיין קדיש איינער,
ליולינקע לירליו.

ביי דיין וויעגעל זיצט דיין מאמע,
זינגט א ליעד און וויינט;
וועסט א מאל פערשטעהן מסתמא,
וואס זי האט געמיינט.

אין „אמעריקע“ דער טאטע
דיינער, זעהנעניו!
ביזט א קינד נאך שלאף לעת-עתה,
שלאף-זשע, שלאף לירליו.

דאס „אמעריקע“ פאר יעדען
זאגט מען איז א גליק,
און פאר אידען א גזערו,
עפעס אן' אנטויק.

דארטען ווייסט מען פון קיין גלות,
גזרות, זעהנעניו,

אנמאלאָגיע

ער וועט שיקען צוואנציג דאלער
זיין פארטרעט דערצו,
און וועט נעהמען, לעבען זאל ער
אונז אהינצוצו.
און וועט האפען דיד צום קושען,
שווייגען אזש פאר פרייד;
איד וועל קוואלען טרעהרען ניסען,
וויינען שטילערהייד.

ער וועט אלץ פון אונזערטוועגען
שאפען זעהנעניו,
און וועט פאָהרען אונז אנמסקעגען,
שלאָף זשע, שלאָף ליר-ליר.
ביז עם קומט דאָס גוטע קוויטעל,
דארף מען, זעהנעניו,
שלאָפען; ס'איז א טייער מיטעל,
לירלינקע, ליר-ליר.

עפיטאפיע

(פארעפענטליכט נאך זיין טויט)

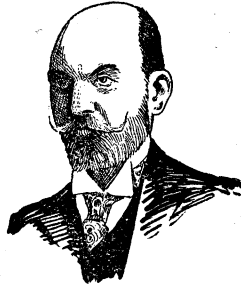
דאָ ליעגט א איד א פשוט'ער,
געשריעבען אידיש-דייטש פאר ווייבער,
און פאר'ן פראַסטען פאלק האָט ער. —
געווען א הומאָריסט א שרייבער.

דאָס גאנצע לעבען אויסגעלאכט,
געשלאָגען מיט דער וועלט כפרות,
די גאנצע וועלט האָט גוט געמאכט,
און ער — אוי וועה — געווען אויף צרות!

און דוקא דעמאָלט ווען דער עולם האָט
געלאכט, געקלאַטשט און פלעגט זיך פרעהען,
האָט ער געקרענקט — דאָס ווייס נאר גאָט —
בסוד, אז קיינער זאל ניט זעהען.

ש. פרוג.

שמעון־שמואל פרוג — בארימטער איד
דישרוסישער דיכטער. געבארען אין איינער פון
די אידישע ערד־ארכיטעקטור־קאלאניעס באבראווי
קוט, כערסאנער גוב. אין יאהר 1860, געשטארבען
אין אדעס דעם 5טען אקטאבער, 1916. ש. פרוג
האט צוערשט אָנגעהויבען שרייבען אין רוסיש
און דאס מעהרסטע און בעסטע פון זיין שאפען
באלאנגט צו דער רוסישער ליטעראטור, וואו ער
פארנעמט אן אנגעזעהענעם פלאץ. דאך האט ער
כאוויזען אויך אין אידיש ארויסקונגעבען אייניגע
בענדער ליעדער און פעליעטאָנען. אין אידיש
איז ש. פרוג דער איבערגאנג־דיכטער פון פאלקס־
טימליך־בדחנישען צו'ס שענהעם לירישען ליעד.
ביבל. יוד. ענג. ענצ. 5, 524; ל. ווענער
„יודיש ליטעראטור“, אינדעקס; בעל מחשבות,
געקליבענע שריפטען, 1, 180-128; דר. מ. פיר
נעס, „די געשיכטע פון דער יודישער ליטע־
ראטור“, 2, 39-37; ז. ריוועו, „לעקסיקאן“.

זאמד און שמערען.

עס שיינט די לבנה, עס גלאנצען די שמערען;
די נאכט שוועבט און א כארג און אויף טאל...
דאס אלטיטשקע ביכעלע ליענט פאר מיר אפען, —
איך ליען עס, ליען עס טויזענדע מאל.

איך ליען די הייליגע טייערע ווערטער,
מיר הערט זיך א שטימע: „איך שווער —
מיין פאלק, דו וועסט זיין ווי די שמערען אין הימעל,
ווי זאמד אויפ'ן ברעג פונ'ם מער...“

רבנו של עולם! עס ווערט ניט פערפאלען
פון דייע העבטחות מיין איינציגעס ווארט;
מקום מוז ווערען דיין הייליגער ווילען,
אלץ קומט אין זיין צייט, אויף זיין ארט.

און איינס איז שוין טאקע מקום געוואָרען,
דאס פיהל איך, דאָס ווייס איך געוויס:
מיר זענען געוואָרען ווי זאמד, וואָס איז הפקר,
וואָס יעדערער טרעט מיט די פיס...

יא, נאָטעניו, אמת, ווי זאמד און ווי שטיינער,
צעשפרייט און צעוואָרפען אויף שאנד און אויף שפאָט,
נו אבער די שמערען, די ליכטיגע קלאָרע —
די שמערען, די שמערען — וואו זענען זיי נאָט? ?

דאָס יודישע קינד.

טיעף בעגראָבען אין דער פינסטער, שפיעלט און פרייט זיך פריי און
ווייט פון לופט און ליכט — לוסטיג,
זעהסט דו דאָרט דעם בלינדען ווי דער ווינט.
וואָרעם, ווי ער קריכט ?
אין דער ערד אין ער געבוירען, רוישט און קלינגט...
און כעשערט אוי, ווי ביטער איז דאָס ליעדעל,
איז איהם אייביג, אייביג קריכען וואָס זי זינגט!
אין דער ערד... טיעפע זיפצען, הייסע טרערען,
ווי א וואָרעם אין דער פינסטער, מיט א שטארקע מאכט,
שוואַך און שטום און בלינד — קלינגען, רוישען אין דעם ליעדעל,
לעבסט דו אָב די קינד־הייט'ס יאַהרען, טאַג און נאַכט.
יודיש קינד ! טיעפע זיפצען, הייסע טרערען,
הונגער קעלט. הונגער קעלט.
אויף דיין וויענעל זינגט די מאמע שלעפען זיך מיט דיר צוזאמען
ניט קיין ליעד אויף דער וועלט.
פון א רוהיג־שטילען לעבען, פון א רוהיג־שטילען לעבען,
פרייהייט, פרייער. פרייהייט, פרייער.
פון די גערטנער, פון די פעלדער, וואו דאָס פרישע קינד,
וואו דאָס פרישע קינד, אָהן א ברעג.

שבועות.

„דער גרינער יום־טוב קלאפט אין טהיר
די זון געהט אויף און שיינט.
וואו זיידע, וועלען מיר דאָס גרינס
אויף יום־טוב געהמען היינט?“

„ וואו פרענסטו ? קום, מיין גאָלדען קינד,
אויף אונזער הייליג אָרט, —
דער פרייהלינג האָט מיט גראָז בעדעקט
דיין טאַטענס קבר דאָרט...“

„קום, קינד מיינס! אונזער א י י נ ע ז גרינס
דערקענען איז ניט שווער:
פון יעדען גרעזעלע שטראהלט־אָב
א הייסע יתום־טרעהר...“

אייניקליך.

איהר הערט פון דער ווייטען א וויינענדע שטימע?
דאס קלאגען זיך, עלענד און אַרים,
די קינדער פון ציון: דאס זיפען און וויינען
די אלטע צובראכענע קברים.

דאס וויינען די הייליגע אלטע מצבות —
פערשווארצט און פערפינסטערט געוואָרען.
דאס וויינט אונזער מאמע, וואָס איז ביי די קינדער
אויף אייביג ארויס פון זכרון...

✽ זומער-נאכט.

די נאכט איז שטיל, די נאכט איז פינסטער,
מיט שוואַרצע שאַטענס איז בעדעקט
דער שטילער טייך. די גערטנער שלאָפען:
עס וועהט מיט פרשע גראָז; עס שמעקט
פון וואַלד מיט שוואַמען און מיט בלומען.
די לופט איז רייז, און פריש און קיהל:
אלץ שלאָפט און רוהט אין שטילען פריערען, —
נור פון דער אלטער וואסער-מיהל
הער איד צוויי ליעבע, זיסע שטימען:
צוויי יונגע טויבען וואוינען דאָרט;
זיי וואַרקען, האַלזען זיך... זיי רוהיג
איז אויף זייער שטילען אָרט...
איד געה אהין, אן אלטע ווערבע
שטעהט אויפ'ן שטילען גרינעם ברעג;
זי איז מיין פריינד, זי איז מיין חבר
אין מייע טרויעריגע טעג.
מיר זיינען ליעב די אלטע צוויינען,
וואָס הענגען טרויעריג אראָב,
גלייך ווי פארצייען ביי אַנ'אָבל
די האָר פון טרויעריגען קאַפּ.
זי איז מיר ליעב די אלטע ווערבע;
אַפט זיך איד איינזאָם אונטער איהר,
און זי בעדעקט מיך מיט די צוויינען,
ניסט אויס א זיסע רוה אויף מיר.

הערבסט-ליעד.

ווי נאם און פינסטער איז דער וואַלד,
ווי וועניג בלומען איז געבליעבען:

אנטאלאגיע

איין בינטעל פאר א גאנצען טאג
האָב איך זיי קוים צונויפגעקליבען.

ווי שוואַד, ווי דונקעל זיינען זיי,
פערשוואַרצט פון קעלט, פערנעצט פון רעגען!...
אויף וועמעס קבר זאָל איך איהם,
דעם לעצטען קראַנץ אניעדער לעגען?

איין-איניציג קרענצעלע האָב איך,
אזוי פערוויאלעט, שוואַד און אַרעם,
און דאָ, אויף יעדען, יעדען טריט
זעה איך צושפרייט אזוי פיעל כּכּרים!...

מיט הונדערט דינגען, הונדערט הענד
האַט מיר דער טויט אַרומגענומען —
וואוהיין זשע זאָל איך לעגען דאָ
דעם לעצטען קראַנץ, די לעצטע בלומען!...

אין אַ ווינטער-נאַכט.

א.

די באַבעניו זיצט מיט'ן זאָק אין דער האַנד.
דאָס לעמפעלע צאַנקט. פון די שפּיזלען
צעווינגען-זיך, לויפען אַרום אויף דער וואַנד
אי חיות, אי פּויגעל, אי ריזען...

די באַבעניו שווייגט... אלע מעשיות שוין לאַנג
אונז איבערדערצעהלט פאַר'ן זומער...
אין האַרצען ביי איהר ליגט אַ גיפטיגע שלאַנג,
אַ טיעפער, אַ גליהענדער קומער...

אין דרויסען איז פינסטער, אין דרויסען איז קאַלט,
דער שניי האָט די סטעזשקעס פערשאַטען...
אַנ' אומעטיג בילד, אַ פערטרויערט געשטאַלט
שוועבט לאַנגזאַם און שטיל ווי אַ שאַטען...

די אלטימשקע זיצט ביי דעם לעמפעלע, שווער
און טיעף איז איהר רוקען געבויגען...
זי זיפצט און זי שעפּטשעט... אַ טרעהר נאָך אַ טרעהר
בעלויכטען די דונקעלע אויגען...

ב.

— אוי, נעסטעלעך, נעסטעלעך פּוסטע! מיט שניי
פערשאַטען, פערגליווערט געוואַרען...

עס פליהען די ווינטען און קלאגען אויף זיי
און רוישען און גרימען מיט צארען...

„אוי, פויגעלעך ליבע! וואו זענען זיי איצט?
אוועק איבער בערג, איבער מעערען,
אחיז וואו דער מארגען־שיין פינקעלט און בליצט
און ס'שמויכלען די גאלדענע שטערען.

אחיז, וואו די לופט איז געזונד, דיין און פריי,
וואו שניידווייסע וואלקענס נאָר שוועבען,
צו אָנהייבען דאָרט פון דאָס ניי, פון דאָס ניי
א פרייעס, א גליקליכעס לעבען.

דער ווינטער איז לאַנג, נאָר דער שניי וועט צוגעהן,
דער גאלדענער פריהלינג וועט קומען,
דער הימעל וועט ווערען אי ליכטיג, אי ריין,
די גערטנער בעשאַטען מיט בלומען.

די ערד אין איהר אלטען געוועזענעם גליק
וועט וויעדער אי שיינען, אי בליהען —
און פרעהליך אהער וועלען קומען צוריק
די פויגעלעך וויעדער צופליהען...

*
*

„הער צו די תפלה פון דיין קנעכט,
וואָס שטעהט פאר דיר, דעם קאַפּ געבויגען!
וועק אויף דאָס קאלטע, טויטע הארץ,
מאָך אויף די דונקלע, בלינדע אויגען.

„פון יענע פעלקער אויף דער וועלט,
וואָס בלאַנדושען אויף די קרומע וועגען...
ווי אויף די בלום דער מאַרגען־טהוי,
ווי אויף דעם זאנג דער פרישער רעגען.

„פערגיס אויף זייער דונקלען זין
דיין באַרימהאַרציגקייט פון אויבען,
בעלייכט זיי מיט דיין שיין און מאַכט,
ערקוויק זיי מיט דעם ריינעם גלויבען:

„און ווי די אַנגרונדען בערעקט
דער טיעפער ים פון אלע עקען,
זאָל גלויבען, ווארהייט, וויסענשאפט
פון עק ביו עק די וועלט בערעקען!“...

היים און קאלט.

(סאָמירע)

נו, מול־טוב רחל'ע, מול־טוב דיר —
 אַ קינד, א בוזכר געבאָרען!...
 דאָס פיצעלע קוויטשעט און שרייט אַהן א שיעור...
 וואָס א ז דאָס, דו, קליינער, וואָס איז דאָס מיט דיר?
 דו ציטערסט? דערפראָרען געוואָרען?
 אַד, דאָרט, אויפ'ן הימעל, וואו דו ביסט געווען,
 איז ליכטיג און פרעהליך, און ווארעם און שעהן,
 און דאָ... הערט זיך צו — בנאמנות:
 דאָס פיצעלע רעדט דאָד, עס שרייט דאָד: „געוואַלד!“
 אוי, מאמע! ווי פינסטער איז דאָ און ווי קאלט!...
 אוי, וועה! האָב רחמנות!“

דאָס רעדעלע דרעהט זיך
 ארום אַהן אַנ'עק:
 אַ טאַג קומט צו קריעכען,
 אַ יאָהר פליהט אוועק...

— „גוט מאָרגען אייך, רבי!“ — גוט מאָרגען! א נו!
 אַט זען זיך אַקאַרשט נאָר אַנידער
 און נעהם זיך צום חומש... נו, לעבעדיג... דו!
 מיט חשק, מיט אברים, מיט גליעדער!
 דו שוויינסט? ... נו, טאָ לעג זשע זיך! ליעג... אַט אזוי...
 איינס! ... צוויי! ... „רבי! רבינו! אוי!“
 „— ליעג, ליעג! דו, כל־בוניק! ... ס'וועט קאַסטען דיר טייער!...
 איך ארבייט, אַד קנעל, איך בעגים זיך מיט שווייס,
 און ער... טאָ, טאָ נאָרזשע דיר! פיהל זשע און ווייס...
 האָ? ווארעם?“ ... „היים! רבינו, רבינו, היים!
 עס בריהט ווי זי פּייער!“

אַ טאַג קומט צו קריעכען,
 אַ יאָהר פליהט אוועק,
 אַלץ האָט זיך זיין אַנפאַנג,
 אַלץ האָט זיך זיין עק...

און נאָד אַמאָל — מול־טוב! מול־טוב אייך!
 שפיעלט כל־זמר'לעך! הויבט זיך אויף פליענעל!
 דעם התו איז פשוט... „דער קרומער ניט גלייך“:
 די כלה — א דימאנט. א שפיענעל!
 מע הוליעט!... ווארט אויס, ליעבע פריינד, זייט ניט פויל —
 דער דימאנט האָט נעגעל! דער שפיענעל — אמויל...

— נו, מאנעלע! ווארעם? עם קוועלט די נשמה?
— אוי, ברידער, בחורים'לעך! איילט זיך ניט! — קאלט!
איך פרייהר ווי אום שבט ביי דער נאכט אין א וואלד...
איך ציטער, איך צאפעל... אוי, ברידער'לעך, נ'וואלד!
איך פרייהר, פון נחמה!"

די וועלט איז א חדר
פאר קליין און פאר גרויס!
מע קוועטשט זיך, מע שטופט זיך —
מע לערענט זיך אויס....

א סוחר געווארען... נו, גיכער, רב יוד! —
איז האץ איז א מארק און איז קלאץ — א יריד...
עם הודיעט, עם קאכט ווי אין גיהנום!
איהר זעהט — קיין עינהרע! מע לויפט! —
פעל, אקסען, זאלץ, קארן, פלאקס, פאצירקעס, לעדער!
מע פליהט ווי אויף פליענעל, מע פאהרט ווי אויף רעדער,
מע האנדעלט, מע וואנדעלט, מע קויפט, מע פארקויפט...
דאס סוחר'ל יאגט זיך נאך דעם און נאך יענעם.
עם ציטערט, עם צאפעלט, בעגיעסט זיך מיט שווייס...
אוי, סוחרים'לעך, יודעלעך, פייערדיג, היים!
עם ברענט ווי אין גיהנום!

דאס וועלטעלע דרעהט זיך —
א מארק, א יריד!
עם הודיעט, עם פלאקערט,
עם ברענט און עם זירט...

ברענט, ברענט, — איהר וועט אכגעקיהלט ווערען רבייד —
איהר איילט זיך נאך סחורה? — נאך אייזען, נאך ברעטער,
נאך זייד און נאך סאמעט — איהר פלאקערט, איהר זירט?
פערנעסט נאך ניט — זייט אזוי גוט — פון יריד
א שטיקעלע לייוואנדר צו בריינגען, רביפעטער...
עם קלאפען די פושקעס, עם ארבייט די זעג,
פיער ברעטער, צוויי שערבלעך, — און אויס מיט אנ'עק!
געקומען צופאהרען פון לעצטען יריד'ל...
נו, גיכער, שמשים! פערשיט שוין, בעהאלט!
אוי, יודעלעך, קאלט איז דארט — זאג איך אייך — קאלט? ...!

מ. פענקאָווסקי.

מנחם־ז' פענקאָווסקי — דיכטער. געבאָרן
רען אין לובין, פּאָלסאָווער גובערניע, ארום 1860
(לויט שלום עליכם, וועמעס ער איז געווען א
פערזענליכער פריינד). אין זיין יוגענד איז מ.
פ. פענקאָווסקי געווען א העברעאישער ליהרער
אין זיין געבורט־שטאָדט. זיינע ליעדער זיינען
מעהרסטענס געדרוקט געווען אין פעטערסבורג
נער „יודישען פאלקסבלאט“, צווישען די יאהרען
1882-1884, אונטער דער השגחה פון שלום עליכם.
שפעטער איז ער פארשוואונדען געוואָרען פון דער
ליטעראַישער וועלט. ניט אכטענדיג דאָרויף, וואָס
זיינע ליעדער זיינען מעהרסטענס שטריינג טעני־
דענציען און אפּט מאל ניט אויסגעהאלטען טעני־
ניש, לאָזען זיי דאָך איבער דעם איינדרוק, אז מיט
מ. פ. פענקאָווסקי'ס פארשווינדען איז פארלאָרען
געגאנגען א באַדייטערער אידישער דיכטער.

די האַפּפּונג.

רבת צררני מענורי יאמר נא ישראל (תהלים קכ"ט, א').
ואמר אבד נצחי ותחלתי מה' (איכה ג', י"ח).
ואיה אפוא תקותי מי ישורנה (איוב י"ז, ט"ו).

א סך, א סך בין איך פארשווארצט געוואָרען
און האָב גענוג געליטען צרות, שלעק;
איך האָב כמעט דעם בעכער פון גאַטס צאָרן
אין גאַנצען אויסגעטרונקען ביז צום דעק...

נאַר... תמיד, ווען די הוואַליעס פונ'ם לעבען
זענין גרייט געוועזען צו דערטרינקען מיר,
האָב איך דער האַפּפּונג נאָר א ווינק געגעבען —
און זי האָט זיך צו מיר געיאָוועט גיך.

זי האָט מיר תמיד, ווי א טרייע מוטער,
געטרייסט מיט איהרע גוטע, זיסע רייד;
„ניט אייביג וועט דאָך דיר זיין אזוי ביטער;
וועסט איבערקומען אלע דייע לייך!“...

און איהרע ווארטער פלעגען מיר תמיד קלינגען
אזוי מעלאָדיש, אנגענעהם און פיין,
אז איך פלעג זיי מיט גרויס פערגניגען שלינגען,
זיי פלעגען מיר טיעף — טיעף אין הארץ אריין.

ניט ווילענדיג פלעג איך איהר מוזען גלויבען
און קלויבען נחת פון איהר פלוידעריי,
אז מיין מזל וועט זיך נאָך דערהויבען,
און איך וועל פון אלע צרות ונערין פריי.

ניין, ניין! ניט אייביג זאגט די האַפּפּונג ליגען:
דרעהט זיך דאָס ראָדיל דען ניט איבער אָפּט? ... —
אַזוי האָב איך געליטען אונ געשוויגען,
און אלע מאָל געהאַפּט, געהאַפּט, געהאַפּט...

אַד, האַפּפּונג! דו ביזט מיר געוועזען טהייער:
דו פּלעגסט מיר תמיד היילען יעדע וואונד:
מיט דיר בין איך דורך וואסער און דורך פייער
בשלום דורכגעגאנגען ביז אצונד.

דו האָסט מיר געזונגען שאַנע, זיסע ליעדער
און מיך מיט זיי פארשלאפערט און פארוויעגט...
אַד! ווי וואָלט איך געוואָלט זיי האַרען וויעדער!
ווי וואָלט איך מיך אצונד מיט זיי דערקוויקט!

הלאוי וואָלט איך געקענט איצטער וויעדער האַפען
און לאָזען זיך פארוויעגען, ווי אמאָל! ...
נאָר אוי! מיין האַפּפּונג איז פון מיר אנטלאָפּען,
איך האָר שוין נישט איהר צוקערזיסעס קול!

וואו ביזט דו, האַפּפּענונג? וואוהין ביזט דו פארשוואונדען?
פאר וואָס רופסט דו זיך איצט ניט אָן צו מיר?
פאר וואָס קומסט דו ניט היילען מיינע וואונדען,
וואָס זענין גרויס און טיעף נאָר אַהן א שיעור? ...!

איך בעט דיר, ווייז מיר איצט דיין פרוינדשאפט וויעדער
און טרייסט מיין האַרץ מיט דינע זיסע רייד:
פארוויג מיך נאָך אמאָל מיט דינע ליעדער,
איך זאָל פארגעסען אלע מיינע לייך!

הערבסט אין רומעניען.

„אַד, דער הערבסט! ער זאָל שוין זיכער
איבערלויפען!“ ... שרייען לייט;
נאָר פאר מיר — זאָג איך אייך זיכער —
איז דער הערבסט די בעסטע צייט.

זיין טומאז, זיין שווארצע מראה,
האַרמאָנירען מיט מיין האַרץ:
תמיד ליגט דארויף אַ מאַרע
שמענדיג איז עס פינסטער, שוואַרץ.

אַנטאָלאָגיע

די צרות פון די לעצטע צייטען,
די אומדערבארע מדינע קלאפ,
וואָס שיטען זיך פון אלע זייטען
אויף אונזערע אומגליקליכע קאפּ:

די פרישע גזירות, די נייע דינים,
וואָס מע ווארפט נאָר אויף אונז און:
די אנטיסעמיטישע נגונים,
וואָס קלינגען אלע אויף איין טאָן. —

דאָס האָט אין מיר מיון מוטא דערשלאָגען
און דאָס לעבען וויסט נעמאכט:
איך וואָלט געוואָלט נאָר וויינען, קלאָגען
און גיעסען טרעהרען טאָג ווי נאכט!...

דאריבער איז מיר גרינגער, בעסער,
ווען איך זעה, אז אלץ איז שוואַרץ:
וואָס די פינסטערניש איז גרעסער,
ווערד מיר לייכטער אויפ'ם האַרץ.

די שוואַרצע חמאָרע, דער שלאַקס־רעטען,
וואָס פייפט און ליאפעט מיט אַ כעס:
די פארדארבענע, פארוויסטע וועגען,
די טיעפע בלאַטע אויף דער גאס:

די פארדארטע, טויטע פעלדער:
די פרוכטגארטנער, וואָס זענען פוסט:
די נאָקעטע, פארשמאכטע וואַלדער,
די בלאַטער, וואָס וואַלגען זיך אין מיסט, —

דאָס אלץ בין איך איצונד זעהר גערן:
מיר שמעלט זיך פאַר, אז די נאַטור
ווערד געריהרט פון מיינע טרעהרען —
און קלאָגט און טרויערט גלייך מיט מיר...

דערפון ווערד מיר אביסיל לינדער:
איך בין ניט עלענד אין מיון געוויין!...
מיינע טרעהרען פליעסען איצט געשווינדער,
זיי לויפען, קייקלען זיך אליין...

ר' מרדכי'לע.

ר' מרדכי'לע (היים טשעמערניסקי) -- זשורנאליסט און סאטיריקער. געבארען אין פאד מעלע, נראדנער נוב. אין יאהר 1862. אין 1904 האט ער זיך צום ערשטען מאל באוויזען אין דער אידישער ליטעראטור מיט א רייע פאבלען מעהרסטענס נאך קרילאו'ן. האט אויך איבער-זעצט אין אידיש וויקטאר הונאס ראמאן „א מענש וואס לאכט“ (פריינד, 1911). אין 1906 האט ער אין קיעוו רעדאגירט די טעגליכע אידישע צייטונג „ראס יודישע פאלק“. שפעטער אין ער געווארען א שטענדיגער מיטארבייטער פון „פריינד“, וואו ער האט פון צייט צו צייט פער-עפענטליכט א רייע אויסגעצייכענע סאטירישע ליעדער און פובליציסטישע ארטיקלען. באזונדערס צייכענט זיך ר' מרדכי'לע אויס מיט זיין אריגינעלע, ווערטעררייכען אידיש און לייכטען סאטירישען טאן. האט זיך אויך אבגעגעבען מיט דער פילאלאגישער וויס פון דער אידישער שפראך. ביבל. ז. רייזע, „לעקסיקאן“.

נאטקע-קאפאטקע.

(טאמירע)

נאטקע

האט נאך איין קאפאטקע,
א לאנגע מיט א שפאלט,
מיט א קורצען סטאן,
פון אלטען אידישען פאסאן;
ער טראגט זיא פון דער חופה אן --
שבת, יום-טוב, אום דער וואכען --
און זיא איז שוין טאקע אלט,
נעכט שטארק צוקראכען!
פון עלענביגען-לאכען
בולט'ן דיא דארע קנאכען,
און א רחמנות
און א רחבות
אין דיא פאזוועס!
הינטען הענגען פון קאפאטע
לאפען, איינגעזאפט אין בלאטע,
שלעפען זיך וויא ציצית נאך א טלית
און עם שלומפערט
אונגעלומפערט!
אונזער נאטעל
ווערט ניט בטל --
דאס איז א פערשייטער דלות,
און א בריה, טויג צו אלעם --

נאטעל

זאגט ער -- אין א קאזאק
אויפ'ן זאטעל!
דארף מען -- בלאזט ער אויפ'ן
בלאזאק
נייהט ער חופה-קליידער כלות,
גיט איהם נאך אהער
א נאדעל-פאדום, אייזען-שער --
מאכט ער לאנד און לייט פון זיינע
בגדים,
און געה לאך איהם!
אונזער פיפיגער בראדום
נעהמט זיך שטארק צו די מלבושים,
ארבייט היים מיט אלע חושים,
שטשאכעט שבת-שטעף מגושם,
נייהט און טרענט,
און דיא ארבייט ברענט
אונטער זיינע הענר!
וויא אן עכטער חים
זיצט ער זיך און קראיעט
מיט א נגול'ע פון פייט:
„ביי א בריה
פעהלט ניט קיין מאטעריע --

תמיד סטייעט

און עס בלייבט נאָך איבער יתיר.
נאָטקע מאכט עס אויך מיט אלע
פליטער.

וויא א שניידער א געניטער:

צו וועלכע שלים-מזלות

דארף איד האַבען פאַלעם

לאנגע וויא דער גלות?

א שנייד אראָב דיא שמאטעס —

האָב איד שוין אויף לאַטעס;

א בויג אריבער א פאַלכאַניע —

ווערט'ס א קאפטען, מעשה פאַניע;

קומט מיר אויס אביסעל שמיידיג

אין דיא עלענבויגען,

א העזה פון א לאָד א לייראק —

פערמוויין צוצויגען

זיך דער לץ

וויא א נעץ

ביז'ן סאמע פלייצע —

און ניב איהם דאָ אן עצה!

שונאי ציון זעץ

א פאַר שפאקולען אויף צוויי

בלינדע אויגען--

אז ביידע ארבעל טויגען

נאָר אויף מארהע צו א מכה!

דארף איד טאקע

ביידע אויף כפרות:

כ'זינג זיי אב א פיין „וכרות“,

און פון פאַרענט — בראַק

ארויס דעם קראַק —

האָב איד א פאַר ארבעל — שררות,

און עס שניידט זיך אויס א דאָק,

א וויזטקע, אן ארטיקעל!

נאָך א כאַפ ארויס א שטיקעל

און א זעץ אריין א צוויקעל

אין די אַרעמס,

וועט שוין מעהר ניט פלאצען.

פעהלט מיר נאָך סך הכל,

אויף א קאַלנער לאַצען —

אין עס אויך ווערט א פיאטאק'ס;

ווידער מיט'ן שער א קנאק —

קומט ארויס א פראק

מיט'ן גאנצען טשאק

האָטש הלך, נאָטקע, מיט דיא טאצען

גלייך אויף א ספעקטאקעל!

און עס טהוט זיך, וויא עס רעדט זיך:

ער ניהט-אויף דעם פראק גע-

שווינדער.

מעסט איהם צו און גלעט זיך

אין ענטפלעקטען בייכעל,

און קוועלט אָן:

א פאסאָן —

א מאכל:

ס'ליגט וויא אויסגעגאסען

איטליכס פיצעלע בעזונדער

ממש וויא א פראנט א חתן

אויסגעפוצט זיך מכות רצח;

נאָר עס בעט זיך

אויף'ן קאַפ נאָך א צילינדער

און צום טיש: א גילדערן יאייכעל!

* * *

אצונד

ווילט איהר הערען נאָך א בתיקול,

איד זאָל ארויסזאָגען אייך רונד

א נמשל מיט א מוסר-השכל,

און איהר מיינט דאָד מן הסתם

אז דאָ ליעגט אין גרונד

סתרי-תורה — פייער פלאם:

א שפאַנעל ניי פראַגראַם,

בעשטוקעוועט גראַם-שטראַם

פון העגעל-שלעגעל,

עולי רגל

מיט'ן אלטען ציון-דגל,

צו לכל הפחות „בונד“

וואָס איז זיך אַפּטמאַל סותר

ווען עס קומט אויס שמאַל איהם —

חס ושלום!

כ'בין קיין טעאַרעטיקער קיין גרויסער

שרייב מיר פשוט'ע משלים,

און ווייט ניט פון קיין פוסר,

פון קיין חלום.

דאַסמאַל מיין איד גראַד

א סוחר פון בראַד,

וואָס דרעהט א גרויסע ראַד:

(קאמיסיאנערען שיקען!)
געלד — כאַטש שוויינק
זיך, — אין אלע ביינק,
אין קאפיטאל — א קרענק!
לסוף נאך אלע גליקען
אין עם — נאטקע
מיט זיין קאפאטקע...

א מויל — א קאלאטקאטקע,
הענד — כאַטש פערל פיקען,
א קראם — אז אבאָראַטקע
מיט אלע שיקען,
סחורה — האַדקע,
לויטער אנטיקען,
קרעדיט — פא גלאַטקע.

יהודא-ליב גארדאן.

יהודא-ליב גארדאן (שני, החדש) — רבי מתבר פון „סדור בית יהודא“. געבארען אין מיאדעל, א קליין-שטעטל אין ווילנער גוב. אין יאָר 1862. דערצייגט זיך ביי אַרעמע עלטערען. באקומען אן אידיש-טראַדיציאָנעלע ערציהונג. אין 1890 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אמעריקא, וואו ער האָט צווישען אנדערעס אויף אַנגעשריבען אַ פירוש אויף דער גאַנצער תורה „התורה והדעת“, וואָס וועט קירצליך פארעפנטליכט ווען רען. דער דערמאָנטער פירוש שטיצט זיך אויף וויסענשאַפטליכע יסודות און איז געשריבען אין העברעאיש, אידיש און ענגליש. האָט אויך אַזי געשריבען אַ רייע ליעדער און באַלאַדען אין אידיש, די מעהרסטע פון וועלכע עס געפינען זיך נאָך אין מאַנסקריפּט. די פּאָלגענדע באַלאַדע געפינט זיך אין אַ זאַמלונג פון אידישע ליעדער, צו וועלכע דער באַקאַנטער אידישער קאַמפּאָזיטאָר פּלאַטאַן ברונאַף האָט צוגעפאַסט מוזיק.

הושענה רבאָ נאַכט

(באַלאַדע)

דאָכט זיך איהם זיי לאַכען, שפּאַמען,
הייבען זיך אַרויף, אַראָפּ,
ער דערזעהט באַלד אויך זיין שטן
הינטער זיך גאָר אָן אַ קאַפּ.

קען זיך מעהר ניט ריערען קעהרען,
ביי דער שוהל וואַנד בלייבט ער
שטעהן,
און אַ שטימע לאָזט זיך הערען:
„רבי אבא אחרון“...

און ער געהט שוין נאָך דער שטימע,
פונקט וויא נאָך אַ צויבער האַרף,
געהט אַרויף גלייך אויף דער בימא
מאָכט דיא ברכה קורץ און שאַרף.

און מען הייסט איהם אַתרוג
בענטשען
בענטשט ער אַתרוג גיך און שנעל,
און אויף מאַרגען האַבען מענשען
איהם געפונען טויט ביים שוועל...!

האַלבע נאַכט הושענה רבא
מיט הושענות פעקלעך פיעל,
געהט דער שמש רבי אבא,
ביי דער שוהל פערטראַכט און שטייל.

טיעה פערזונקען אין זכרונות
פון זיין לעבענס-קוואַל און פיין,
און עס לויפען דיא רעיונות
דיא ארויס און דיא אריין.

פּלוצלונג אוי, אַ שרעק, אן אימה,
איהם האָט ציטערען געמאַכט.
ער דערמאַנט זיך אז זיין שלמה
איז געשטאַרבען דיעזע נאַכט.

און ער זעהט שוין אין טליתים
מיט לילבים אין דיא הענט,
קריכען פון דיא סברים מתים,
און ער האָט זיי גלייך דערקענט.

עוזר סמאלענסקין.

קינדער.

עוזר סמאלענסקין — דיכטער. געבארען דעם 28סטען אקטאבער 1862, אין העלמיאזעוו, א קליין דערפעל אין פאלטאווער גוב. נאך אין דער נאנץ פריהער יוגענד האט עוזר סמאלענסקין שוין געשריבען העברעאישע און רוסישע ליעדער. אין 1893 האט ער מיט זיין פאמיליע אויסגעוואנדערט קיין אמעריקא, וואו ער געפינט זיך אויף איצט. זיינע ליעדער זיינען געווען געדרוקט אין פאר שיידענע אמעריקאניש-אידישע זשורנאלען ווי די „פרייע ארבייטער שטימע“, רעדאגירט פון ש. יא. נאווסקי און אנדערע אויסגאבען.

אימער איז איהם אלעס,
אלעס צוגעגרייט:
נייע, גוטע קליידער,
העמדער קלאך ווי שניי,
זעמעל, פוטער, קאווע,
שפיעלצייג אלערליי...

און אין ארמע הייזער
אין דער זעלבער נאכט
וויינען קליינע קינדער
(זיעבען אדער אכט).
קאלט, א שרעק, אין צימער,
האָטש פערטריבען הינט.
ס'איז נטאָ אויף קוילען,
האָטש פארזען א קינד.
זייערע געזיכטער
פון טרערען זיינען רויט...
„גיב אונז“ — שרייען אלע,
„גיב אונז, מאַמע, ברויט!“...

אין די רייכע הייזער
ווינטער ביי דער נאכט
לעבט זיך גוט די קינדער, —
יעדער שפילט און לאכט,
און ס'בעלייכט פון אויווען
ליעבליך זיי דער פלאם;
הערען צו דער מוטער'ס
מעשיות, אויפמערקזאם;
זייערע געזיכטער
שיינען פון פיעל פרייד,
ברעכען לאכענד אונטער
אָפט דער מוטער'ס רייד.

ס'מעג זיך ביזן אין דרויסען
רוישען דאָרט דער ווינט, —
ווארעם איז דעם רייכען,
וואויל איז אויך זיין קינד,
ס'דארף זיך קיינמאל זארגען
פאר דעם טאג וואָס געהט.

ש. הורוויץ.

שמואל הורוויץ (א. ליטוויז) — זשור
נאליסט און דיכטער. געבאָרען אין יאהר 1862
אין מינסק. זיין ליטעראַרישע טהעטיגקייט האָט
ש. הורוויץ אָנגעהויבען מיט אייניגע ליעדער אין
רוסיש. שפעטער האָט ער אָנגעהויבען אַנטויל
נעמען אין דער אידישער פרעסע מיט סקיצען,
ליעדער און פארשידענע פובליציסטישע און קרי-
טישע אַרטיקלען. פון זיינע געזאַמעלטע שריפטען
זיינען אַרויס אין באַזונדערע אויסגאַבען „פון אַר-
הדר'שען פּנסק“, „אין דער נייער היים“, „פון אַר-
בייט און נויט“ (ליעדער), „אין פאַרדיאַד“ (פאַ-
עמאַ). ש. הורוויץ צייכענט זיך באַזונדערס אויס
מיט זיין פאַלקסטימליכקייט. אַרום 1918 איז ער
צום צווייטען מאַל געקומען אין אַמעריקאַ וואו ער
האַט אַרויסגעגעבען 8 בענדער פון זיינע שפעטערע
געזאַמעלטע שריפטען „מאַמענטען און פּערואַ-
נען“, „נאַטור און מענש“, „רעליגיאַן און ערציי-
הונג“. אויך דער ערשטער באַנד פון זיינע „זיך
דישע נשמות“ (פּערלאַנג „פאַלקס־בילדונג“ נר
יאַרק); אין אויך געווען דער אַרויסגעבער פון
דער מאַגאַזשעריפּט „ליטעראַטור און לעבען“.
ביבל. ז. רייזע, „לעקסיקאָן“.

זשאַמעלע.

שלאַפּען, שלאַפּען, שלאַפּען איך אויף אַ קערבעלע,
מאָך „המוציא“ אויף אַ סקאַרינקע
און „לחיים“ אויף אַ שערבעלע,
פול מיט ברונען־וואַסער קלאַרינקע.

און די קינדערלעך און ס'ווייבעלע
נעהען אויסגעפּוצט אַנטיקעלע:
דורך איז אַנעטשקעס דאַס לייבעלע
און פּערגאַרטעלע מיט אַ שטריקעלע.

„דו וועסט זיין אַ גביר, מיין
זשאַמעלע,
פלעגט מיר זינגען ביי מיין וויענעלע
אַלע נאַכט אַמאַל די מאַמעלע —
איך געדענק נאָך היינט איהר ניג'עלע.“

און מקוים איז געוואָרען מיר
די הבטחה פון מיין מאַמעלע:
שווער צו קריגען אַזאַ גרויסען גביר,
אַזאַ נ'עושר ווי איהר זשאַמעלע.

די זאַקענמאַכערקעס.

לאַז אַראָב דואַ אויגעלעך,
אַלטע באַבע האָרע!
דיינע ליעבע פּרענטעלעך
זיינען שוין אויס מאַדע.

קום אַריין צום אייניקעל,
דאַ אין מאַסטערסקאַיע:
גאָר חדושים וועסטו זעהן, —
פּרענטעלעך גאָר נייע!

אוי, אַ קלונע וועלט איז היינט,
מיידעלעך געוואָרען!
ניט וויא איז דער באַכעס צייט,
אין דיאַ אַלטע יאָהרען.

קונציג ווערען היינט געמאַכט
אַלע פּראַסטע זאַכען:
אויסגעקלעהרט מאַשינדעלעך,
אוי, אין אַלע פאַכען.

פון די נייע פרענטעלעך
קומט צו נייע שמערצען:
יעדער רוק און דרעה ביי אונז —
קלאפט זיך אָפּ אין הארצען.

ווי אין שטייג א פויגעלע,
איינגעשפארט אין חדר,
צוגעשמיערט צום ביינקעלע —
דרעהען מיר כסדר.

ווייסען ניט פון לופט און שיין,
תמיד איינגעבויען;
גריבער אין די בעקעלאך,
פינסטער אין די אויגען.

הענטעלעך און פיסעלעך
ברענען אונז ווי פייער:
אוי, איהר שיינע זעקעלעך,
אוי, איהר קאסט אונז טייער!..

פארקען יעדע אויגעלע
דארף מען ניט בעזונדערט
גייע א רוק א הויז א הער —
פארטיג ווערט א הונדערט,

אוי, א גביר צו זיין איז היינט
פראסט א פערטעניגען
האט ער א מאשינדעלע,
קען ער שוין אלץ קריגען.

האט ער א מאשינדעלע,
אוי פון שטאָל און אייזען
וואָס דאָס האַרץ געלוקט איהם נאָר,
קען ער שוין דערווייזען!

נור פיר אונז איז, שוועסטערקעס,
ניט געוואָרען גרינגער:
צו מיט די מאשינדעלעך,
צו מיט הוילע פינגער.

די ניימערקעס.

דושנע איז אין שטיבעלע,
אונטער'ן שמערטעל באלד,
לויפט א פרישעם וואסערעל,
שטעהט א גרינער וואלד.

און אין גרינעם וועלדעלע
שפיעלט דער שעהנער מאי,
בלאזט א פרישעם ווינטעלע,
פליהט ארומ'עט פריי.

דארטען בליהען בלימעלעך,
בלומען אלערליי,
פליגעלעך פיעל גאלדענע
שושקען זיך מיט זיי.

אין די צווייגען פויגעלעך
זינגען צוקער-זיס,
און דאָס פרישע וועסערעל
פלעסקעט אונטער: בים!

אין א קליינעם שטיבעלע,
ביי א לאנגען מיט,
זיצען דארטען מיידעלעך,
וויגען מיט די פיס.

דרעהען די מאשינדעלעך
פון דער פריה ביז נאכט,
און אזוי ווערט טוצענווייז
העמדעלעך געמאכט.

העמדעלעך, איהר ווייסנקע,
זאָגט, וואָס זענט איהר נאם?
מיידעלעך, איהר שענינקע,
זאָגט, וואָס זענט איהר בלאם?

העמדעלעך און מיידעלעך
דערען נישט קיין וואָרט,
אויסער די מאשינדעלעך
הודזשען אימער פאָרט.

און דאָס קיהלע ווינטעלע
לויפט זיך פריי ארום,
שפיעלט זיך מיט'ן וואַסערעל,
שפיעלט מיט יעדער בלום,

שטיפט מיט אלע פויגעלעך,
פליגעלעך אין גראַז:
דעם אַ גלעט דאָס קעפעלע
דעם גיט עס אַ בלאַז.

*

פלוצלונג ווערט דעם ווינטעלע
אומעטיג אין וואַלד
און אהין צום שטיבעלע
לויפט עס אונטער באלד,

גנב'עט זיך אין לעכעלע
שנעל אריין פון לאַך,
רוימט איין יעדער מיידעלע
שטילערהייך אַ סוד:

מיידעלע דו בלייכניקע,
מיידעלע דו מיין!
טאָג און נאכט דו האַרעוועסט,
האַרעוועסט אין פיין:

טאָג און נאכט אין קלעמעניש —
ווי ווערט דיר גיט מיאום?
לאַז צורוח די הענטעלעך,
לאַז צורוח די פיס.

וואַרף אוועק די העמדעלעך,
געה פון דער מאַשין!
דאָרט אין גרינעם וועלדעלע
סוף מיט מיר אהין...

דאָרט אין גרינעם וועלדעלע
בליהט דער שענער מאי,
שפיעלט און לאכט די זונעלע
ליעבליך און געטריי.

דאָרטען וועט דיין אויגעלעך
שמראהלען מיט אַ גלאַז.

דיינע מאַמע פיסעלעך
הויבען זיך צום טאנץ.

קום זשע, פיינע מיידעלע,
קומט מיט מיר ביינאָנד,
אין מיין שענעם קעניגרייך,
אין מיין שענעם לאַנד...

* *

„ווינטעלע דו ליעבינקעך,
ווינטעלע דו קלעק! —
ענטפערען די מיידעלעך: —
געה פון אונז אוועק!

לאַזען די מאַשינדעלעך
טאַרען מיר נישט, ניין,
און מיט דיר אין וועלדעלע
קאָנען מיר נישט געהן.

גיט פאַר אונז, אוי, נייטערקעס,
בליהט דער שענער מאי,
נאָר אין אונזער לעצטער שעה
ווערען מיר ערשט פריי.

זעהסט דאָרט — אויפ'ן פאַליצעס
ליענט פאַר אונז אַ באַרג,
און די בעל הבית'טעמשקע
שמעהט איבער'ן קאַרק.

געה זשע דיר אין וועלדעלע,
געה פון אונז אוועק,
ווינטעלע דו ליעבענקעך,
ווינטעלע דו קלעק”.

און פערקלעמט און צאַרענדיג
לויפט ארויס געשווינד,
דורכ'ן לאַך פון לעדעלע
זיפצענדיג דער ווינד.

דישנע ווערט אין שטיבעלע,
שמיל, מען הערט קיין וואָרט,
אויסער די מאַשינדעלעך
רוישען אימער דאָרט...

א. מ. שאַרקאַנסקי.

אברהם מ. שאַרקאַנסקי — דיכטער, גע-
בארען אין יאהר 1862 אין קאוונא, געשטארבען
אין 1905 אין ניויארק. ארום 1887 האט ער אויך
געוואנדערט קיין אמעריקא, וואו ער האט פאר-
עפענטליכט א רייע קיעדער אין פארשיידענע
זאמעלביכער און צייטשריפטען. שפעטער האט
ער מיט פילם קראניץ רעדאגירט דעם מאנאטלי-
כען זשורנאל „דער שטאט־אנצייגער“, מיט מאר-
רים ראזענפעלד א וויצללאט „דער אשמדוי“ און
א דריימאנאטשריפט „דער פנקס“, א. מ. שאר-
קאנסקי באקאנט צו די שעהנסטע אידישע דיכטער
פון די ניינציגער יאהרען. זיינע קיעדער זיינען
געשריבען אין א ווארימען פאלקסמיילידהאר-
ציגען טאן. אויסער קיעדער האט ער אויך אנגע-
שריבען אייניגע טעאטערשטיקער וואס זיינען
אויפגעפיהרט געווארען מיט ערפאלג. אין 1895
איז אין ניויארק ערשינען א קליינע זאמלונג פון
זיינע קיעדער מיטן נאמען „יודישע נגונים“, אין
1911 איז ערשינען א פארגרעסערטע זאמלונג פון
זיינע קיעדער מיטן נאמען „גלות־ביקדער“, א.
מ. שאַרקאַנסקי איז איינער פון אונזערע אונגע-
רעכט פארשוויגענע דיכטער און מיט זיין פרייה
צייטיגען טויט איז ער אויך אפגעשטארבען פאר
דער ליטערארישער וועלט. ביבל. ל. וויענער,
"Yiddish Literature" 121-120, 229-226; ז.
ריזען, „לעקסיקאן“.

מיר חלום־ט.

מיר חלום־ט זיך אפט פון א ליעבע,
איך זעה איהר געשטארבען אין טרוים;
זי ליגט אן א זייט אין א קבר,
און איבער איהר וויעגט זיך א בוים.

מיר חלום־ט זיך אפט פון מיין לעבען
איך זעה זיך אלליין אין מיין טרוים;
מיר שיינט אז מיין הארץ איז א קבר
און איך א געפאלענער בוים.

פערגעסען.

איך האב אמאל געליעבט צוויי אויגען —
וואו זיינען זיי,
די אויגען צוויי?
ס'איז פערפלויען, ס'איז פערפלויען.

איך האב אמאל א הארץ בעזעסען —
וואו און ווען
איז דאס געווען?
כ'האב פערגעסען, כ'האב פערגעסען.

שפיעלט מיר אַ וויינענדיגס.

איהר קענט דאָד רב איד אזוי אינמיטהין שפיעלען.
איהר זיינט דאָד פון אללע בליזמרים דער גלאַנץ;
נו טאַמער וואַלט איהר מיין בקשה ערפיללען,
אַט נאָט אייך אַ דיטקע*) און שפיעלט מיר אַ טאַנץ.

נאָר שפיעלט מיר אַ וויינענדיגס, ווי ביים געזענגען,
איד האָב דאָס געהערט שוין אַ פאַר מאָל פון אייך;
„ווער ווייסט אויב מיר וועלען אַמאָל זיך בעגענגען“.
אַזוי האָט די פיערעלע אויסגעשפיעלט רייד.

נאָד טרויריגער שפיעלט מיר, איד ווילל עפעס הערען,
וואָס זאָל מיר אין איטליכען אַבר צוגעהן;
טאָ שפיעלט פון אַ כלה, וואָס האָט מיט די טרעהרען,
געמאַכט ווייך דעם חתוֹ'ס מצבה פון שטיין!

דער קלעזמער, דער אַלטער, ער נעהמט שטיל די פיערעלע,
און ברומט זיך: „איד בין פון די קלעזמער דער גלאַנץ;
איד בין אַלט און אַרעם, מיין טרויריגסטע ליערעל
הייסט „נאָ דיר אַ דיטקע און שפיעל מיר אַ טאַנץ“.

דער פּערוואַגעלטער.

ווייט ביי אַ שטערטעלע,	איז יעדען גערטעלע,
דאָרט איז מיין ערטעלע:	ביי איטלאַכס בוימעלע,
כ'קען יעדען בוימעלע,	לינט אַ פּערלאַרענער
ליעב יעדען ערטעלע	גילדערנער טרוימעלע.

נאָד בליהט דער בוימעלע,
נאָד גרינט דער גערטעלע:
איד דער פּערוואַגעלטער,
זוך מיר אַן ערטעלע...

בר כוכבא.

דער לייב איז פעלד, ער מוז איהם ווייכען.
איז וואַלד דער טיגער — מיידט איהם אויס;
זיין אומה ליעבט ער אַהן אַ גלייכען
און ציון איז איהם הייליג גרויס.

(*) אַ דיטקע איז אַ פּוילישע מושב פון 3 קאָפּיקעס.

דעם פיינד'ס חילות ווארפען שרעקען.
און ציוו'ס טאַכטער טהוט עם וועה:
דעם לייב אין פעלד צי דארף מען וועקען?
בר כוכבא געהט, ער געהט צו זיין!

פאַראויס צום שלאכט אין קריג'ס געטימעל,
מיט ציוו'ס העלדען ציהט ער דאנו;
עם שיינט ווי גאַלד די זונן אין היממעל,
נאָך שעהנער שיינט בר כוכבא'ס פּאַהן.

דיא אלטע נעכאמע.

מען עפענט צומאַל ניט א סידור,
מען זינגט לויטער גוי'אישע ליעדער,
מען רעדט נאָר דיא גוי'אישע
שפראך!
דיא אייניקלאך קענען קיין אַלף,
עם שניידט איהר דאָס הארץ מיט
א חלף:
וויא קען זיא פערנעסען דאָס, אה!

דיא אייניקלאך איהרע, דיא קלוגע,
זיי קוקען אויף איהר וויא משוגע,
און שטילערהייד מאכען זיי שפאס:
וואָס טויג זיי דיא אלטינקע באבע,
וואָס האָט נאָר אין זיין עולם הבא,
וואָס טויג זיי דען איהר משוגעת?

און זיא, אונזער אלטע נעכאמע,
דיא טרייע, דיא צערטליכע מאמע,
זיא זיצט אַפט און וויינט אין דער
שטיל;
זיא ביינקט נאָך אמאָליגע יאהרען.
חרטה האָט זיא אויף'ן פּאַהרען,
און שטארבען אין דאָס וואָס זיא
יייל.

וואָס איז מיט דער אלטער נעכאמען?
וואָס פעחלט דער בעיאָהרענטער
מאמען?
זיא איז מיט דיא קינדערלאך יעצט!
עם האָבען געבראכט איהר צופיהרען
פון ליטא, דיא קינדער, דיא גביר'ן,
און האַלטען איהר דאָ הויכגעשעצט.

זיא איז דאָך מיט שמחה געפּאַהרען,
זיא האָט דאָך געביינקט לאַנגע
יאָהרען.
דיא זיהן מיט דיא אייניקלאך זעהן!
נו וואָס זשע קען פעחלען דער מאמען,
וואָס איז מיט דיא קינדער צוזאמען,
וואָס איז פאר א בייז איהר געשעהן?

וויא קען זיין דיא מאמע צופדיערען?
דיא זיהן איהרע זיינען קיין אידען,
מען הערט ניט א אידישען וואָרט!
מען וואוינט ניט מיט אידען
צוזאמען.
וויא קען עם דען שמעקען נעכאמען,
וויא קען זיא נאָר איינזיצען דאָרט?

דער שומר ביינאכט.

א פוילישער דערפעל... ביים וועג שטעהט א שענקיל,
דא וואוינט זיך דער אלטער ישוב'ניק, ר' יענקיל,

איין איינציגער איד בייא א מחנה ערלים,
 ער האָרעוועט, פראצעוועט אויף אלע כלים,
 דיא שטיקעל פרנסה קומט אָן שווער און ביטער,
 דער גוי צאפט דיא דמים, דאָ קאכט ער, דאָ בריהט ער,
 און יענקיל מוז אלע זלולים פערשווייגען,
 זיין ווייב טאָר זיין אויך א קרום פנים ניט צייגען.
 אזוי איז בייא טאָג, נאָר ביי נאכט צוועלף אזייגער,
 ווען סאשעק ליענט אונטערן ט ש וויא א פגה,
 און מיכאל זיין חבר, איז אויך שטארק בעזאפען,
 הייסט יענקיל זיין ווייב און זיין מיידעל געהן שלאָפען,
 און ער געהט צום שאף, מאכט דעם תהלים' אָפען.
 ער קלינגט אָן מיט „אשרי“ אין מיטען דער נאכט.
 ער זינגט און ער זאגט און ער זיפצט און ער טראכט.

בייא „תפלה לעני“ גיט יענקיל א ציטער:
 וואָס טהוט מען, דא צייט איז אין יאָרף אזוי ביטער!
 ניטאָ מעהר קיין עהרליכער גוי אויף א רפואה,
 מען טאָהר זיין ניט גלויבען צומאָל אויף א שבועה.
 נאָר רשעות אויף אידען, דאָס קענען זיין ריידען!
 וויא שעהן איז געוועזען דער דאָרף פאר מיין זיידען,
 דער גוי פלעגט איהם בריינגען פון קארען און פלאקסען,
 זיין שפע איז איהם גאָר אָהן רעגען געוואקסען,
 און פלעגט איהם א גוי אמאָל זידלען און וואשען,
 צו ברעכען דיא גלעזער, צו האקען דיא פלאשען,
 פלעגט ער זיך דערנאָך דאָ אביסעל בעזינגען,
 און זאָגען איהם „זשידעק, דוא קריענסט צו פערדיגען“,
 און געהן מיט איהם טאנצען אין מיטען דערינען...
 דיא אלע זכרונות ווערט יעצט אין איהם פריש,
 און גלייך גיט ר' יענקיל דעם תהלים א מיש.

„מן המצר קראתי“... און יענקיל טראכט ווייטער:
 דער היינטיגער דור איז דורכאויס א פערשייטער,
 פאר צווייא וואַכען קומט דאָ א איר אַנצופאַהרען,
 אָהן באָהר און אָהן פאות, אין נאנצען פערשארען,
 איד טענה צו איהם און דערצעהל איהם דיא ליידען,
 איד הער פון איהם רייד, וויא א גוי וואָלט עם ריידען!
 „רעכט אויף אייד, זאָגט ער, רעכט אויף איד אלעס,
 איהר שטעלט מיט דיא שענקען דיא גוים בדלות,
 מיין אָרעמער שכל קען דאָס ניט בענעהמען,
 מיר ננב'ענען דען, צו מיר רויבען פון וועמען?
 פערמעגען זאל איד וואָס זיין זיינען מיר שולדיג,
 זיין זידלען, זיין שלאָגען, און איד בין געדולדיג,
 בין דאָר וויא א שפאן און דער גוי וויא א בול דיק;

נו קומט נאָך א איד און ער גיט זיין נאָך רעכט,
„כל גוים סבבוני...“ אי טאַטע, ס'איז שלעכט!

„אהללה ה' בחיי...“ קלינגט זיין שטימע גאנץ ליבעליך.
ער קוקט דורכ'ן פענסטער אויף די גויעשע שטיבלעך,
דער גאנצער דאָרף שלאָפט, עס וואכט נאָר ער איינער.
ר' יענקיל נעהמט פיהלען א קעלט אין דיא ביינער.
זיין הארץ ווערט אין איהם וויא א כוימעל צוגאַסען:
אי טאַטע, שיק צו פאר מיין מיידעל א חתן!
איד בין שוין א איד, גאָט צו דאנקען, בעיאָרענט,
און האָב נאָך מיין איינציגע קינד גיט בעוואָרענט,
איהר חתונה מאכען וואָלט איד אזוי וועלען,
און ווייטער זאָל זיין שוין וויא גאָט וועט געפעלען.
„אי הנה לא ינום...“ דוא טאַטע געטרייער!
ר' יענקיל ער שטעהט יעצט און היט ביא זיין שייער,
א גוי האָט געסטראשעט אין דרויסען ביא נאכט,
מיט'ן תהילים אין האַנד שטעהט ר' יענקיל און וואכט.

דער חסיד מיט'ן רבי'ן.

א חסיד האָט געפרעגט דעם רבי'ן:
„אי, רבי'ניו, וואי מיר, וואי!
נו זאגט מיר דעם תכלית פון לעבען,
און וואס דאָס איז גאָר כדאי?“
דער רבי — ער איז נאָך פאר קידוש,
און איז זיך מסדר דער ווייל,
ער קוקט אויפ'ן חסיד דער ווייל,
ער קוקט אויפ'ן חסיד מיט חידוש,
און זינגט מיט דיא געסט „אשת
חיל“.

דער רבי האָט זיך שוין געוואשען,
און זיצט מיט דיא חסידים ביים טיש,
מען ניסט אָן דעם וויין פון דיא
פלאַשען,
מען טרינקט און מען עסט שוין דיא
פיש,
דער חסיד פרעגט וויעדער בנעימות:
„נו, רבי'ניו, ענטפערט מיר, זעהט!“
דער רבי הייסט געבען דעם צימעס,
און גיט זיך דיא באָרד שטיל א גלעט.

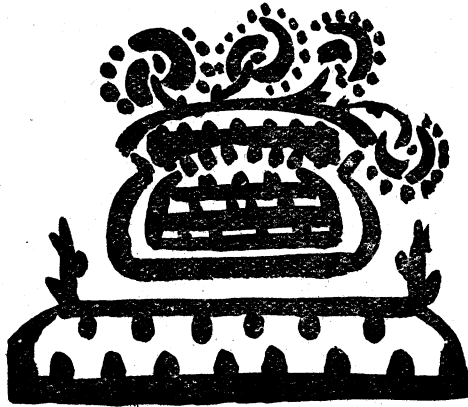
וואָס איז אַ איד.

אַ שטענדיגער חולה,
און שטאַרבט ניט אויף טוידט;
מסחרים גאנץ וואוילע,
און האָט ניט אויף ברויט,
אַ גרויליכער קענער,
און ווערט קיינמאל גרויס;
ער מאכט שארפע פלענער
און פיהרט זיי ניט אויס.

אַ בעטלער, אַ שררה,
אַ וואָרים, אַ ריעז;
אַן אלטע הוישענא,
אַ שטעכענדער שפיעז;
אַ בלוט און אַ דאַרען,
אַ בראַנד אַ שטיק אייז;
אַט דאָס איז געוואָרען,
ישראל דער גרויז.

ער גלוסט פאלעסטינא
און זיצט אין דער היים;
ער האָפט צו דער שכינה,
און גלויבט אין בעל שם.
ערשט תשעה באב קלאָגט ער,
און גלייך איז „נחמו“;
אַ פאָק צרות טראַגט ער,
און טאַנצט זיך נאָך צו...

אַ שטאַרקער, אַ שוואַכער,
אַ טרום און אַ העלד;
ביים עמוד אַ מאַכער,
אַ גאָר נישט אין פעלד;
אַ נדבן, אַ שנאָרער,
דאָ פריש און דאָ מיעד,
דאָ האַניג, דאָ מדור,
אזוי איז דער איד.

לינגוויסטישע
און ביבליאגראפישע באמערקונגען.

זוערמער-בונד.

לינגוויסטישע און ביבליאגראפישע באמערקונגען:

(צו די לידער פון בוך א.)

פון ב. באראכאוו.

ר' זעלמעליו'ס שבת-לילד. ז. 8.

(איבערזעצונג)

סטרונערמוזיק און איטליכע לוסט, — וועלכע קעניג דוד האט קיינמאל ניט געוואוסט
און ווער עס דערפילט דעם גרונד פון זיין הארץ — זיין (נאָמס) נבואה און תורה, —
(דאָס אלעס) וואָלט ער דאָך ניט קאָנען דערזעהלען. — נאָמס לויב און אלע זיינע
וואונדער, — וועלכע זיינען פריהער געשעהען און געשעהען נאָך — (פאר) די, וועמען ער
האט אויסגעקליבען באוונדער (ד. ה. פאר דעם אתהיבחרתנרפאלק, די אידען). — זיכציג
פארשיון זיינען זיי געקומען אין עגיפטען, — (דער נאָך) האט דער קיניג פּרעה פארגעסען
יוסף'ן (פרגל, שמות א. 8: ויסק מלך חרש על מצרים אשר לא ידע את יוסף) — און ער
האט געפייניגט דעם זאמען פון יוסף'ס קינדער.

ערנסטליך האבען זיי דא גערופען צו נאָם: — ער האט געוועזען זייער נויט, זיי
זיינען צו איהם צוגעטראָטען (צוגעשטאָנען). — זייערע ליידען האבען גענומען א סוף, —
ווי ער האט פארשפראכען צו אברהם'ס: — (אין) 400 יאָר, ווי עס שטעהט אין פסוק —
וועל איך זיי פון דאנען אומקערען. — דאָס איז געשעהען (וכך הווא), פּרעה אין פאר —
זונקען — אין דעם מויל פונ'ם ים. — דאָס איז געווען דער לויז און אויף דער דאנק —
פאר די שווערע הארטע זינד — וועלכע זיי (די עגיפטיער) האבען באנאנען געגען זייערע
אָרימע קנעכט. — נאָם האט דערלייזט זיינע ליבע קינדער — און געזעכען זיי דאָס גע-
זע, וועלכעס זיי האבען גערן אנגענומען.

א ליבליכע מארגעננאָב צו דער האנט — איז געשיקט געוואָרען צו דער ליבער
כלה: — שבת איז געווען דער געשאַנק (א רמז אויף דער אלעגאָריע, וועלכע שטעלט פאר
דעם מתן תורה, ווי א מתנה פון נאָם צו זיין כלה, דעם פּאַלק ישראל). — מיט הימלישען
ברויט (ד'ה מיט מן) שפייזט ער זיי דאָ (אין סדבר) — און גרייט פאר זיי צו דאָ אויף
דער ערד וואַכסלען (פּערעפיאַלקעס; א רמז אויף דער דערזעהלונג, אין שמות מ'ז 18, כסדבר
י'א 81, אז נאָם האט אראָפּגעשיקט פאר די אידען א מתנה, „שלוים“ — פּערעפיאַלקעס —
אזוינע קעטע פויגלען). — לכבוד דעם הייליגען שבת — היילכט ער אויף זיינע הימלען
— (אז) מע זאָל ניט מישען צוואַמען, — פּרייטאַג זאָלען זיי צווייפּאַך זיין (מסמא, א
רמז אויף דער דערזעהלונג, שמות מ'ז 5, אז פּרייטאַג האט נאָם געשיקט פון הימל צוויי
מאַל אזוי פּיעל שפייז, ווי אלע טאַג, כדי מע זאָל ניט דארפּען זאמלען שבת; דערפון
געטט זיך, לויט דער לעגענדע, דער מנהג צו לייגען צוויי חלות אויפ'ן טיש פּרייטאַג און
שבת), — פּיעל אָדער ווינציג, ווי זיי זיינען געקומען (פרגל, וילקטו המרבח והמסעים —
שמות מ'ז 17). — אזוי זאָל איך אויף אין מיין הויז זיך פּיהרען: — צוויי נאַצע
ברוימען זאָל איך מיר ארויפלייגען, — איבער זיי זאָג איך מיין ברכה.

מנחם אַלרענדאַרף. ז. 10.

נ'ו ז'ו ע'ל, ד'ש ד'י ע'ש נ'י ד' א'נט נ'ע'ל'ט, ד'י ס'ו ר'י כ'ט
ד'י ו'ו ע'ל'ט — זאָל נאָם געבען, אז איהר, דער נאָרישער וועלט, זאָל עס ניט
פארגעבן ווערן. — איר נ'ד נ'ק'ן ד'א ד'י ס'י'ט א'ו'ם נ'י'ן — איהרע גע-
דאַנקען ס'י'ם וועלכע זי (ד. ה. די וועלט) געהט ארום. — נ'י ד'ר א'ו'נ' ה'ו ד'... —
ס'י' נ'י'דע'ר'י'ן ס'י'י הויף, (אַלע) אין דער וועלט האבען אז איילעניש, א יאָגעניש און שלאַגע-
ניש, נאָך דער פּרנסה, דאָס ווערט איהר געוואָהר אלע טאַג. — פ'ס א'ז א'ו'נ' ד'י
ל'י'ז — לחיים און וועלטליכע מעגשען. — ד'א ל'א ז'ז ז'י נ'י'ס פ'א ז' — פון
דעם לאַזען זיי ניט אָפּ. — צ'ו ז'א מ'ל'ן ג'ע'ל'ט... — אום צו זאמלען געלט האלטען זיי
זיך ניט אָפּ צו מאַכען א קריענעריי, צו וואַגען איטליכע עקשנות, וואו נאָר זיי זייער
מאכט געפיינען.

נ'ע'ל'ט ד'ש ע'ר ש'ט ב'ו'ט — (באדאַרף מען, וואהרשיינליך, ליינענען, ניט
געלט דאָס ערשט בלוט, נאָר „געלט ד'ע'ס ערשט ב'ע'ל'ו'ט“, און אויב אזוי,
דאַרף מען דעם פּערז פּאַרטייטשען אווי:) פון געלט לאָזט זיך הערען קורם כל, אָדער
ראשית חכמה איז געלט (ו' אין ווערטערבוך „ב'י'ל'ו'ט ו'“). — נ'א ד'א'י'ם

פ י י נ ד ל י ד... — צולעב איהם (דעם געלט) שאפט מען שגאהקאה, א טויטען הונט וואלט מען אפגעשוונדען צולעב איהם. א י י ז ה א ר ט ע ס ל ע ב ו... — א הארטעם לעבען נעבען זיי אויף, אויף דעם, (ד. ה. אויף א לייכטעם לעבען) זיינען זיי ושענדען (?). ז י י נ ט ז י נ ע ש ז קאן מען ליינען אויף צוויי אופנים: 1. זיינען זיי געזען, ד. ה. גארען (אבוואהל געזען) ווערט געברויכט אין מיטלהיבדייטש ניט אין דער בילדליכער, נאר אין דער בוכשטעבליכער באטייטונג וועגען דער גארונג פון וויין און אנדערע פליסינקייטען), אדער 2 זיינען זיי געסען. ד. ה. ושענדען (דאס צווייטע אין מעהר קרוב לאמה, ווייל עס גראסט זיך ווייטער מיט עססען און פערגעסען). ד ש א י ז ט א י י ז ב י י ז ט ו י ט... — דאס איז א מיתה מושנה, וואס מען לאזט זיך ניט באנוגענען (מיט) דעם געלט לויט דער לאגע, (נאר) ליבערשט ווילט זיך זיי עסען קאנפעקטען. זיי מאכען געלט אויף א פארבערענישען אופן פון טויט און לעבעדיג (?). צ ו פ י ל ט א ו נ' ו י כ ט — ו' ווערטברודר, "פילט". ו נ א ש ז א ל — וואס נוצט? צ ו ד ר ע ר ד ו ד א מן פון א י ש ט ב י נ ו מן — צו דער ערד, פון וועלכער מען איז גענומען. א י נ ד ע ר ו ו א ע ל ט ד א מ י ר ה י ז ק ו מ ו... — אין דער וועלט, איז וועלכער מיר געהען אוועק, און פאר דעם וועלכער האט אלצרינג אין זיין רשות. א ו ס ו א ש א י נ ר ה א ט ג י ז ו נ ט ה א ל ט, נ י י א ו נ' א ל ט — מיט וואס איינער האט זיך גראד פארזינדיגט, נייע און אלטע (חסאים). ז י ד ל א נ ג ב י נ ר ז ט א ו נ' ב ז א כ ט — זיך לאנג אנגעפאשעט און אנגעקליבן. ג א ט ע ש נ י ט ג י א כ ט — ניט געזארגט וועגען גאט.

זלמן סופר. ז. 12.

מעגליך, אז זלמן סופר און זעלמען לייזן זיינען איין פערזאן. דאס טעמא, "וועטשטרייס צווישען וויין און וואסער" איז זעהר אלט און באגעגענט זיך ביי א סך העברעאישע און אידישע דיכטער פון מיטעלאלטער (פראפ. ב. סלושין איז געווען איין פריינדליך מיר מיטצוטיילען, אז דאס סאמע פאפולערע פון אט דעם מיט לידער אין געווען אברהם בן עזרא'ס, ריב בין המים והיין). זלמן סופר'ס ליר איז און "אקראסטיד", ווייל די ערשטע אותיות פון יעדער סטראפע בילדען דא זיין נאמען: ז ל מן ס ו פ ר. ז א ה ז ד ע ס ו ו י י ז כ י ז... — דער זון פון וויינטרויב רופט מען מיד. א י ד ב י ז ג י ו ו ע ז ז... — איך בין צוגענגליך דעם ארימען, ווי דעם רייכען. צו דר פרויען ברויטען — צום חתונה מאכען פרויען. דו קאנסט זיך פור מיר נייט גירען? — דו קאנסט זיך פאר מיר ניט ארויס רוקען, אייף מיר הויבט מען אן צו בענשען. 13. ה ע ט ש מ ד ו ו א ו י ל ב א ר מ י ט ו — האסטו זיכער געזען זאלט פארמיידן. דו האשט אונש איינזומן פערזונדן... — דו האסט אונז (גרויסע) מאן פארזינדיגט, משה'ן נאמט קנעכט (א רמז אויף דער דער צעהלונג אין דברים ל"ב 51 פרגל. שמות י"ז און במדבר כ" 18, אז משה רבינו איז געשטארבען אין מדבר אלס שמראף פאר זיין ניט פאלגען נאמט באפעהל מכה דעם וואס ס'ער אין מדבר ציין). קושושן דען טאט קאן מען פארשטעהן אויף צוויי אופנים: אדער — קושען דעם טויט (וואס זאל זיין א רמז אויף דער לעגענדע פון דער אגדת און מדרש, אז משה רבינו איז געשטארבען דורך א קוש פון גאט, "מיתה נשיקה"), אדער, פיער איינפאכער, זאל דא זיין פארגרייזט קושן אונטער (לייענט: קאסעטען), ד. ה. — פארוואס דעם טויט, דערקענען דעם טויט. ו ו א ש מ ו ש ט ד ו ד י י ר ע ד א ה ז ב א ה א ל ט ז — וואס ווערט דו אהן אויפהער. מ י י ז ו ו א ש ר ו ו א ו ר ד ז נ ע ש פ א ל ט ז — (קריעת ים סוף). מ ר ו ק נ ש פ ו ש — מיט טרוקענעם פוס. צ ו ו י י פ י ר ט ל (ל' פירטייל). פ.ט.ט.

שמואל הורלן. ת. 14.

אין דעם סאטמירישען ליר רעדט זיך וועגען דעם ווירפלישען (אין שטיינרלאך אדער ביינרלאך), וועלכעס איז געווען אין מיטעלאלטער און איז אנהויב פון דער נייער צייט סטארק פארשפרייט צווישען קריסטען און אידען, אלס האזארד-שפיעל (שפעטער האבען די קארטען פארנומען זיין ארט). אויף די ביינרלאך זיינען אויסגעקריצט, "אויגען" אין באשטימטע צעהלען, און לויט ווי עס פלעגט פאלען די צאהל "אויגען" ביים ווארפען, האט זיך נאך דעם געווענדט דער ערמאלג פונ'ם שפיעלער. דערביי פלעגט מען טרייבען א סך שווינדל, און מענשען פלעגען רואינירט ווערען דורך דעם "ווירפליש", ווי היינט דורך קארטען. מ י ד ה א ב ז א י ר... — דריי פון זייער חברה האבען מיך בארויכט; אויב איהר גלויבט, עס מיר ניט, טא זאל עס מיר באשטעטיגען דער פערטער, וועלכער האט עס פון אוועקגעטראגען. הגם עס איז ניט געווען מיין געוועהליכער וועג... ז א ר ע כ ט ק ל י י ז — זייענדיג אזוי גאנץ קליין. ו ו א ו מן א י ב ר... — וועה געשריען איבער דיר! א ו נ' א ד, ד ש נ י ר נ ז ק י י ז פ א ר ב ו ר נ ז ו א ד... — און אדן און קיין שטרענגע פעסטונגסוואד קאן פאר דיר אין ערגעץ ניט בלייבען (קאן פון דיר ניט אויסהיטען)! 15. א י ד מ ו ש מ י ד ר י י נ ר ד ר ו ע ר ז — איך מוז זיך

געגען דיר שפיעלן, אויסהיטען פון דיר. די מענכז איז טויט האב ז
גיוואונד — וועלכע (די זינד פונ'ם שפיעל) האבען מאכען מענשען געטריבען
(געווענדיג), אדער פארוואונדעט צום טויט. ער זיי גוט אדרביי
גינגט — ער מעג זיך רופען גוט אדער בייז (ד.ה. סיי א נומען סיי א שלעכטען —
שאנעווען זיי ניט). אד'רש זיי מי'ש ז... — אד' מוזען זיי (די זינד פון שפיעל)
געמאכט ווערען צו שאנד, ווייל וועה, ווי ביטער זיי צאהלען זיך! טורשט איד
זאגן — איד וואלט געמעגט דרייסט זאגען. ליידיג און אויף פונ'ם פארמענען. די
געלט... — אויסגעליידנט און פריי פונ'ם געלט און אויף פונ'ם פארמענען. די
קרייז מ'ש איד געלט... — איד מוז צאהלען (ליידען) פאר די פעהלער, און
דורך דעם ווער איד געזעהען אין ארימקייט (ד.ה. מע זעהט מיין דלות); ווען איד רעד
זיך איין, אז זיי (ד.ה. די געפעהרליכע צאהלען) בליבען אנדערש וואו, ערשט זיי זיינען
גרייט פאר מיר דא, און איד ווער גרייז און גרוי, ווי אז אלטער מאן. זיי זיינט
ווער אפ גע'רש'וואו (איז ניט נאנץ קלאר, וואס מיינט דא דאס ווארט
ווער; אפשר איד דאס פון ווערן, ד.ה. בלייבן?) אד' ווירפל ד'ש
גניש איד דיין — אד', ווירפל, דאס געניט איד פון דיר.

16. איי איד ווי'ש — איידער איד ווייס, פאר ש'אנד ז
מו'ש איד... — פאר שאנדע מוז איד אפליידענען דעם פלאץ, פאר די 14 חזקו,
וועלכע שטעהען דא. געגען די זיבען אומגליקליכע האב איד זיבען אדער פערצעהן. מיר
העלפט ניט מיין בעטען און ניט מיין וויינען; נאר ווינציג דערארבעטען זיי זיך איבער
מיר, זיי האפען זיי וועלען נאך מעהר געווינען, ווען נאר עס זאל אויספאלען א גוטער
שאנס. און גלויבענדיג צו געווינען האב און גוטס, האט ער עס אויף פארלארען אויף
א העלפט. אויב ער האט זיך ניט געניט אין דעם שפיל און ער קען ניט די זייטען
פונ'ם בינדעל... מיט לאנגן אונ' מיט קורצן (רעדענסארט) — מיט
אלע מיטלען מיט כל המעגליכקייטען. זי'ה אבן אונ' זי'ה זי'ה
דא' בלינד — (דאס איז אן איבערזעצונג פונ'ם באקאנטען פסוק, ענינים לחם ולא
יראו', נאר דערביי מיט א ווארטשפיל, ווייל „אויגען“ הייסען די שווארצע לעכלאך אויף
געם ווירפעל).

17. איר מאכר מי'שן ווערדן אז זיי זינד — זייערע
מאכער מוזען ווערען אויף ווי זיי אליין — (ד.ה. די מאכער פון די ווירפעלען מוזען
אויך ווערען בלינד, הגם זיי האבען אויגען). אונ' אל'ר ער זי'ה איר
אונט'ר ווי'נד — און איטליכער וואס פארנעהמט זיך מיט זיי, וואס ניט זיך
אפ מיט זיי. פיל שיר געהט אים און זיינס בא'ל גע'ה און זעהר אין
גיכען שטעהט פאר איהם אין קאן זיין הויט, וועלכע וואלט דאך געוואלט לעבען. ווען
די'ל ט'ש פ'ריכו'אר ט... — גלויב די (פאלגענדע) אלעט שפריכווער
טע, וועלכע נארען זעלטען אפ: 1. שפיל שפיל און וואך הויך; 2. צו איינעם טויט
ווער, ביי לויטען אן איילעניש, זיי לויפען איהם (ד.ה. דעם פת, דעם ארון) פאראויס
און נאך, ווי פאר א (לעבעדיגע) שררה.

18. ער שפיל ער לייך אדר ניכט — ווי ער זאל ניט שפילען,
ערליך אדער ניט. אל'ש נאר איין וויכט — אלץ איינס וואריאנטען ביי פארשידענע
בריות). נצויקעש — (פארגרייזט פון גצוינגניש) דאס ערדוואגען.
19. ווירפל פון סיר זיי דיר ווי ד'ר זי'ה — וויר
פעל, זאל עס דיר זיין פון מיר געזאגט אנקעגען. איד וויל ס'יד בא'ר ב'ש
ביקערן גע'נצ'ליך און גא'ט ש'הוט — איד וויל זיך בא'רויטערהייט
באקערען אינגאנצען אין גאט'ס השגחה (בא'רויט אין געווען ביי די קריסטען אין מיטעל
אלטער דער שטארקסטער סימן פון רעליגיעזער הכנעה און פון תשובה'טאן). בא'ר ב'ש
קאן אבער אויך הייסען פיר בא'ט. ד.ה. אויף ווייטער וועל איד זיך אינגאנצען אומקער
רען אין גאט'ס השגחה).

בכלל איז כמעט קיין ספק ניט, אז דאס נאנצע ליד „איבער דאס שפיעלען“ איז ניט
קיין אידישע, נאר פשוט איב'ער גע'שריב'ען פון די ים ש, ווייל
אינס נאנצען ליד איז קיין סימן פון אידישקייט ניטא, קיין איין העברעאיש ווארט און
אין פיל מיט קריסטליכען גייסט פון מיטעלאלטער.

בבאי'בוד פון אליהו לעוויטא (בחור). ז. 20.

דאס „בבא בוד“ (לייענט: באווא'בוד) איז אן איבערזעצונג פונ'ם איטאליענישען
וואריאנט פון אן אינטערנאציאנאלער לעגענדע, וועלכע האט וואריאנטען ביי פארשידענע
פעלקער. צ.ב. אין רוסיש די באקאנטע מעשה פון „באווא קאראלעוויטש“, ד.ה. באווא דער
פרייז, אין ענגליש דער אמאל זעהר פאפולערער ראמאן „סער בעוויס אף סמוטההעמפ'
מאן“. נאר די סאמע עשטע באקאנטע ווערסיע פון דער דאזיגער לעגענדע איז די אלט'
גריכישע געשיכטע פונ'ם קיסר אנאמעמנאן, וועלכער איז געהרגעט געווארען דורך אן
אינטריגע פון זיין פרוי קליטעמנסטרא פון איהר געליבטען עניסטהאס, און דערנאך
האט אנאמעמנאנס און קליטעמנסטרא זון ארעסטעס גענומען נאכה פון זיין מוטער
און איהר צווייטען מאן. אויסער אט דעם אוראלטען גרונדקערן פון „בבאי'בוד“ פלעכטען
זיך דארט און דורך אויך אנדערע אלטע לעגענדען, צום ביישפיל די דערזעהלונג פון א קיסר,
וועלכער נעמט אויף דער עלטער א יונג טיידעל, כדי צו דעווארמען זיין פריערדיגען
לייב (אזא לעגענדע איז פאראן אויך אין תנ"ך וועגען דוד המלך, מלכים א' א').
און ווי דאס „בבאי'בוד“ איז פארמאסט געווארן אין איטאליען, באגעגענען זיך אין

איהם אפט אימאלינישע ווערטער. דער אויסצוג איז, ווירקליך, פון דער אויסגאבע אין אמסטערדאם פון 1661 יאר.

ז. 21. איר, גנט נאך איינר יונגער ווארמי הירן — נאך וועלכע נים איז יונגער ווארימער דאמע. וואו איר איז ווער ער זענען איר גליקען — הלאי וואלט ער לענגער אליין געלעבט! (ווייל פון דער מיידלע איז איהם שפעטער געקומען א גרויסער אומגליק.)

ז. 22. זי ווערמט איר מיט גוטן מוד, איד קאז איר נים מיר גיזאנ, דעם שימפפא ברעד אויש דען בורן — (די גאנצע שטעלע איז שטארק פארנווייט:) זי ווארימט איהם מיט גוטע צערמליכקייטען (?) מיט גוטען באנעמען זיד?), איד קאז אייד מעהר נים דערצעהלען, דער ליבע שפיעל האט אפגעבראכען דעם רוגן (?). קיין פערשער שרום ווארניא גיזעהא — קיין פעסטערער שלאס איז קיינמאל נים געזעהען געווארען. דינן היסט דער הער צוג וואשער הסט איין — דארט האט דער הערצאג געהאלטען וואס ער האט געהאט אייגענס. זיין ש ליבן — מיט זיין קערפער (לויטן קערפער נאך). דאס רוגער שטעט ש צוויין דרייא איר הארן — (די שטעלע איז, ניכער פאר אלץ, פארנווייט. נאר טאמער איז זי ריכטיג, קאז זי האבען צוויי באטייטונגען:) און ער האט שטענדיג געטראגען צוויידריי (מענשען) פאר די האר? אדער: איינהאדנס, אזויגע לעגענדארע הירשען). גאר וויילד וולד אים זיין הירן — נאר ווילד האט איהם געוילדעט זיין באלעבאסטע (סיניבאלדס ווייב).

ז. 23. דו הושת מיט וועלן ניטן — דו האסט מיך געוואלט פארנוואלטיגען. תייש אים נייארט געבן דורט דיא צולייזן — הייס איהם נאר געבען דארט די (דיקע ווארימע) קאלדרעס (א פארקאסטשער רמו אויף דעם, אז דעם אלטע הערצאג איז כסדר קאמט און ער מוז זיך צודעקען מיט קאלדרעס אפילו אויף דער יאנד). זא וויל איר דען זער שרייאן און ווייזן ווער איר נייארט קענן פור נרושם לאכן — **דאז וועל איר אבער זעהר שרייען און וויינען, אויב איר וועל עס נאר קאנען פאר גרויסען געלעכטער** (ווייל זי וועט דאך מוזען דערשטיקען איהר פרייד).

ז. 24. קאם קען מנצן — איז געקומען קיין מאגאנצא. ער הוט שלעכט ווארדש ווארד איר בינדן — ער איז גאנץ גערעכט, איר וועל עס אויסגעפינען (בינדן — ליענט: פינדען). צודתיו גאר דרום — ציה, פאהר אהין גאר אייליג.

ז. 25. עש זיאנון דוכט צייט דער זכון — און ווי עס דאמט זיך איהר, אז עס איז די צייט פאר דער זאך. דאס פור ער פלוקש אויף זינם ביטן — דאז איז ער אייליג צוגעלאפען צו זיין משרת.

ז. 26. ווארדער זעהן — האט דערזעהען. וואר זיא איר וואלקען — האט זי איהם גוט דערקענט. צושטיקס הויאן — צעהאקען אויף שטיקער.

דש זעלביג יאר דשמן צילט צווייא הונדרט אונ' זעכציג זיבן — 1507 יאר לויט דער קריסטליכער רעכענונג.

א ליבעליך.

מיכן — מיך עפ. בינן — בין עפ. איין ציונט — אנגעצונדען. קיין — קען עפ. שפען — שפירן.

דיכטער אונבאקאנט. דאס שמואל'בוך.

דאס „שמואל'בוך" איז די קלאסישע פאמע פון 16טע און 17טע יארהונדערט. עס איז זעהר אפט איבערגעדרוקט געווארען (באקאנט זיינען: די ערשטע אויסגאבע אין אויגסבורג אין 1544טע יאר; אין מאנטוא אין 1562 יאר (?), אין קראקא 1593, אין פראם 1609 און אין באזעל 1612). אויסערדעם איז דאס בוך פיעל גענאנגען און איבערגעשריבענע עקזעמפלארען — (צו אונז זיינען דערנאנגען צוויי אזויגע כתב'ידין — אין דער האמבורגער שטאמפ'ביבליאטעק און אין דער נאציאנאלער ביבליאטעק אין פאריז). די אויסגאבע, וואס מיר ברענגען דא, זיינען גענומען פון דער ערשטער אויגסבורגער אויסגאבע און פון דעם האמבורגער כתב'יד. א סך אנדערע איבערזעצונגען פון תנ"ך זיינען נאכגעמאכט געווארען דעם „שמואל'בוך", און געטראמט, בננון „שמואל'בוך". דער דאזיגער „נגון" רופט זיך אנדערש אויך „אכט געזעץ". ד.ה. א סטראפע פון אכט פערזען, און יעדער פערז באשטעהט פון דרייפיער פוס (על פי רוב יאמבען, אדער אמפיבראכיען, זעל'טען ווען טראכען און דאקסיעלען). דער „נגון" איז אבער ווייט נים אויסגעהאלטען. דאס „ריימען אין אכט געזעץ" האבען די אירען גענומען פון דער דייטשער פאעזיע, ספעציעל פון דעם „ניבעלונגען-ליד", און ער שטאמט ביי אירען, ווארשיינליך, פונ'ם 14טען אדער 15טען יארהונדערט.

דאס „שמואל'בוך" געהערט צו די גרויסע אגאניע קלאסישע ווערק פון דער אלטאדישער ליטעראטור, אזוי ווי דער „ספר מידות" און דאס „מעשה'בוך", וועלכע זיינען פארמאכט אין פראזא. פון די אלע דיכטער זיינען נים באקאנט סיי זייער מחבר'ים, סיי די צייט און ארט פון זייער פארמאסונג. נליד ווי די אנגעזעענע צוויי אגאנישע ווערק, איז אויך דאס „שמואל'בוך" איבערגעזעצט געווארען פון קריסטען. די ערשטע אריגינאלע פון די אלע דריי ווערק זיינען אבער פארלארען

נענאנען, און די קאפיס, וואס זיינען צו אונז דערנאנען, פיי די נעשריבענע, סיי די גערוקטע, זיינען פארנרייזט און שטארק פארענדערט בכלל. דאס „שמואל ב' כו"ד" איז אז איבערזעצונג, איז נראמען, פון שמואל א' און שמואל ב', נאך ווייט ניט קיין ווארטגעטרייע איבערזעצונג. דער מחבר האט אריינגעפלאכטען א סך הוספות פון דער אגדתא און מדרש, ווי אויך זיינע אייגענע סברות.

א סך פארשער האבען געפרובט אויסצוגעפינען דעם מחבר פון דער מערקווירדער פאמעע נאך די פראגע איז היינטיצטאג פונקט אזוי טונקעל, ווי זי איז געווען איידער דער דייטשער פילאָלָג הערמאן זאָלצער האָט זיך, כמעט דער ערשטער, פאר אינטערעסירט מיט דעם אין 1869 יאר. ביבליאָר: יאה. קר. וואָלף, ביבליאָטעקא העברעא ב. 4 ז. 201. מ. ש. י. נ. ש. י. ד. ע. ר., איבער די פאָלקסליטעראַטור דער יודען, אין ר. נאָשע'ס „ארכיוו פיר ליטעראַטורגעשיכטע" ב. 2, 1872. ה. זאָלצער, צור יודישדייטשע ליטעראַטור, — אין דעמועלביגען „ארכיוו" ב. 1, 1870. פ. זאָלצער, ק. ע. ביבליאָגראַפישע נאָטיץ אין „ליטעראַרישע צענטראַבלאָט" 1869, ז. 1298. פ. זאָלצער, דעם פּוילישע עמיליום ראַמאָנס איבערזעצונג דער ביכער סאַמועלס, אין די „בערעכטען" פון דער קעניגל. געזעלשאַפט דער וויסנשאַפטען אין לייפציג, פּילאַז היסטאָר. קלאַסע 1870. ריכ. נאָשע, זענדשרייבען אז הערן פּראָפ. ריכ. צארנקע איבער איינען געמיינע ליטעראַטור פּוילישע עמיליום ראַמאָנס 1872. מאַקס נ. ר. י. נ. ב. ו. י. מ. יודיש דייטשע קרעסטאָמאָטיע, 1882, ז. 12—18 און 319; יאָז. פ. ע. ר. ל. ע. ס., בייטרעגע צור געשיכטע דער העברעיִשען אונד אראַמעישען שטודיען, 1884, ז. 169—173. אד. קאָהן, געשיכטע דער דייטשען יודען, ז. 485. גוסט. קאָרפּעל, ליטע פאָר רעגענסבורג, אין „פעסטשריפט צום זעכציגסטען געבורטסטאָגע א. בערלינערס" 1908. פּעליקס פּאַל, פּלאַנזש ביבליאָגראַפיק סיוור לעי ליור דע סאַמועל אן סטראַף דעי נובעלונגען 1909. (פּראַנצ. דאַטעלביגע איבערזעצונג אין דייטש אין די „מיטטיילונגען פיר די יודישע פּאַלקסונדע" 1908). אלעזר שוואַב, שפּת יהודיתאשכּנזית וספרותה (און 1908), 1913, צד 19—17. ז. ר. י. ז. ע. ז. „לעקסיקאָן", די ארטיקלען „יוסף בן יקר", „מיכלבאד", „עמיליום פּויליש", „שוואַרץ, היים" און „אנאַנימע תּנדיאִבער זעצונגען".

די פּאַלגענדע געטרות זיינען ארויסגעזאָגט געוואָרען וועגען דעם מחבר פּונ'ם „שמואל ב'": 1. לויט צאָרנע'ס מיינונג איז דער מחבר פּוילישער לויט עמיליום (ראַמאָנס), נאָר נאָשע האָט דיוע מיינונג גרינדליך צעשלאָגען. 2. לויט פּאַל (און מיינונג אין דער מחבר — יוסף בן יקר), דער איבערזעצער פון סדור אין 1544 יאר. פאַלק האָט צינגעזאָגט דאָס צו באַגרינדען אויפ'ן סמך פּונ'ם פּאַריזער כתב פון „שמואל ב'": נאָר ער האָט עס, ליידער, ביז איצט ניט ערפּילט. 3. לויט דער פּאַר שפּרייטסטער מיינונג איז דער מחבר אַ פּרוֹי, „ליטע פּוילישער נענעס בור ב'". דיוע מיינונג שטיצט זיך אָבער אויף אַ גרויסען טעות, וואָס די ביבליאָגראַפּע, אַנהויבענדיג פון יאה. קר. וואָלף, האָבען געמאַכט, באַטראַכטענדיג דעם האַמבאָר דער כּתבֿיד, וועגען דעם ז' אונטען אונזערע באַמערקונגען צום ליעד „דש נ י זאָנ ק ד ו".

אין דער ערשטער געדרוקטער אויסגאבע האָט דאָס בוך געהייסען: „ספר שמואל דש בוד שמואל אין מויטשער שפראך הויפּש אונ' בישידליך אויך קורץ ווייליג דאריין צו לייא" (ד. ה. דאָס בוך שמואל אין מויטשער שפּראַך שעהן און פּאַרשטענדליך און אויך אינטערעסאַנט דעריין צו לייגען).

דש גיואנאק דוד.

דער פּאַלגענדער אויסצוג ווערט געבראַכט פון דעם האַמבורגער כּתבֿיד, פּונ'ם „שמואל ב'": נאָר טיילווייז קאַרעגירט דורך די וואַריאַנטען אין דער ערשטער געדרוקטער אויסגאבע פון 1544 יאהר. דער כּתבֿיד איז אַהן אן אַנהויב און אַהן אַ דאָטע. דער סוף פון דער האַנטשריפט לייענט זיך:

„דש בוד הון איך גשריבן מיט מיינר האנט.
ליווא בון רעגנשפוק בין איך גננט.
מיינר ליבן גנירין ברירלן אישם זיא גננט.
צו בריר זול זיא עש נוצא אונ' לייאן דש בענר איד".

ד. ה. „דאָס דאָזיגע בוך האָט איד געשריבען מיט מיינ האַנט, לייב פון רעגענסבורג אין מיינ נאָמען, (פאַר) מיינ ליבער פּריינדיגן, פּריידעל אין איהר נאָמען, צו פּרייד זאָל זי עס נוצען און לייגען, דאָס ווינש איד". אָט די ווערטער האָבען ארויסגערופּען אַ סאַכע מיטפאַרשטעהעניסען ביי די ביבליאָגראַפּען און דורך זיי ביי די „היסטאָריקער" פון דער אידישער ליטעראַטור. וואָלף, האָט ער פּי טעות אָנגענומען די ווערטער „ליווא בון רעגנשפוק" פאַר „ליטע פון רעגענסבורג" (די שטעלע אין פאַרפּלעקט מיט וואָסער און לעזט זיך שווער, די צוויי ווי'ען זיינען שטאַרק פאַרווישט, און דערפאַר האָט וואָלף געהאַט דעם טעות). פון וואָלפּס לייכטער האַנט, מיט צווייהונדערט יאָר צוריק, אין אוועק בון רעגענדע, אז דאָס „שמואל ב'": אין פאַרפּאַסט געוואָרען פון א פּרוי ליטע פון רעגענסבורג, און קיינער פון די, וואָס האָבען דיוע לעגענדע פאַרשפּרייט, האָט זיך נאָר ניט געגען בען די מיה צו קריענען די האַנטשריפט גומא און צו לייגען זי. דער ערשטער האָט דעם טעות אויפּגעדעקט גוסטאָו קאָרפּעל, אין דער „פעסטשריפט צום זעכציגסטען

געבורטסמאנע א. בערלינערס" 1908, נאר ער האט דערביי א צווייטען פעלער באנאגען, ליינענדיג "ליווא" בוכשטענליך "L.I.W.A." אזא נאמען איז ניטא. ל י ו א הייסט לייב אדער לייב ע און א נ ד ע ר ש ק א ו ס ע ו ד א ס נ י מ ל י י ע נ ע , אויב מען האט דעם מינדסטען באגריף פון דער אלטאידישער שפראך.

היינט שמעלט זיך די פראגע, וואס איז געווען אט דער לייב, ד.ה. יהודהלייב, אדער משהלייב פון רעגענסבורג; דער מ ה ב ר פונ'ם שמואל'בוך אדער בלויז אן א י ב ע ר ש ר י י ב ע ר ? איך האב געליינעט דעם נאנצען כתיב, געקאפירט און פאטאגראף פירט פון איהם א סך שמעלען, און איך באהויפט מיט ענטשידענקייט, אז דער לייב איז ניט מעהר ווי אן א י ב ע ר ש ר י י ב ע ר, דערצו נאך אן עם הארץ, גיכער פאר אלץ א בחור (פריידעלס חתן?); ער האט אויף שריט און טריט, פ א ר נ ר י י מ ד ע מ , שמואל - בוך", וואס איז קלאר סיי פונ'ם כתיב גופא, סיי פון דעם פארגלייך מיט די געדרוקטע אויסגאבען. אין דעם כתיב זיינען דא, חוץ דעם, אינמיטען עטליכע זייטן, געשריבען פון א גאנץ אנדער האנט.

היינט וואס איז געווען אט דער איבערשרייבער פונ'ם "שמואל'בוך"? מיר האבען ניט שום היסטארישע ידיעות פון א לייב פון רעגענסבורג, מיט דער אויסנאם פון איין איינציגער פערזאן, וועלכע איז גראד געווען א שרייבער - דאס איז יהודה לייב בן ישראל פון רעגענסבורג, דער מחבר פונ'ם "קליינעם בראנט" שפיגעל" (ווייטער ברענגען מיר אן אויסצוג דערפון), געדרוקט אין ווענעדיג אין יאר, 1566. עס איז זעהר מעגליך, אז ביידע לייבעס פון רעגענסבורג זיינען איין פערזאן, - דהיינו, אז לייב פון רעגענסבורג האט אין דער יוגענד איבערגעשריבען דאס "שמואל'בוך", און איז דער עלטערע יאהרען (וואוינענדיג אין לופענבורג?) פארפאסט דעם "קליינעם בראנט" שפיגעל".

נאך א פראגע: אין וועלכער צייט איז דער האמבורגער כתיב געשריבען געווארען? די וואסערמארקע פונ'ם פאפיר שמעלט פאר א פאר וואנשאלען, אויפגעהאנגען אויף א זעקסשפיציגען שמערן, אין נ.פ. ל י כ א ט ש ע ו ו ' ס ווערטערבוך פון פאפירענע וואסערמארקען (פעטערבורג 1899) געפינט זיך פונקט אזא מארקע אין דריטען באנד אונטער נומער 3422: דאס פאפיר און פון ווענעדיג פון 1588 מען יאר, אין ס. ב ר י ע ט ' ס ווערטערבוך פון פאפירענע וואסערמארקען (אין פראנצויזיש: לעי פיליגראף, דיקסיאנער אלפאבעטיק, פיער בענדער, 1907), געפינען זיך זעהר עהנליכע וואסערמארקען צו אונזער האמבורגער כתיב, אונטער נומער 2584 און 2587, פון פאר שיידענע שטעם אין דייטשלאנד, ספעציעל ביייערן, און אין איטאליען, פון ד י א ר ע ו 1 5 0 1 ב י ז 1 5 3 2.

אנעהמענדיג לויט ליכאטשעו און בריקעט, דעם אומאז'פעריאד פון פאפיר אין 16טען יארהונדערט פאר 10 ביז 15 יאהר, קומט אויס, אז דער האמבורגער כתיב איז געשריבען געווארען צווישען די יאָרען 1486 און 1558 פון די אלע וואסערמארקען איז יענע פון ווענעדיג 1538 א ב ס ל ו מ ג ל י ק ע ר מ א ר ק ע פון אונזער כתב יד פון "שמואל'בוך". דאס מאכט זעהר ווארשיינליך אונזער השערה, אז לייב פון רעגענסבורג, דער שרייבער פון אונזער כתיב, און יהודהלייב פון רע, גענסבורג דער מחבר פון "קליינעם בראנט שפיגעל" איז ווענעדיג זיינען איין און דיעלביגע פערזאן.

צו סטראפ 6: ע ר ש ר י י ב א ו נ ' ל א ז... - ער האט געשריבען און גע ליינען אט: געט דיענעט (און צו גאטס דיענעט) איז ער געווען גרייס. צו סטרא 7: ד ע ר מ א צ כ ט ד י א ר מ ז ז א ט - א גרויסער בעל צדקה. צו זיינעם לייב - צו זיך. צו סטרא 8: ע ר ו א ז א י י ל ו י ו ר ו ס ר... - ער איז געווען א לוי און א פרוסער, אזוי ווי מע געפינט דאס געשריבען (ד.ה. ער האט אפגעהויט אלע דינים, ווי עס שמעהט געשריבען אין דער תורה). ס י ט א י ס כ י ס ר ג נ - געהאט מיט איהם (צעהן קינדער).

צו סטרא 9: ו ו י ד ר ז י י ז ו ו י ב... - אקענען זיין ווייב מינה האט ער קיינמאל ניט געטאן (קיינ שלעכטס). ד ע נ א ד ה א ט ע ר... - פונדעסטווענען האט ער מעהר ליעב (געהאט) הנה'ן איידער זי. צו סטרא 10: ג ע ז ש י ל ה כ ר א כ ט - האט געבראכט קיין שילח. ר ג ל - א יום טוב, ווען מע געהט ציפוס קיין ירושלים. ב ר א כ ט ז א פ פ י ר ד א ר - האבען דארט געבראכט קרבנות. צו סטרא 11: ה י ל י ג ק י י ט - דער היכל. א י ר ק י י נ ז ע ר נ י מ ו ר ג א ס - פון זיי האט ער קיינעם ניט פארגעסען. צו סטרא 12: ב י י ד ו ו י י ב א ו נ ' ק י נ ד - אלעמען, ווייכער און קינדער, ד ש ו ל י י ט ז י ד... - דאס פלייסט זיך דער יונגער מאן, ניט צו פארגעסען עס.

צו סטרא 13: ה נ ה ג א ב - הנה'ם נאב, הנה'ם חלק. צו סטרא 16: ז א ל ט א י ד א ו נ ז ר מ ס א ז ה א ל ב ר... - ווען איך וואלט צו אונזער מאן פון דעם געזאגט (דערזעהלעט). צו סטרא 17: א ל מ א ל צו א י ר ז י י מ - זאגט צו איהר שמענדיג (דיוועלכע שפאטישע רייד). ד ע ר ש מ א כ ה י י מ א ל ז א ו י ל ז... - מחמת די מילע באליידיגונגען און צוילעכע"דיגע פייניגונגען.

צו סטר. 19: ביו דש מאן נייט אס — ביז וואגען מע האט אפגעגעסען.
 צו סטר. 23: וואו נייט דער זיסן — איז ניט געווען קיין מנהג (ד.ה.
 עס איז געווען געזען דעם מנהג), או עמיצער זאל זיך אוועקשטעלן היימיש דאווענען פאר דעם
 מעמפ.
 צו סטר. 24: איהר האט נייט דעקט ביד אכט — איהר האט עס
 ניט ריכטיג פארשטאנען.

נאכווארט פון שמואל-בוך.

דוועס נאכווארט איז פארפאסט נייט פונ'ם אומבאקאנטען מחבר פון „שמואל-בוך“,
 נאך פונ'ם דרוקער, ד.ה. חיים בן דוד שווארץ אדער זיין שותף, דעם
 משמר פוילעס עמיליוס ראמאנוס: איז זייער דרוקעריי איז
 אויסגברנג אין דאס „שמואל-בוך“ געדרוקט געווארען צום ערשטען מאל אין יאהר 1544.
 פונ'ם נאכווארט זעהט מען, אז דאס שמואל-בוך איז געווען שוין לאנג פאפולער און
 באקאנט, נאך איידער חיים שווארץ האט עס געדרוקט אין 1544 טען יאר. דער דרוקער זיין
 אליין מודה, אז דעם נגון פון ספר שמואל קאן כל ישראל און אלע קענען איהם אין
 פאראויס, אזוי אז מע שפארט אפ דאס לערנעלט.

משה בן מרדכי פראג (,משה הונט“).

וועגען דעם מחבר ווייס מען גארניט, אויסער די עטליכע ווייניג פארשטענדליכע
 ווערטער, וואס ער זאגט אליין אין דער האנטשריפט צום שלום פון דער איבערזעצונג פון
 „שופטים“ (מיר ברענגען די שטעלע אין דער אויסגעגעבען פון אריגינאל:

„רש ביד הוט אויפש גשריבו
 איין מן דיזוינטורט
 וואל נויציהו מונט נאך דעם שאק בע'ה צו ברישא
 הוט מן אווש אוביל מרטערט
 אכער דער אלמעכטיג גוט הוט אווש גמוז בעשר
 ווידר וויר הבו גמירטערט.
 אויך איין טייל בעשר ווידר דער אנדר
 דרום דש זי הבו קונאן קלובין
 דש אונ' דש אנדר צו אנדר
 ובפרט די דו זיין וורוליד אונ' הבו גלאכט
 דש הבו אלש די חכות נמאכט
 אונ' זיא זיין אל ווידר גוועזן ווידר משה הונט
 גרמדי הוט ער זיין רובא געבן דעם קונט
 דרום מוש ער שטיינטערן לערנן
 אונ' שרייבן טאג אונ' נאכט
 ווער העט איין זולכש
 אויף משה הונט דער מראכט
 ארי אדי גוט געב אויף אלן גוטי נאכט
 אמן.

אויף וויפיל איד קאן דאס פארשטעהן, איז דער טייטש: „דאס דאווען בוד האט אן
 געשריבען אן אומגליקלעך מענש, ארום 19 חדשים נאך דער ערצייטערניש בענוותיני
 הרבים אין ברעשיא (א שפאט אין איטאליען). דאן האט מען אונז שלעכט באהאנדעלט
 (גע'רודט), אכער דער אלמעכטיגער גאט האט אונז געמאן בעסער, איידער מיר האבען
 פארדינט. אויך איין טייל (פון אונז) בעסער איידער דער אנדערער, דערפאר ווייל זיי האבען
 געקאנט גלויבן דאס און יענעם איינער אויפ'ן צווייטען. ובפרט (זיינען שלעכט) די וועלכע
 זיינען פרייליך און האבען געלאכט, און האבען אלץ חכמות (?) געמאכט און זיי זיינען
 אלע געווען קליינער ווי „משה הונט“. מערסי! האט ער געגעבען זיין רויב דעם קונה (?),
 ובכן מוז ער לערנען אויסגעריסען ווערען (?) און שרייבען טאג און נאכט. ווער וואלט אזעל
 כעס אויף „משה הונט“ געגלויבט? אדיע, אדיע, גאט זאל אייך אלעמען געבען א גוטע
 נאכט. אמן!“

פון אט דעם נאכווארט פיהלט זיך א קרעכץ פון א הומאריסטיש-איפגעלענעטע קנאז,
 וועלכען זיינע ארומיגע האבען פארפאלגט מיט שפאט און פוילע וויצען. די לאנדסטייט
 פונ'ם שרייבער האבען איהם א נאמען געגעבען, „משה הונט“ נאך ער וועט זיי ציינען, צו
 וואסער גרויסקייט ער איז פעהיג!

ער זעצט איבער — און דוקא אין גראמען! — די הייליגע ספרים. זיין ריטם איז
 דערזעלבניגער „ריים אין אכט געזעץ“, וועלכען מיר האבען שוין גערעפאען אינ'ם „שמואל
 בוך“.

ביבל: ב. בארוכאווי'ס „פנקס“ („ביבליאטייק“, ז. 40 — 41, נ' 312 און 313).
 צו סטראפע 2: משה רבינו, ווי ער איז געווען הייליג,
 און געווען ביים קייננרייך! (ד.ה. געהאט א קייננליכע מאכט). וואל קנאט —
 גאטס פאלק.

צו סטר. 5: דש טו מיר אויך ביקאנט — דאס מאך מיר אויך
 געווארן איך זאל דאס געווארן ווערען).
 צו סטר. 6: איר זאלט מיך... איהר האט געזאלט מיר הייליגען ביי
 דעם גרויסען שטיין ביי דעם גרויסען נב, ווען דאס וואסער האט ארויסגעשאסען פון דעם
 שטיין (צו סטר. 6 ביז 9 פרגל. דברים ל"ב 51, שמות י"ז און במדבר כ"א 18).
 צו סטר. 7: דא ווארט איר... און איהר האט איהם גאר געשלאגען.
 צו סטר. 8: אום ווילן דרציין שיי — צוליבע דעם באשייני

פערליכען באווייזן פון די נסים. אין אן ניזיכט... פאר די אויגען פון דער פארוואסלונג.
צו ספר 9: ער האט דען וויינג... ער האט גוט אפגעהאקט דעם פיי-
געצוויינג (פרנגל במדבר י"ג 23).

יהודה'לייב פון רעגענסבורג. — קליין בראנטשפיגעל.
מ א ר נ ז ש י י ו — דער פארגענדויער מאג. אין אייברואר
א ו נ' א י ז ד ר פ ו ז — אין פארבייגענאגען און ניט מעהר דא. 6: ד ע מ
ק א ז ע ז ו ו א ל... דעם קאו עס אין א קורצער צייט אויספאלען ניט גוט. מ י ס
ו ל י י ס מ ו ז ד י נ ז ב י ג ע ר ז — וועלען דיגען מיט חשק. 7: א י ז צ י י ס
א י ר ז ל י י ד ו — אין זייער עת צרה. ז ע ה י ז א י ר ז א ד ו ו א ל ו ר
מ ע ס — זעהען און זייער זאך לאזט זיך אויס גוט. 51: צ י י ק — מערק זיך, גיב
אכטונג. ב י ז ד ו ה א ס מ ד י י ד מ י ט... — ביז וואגען דו האסט מיט איהם ניט
אויסגעפרובירט א סף נסיונות. 52: ע ר מ ע י ז א ז ו ר מ א נ ו ר מ ו ט —
ער פארטוט מעהר ווי ער פארמאגט. 69: ע ר ה א ט א ז ו ו י י ב נ י ט... —
ער האט ניט געקאמט דרוקעמען מיט ווייבער. 70: ד ע ר ו י ר — פארביי. ד י ר...
ו י ר ג י נ ו מ ז — זיך פארגענומען.

ר' הוסל'ס.

דאס גיך שמעלט פאר, ווי א קארגער רייכער מאן האט איינגעלאדען צו זיך דעם
דיכטער און דערלאנגט איהם צום טיש וואסער אנשטאט ווייז, און דער דיכטער (שלמה בן
נבירול), דריקט אויס זיין ביטערע ענטווישונג.
דער רעפרעז „איך האב קיין ווייז, די אויגן מיין רינגן וואסר, ריינגן וואסר" אין ביי
שלמה בן נבירול — „בכלות ייני תרד עיני פלגי מים".
ק י נ ט ר כ ב — ז' ווערטערבוך ר כ ב.

משה שמענדאל. ז. 29.

ו ר ו ל ב ו (ווארשיינליך א דרוקפעלער, דארף זיין ו ר ו ל ק ו, ד. ה. פאר
וועלען, פארוואגען, ווייל אין תנ"ך שמעהט דאס ווארט „יבול"; ו' אבער ווערטערבוך
„ור ולבו").

צוכטשפיגל. ז. 30.

א י י ז ג ע ז ע י א י י ז ע ר ע ז ד י י ב — א געזעץ איז א פארלוסדער (?)

אלחנן העלן. ז. 31.

דאס זיינען איינגעלענע סטראפען פון מ ב י ל ת ו י נ י, ניט נאך א'אנדר, נאר פון
פארשיידענע שמעלען.
ד א מ ז צ י ל ט ש ע'ב א י ז ד ע ר ז ע ל ב י ג ז צ י י ט — אין
דערזעלבנער צייט ווען מע צעהלט ש'ע'ב (ד. ה. אין יאר 1612).
ז. 32. ו ו א ר ז י י ד מ ע ר ז — האט זיך אלץ פארמעהרט (פארנערעמערט).
ו ו א ר ז ו א ד ר י י נ ג ז — האבען זיי (די פאגראממטיקעס) זיך צונויפגעלאפען.
ז. 33. א ז א ד י ז ע א י נ ו א ד ב י ק ו מ ז (ווערטליך: אזוי איז עס ווי אויך
באקומען) — אזא יאהר אויף זיין א י י ז ג י ר ש ז א ל מ ז ס י ר ה א ב ו
ד ע ר ק ע ז נ — אנשטאט דעם האבען מיר געזאלט ליידען א גירוש.

אייזיק וואליד. ז. 35. פון תהלים.

פון תהלים.

פרנגל. תהלים ק"ח 5 — 17, 28. דאס גיך איז געשריבען זיכער נאך 1601 יאהר.
גאד מ י ס ל י י נ ס מ י ט, ז' אונטען.
א י ד ו ו א ל א ל ע ס ב ע ס ע ר ו ו א ס — איך וואלט וועלען אן אלצהייט
זאל זיין בעסער. ר ב י י ו ס פ א ש כ נ ז — מסתמא איז דאס ר' יוסף בן יצחק
הלוי אשכנזי, א בארימטער געלערנטער אין מעץ, דייטשלאנד (געבוירען ארום 1550, גע-
שטארבען 1628 יאר).

מ י י ס ל י י ז — מסתמא איז דאס דער בארימטער נגיד און פילאנטראפ מרדכי
מארקוס מ י י ז ע ל, דער ראש הקהל אין פראג (געבוירען 1528), געשטארבען 1601
יאר) די שול, וואס ער האט אויסגעבויט אין פראג, הייסט נאך עד היום „מייזעלס שול".

א פורים-ליד. ז. 36.

דאס פורים-ליד איז, כלי ספק, נאכגעמאכט א קריסטליך-דייטשען סטודענט
מע'ליד, נאר מיט א סך הומאריסטישען טאלאנט נאכגעמאכט.
ע ע ר ק ר י נ ט א י י נ ע ז ב א ר מ — איידער ער ווערט אלט. (הומאריס
מיש).

ז. 37. ע ר ו ו ע ט א ו נ ז ש ע ל מ ז א י י ז פ ר א ש — ער וועט
אונז שילטען „פרעסערס". א י ז ד ע ר ש י ס ע ל... — אין דער שיסעל וועלען מיר
זאגען צום קונעל: יוחאשי האביטע! נאך דעם פערז: ב ר ע נ ט ה ע ר ד י ע
ב ע ס ט ע ד י נ ג ע ז ש מ ע ה ט א ו ו י א י'ם כתביד איז דער באדלייאנישער ביבליאטעק
אין אקספארד.

ו י ש מ י ט ד ע מ ו' ה י ב ט א ז

ו י ל ו י ש, ו ר י ש י ו ו ע ק, ו ל י י ש, ו י ר ו ו ר מ י י ל
ו י ר ג י ו ו י י ז

דרום מוש דיא ו' ון ויותה זו לא ננ זיין.
אימליך ווארט הויבט זיך דא אן מיט א ו' און דערפון מאכט דער דיכטער א וויץ
מכ דעם ו' פון ויותה.

פונ'ם טויט. ז. 37.

דאס ליד „פונ'ם טויט“ איז נייט וואלדיס און ווערט פון קיינעם
ניט צוגעשריבען וואלדין. דאס איז אן עכט-קריסטליכעס דייטשעס
ליד, איינפאך איבערגעשריבען מיט אידישע אותיות.
אונד אונד ר קייז — און פון. אונזערע קיינער. רעכט אַלס
דיע בלו ב... פונקט ווי די בלוס, ווי א רינג, אזוי איז באמת אויך אונזער לעי
בען (ד. ה. פארנעהט ווי א בלוס, איז קיילאכריג ווי א רינג).
אַלס איין אַנדער — אזוי ווי יעדער אנדערער. נאַט ית ברד
אורטעל — דער אורטייל פון נאַטיותברד.

לייב קוטנים. ז. 40.

לייב קוטנים איז דער ערשטער בדהן (אדער מארשאליק), ווען
מעס נאָמען איז אונז באקאנט. נאַטעס פורכט זאָל זיין דער
ערשטע אַנפאַנג (פּרגל. תהלים קי"א, 9: ראשית חמלה יראת יהוה). די
ערדה אַמער אויף נישט נעשפרייט (פּרגל. איוב כ"ו,
ז: תוקה ארץ על בלימה).

יוסף, פורים-ליד. ז. 42.

יעקב זיין קינדער — יעקב'ס קינדער. יוסף זאָל בניסין
— יוסף בן בנימין.

ר' שלמה פון פראג. ז. 43.

דאָס זייע נימאָנד מען אַנקלעבען — אז זיי זאָלען זיך
מעהר צו קיינעם ניט צוקלעפען. אויף שוואַרן האַר... אויך שווערט מען
זיך, אזוי ווי ער, הויף און פייערליך.

דוד בר' מנחם הכהן. ז. 44.

דאָס זיינען דריי פארשידענע שטעלען פון דער איבערזעצונג פון שיר השירים:
די ערשטע סטראַפּע — פון קאפּ. א', 7-8; די צווייטע — פון קאפּ. ב', 17 ביי קאפּ.
ג', 2 און קאפּ. ד', 6-7; די דריטע — פון קאפּ. ו', 2-3.
דואַ שוינשט אונטער דען יונג פרויאַליין — דו די
שעהנסטע צווישען די (יינגע) מיידלאך. מיין פרוינט גננן — מיין פרוינד
איז גענאָגען.

נימפל סג' 5. ז. 45. מזמור שיר ליום השבת.

איז דעם ליד איז אַפּט על פי טעות נעדרוקט „אין“ אַנשטאָט „און“.
ז. 46. אויך דיא תורה חידושים — נייע דערקלערונגען פון דער
תורה. זאָנט מירשעבן — זאָנט מיר עס גלייך. רינה אין פרום ה—
ריינע און פרומע קומט — קומען. חיות — ו' ווערטערבוך. די פליגלען פון די
דאָזיגע מלאכים ווערען שוואַך, ווען זיי זעהען אַ זינדיגע נשמה. נסכוני (ל' נאָסקוי)?
(דאָס איז אַ באַגריף פון דער קאבאליסטישער אַנאַטאָמיע, זעהר שווער צו באַשטימען,
וועלכער אַבר דאָס איז, לויט די מאַדערנע אַנאַטאָמיש-פּיזיאלאָגישע באַגריפען. איז תנ"ך
און אין תלמוד טרעפט זיך נייט דאָס וואָרט „נסכוני“. שטאַמען שטאַמט דאָס פונ'ם
אַרמישען שרש „נסך“ — ניסען ווייזאַפּער, ברענגען ווייזקרבנות, און איז פאַרבונדען
מיט די ווייזמנהגים ביי חבד'לעך). סעודה דיא דריט — שלש סעודות.
ז. 47. דיא אידלי ווירדיגה שטיין — די איידלע ווירדיגע
שטיינער.

צו באדעקענס. ז. 78.

אַט דאָס ליד איז צו אונז דערנאָגען ניט אין אידיש, נאָר אין אַ דויטשען קריסטליי-
כען פּלאַניאַנט (ניט אין אַלטדויטש, נאָר אין עלטערן ניייהוידישען). דער קריסטליכער
פּלאַניאַטאָר רופּט עס: „דער יודען איהר כלה-ליעד“. דער רעפּרען פּונ'ם ליד און
דעם אַכענד איז נאָכגעמאַכט די באַקאַנטע פּיוטים מיט'ן רעפּרען „בערב, ערב,
בליכה אדגל“, און קען אויך זיין אַ רמז אויף דעם אויסדרוק „לפנות ערב“ מכה יצחק
אַבינו אין בראשית כ"ד, 63.
פּעקסירעט (אין אַ צווייטען וואַריאַנט פון אַט דעם ליד שטעהט פּערייר-
רעט). פּעקסירעט ער (וואַריאַנט: פּעריירטער).
אַלס אונז פאַטראַיאַציק טעט (פּרגל. די מעשה אין בראשית
כ"ד, ספּעציעל 63-67). זי ערפרייט מיט איר (דרוקפעלער זי אַנ-
שטאַט זי ד). (ער) פּרעהט זיך מיט איהר (פּרגל. וואַהבה וינחם יצחק אחרי אמו).
גיינדיג אַדאָ אייער מוטראַייבר גרייז — איז דאָך אייער מר-
טער גענאָגען איבער קרייזען (ווען מע האָט זי אונטערנעפּיהרט אונטער דער חופּה אין
קריין אַרום דעם חתן), ד. ה. האָט דאָך אייער מוטער זיך יא ענטשלאָסען חתונה צו האַכען ו

ז. 59. איין זאָרם קרעאָטור איז דאָד אומ'ס (ד.ה. אום) אַיין ווייב — עס איז דאָד א רחמנות אויף א נקבה. איר סמאנס זענאָס, די באַלייטונג מצד איהר מאן. אלער פריידן בלאָז — באַרובט פון אלע פרידען. מיט שטיק שווייגן פאר ער פארעם — ערפארט (מען), ווערט געוואָר דערלעבט (מען). פאר זילבר און פאר רויטם גאלד — לעבער ווי זילבער און ווי רויטעם גאלד. אלס צפור ה... (פרגל. שמות ר', 26-28).

יוסף וויצענהויזען. ז. 51. קיניג ארטיש הוף.

די פאָעמא איז באַקאנט אונטערן נאָמען „קיניג ארטיש הוף“.
מיינסאָג — איז מיינ לעבען. און גאָטש הילף... — אהן גאָטס הילף קאָנען זיי דאָס ניט דערנרייכען.
ז. 52. אַוויז דער מאַשיין — אויסערגעווענהילף (ווערטליך: אויסער די מאַשין), אהן און ערד. עשוואָר אַד אַיין רעכט איז דעם הוף — עס איז געווען אויף בלוין איין געווען, איין אַרדנונג ביים הויף (פאר אלעמען גלייך). דאָ וואָר קיינער דר זיך דורפֿט פרעסן... — עס האָט זיך קיינער ניט געמאַרט דערוועגען צו מרינקען אַדער צו עסען, איד דערצעהל עס אייך ריכטיג, איידער מע האָט געהאַט צוערשט אויסגעערט א גייע מעשה יעדען מאָג.

ז. 53. און העט ער אל דר וועלט גוט צו געבן — ווען ער זאל אפילו פרובען אפגעבען דאָס פארמעגען פון דער נאָנצער וועלט (וואָלט עס איהם אויך ניט געהאַלטען?). וואָר דו ניט אייז גרוש... — איז דאָס דען ניט געווען א באַזונדערס גרויסע הערשאַפֿט, און קיינער האָט פארט ניט גע דארפֿט ליידען הונגער? דאָס איז געווען א גרויסער וואַונדער! דער הולד דער אליר קוינשטי מאַנאָ אייז — ער איז געווען פון די סאַמע מוטינסטע מענער איינער. אייז ריטר פון רעכט — א ריכטיגער ריטער, שוין איינמאַל א ריטער.

ז. 54. וואָ וואָ וואָלט ער איר — וואָס ווילסט דו פון איהר? (איז זעטען יארהונדערט פלענט מען איז רייטש אויס העפליכקייט וואָנען „ער“ אַנשטאַט „דו“, רע דענדיג צו א גיידעריגען פון זיך). מעכט עז מיט איר ער הולד דאָד זייז — מענע עס דאָד זייז מיט אייער געדיגענער ערלויבנישט מאַפֿאָ — טעפֿ (מערצאל פון טאָפֿ).

ז. 55. אב אודר צו זאָגן — אפּוואָנען אַדער צוואַנען (פארטרייבען אַדער מקרב זיין).

ז. 56. זיכר און אלי שפּאַט — זיכער אהן יעדער שפּאַט.

ז. 57. אונ' ווער ער שטערק און מיידנ פיר — ווען ער זאל אפילו זיין שטאַרקער איידער פיער אויגע ווי איד. פון דען צוויי זילדן ווערט — פון די צוויי ווערטע העלדען.

ז. 58. וואָ זאָל די איריד נון סיאָ — צו וואָס איצט מעהר די רייד? טעמ... גאר וויאָ — האָט איהם אַנגעמאַן שטאַרקע שטאַרצען.

ז. 60. דאָ שפּראַך דער קיניג הוף גיבורן צו דעם זאַסט און איר אַר קורן — דאָן האָט געזאָגט דער היכגעבוירענער קיניג צו דעם דעם אויסגעצייכענטען גאָט. אַוב איר זיאָ צו איר אַינס ווייב בינער... — ווילט איהר זי פאר א ווייב, איהר שטאַלצער ווערטער ריטער? זינגט דעם סאַלדש איר בינערט מיינ — גיידעריגען נאָנצער ווי איהר ווילט מיד. ווערין גאַנציר וואָובן פיר — געדייערן נאָנצער פיער זאַכען.

אחד מי יודע. ז. 62.

טאַבל סאַזיס — משה'ס טאווען (לחות הברית).

קלאַג-ליד. ז. 68.

דשיעקב פול וואָשיר זאַל מיט גאָט וויל פּרלאַסן — וואָל יעקב דער בלאַטעוואָשער מיט גאָטס הילף הינקעדיג ווערען (א סלקה).
ז. 69. רוח רעה — בייזער גייסט, שד. ווען איד בייז גיט אַר בייז — גאָר דעם ווי איד וועל שטאַרבען.

דוד זויגערש. ז. 71.

דען רב זיין הויז — דעם רב'ס הויז.

משה אייזנשטאַט.

בונ'ה, בענ'ה — בענותינו הרבים.
ז. 74. און פיל נפשות בעו'ה דורף דען דבר ב'ם זיינן און ועקניקוסן — אזוי פיעל נפשות זיינען בענותינו הרבים וועקענעקומען דורף דער מנפה אין דער נאָנצער גענענער. גנצ'י גזינדר — גאַנצע משפחות.

פורים-שפיל. ז. 77.

ז. 77. איהרי מ'ט - אייער מאיעסטעם (i) די זון - דיועם.

געליע. ז. 79.

המדפיס - דער דרוקער. הרכה והענוגה - די צארטע און מילדע.

ז. 83. נאך אב שטערבן די יונג - נאך דיין טויט.

ז. 84. אריין האבן זיא בפעלין טאן - זיי האבען אריין געשיקט א באפעל. פריד זעהן - אנטוקען. האלופיראשי קציניקהילה - די עלטסטע הויפטען און פארשטעהער פון דער קהלה. דאן פאלק - דער המון קריסטען.

ז. 85. איינר דען אנדרן האבן זיך... - איינער האט זיך אוועקגעלאזט צום צווייטעם טיר (צו באהאלטען זיך). לעכער. מיכ טנים - מחותנים (?). צונופירן - צונויפפירען.

ז. 86. די ערשטע 6 שורות באטייטן, אז די באלאגערער פון שטאט האבען געמאכט א נאנצע פארשווערונג, כדי צו פארנעסערען זייער צאהל און איינגעהמען די שטאט; זיי האבען צונויפגענומען פויערים פון די ארומיגע געגענדען און געהייסען זיי זיך צו באטייר ליגען אין דעם שטורם אויף דער פעסטונג; אלס לויף דערפאר האבען זיי צוגעזאגט די פויערים, אז זיי וועלען קריענען פולע מאכט איבער די אידען פון דער שטאט, אויב זיי וועלען די שטאט איינגעהמען.

ז. 87. מעהה - מאנכע. קליין זייט, נויא שטאט, ווישראדרטאר - אוויגע נאמען און קווארטאלן אין פראג. רבנס - דעם רב'ס נאם.

ז. 88. שמואל בומסלא זיין דאך - שמואל בונקלא'ס דאך.

קינה על גזרות תקכ"ח. ז. 89.

די העברעאישע ווערטער פון אנהויב פון אימליכער סטראפע בילדען צוזאמען א כמעט פארבונדענעם זאץ.

אין דעם ליד פאלט אפטמאל ארויס א "ה". אדער ווערט געשמעלט אן איבעריגער, צ. ב. גיערט (? געהערט), הויף (י' אויף), הומאניער (? אומאניער), "אין" און "און" ווערען פארוועקסעלט, צ. ב. אין הויף (? און אויף).

צרון - צרות (?). צארן (?). ווא ביר - ווייבער. דער רשע סילא - דער באגרייס מיט'ן נאמען שילא.

ז. 90. חמילס גזרות - כמעלניצקים גזרות. בויכין - (מער צאל פון באך - טייך) בשיכוי (העבר), אין געפאנגענשאפט.

קריאת שמע.

אז בערייט ליגען צו גען - גרייט צו געהן שלאפען. און ער מען - און יעדען מאן (ד. ה. נאט זאל באהיימען און באווארען מיך - און יעדער מאן). דער הערע - דערהער.

ז. 94. די ווייבר איהרן וואונש אונד קאפף - דעם וואונש און שכל פון די ווייבער.

ז. 96. זאג אנה'נס מיר - זאג עס מיר און. נעמט'ן איין - (איד) נעם איהם איין. מינינט ווייהגן - מיינעטוועגען. זיעגען - זענען (ברכה).

יוסף הערצ'עס פיעסע איז געשריבען אין דעם אייגענארטיגען ביי ערי שאר די ישיען דיאלעקט, דערצו נאך שטארק שארושירט פונ'ם מחבר (די אונקלארע ווער מער ווערטערבוק).

ווערטער-בוך:

(צו די לעדער פון בוך א.)

פון ב. באראכאוו.

א.

אאך — (בייעריש) אויך, אב — ווען, אויב, הגם, אם, אכנילאן — אפגעלאזט, אויפגעהערט. אהן אכנילאן — אהן אויפגעהערט. אב'ד ור'ם — אב בית דין וריש מתיבתא (דער אויבערערב, ריכטער און לעהרער. אב ווייזן — אפזאגען, אפשרייבען. אבשאבן — אפשינדען. אב שטוסן — אפקלאפען, אפ שטויסען. אדי — אדען, גוד באו! אובנט — אוענט (אבענד). אודר — אדער, א ווע — אוי ווי! אוידער — אדער, אויז... ז' אויך אויש... אויס... אויז ארקורן — אויסקלויבען, אויסקלויבען, אויסגעצויגט. בענט, אויז דער מאשין — ז. מאש, אויז טון — ענדיגען, אויסמאן. אויז לעזן — אויסקלויבען, אויז ער וועילן — אויסקלויבען, אויסצויבען. אויז ער וועילט זיין — זיך אויסצויבען, זיך אויסטוילען. אויז רייטן — ארויס פארן. אויס... ז. אויז... אויש... אויסערקארן — אויסקלויבן. אויפ ביטן — צוגיפירופען. אויף האב — האב, האט אויפגעהויבען. אויף הערן — זיך צוהערען, הארכען, אויפגעהערען. אויף ווארטן — באזארגען. אויף וועלן — אויפנוועקן; ארויסרופען אויף א שפרייט, אויף טרומיטן — אנהויבען צו טרומפלייען. אויף פאנגין — כאפען. אויף רעכט — אויפריכטיג, אויף שפאנן (דאש מויל) — עפענען, אויש... ז. אויז... אויס... אויש ברעכן — אויסברעכען, זיך ציגען, אפברעכען. אויש דער קארן — אויסגעקליבען, אויס קליבען. אויש האבן — פארענדיגען. אויש שפעחן — אויסשפאנירען. אומב — אום, אום גלייך — קרום, אום ווילן — צוליעב, לשובות. אומז נאך — גארניט, אכסאלום נים, אונ — און (לייענט און) — און אונט מערשיידען פון אונ' ד. ה. און, בלויז פארגרייזט באגעגענט זיך און אין זינען פון „און“). אונ'... שאן — הגם, כאמש, אבונאל, אונזימאך — דאס ליידען, יסורים, פארדראס, עגמת נפש, אונגעמעסען — נים געמאסטען, אונגע ריכט (לייענט: אונגערעכט) — פארברעכעריש, אונגעזעצליך, אונזי — און. אונטר — צווישען, אונטער, אונטר ווייזן — געבען אן אנווייזונג, באלערען (ווענעם). אונטר וויילן — מאכטמאל, אונטר ווייזן — אונטערנעמען. און מוט — אומקעט, און ערבארמליך — אונדערבארימדיג, אונפפאנגן קרויגען, באקומען. און פרצאנט — אונדערשראקענער, אונש — אונט, אום — אויס, פון. אופט — אפט, אופס — אויבס, פרוכט, אוד (לייענט: אפר) — אויער, אורזאכר — שולדיגער, אורט — ז' ארט, אורטעל — אורטייל, גור דין, אורלויב — אפשייער, אורלופא (לייענט: אורלופא) — אפשייער, אורלופא געבן — זעגענען זיך, אורז (לייענט: ארז) — דאוונען (מגילת ויגן, ז. 32. דאס ווארט שטאמט פון לאטייניש פאריע), אז — אזוי; אזוי ווי; זי, אז (לייענט: אזא) — אזוי, אי (לייענט אי, עה) — חתונה, שדוך, אי — ל' און ז' עי, אי אוינר — יעדער, אימליכער, איבר צוועהל — ז. צוועהל, איבר רידן — איבערריידען, אידיל (לייענט: עדעל) אידעל, אדעליג, אידרמן — יעדער מאן, איהפעלע — א קליינער אויווען; אויוועג' דעל (אין די פירמהער אויסגאבען פון יוסף הערץ'ס „אסתר“ פון 1827 און 1854 יארען איז איהפעלע, און אין דער ווינער אויסג. פון 1849 יאר — עהפעלע). איזם — איז, איז (א) — ז' אויך עי, אייגט זיין — געהערען, אייד שבעת, הכמהה, פארשפרעכען, אייטל, אייטעל — אייטעל, הכל'דיג, נאך בלויז, איין געבן — געבען מזל, איין וויילן — אויף א וויילע, א געוויסער ציפ, צייטווייליג, איין וועק, איין וועקן — אנוועק, איין ועלט ג — פראסט, נארוש, איינזענגן — איינברענען, אויסברענען, מאכען אויסגעברענטע צייכענס, איין מאלט — איינמאל, איין ציינט — אגעגענדיגען, איין רויז — ארויז, איינס (ד. ה. פון איינעם, פון א.) איינשאפט — איינהייט, געמינשאפט, איין שיקן — אוועקשיקען, איינשלאגן — אוועקנעמען, אוועק רויבען, זיין — איהם, אינ'ס, אין — אין, איהם (אנשטאט איהנען); (צו) זיין (פאר) זיין, איין הארן — איינהארן (אזא חיה מיט איין הארן). אינז — אין דאס, אינז ווערן — דערוויסען זיך, געוואהר ווערען. אינר — איינער, איצונדר — איצט, באלד, איק (לייענט: עק) — עק, איר — איהר; זייער

איהרע: זייערע; פון איהר; פון זיי. איש, אישט — איז. אינשטאן —
 אינשטעהן, זיין גרויס פארנומען זיין. אך — אויך. אך — אך! אך דער
 גראשן ועלשריא — אך די גרויסע פעלשעריי. אך דש — אך אז (אן אויס-
 רוף). אכט — אכטונג, השיבות, אכטן — זארגען, אכטונג געבען, נעה-
 מען אין אכט אויסקוקען, באזארגען. אל — אלע, אלץ, גאנץ. אלראד טראגן —
 צוברענגען, ברענגען צו טראגען. אל דינג, אל דינגן — אלע זאכען, אלצינג.
 אלהיא, אלהיע — דא, אס דא. אלז — אלס, אזוי ווי, איידער. אלז וויא —
 אזוי ווי. אלזא — אזוי, אזא. אלזן — אלער ליבסטער. אלן (לייענס):
 אל יערליכן, אלע יאהר, אל ליבשטער, אלער ליבסטער. אלן (לייענס):
 אלען) — אלעמען, אלע, אלס — אלס אלעס, ז' אויך אלן. אלש — אלץ, אלעס,
 ז' אויך אלן. אמן טרויאן — אמן סלה. אן — אן, פון, אין, אויף, צו, מכת,
 שהו. אן גבריים — צוגעגרייט. אנניראנט — אנגעפאלען, אנגעשאגט, אנט-
 נעמט — אנגסט, אימה, אן דעכטיג — גאטספארכטיג, אנהארעמט — הערס
 זיך אין, הערסצו. אנטעלטן — פארגעבען ווערען, געשענקט ווערען (מכת
 א שולד). אנטוואכן — דערוואכען, אויפשטעהן פון שלאף, פון שויס, אנטמינגן
 האבען אנטפאנגען, אנגענומען. אנטרינגן — אנטלויפען. אנוין פירן — אריינ-
 פיהרען. אן מעשן זיך — דערוועגען זיך, זיך פאלש ארויסגעבען אלס עפעס.
 אנפערן — (ענפכערן), אויסקומען אן עפעס, אויסמיידען (א געגענשאפט). אן
 צאמן — פאסן, דערציעהען. אן צעמי — פאסט זיך. אנקיגן — אנקעגען.
 אנקלעבן — זיך צוקלעפען, צושטעהן. אן רופטן — האבען אנגערופען, האבען
 צו (איהם) גערופען. אנשענקען — אנגיבען. אס — האב, האט געגעסען.
 אפינבאר — אפען, עפענטליך. אפן כאר, אפן כארן — ז' אפינבאר. אפס —
 אויבס, אר... — ז' אויך ער... דער... דר... הער... ארגלישט —
 שלוחים, שווינדעל. ארדן — ארדען (א חברה, אפטיאל א געהיימע). ארט —
 אורשפרינג, יחס. ארט — סוף, ענד, שלום, ארט, פלאץ, ארלויב — אפשייד-
 ארלויב נעמען — געזעגענען זיך. אר לענגן — כאריז זיין. ארציגן —
 ציגען, לייסען, באווייזען, אפגעבען (כבוד). ארק — (נח'ס) תבת, אר
 קעגן — דערקעגען, מודה זיין.

ב.

ב... — ז' אויך בא... ביי... בע... באדנקן זיך — באדענקען זיך, מישב
 זיין זיך. באדשטוב — באדהויז, באד, באהאלטן — אביהאלטען, פאר-
 שוויגען. באזהיים — רשעות, שלעכצקייט, באט — האב, האט געבעטען.
 באט — שלוח; האב, האט באפוילען. באטן ברוט (ל' באטעבראט) — ברויט,
 וואס מען פלעגט געבען א שלוח נאך זיין אנקומען אויף אן ארט; מתנה אדער פאר-
 בייטענס ווען מען איז מכבד אן אנגעקומענעם שלוח; לויגן, געצאלט, שכת הליכה,
 באטשאפט — שלוחות, נבואה. באזין וויכט — רשע, שלעכטער מענטש, באלג —
 הויט, לויב; שלאגעניש, אמפערניש, באלדי — באלד, כאט — בויס, באנד —
 האב, האט געבוידען. באנד אן — האב, האט אנגעבוידען, צוגעבוידען. באנד —
 מייך (מערצאל; בען). באר — עקשנות, דער צולהכעיס, רוגזה, דער ברויג, אנגע-
 שמויסענקייט, פארזעל, באר... — ז' אויך בור... בר... ור... פד... פאר...
 פור... פער... בארשט (לייענס): בארפאט) בארוויס; הכנה לויג (?)
 בארשט — (ל' פירבאט) — פאראויס, פארווערסט, אויף ווייטער! בארט —
 בארד. אייגן בארט קריגען — אלט ווערען. באר יעהן (לייענס): פארעהערן) —
 דערצעהלען. בארמיטן — פארמידען. באשייד — ענטפער. בינין (לייענס):
 בענינען) — אנהויבען. בואד — בוך. בוב — אינגעל, בחור; געמיינער קערל;
 שויעלער. בווערן — פארמשעפען, פארפלאנצערען. בוטן ברוט — ז' באטן
 ברוט. בוואן — בויען, בוין — בוישן, בוישן — שלאגען. בולן (לייענס):
 פוילן) — פיהלען. בולן ברוכט (לייענס): פאלן בראכט) — פארענדיגט. בון
 (ל' פאן אדער פון) — פון, ובנט — רעמעניש, פארפלאנצעניש, פלאנצער. (מער-
 צאל: כינט, כינר, בינדן). בור... ז' אויך באר... בר... ור... פאר... פער...
 פר... בורא (לייענס): בארע) — גאר, בור בייס — האב, האט (אין זיך) פאר-
 ביסען. בורג רוב (לייענס): בורג גראף) — בורגראף (א סימול פון א שררה).
 בורגנייה (לייענס): בורגניא) — א פראווינץ אין פראנקרייך. בור הין — אין
 פאראויס, פאראויס. בור זאנק — בון, איז פארוונקען. בור שטאן — פאר-
 שטעהן. בור שערין — שטארבען, פארשווינדען, אונטערגעהן, שויער, בויש-
 הייט — רשעות, בזאכט — ז' ביזאכן. ביכרייא (לייענס): ביבעריי) —
 אויסגעיאסענקייט, שמרשימ, בינאבן — באמייילען מיט סתנות, בינונג, בר-
 נונט — הויבט אן, בינונגן — האבען באגאנגען. בינעבן זיך —
 אוועקלאזען זיך (ערגיגען), געהן. ביגראזן — פאשען, האדעווען. ביגראזן זיך —
 זיך אנפאשען (נאך הויכט זאגט מען: „ער האט אפגעראזט“). ד. ת. ער האט שוין
 פארצערט, פארנוצט אלץ וואס איז געווען מעגליך. בינרום — ז' ביגראזן.
 בידאכט — באמראכט, מישב געווען, פארשטאנען. בידן — בידען. בידד —
 עהרליך, ארנשליך. בידערמאן, בידרמן — א פויגער מענטש, ביהאגן — געפער-
 לען. ביהום — אפגעהיט, ביהענר, ביהענרן, ביהענט — שנעל, געשווינד,
 ביווארטן — האבען אפגעהיט, האבען באוואכט. ביו (לייענס) ביו) — ביו,

שלעכט, ביזן — ביווע, שלעכטע. ביזאכן — פארזארגען, האדעווען; אויך ריכטען. ביזן אל הער — ביז איצט, ביזליך (ליוענט; ביזליך) — שלעכט, בימער. ביולע — ביסלע, ביט (ל' בעט) — דיענער, לאקוי (דאס איז אַ בייד ערישע פֿאַרם פֿונ'ם דוימשען וואָרט באַטע). ביטאָרן — אָפּמאַרען. ביטן — בעמען, דאווענען, מתפלל זיין. ביט ליוין (ליוענט צוזאמען ביטליוין) — דיענער, כלאַס (אוינצאל און מערצאל גלויך). ביטראַב — פועלט, קומט אויס, פאלט אויס. ביאָ לייב (א שבועה) — ווי דער לעבען איז (מיר, דיר) טייער. ביאָ שטאַן — פּאַלגען. בייר, ביירי — ביידע, ביירי... אונ' — סיי... סיי (אזוי ווי אין ענגליש: באַטמ... ענד). בייטן — ווארטען, בילומן (ליוענט; בעלומען) — זיך לאָזען הערען, קלינגען, הילכיג זיין. בילייגן — פּאַרלעגען, דאָקומענטאליש באשטעטיגען, באווייזען מיט פּאַקטען. ביליך — ביליג, גערעכט, פּאַסיג. (פון דעם נעמט זיך דער הויכמוגער יודישער קאָמפּאראַטיוו בילכער). בייטן — געפינען (ל' פינדען); בינדען, ז' אויך בונט. בינז — בין עס, ביפּאַרני — צוערשט, קודם, ביפּסט (ליוענט; בעפעסט) — באפעסטיגט, ביי צוואנג — האָב, האָט אוינגענומען, באַהערשט, ביצווינגן — מאַנס זיין, פּאַרגוואַלטיגען. ביציגן — באשטעטיגען אַלס עדות, ביקעהרן זיך — אומקעהרען זיך. ביקענען — מודה זיין, באשטעטיגען. ביקערט — באקערט, באוואנדערט, באַהאַוונט, ביקריוון — ארומרינגלען. ביריען — הרטה האַבען. בישוועצן — אויסלאַכען. בישווערן — אונאַנגענעמליכקייט. בישטאַט — בלייבט, בישטאַן — באשטעהן, באקומען, אויסהאלטען, שמעטן בלייבען. בישוידליך — דוימליך, קלאָר פּאַרשטענדליך, בישיקן — צושיקען. בלאָז — בלוז, בלאָז, בלאָג — (ליוענט; באלג) — שלאָגעניש, אמפּעריניש, הויט, בלד — באלד בלוט — בלוט; (ל' בעלוט); 3. 1. פערו, אוינצאל פון „בילומן“. בלוט — בלומען; די וואונד בוי יעזוס קריסטוס. בלייבען צום טייל — צוגעטיילט ווערען. בליוון — באלימען, באגלוימען. בל' — בכל מקום (?). כנג — באַנג. בע... ז' אויך ב... בא... ביי... בעהגלע — ביג לען, פרעסען וועט (ביועריש). בעהעפטן — ארומבינדען, אויספּלעכטען. בע'ה — בענותינו הרבים, בעט — אַ בעט; בקשה, בעטליין — בקשה, בעטן ברוט ז' באַטן ברוט. בעד — ז' באַד, בעשוף — האָב, האָט באַשטען. בר — ז' אויך באַר... בור... ור... פּאַר... פּור... פּער... פּר... בראַד, בראַט — ברויט, בראַדערהויב (ביועריש) — גאַרדעראַבע (?). בראַד — האָב, האָט געד בראַכען. בראַד אויש — ז' אויש ברעכן, בראַכט — האָב, האָט געבראכט. ברוד, ברוט — ברויט, ברויט, ברויט — ברויט, ברויט — ברויט — (ל' בראַכט) — ברענגט; האָב, האָט געבראכט. ברומן (ליוענט בערוועמען) — באַרימען. ברויד (ליוענט); פּרויד, ברוידלן (ליוענט; פּרוידלוי); פּרוידעל (א פּרויען־נאָמען). ברייט (ליוענט; בערויט) — גרויט, ברויט — געבראַענט. ברם הרציג — באַרמאַרציג, ברנדוניה (ליוענט; בענדאַרד גיא) — א פּרויען־נאָמען. ברעטלין — געבראַענט. בשיידן — דערצעהלען, געבען אַ באַריכט, אויסרעכענען (פּאַקטען).

ג.

ג... — ז' אויך גי... גע... נאב — גאַב, מתנה, חלק. גאַטוי, גאַטיש, גאַטעש, גאַטש — גאַט'ס, פון גאַט, גאַטשפּורכט — יראת שמים, פּרומקייט, עהליכקייט. גאַך — איילעניש, שנעל, גיך. ז' אויך גויך־גאַן — געהן, וואַל גאַן — וואויל געהן, וואוילמאג, פּאַרגיגען. גאַגן — פּאַרגיגען. גנדק — געדאַנק. גו' — גאַט, גוט — גוט, פּאַרמעגען, האָב און גוט. גויך — גאר, טפּש, קוקוק (פּרויעל). גוף (ליוענט; גאַך) — איילעניש, גיך, שנעל. גולדן — גאַלדענער, גונירין — פּרוינדון. גזיין (ליוענט; געזיין) — זיין, עקזיסטירען. גיי... ז' אויך גיי... גע... גיאכט — ז' אכטען — גיאכפּרט — געאכטעט, געהערט, גיבערד — דאס באַנעהמען זיך, די אויפּפּהרונג, גיבערען — אויספּאַלען צו חלק, גיראַן — גיישות, המצאות, געדיכט, קונסטווערק, קינסט לערישער שפּאַלמט, גיה — געה, גיהערנישט — געהאַרנישט, געפּאַנצערט, גיוואן — האָב, האָט געוואונען; האָב, האָט געהאַט א קינד, גיוואונד — פּאַר וואונדעט (פון: וואונדען), געווענדט (א פּאַרגרייזט פּאַרם פון ווענדען). גיז — וואַלט — רשות, מאַכט, צו גיוואַלט האָבן — האָבען אין זיי רשות אין זיין מאַכט, גיוון — געווינט, גיווינן — געווינען, האָבען אַ קינד, גיווערן — ערפּלען. גיוועשט — געוועזען. גיוטי — גוצקייט, חסד. גיזאַגן — רעג, דען זאַגען, דערצעהלען. גיזאַנט — געשיקט, גיזאַנט — געזונט, געזונט, געזונדיגט, גיזיין — זיין. גיזעלן זיך — זיך פּאַראוינגען. גיוועץ — געזעץ, פּערז, כּסראַף, גיזעש — וואוונאַרם, לאַגער, גיטיט — געטויש, געמאַרדעט, גיז טראַגן אַב — פּאַרלאָרען, גילאַג — האָב, האָט אָפּגעאַרם, פּאַרפּירט גילאַג — געלאָזט, גילונג — געלייגט, געזאַגט ליגען. גילעבן — לעבען. גימאַד — הויז, צימער, וואוונג, גימוט — געמיש, שטימונג, געשטימט, גימעכליך — באַקוועם, ווי ביי זיך אין דער הויט, הוימיש, גימערט — פּאַרגרעסערט, פּאַרמעהרט, דערצעהלש (א מעשה). גין — געהן, גינגן — זייגען געזאַנגען, גינור — גענאַד, גינעהן — מקרב זיין, דערנעהענטערען. גיפּאַטר — געפּאַטער, סנדק.

גייעלעכט — געצעלט (קאמער). גיראכן — זיך נוקם געווען, נקמה גענומען. גיר
 רעגן זיך — זיך באוועגן, זיך קעהרען. גירעכט — פאסיג, גערעכט. גישאד —
 איז געשעהען. גישמאלט — (האָב, האָט) געשמעלט. גישטריכט — שטארבט.
 גישכט — געשעהט, געשיכטע. גישטוי — שטוינער, אַ הויפּען שטוינער.
 גישנט (געשאַנט) געשענט) — געשענדעט, צו שאַנד געכאַכט. געשאַדעלט, געשאַנע
 וועט, גישפּיז — מאַלצויט, גלאַבן — גלויבען. גלורייאָ — (לייענט: גלאַראַי
 אָדער גלאָרע). לאַמיניש-פּראַנצויזיש, באַגעגענט זיך אינ'ם קלאַסישען מיטעלהויך
 דויטש) — רוהט, באַרימטקייט. גלידיג — גלויהענדיג, צעגליהט. גמירטערט
 (לייענט: געמערטערט) — פּאַרדונט. (דאָס איז אַן אַוטפּאָליעניש וואָרט). גנגן
 (ל' גאַנגען) געגאַנגען. 'גניש — געניס. גננט — גערופּען מיט'ן נאָמען. גע...
 ז' אױך גאַנגן, ני... געאַרדינירעט — באַפּוילען, באַשערט. געבאַנגן — קריי-
 געדיי, סכּסוכים. געביר — חוב, געבן — געבען, מאַכען מתנות, געדיג
 זיין. געבן זאַמן — צונויפּמישען, געבען זאַמען, חתונה מאַכען, צונויפּפּאַרען.
 געווערן — אַפּגעבען. געזאַנט — געשיקט. געיל — שטאַלץ, מיט תקיפות,
 מונטער. געלטן — באַצאַהלען, ליידען פאַר (זינד). געלן (לייענט: געלן) —
 אַנס קערענטן, קעכטוייב, מיטרווייב, געמייז — צוזאַמען. גען — קיין (דריקט
 אױס אַ ריכטונג, געהן, פּאַהרען קיין...) גענאַס — גענאַסע, לעבענטבאַגלייטער,
 באַגלייטונג. געניגן זיך — באַנוגענען זיך. גענין — געהן. גענס (פּאַרגרייזט
 אַנשטאַט געניס, לייגעט) — הבר, באַגלייטער, חב'ר'טע, באַגלייטונג, חב'ר-
 שאַפּ, ווערדע, השׁכות. געצערט — זיך משמח געווען, געשכור'ט. גערינג
 — קליין, אונבאַדייטענד. געשמרן, געשמרן — (געשמערען) געכמען. געשי-
 זשענדע, קמצי'ש. געשן (ל' געסען, געזען) — געגעסען, גאַרען (אױך מערצאַל
 פּון געשי, ד. ה. זשענדע). געשפּיעזן — געגעסען. געהאַט מאַלצויט. געפיל
 — איז געפעלען געוואָרען. געצויגניש — עדות, דאָס עדות-זאַגען. גר (לייענט:
 גאַר) — גאַר, גראַבן — גרוב, קבר. גראַש — גרויס, (א) גראַשען (מטבע).
 גרוב — גרוב, קבר, (ל' גראַף) — גראַף. גרונדן — דערגעהן צום סאַמע גרונד,
 אויסשעפען. גרוש — ז' גראַש. גרייז — גרייז — גרייז (זקן). גרייז — קרייז,
 קרייז, טעות, פּעהלער, גרייז, (די ווערטער, 'גרייז' און 'גרייז' אין זינגען פּון
 'פּעהלער' באַגעגענען זיך שוין אין אַלטע צייטען, צ. ב. אין דער הקדמה צו אַליוו
 בחור'ס איבערזעצונג פּון תּהלים. גאַר פּון וואַנען די ווערטער שטאַמען, איז
 גיט קלאַר) גרייז — שרייען, פּילדערען. גרייש — (לייענט: גרעסן)
 — פּאַרגרעסערען, אויסשפּרייטען. זיך גריישן — זיך פּאַרגרעסערען, זיך
 פּאַרשפּרייטען. (לייענט: גראַמערי) — מערסי! אַ גרויסער דאַנק!

ד

דאָ — דאָ, ווען, וואו אַזוי, ווי, ווייל, דאן, דאָך, פּונדעסטוועגען, דער-
 ביי. (ד' דאָ) האָט די פּאַרשידענסטע באַדייטונגען און אַפּטמאַל גאַר קיין באַדיי-
 טונג נישט. אַפּטמאַל זינגט דער 'דאָ' אױפּפאַך כדי אויסצופּלען אַ פּערל). דאָ
 איגן — דעריין, אין דעם, דאָרטען. דאַבן — דאָרט אויבען. דאַא — הין, אַהין,
 וואוהין, אין וועלכער אין וועלכע. דאַן, דו, דאָש, דאָס, דאָס — דאָס די
 זעס, אָט דאָס, אז, אַזוי, אז, כדי, וואָס, וועלכעס, דאַמאָ — דאַמאָ, דער דאָזיגער
 פּונקט, ביז דאַמאָ — עד כאן. דאָ ער מיט — דערמיט. דאַא — פּון — דער-
 פּון, פּון דעם, פּון וועלכען, פּון וועלכער, פּון וועלכע, פּון וואַנען. דאַר — דאָרט,
 דאָ, דאָראַן זיין — עקזיסטירען, זיין, זיין ביי עמיצן, זיין ביי עפעס. דאָ
 רומב — דאַרומ, בכּן. דאָרף — דורך. דאַרן — פּאַרפּרוקענט ווערען. דאַש
 ז' דאָ. דאָן פּון מאַנצעה (לייענט: דאָדן פּאַן מאַנצעה) — אַ מאַנסב,
 נאַמען. דוי (ל' דאָ) — דאָ, דורך פּלייש — מאַנערע פּלייש, רויהע פּלייש.
 דוץ — דאָך, דוכס (לייענט: דוקס) — הערצאַג, הויפּטמאַן פּון אַ שטאַט. דינשט
 שקלאַפּעריי. דורנירן — ז' טורנירן. דו — ז' דאָן. די, דיא, ריע — די,
 וועלכע. דיזווינטורט (לייענט: דיזווענטוראַט) — אומגליקליך (דאָס איז אַן
 אַפּפּאָליעניש וואָרט). דיין — דיין, פּון דיר, איבער דיר. דינט וועגן — דיר
 געטוועגען, פאַר דיר. ריכט — טראַכט, דענק, טראַכט אויס. דינט ווי, דעריין,
 אין דעם, אינווייניג, דאָרט אינווייניג, ריינר — ז' דיין. דיש (לייענט:
 דעם) — פּון דעם. דיש (לייענט: דעם) — פּון דעם, פּון איהם. דין — ז' דען.
 דעגן — העלד, קריגסהעלד, גבור, שווער, שטעכמעסער. דען — דעם, איהם, דאָ.
 דעמאָלט, אידער, ווי, פאַר, דערנאַך — פּונדעסטוועגען. דער — וועלכער,
 דער... ז' אױך אַר... דר... ער... דער הובן (לייענט: דעהאַבען) — דעהויבען.
 דער ווייל דש — דערפאַר ווייל. דערפן — דאָרפּען, קענען. דער פּרוגן —
 אויספּרעגען. זייט אױך דער פּרוגן — פּרעגט זיך אויס. דער שווייגן —
 אויטשטילען. דעשטער — פּונדעסטוועגען. דר... ז' אױך אַר... דער... ער...
 דראַנג טון — באַפּאלען. דר דאַכט — צוגעטראַכט. דר ווייל — אַזוי ווי, ווייל
 דר ווערן זיך — אויסהיטען זיך, שיצן זיך. דרוט (לייענט דאָס) — שנעל
 אױלויג. דרום — דאַרום, צוליב דעם: שטיק, טייל, סוף. דר ווייאן — דער
 פּרייען, דרייאן — דרעהען, דראַהען, סטראַשען. דרייט — ז' דרייאן. דרינגן
 — אױטשפּרעגען זיך, צונויפּלויפּען זיך, דר לאַיזן, דר לויזן, דר לויזן —
 דערלויזען, אויסלויזען, באַפּרייען. דר גערן — דערנערן, רעסן, ראַשטווען, ביים

לעבן דערהאלטען, ישועות שיקן (וועגן גאם). דר צילן — דערזעהלן, אויסרעכע
 נען, אויסדערזעהלען אינגאנצען, דש — ז' דאז, און דז, דש ערשט (ליוענס)
 דעם ערשט) — צוערשט, קודם, (ליוענס: דאס ערשט, דאס ערשטע) — דאס ערשטע.

ה.

האָר — (בייעריש) — הייד, עבודת־זרה'ניק, האַרן — הערען. האַכט
 ראכען — הויך שטייגן, הויך אַנשפּאַרען. האַלכר צוליעב, וועגען, צו. האַלד
 — פּרינדליך, פול מיט ליבשאפט. האַלט — האלט, מאַקע גראַד, האַלטן —
 האלטען, מיינען, גלויבען, האַלטן אין הוט — אַפּהיסן, באוואַכען, פּאַרזאָרגען.
 האַלף — האַב, האַב געהאַלטען. האַלפּט — העלפט. האַלפּט — האַב גע
 האַלפּען. האַז — (איך) האַב, האַבען. האַנט שלאַק — תקיעת־כף, האַפּאַרט
 — שטאַלץ, תקיפות, אונאַפּהענגיקייט, די אויפּהירונג פון אַ האַר (דערפון דאָס
 היינטיגע אידישע וואָרט: האַפּערדיג). האַרט צו — הערט זיך איין, האַרט צו.
 האַרן — אורין, השתנה, האַרן גלאַז — אַ גלאַז פאַר אורין (וואָס דאַקטוירים נען
 מען ביי פּאַציענטען). האַרניש — פּאַנצער, הוב אַז — האַב, האַב אַנגעהויבן
 בען, הוב אַז — האַבען אַנגעהויבען. הוט — האַב, זאָג, וואָר, אין הוט
 האַלטן — ז' האַלטן. גאַטש הוט — גאַסס השגחה, הויאן — האַקען, צעהאַקען.
 הויב — האַק, האַקמעסער, הויזגעמאך — הויזליכער קאַמפּאַרט, היים, הוימיש
 קימ, הויפּש — היכש, שעהן, הויז (ליוענס: האַך) — הויך, הולד —
 ליבע, פּרינדשאפט. הולין (ליוענס: האַלען) — נעהמען, שפען, הון
 (ל' האַן) — (איך) האַב, האַבען. הונג — האַב, האַב געהאַנגען. הומפּאַן (ל' האַפּ
 מאַן) — הויבדיגע, הור — זונת, הוישט (ליוענס: האַסט) — האַסט.
 הויכט — (ער) העלפט. הויכט — הויפּט, קאַפּ, הויך — גלאַמעס נים באַ
 אריבערשטיק לאַנד, מיט ווילדע גרינס, לאַנקע, סטעפּ. הוייל — סתּד, היימן
 און דער היים, אַ היים, הילג — היליג, הילט — ז' העלן, הילט — האַב,
 האַב געהאַלטען. הימליש בראַט — לחם מן השמים (שמות מ' 4), מן, היינאַט —
 געהט אַוועק, היינדין — הינד (א הירש אַ "זי"), הוי וועק גאַן — אַוועק
 געהן, הינווען — אַוועק, הינווען טרוג — האַט אַוועקגעטראָגען, הינט
 הויז — הינטערהויז, היינין — אריין, היז נאָך — דערנאָכדעם, הינקער —
 אַהין קעהר, מן אַ קעהר, היס — האַב, האַב געהייסען. הירן — ל' און ז' הערין.
 הויש — ז' היס, האַנט — האַנט, העמטש — (דו) האַסט געזאַלט, וואַלסט געהאַט.
 העיר — מיליטער, היל, העל — גיהנום, העלע פייז — די טורים פון
 גיהנום. העלן — הילכען, שאלען. העלט, הילט — (ער) הילכט, שאַלט.
 הענדל — מערעל פון האַנדל, הענשיק — הענטשקע, העקן — האַקען, הער — אַהער.
 הער, האר, הער בור איילן (ל' הערפאַר איילען) — אייליג קומען, הערי — האַר.
 הערין — האַרינישע, באַלעבאַסטע, דאַמע, הערניר — אַראַפּ, הערפאַר דרינגן
 — ארויסרעקען זיך אין פאַרענט, הערן — הערען, הער וואַרהר — פאַראויס,
 הער וואַרהר גאַן — פאַראויסגעהן, האַבען דעם פאַרזיג, הער — (ל' האַרם) האַרם,
 (ל' האַרט) — הערט, האַרט.

ו.

וּאַנט — פּאַנגט, ואַנט — האַב, האַב געפונען, וואַר — פאַר, ז' אויך
 וואַר, וואַנילן — וואַקלען, שאַקלען, שאַקלען זיך, באוועגען זיך, וואַהל — ז'
 וואַל, וואַהנען — ז' וועגן, וואַרד — וואַרד, וואַונן — וואַוינען, וואַופּן —
 וועהנעשריי, קלאַג, וואַופּן נישדיען — וועהנעשריען, וואַורד — בין גע
 וואַרען, איז געוואָרען, בין, איז געווען, וואַורדן — זיינען געוואָרען, וואַורט
 — ז' וואַורד, וואַושט — האַט געוואוסט, וואַן — בין געווען, איז גע
 ווען, וואַס, וועלכעס, וואַטשאפט — גארדעראַפּע, מלבושים, וואַכטל — וואַכ
 מעל, פערעפּאַלקע (העבר, שליו, ענגל, קוועיל), וואַל — אודאן, אפילו, זיכער,
 שאַקע, וואַויל, וואַל גאַן — ז' גאַן, וואַל גיטאַן — מיט אַ גושען כאַראַקטער,
 וואַל גיכעט — גוש געשטימט, וואַלן — וועלען, וואַנדלער — וואַנדערער,
 אורח, וואַן הפּטיג — וואַוינענדיג, וועלכער וואַוינט, וואַס — בין געווען,
 איז געווען, וואַר — בין געוואָרען, איז געוואָרען, בין געווען, איז געווען,
 וואַלם געווען, וואַר — אמת, ריכטיג, רעכט, וואַר האַבן — רעכט האַבען,
 גערעכט זיין, ווערן וואַר — מקוים ווערען, עס זאָל ווערן וואַר! אמן!
 אמן סלה! וואַרד — ז' וואַורד, וואַרליכין — ז' וואַרליכ, וואַרליך —
 באמת, ווערט אודאן, אמת'דיג, וואַרעט — געדויערט, וואַש — ז' וואַן,
 וואַשר — וואַסער, וואַ — ז' וואַן, וואַ — ווי, וועת, וויירד — וויידער,
 פונ'ם ניו, צוריק, קענען, אנטקעגן, וויירד — שעפּס (א "ער"), וויירדויר
 געזאַט אַקעגען (פון וויירדזאָנן), קאן אויך האַבען די באדייטונג: אַפּגעזאַט,
 אַפּגעריסען די באדייטונגען, וויירד פאַרן — געשעהען, טרעפּן, אַקעגען קומען,
 פאַסירען, ווי וואַל — אַבוואַהל, געב, ווייאַר — טייד, אַזערע, וויירדליך —
 נישטשח'דיג, וויירדן — פאַשען, וויין — קלוג, וויכט — בריאה
 באשעפּטיג, אַלץ איין וויכט — אַלץ אוינס, ווייל — (איך, ער) ווייל, (איך)
 וועל, (ער) וועט, וויילד ברעטלין — וויילדע חיה, וויילד־פּויגעל, ווייסטניי —

מדבר, וויספעניש, זויע — ווי, ווייז — שכל, פארשטאנד, לוינד — וועט, ווערט, ווירט — ווירט, בעל הבית, וועט, ווערט, ווירפל — ביינדעל (צום ווארפען אין שפיעל) שפיינדעל (דאס זעלבע), וויש — האב, האט געוויזען. ווע וועה, וועט צום — געהט אַוועק, טרייבט אַוועק, פיהרט אַוועק, וועדר... נאך — נים, און נים, סיי נים, וועדר ורוי נאך מאן — נים א פרוי און נים א מאן. וועלט — וואלט, וואלט וועלען, (איהר) ווילט, די וועלט, וועלט בוך — נים קיין רעליגיעזעס בוך, וועלמליכעס בוך, וועלכירלויא — וועלכערליי, וואס נאך אלצדינג וואס. וועלן — (מיר זיי) ווילען, וועלען. וועלסערן — וועלערן, קעמען, וועס — וועמען, ווען — דען, גלייבן, האפען, זיך איינז איידער, ווי וויל. ווענן (ל' ווענען) — גלייבן, מיינען, האפען, זיך איינז רעדען, זענען — אַפּווייבן, וועק — קויליש (חלה צו פורים), ווער — פארטיידיגונג, ווידערשטאנד, ווער, וואלט געווען, וואלט געווארען, איז געווען, איז געווארען, ווערד — ווערט, ווירדיג, ווערן — ז' ווערן, ווערן — פארטיידיגען, שיצען, פארהינדערען, אַפּשאפען, לעבען בלייבען, בלייבען, אַלען, וועלען — וואשען, פויש — ז' וואז, ויכט (לויענט; פויכט) — סאכטע ז' פילט, ויכט (לויענט; וויכט) — באשעפעניש, בריאה, ז' פילט, ויל (לויענט; פיל) — פועל, ויר (לויענט; פיער) פיער, וירט — (דער) פערטער, וירטויל — פערטעל, וירני (לויענט; פירנע) אַלט, ויש (לויענט; פויש) — פויש, לודך — האָב, האָט געפּלובט, געזידעלט, ולייש (לויענט; פלייש) — פלייש, וו (ל' פּאָן, פּוֹן) — פּוֹן, ועלשרויא — פעלשעריי, ועסטי — פעסטונג, פעסטקייט, ור — פאר, וראָא — פרעהליך, נים וראָא — אומעטיג, ור אונמערט — פארשעמט, וראָש — זשאָבע, ור נאָט, ור נאָש, ור גש — האָב, האָט פארגעסען, ורויא (לויענט; פרוי) — פרוי, ור ולבן (לעז) — פערוועל (ען) — אויסבייגען, ווערען אויסגעבייגען, צוקנייטשען, צעקנייטשט ווערען, ורומי (לויענט; פרומע) — פרומע, וריאן (לויענט; פריען) — פריה אויפּוואַ כען, פריה אויפּשטעלן, ורייד (לויענט; פרייד) — פרייד, ורויס — צייט, ורש (לויענט; פויש) — פויש, ור מעסן — פארמעסטען, באַשטימען, באַ שליסען, באהויפטען, ור נעמן — הערען, פארשטעהן, ור שמעהין — מבוה זיין, פארשעמען.

ז

זאגן — זאל זאגען, זאך — האָב, האָט געזעהען, זאך אַן — האָב, האָט געווענדעט דעם בליק, אַנגעקוקט, זאלב אכט — זאלבע אכט (אנטאָלאָגיע ז. 15), זאלם — לאָקס (אזא פיש), זאמן — זאמען (זרע), זיך זאמען, צוזאמען, זאנדער הילף אונ' ראָט — הילפלאז און ראטלאז, זאנט — האָב, האָט געשיקט, זאָס — ביי, איז געזעסען, זוכט — האָב, האָט גענוכט, זולט — זאל, זולכש — אַזעלכעס, זונדר — אויסער, אַהן, זי — זי, זייט — אַנשטענדיגקייט, עטיקעמען, זיי — זאל זיין, זאל ווערען, זייט — זייט, סטרונג, ער (איהר) זאָגט, זייטנשפּיל — דאָס שפּיעלען אויף סטרונגעס, סטרונגען-מוזיק, זיין — זיין, (מיר, זיי) זיינען, זינד — ז' זיינט, זיינט — (איר) זיינט, (מיר, זיי) זיינען, זיך — זיך, (איר) זעה, זיכט — זעהט, זיכטוּן — זעקסטוּן, זיל — זעל, נשמה, זינד — (א) זינד, חטא, (מיר, זיי) זיינען, זינט, אזוי ווי, זינט דעם מאָל — היות אז, זכן (לויענט; זאכען) זאכען, ענינים, זענן — בענטשען, ברכה, זעכט — זעהט, זעלטן מאָן — גילקליכער בענטש, אויסגעצויבענטער מענטש.

ח

חאסיטה — ציבעלע (?). חיות (ל' האיוויס) — (העבר) איינער פון די העכסטע ראנגען פון מלאכים, דהיינו: יענע מלאכים, וואס פראָגען אויף זייערע פליגלען דעם אויבערשטענס, כסא-הכבוד, — אויך מערצאל פון חיה (מיר) לעבעדיגע באשעפעניש. חלוקים זאגן — (העבר) לערנען געוויסע פלפול'יטישע פירושים אויף דער גמרא.

ט

וואשי האביטעו — (א סודענטישער אויסגעשריי, אן ערך ווי "הורא", אָדער א שעלמישער, "שלום-עליכם", דער אויסדרוק איז נים קלאָר, ענליכע אויס- דרוקען באגעגענען זיך אין די דייטשע בחורים-לידער פון 16-טען און 17-טען יאָרהונדערט), ווי (ל' יאָי) — יאָ, יונג אונ' אַלט — אַלע, אַלע מענטשען, יונגשטש ניריכט — דער יום הדין, דער קץ, ייהו (לויענט; יעהען) — ז' יעהין, ייפמן — עיפּשען, מצרים, יעהין, יעהו (ל' יעהען) — זאגען, דער- ציילען, יעצונד — איצט.

ל

לאָב — לויב, שבתים, רוהם, לאָבן — לויבן, לאָג — בון, איז געלעגען, לאוויין (לאמיניני) — וואשען, לאָז — האָב, האָט געלויענט, לאָט — לאָזט.

לאמבארטן — לאמבארדיע (א פראווינץ אין צפון־איימאלען) לאַן — לאַזען.
לאַנז — דערלאנגען געבען, אונטערטראָגען. לאַנט — לאַנד. לאַנץ — פּיקע,
שפּיץ. לאַסט — אומבבד, שאַנד, פעחלער, פארברעכען, זינד, זלוולים. לאַסן
ז' לאַשן — לאַשן — לאַזען, פארלאַזען, געלאַזט. לוב — ל' און ז' לאַב, לוב.
זאָ — געלויבטער, מיט לויבעזאנג באצירשער. לובן — ל' און ז' לאַבן.
לויט — הויך, הילכיג, אויפ'ן קול, לוייט — (דו) לויט, מענטשען. לויף —
גאנג, מנהג, אויפפהרונג, לון (ל' לאַן) — לויט, שבר, לאַזען. לויט — לויט.
ליגן — לעגן. לידג און' לום — פרוי און אויס, געהט א סוף. לידל —
קערל. ליווא (לוינעם; לעיווע) — לויב (אריה) — א חיה און א מאַנטלשער
נאָמען, לייבע, ווי אין יהודה לויב. לויזל — ז' ליצל, לוי (לוינעם; לאַ) —
ניט קיין גויסליכער, א וועלטליכער מענטש. לויזאן — לוינען (בבא־בוד, ז. 24.
ספראָף 18, שרה 5), דאָס איז ניט קיין דייטש וואָרט, שפאַטט מסתאם פון לאַ
לוינשען לעגערע. לויב — לעבען, לייב, קערפער, גוף. לויגן — ליגן זאָגן.
אנשלייזען, אוועקגעבען אין לעהן (ז' לעהן), לוידיג — שלעכט, בייז, לוידיג —
לוידיג. זיין צו לוידיג — פארהאסט זיין. לויכט — לויכט, פיליכט, לוינען
ז' לויזאן. לוישטן — לויסמען, אַפ'פטר'ען, אויסליווערן, פאראמען, לאַזען
(אוינעם) אויסגעשטעלט, באלעסטיגען, ליעם — האָט געלאָזט, לופליך — לויב
ליכער, א טיפול פון א באאמען אָדער פון אן אָמט, פון אן אָפּיציעלער אנשטאַלט,
ליבליך; הייך ליפליך — (דייטש: האַלבעליך). ליצל — ווייניג, כמעט ניט,
ניט ליר, חן, בליק. ליש — האָב, האָט געלאָזט, למבליין — לעמל
לנט — לאַנד. לעבטי — האָט געלעבט, לעהן — לעהן ד, ת, א נחלה, וואָס מע
פלעגט אין מיטעלאַטער קריגן פונ'ם הערשער. לעדיק — לוידיג, פרוי, לעכט
— פיעליכט, אפשר, טאָמער. לער — פוסט, פרוי, באַרויכט.

מ.

מאָאד — (בייעריש) — דיענסטמויד. מאַן — וויל, האָב, האָט ליעב.
מאָיגן — מעגען. מאָיד — דיענסטמויד. מאַכט — געקאָנט, געזאָלט קענען.
געוואָלט, געוואָלט וועלען, וואָלט געמעגט, וואָלט געוואָלט. עס מאַכט — הלואי
וואָלט. מאַכן זיך — געשעהען, אויסקומען, קומען צו א תחילה, מאַכט — ז'
איינ מאַכט. מאַן — מאַן. (מערצאל; מאָיגן — מאַנען, מענער). מאַנגע —
אויסגעלעטע וועש (בייעריש), מאַנן (לוינעם; מאַנן) — מאַכט, בת
קראַפט, באַרננאָב — געשאַנק פונ'ם חתן צו דער כלה, וועלכען ער גיט איהר
(לויט'ן אלטען דייטשען און אידישען מנהג) צו מאַרגען נאָך דער חופת. מאַרד
אַף (תעבר). דער לאַנגע־לדיגער (ד. ה. גאָט). מאַש — אויס דער מאַ
שין — אויסגעוועהנליך. מאַשען זיין (תעבר), באַשולדיגען, פאראורטיילען.
מור (ל' מורא) — זומפ, ים, מור (ל' מאַר — מדה, באַנעהמונג (אישאַליעניש)
מור — מויער, מור (ל' מור, מויר) — צארטקייט, צערטליכקייט, לאַסקע, מורדן
— מאַרדען, מוש — מוז, מ'ח — מלאכי הבלה (די מלאכים, וואָס פּייניגען
די רשעים אין גיהנום). מ'ט — מאי טעמי, מאיעסמעט (1) (אַנטאַלאָגיע ז. 77).
מי, מיא (ל' מי) — מיה, (ל' מעע) — מעהר, מיאן — מיהען, מסריה זיין
מיגן — מעגן. מיין — מיין, פון מיר, איבער מיר. מיניט וויהעגן — פון
מיינסטוועגען. מיינר — ז' מייין. מיינסטר — מיינסטר. מיינסטר שמוק
— מיינסטערשטיק. מיישמאַט — מאיעסמעט, מיין (לוינעם; מיין) — מעהר.
מיכז — מיך עס, מינר — ווייניגער, שוואַכער, מינדערווערש, מינר מאַכן —
פארקלענערען, מאַכען וואַכענדיג, מיסמאַט — פארברעכען, חטא, מיסמע — וואָלט
געמוזט, מישן — מווען. מלאַנקאַלייאַ — מעלאַנקאַליע, מאַן, מען, מען מעהן
— מעהר. מעהרן — ז' מערן. מעכט — ז' מאַכט. מען — מייין, מעהר.
מעניך — מאַכער, פיעל, גענער, מאַכער, פיעלפאַכער. מער — (אויס)
געטראַכטע מעשה. פאַעטישע) דערצהלונג, געשיכטע, זאך, ענין. זוש דאָ אישט
דער מער (אַנטאַלאָגיע, ז. 16) — וואָס דאָ איז דער מער. מערן — פארמעגן,
פארגעסערען, נאָך מעהר געווינען, דערצהלען.

נ.

נאַכט — איינגעמאַכט? (אז שפּייז, צוגעגרייט אין האַנגי). נאָך —
און ניט, און ניט נאָך (דענאָך), פון דעסמוועגען, נאַכגעמאַכט; אַזוי ווי (יענער)
נאָך דרייאַן — דראַהען אַזוי ווי ער. נאָך מאַהלין — נאָך אַ מאל. נאָך שטאַן,
נאָך שטענדיגן — נאַכמאַכען, נאַכפאַלגען. נאַם — האָב, האָט גענומען. נאַמען.
נאַם (לוינעם; נאַם) — נויט, נויארט — נאָך, נור (שפאַטט פונ'ם סהד, ניר
ווער, נעווער, ניאור, נייאור, ד. ה. נאָר) נויף (בייעריש) — אַזיין, אַרויף,
נור — ז' נאָך. נומע — גיט מעהר, גאַריט מעהר. נוי, ניא — קיינמאַל ניט,
ניר — ניט, נישט, ניהע (בייעריש) — גויען (געהען מיט אַ נאָדעל). נויט
(לעז נימען) זיך — שטאַרען זיך, איבען זיך, געניט ווערען. נויט (ל' נעיסען)
— פארגעוואַשיגען, שענדען (א פרויענצימער). נויארט — ז' נויארט. נויך
— קנאה, שנאה, שנאהקנאה, ניידינג — קנאה, אויפערזוכט, נויט — קנאה,
שנאה. נייטן האָבן — נויטיגען זיך. ניימאַט, ניימאַנט, ניימט, ניימנד — קוי

נער נים, נימע — ניש מעהר, נימער — קיינמאל, ניקש — גארנישט, ניר
גאנט, נירן — אין ערגעץ ניש, נעמי — נעמט, נענען — אָנרופען.

ם

סברה — פארשמענדנס, סיניבלד — (לוינעם: סיניבלד) — א מעגל,
אייגן-נאָמען.

ע

ע — ז' עי, עכו — עכען, גלויך, מאַקע, פון גלויכען יחוס, עדעלהייט
— אוידעלקייט, עה — ז' עי, עה — עולם-הבא, עליו השלום, עהליך — פארהייראט,
עהליכר שטאנד — דער פאמיליען צושטאנד, פארהייראמער צושטאנד, עהר —
עהרע, כבוד, חשיבות, עהרליכקייט, עולם — וועלט, עולם, אין עולם — אין
דער וועלט, זינט די וועלט שטעהט, עז — עס, עטוויז — עפעס, עז — איך
דער, ווען עס איז, פריהער, אמאל, עיוויקלייך — אויביג, ענשון — עסען,
עע — זעציע, תורה, עפט — אבכאטן (מערצאל), ד. ת, קלויסמער-עלסטמע,
עקזעמפל — ביישפיל, ער — ער, ז' אויך עהר, ער... ז' אויך אר...
דר... דער... ערב — ירושה, יורש, ערבד (ל' ערבאר) — אוידעל, עהרעך
האפט חשוב, ערנאנץ — ערגעץ, ערגעצן — דערפרייען, טרויסטן, נחמת,
הנאה פארשאפען, ערדאכט — אויסגעטראכט, ערפונדען, ערדענקן — אויס
טראכטען, ערפינדען, ערס — ער עס, האָט ערס געמאכט — האָט ער עס גע-
מאכט, ערען דיב — פארלוימדער, חצוף, עש — אַש, צו עשען ווערדען —
ווערען צו אַש, (עפר ואפר), עש — עס.

פ

פאליס (אנטלאָגע ז. 88) — ז' פאליש, פאליש — פאליש, פארהויף,
פארקאן, פארהויז (אנטלאָגע ז. 24), (דאָס וואָרט שטאַמט ווארשיינליך פונ'ם
אַלטיאמיטאליענישען „פאליצאַ“, הוינט „פאליצאטא“ — פארהויף, פארקאן, און
איז אפשר מאַקע דורך אליהו כהור'ס „בבא-בב“ אריין פון איטאליען אין אידן
שען געברויך), פאנצה — בויך, אונטערלייב (פונ'ם איטאליענישען „פאנצא“ הוינט
„פאנטישא“), פומעי — (אן אויסרוף אָן ערד ווי), טראד, איז! „פלאן —
פלאץ (אויגענטל, פרייער, אָפענער פלאץ), קאמפס-פלאץ, קרויס-פעלד, פעלדות
טאָן — אויספועלן, פפיר — פאפיר, פפאנד — משכן, פפאף — אַ גייסטר
ליכער, גלח, פפארט — טויער, סיר, פפיינן — גוסס זיין, פפייגשטן —
דער קרויסליכער יומטוב לכבוד דער דרוואוינגקייט (דימש: פפייגשטן, ענג
ליש: הוויסטאָרדען, טרוימידיען, רוסיש: טראָאָיצין זיען), פפעניג — געלט,
פפעניג, פפענגן — זיך נוהג זיין, געוועהנליך זיין אָדער פון עפעס אומגעהן
ארום עמיצען, פרייז — לויב, שבת, פרייז לאָזן — ריהמען, פרייזן —
לויבען, פרעלאַט — הויכער קרויסליכער גייסטליכער, שררה,

פ

פאנעלן — פויגעלע, פאטט — פאָרט, פאָטט נעהען (ביועריש) אָועק
געהן, פאנד — האָב, האָט געפונען, פאסט — פעסט, שטאַרק, זעהר, אַ סך,
שמענדיג, פאסלן — געראַמען, אוינגעבען זיך, פרוכטפערען זיך, פאָר — אַ סך,
קודם כל, פאָראויס מעהר פאר, העכער פאר, ליבער ווי, פאָר... ז' אויך בור...
בר... ז' פער... פּר... פאָרברונג — פאָרשטאַט, וועלכע ליגט אויסער די מויר
ערען פון שטאָט, פאָרברוגן וואָך — די וואָך, וועלכע שטעהט פאר די מויערען
פון שטאָט, פארבעל — פארפעל, פארנאן — פארגעהן, פארגעהען, פאָר-
נינג — האָב, האָט אויפגעהערט; בין, איז פארגאנגען, פארגעהן זיך, זיך גארען,
באגעהן אַ פעהלער, האָבען אַ מעות, פארגען — ז' פארגאן, פאָר גרייז
פארגרעהט, פארדעמפען — אויסלעשען, פאר'פטר'ן, פאָר האַלכר — אויף
אַ העלפט, פארוואר, פאר וואָך, פּר וואָך — באמת, פאָרט — גסיעה, גאנג,
צור זעלביגן פאָרט — אויף דער זעלביגער שמעלע, צו דער זעלביגער מינוט,
פארלירן — פארקלאָגען, פארהאסט מאַכען, פארדאמען, פאָר... אויף... זיך
שנעל ווענדען צו... פארצעט — דערצעהלט, פארגעהלט (אזוי דערקלערט שוים
אין זיין דיימטער איבערזעצונג פון „מגלת ויניץ“), פארצעטן — צעשמריווען,
פארלירען, פארקארן — ז' פערקערן, פאר שטער — מאָך אַ סוף, פאָשט —
שטאַרק, אַ סך, כמעט, פול — (לעזט: פאל) — יונגע פערד, אַ פערד אן „ער“,
פול (ל' פול) — בלאָטען, פול וואָשך (דימש: פוהל — וואשער) — גאָסען
קעהרער (דער וואָס וואָשט אויס די בלאָטעס), פולן ברענגן — פארגעדיגען, דער
גרייכען, פולענד בראַכט — פולשטענדיג אויס, פולענדן — פארגעדיגען,
פּר — בין, איז געפאָרען, פּר — פּאָר, פּאָר, ז' אויך פּר, פּר איבר שלאַנגן —
איבערהאקען, מפסק זיין, פארבייגעהן, ניש רעדען, פּר איינן — פאראייניגען,
פּר בורגן — פארבאָרגען, פּר גאָש — ז' פּר גאָש, פּר דערבר — פארדאָר-
בער, פאריכטער, צושטערער, פּר זאָן — אָפּזאָגען, ענטזאָגען, פּרט —

פיהרט, פורן (ליוענט: פורן) — האָבען באגאנגען. פור צאגן — זיך שרעקען, אראפפאלען ביי זיך. פור רנטן — פערראמען, פארפיהרען. פוישטן — (ניט קלאָר אזוי ווי אין מיכל אדם'ס איבערזעצונג פון הומש — 1545) פוישטן יאהר געב פובען מיר; „משה" — איין מאל י'א איין פוישט". — קאן מען אָנגעמען, אז פוישטן הייסט הוליען). פיינגמום — צימעס פון פייגן, פייגען-זאפט. פויכט אָמפערט זיך, קעמפט. פילט (ליוענט: פעלט) — פעלד, באַדען, ערד. צו פילט אונ' ויכט זיך, ווארשיינליך א רעדענסארט: אָדער דאָס הייסט „צו פעלד און אונ' ויכט". ד. ה. פון מוים און לעבעדיג, אָדער „צו פעלד און פויכט". ד. ה. ווי אין רוסיש, ס'בארד דאָ ס'אָסענק, ז' ויכט. פינט — געפוינט, זעהט באגעגענט, פיקט טורוייא (ליוענט: פיקטאראי אָדער פיקטאריע), (לאטויניש-פראנצויזיש, באגעגנעט זיך ניט אינם קלאסישען מיטעל-הויך-דײַטש) — זיעג, נצחון. פלוקס, פלוקש — שנעל, געשווינד, אויליג. פלויש — (ליוענט: פלויש) — פלויש, השק, מיט פלוישן — מיט השק, גערן. פלויש (ליוענט: פלויש) — פלויש, לייב, פלעהן — שמאָרק בעטען, בעטען מיט געוויין, באשווערען. פלעטי אַויסגעבעטען (?) זויבער (?) פלעק — שמעלע, אָרט, פעמטלייזן — מאַטע, מאַטעלע. פעכטן — שלאָגען זיך, פעלן — אָפּגאַרען, אונריכטיג זיין. פאַר-פעלען, מאַכען אַ גרײַז, פאַלען, פאַלען אין אונמאַכט, פעקסירט, פעקסירעט — פאַרזאָרגט, פער... ז' אויך באַר... בר... ור... פאַר... פאַר... פערזאירעט — פאַרשלאָגן, פערנאַס — ז' פּר נאַש. פערדעמפּפן — דערשטיקען, פאַר-שווינדען, לאַזען מיט'ן רויך. פערוואַרכט — פאַרניכטעט, פאַרטייליגט, ז' אויך פערוויקן, פערוויקן — זיך פאַרשולדיגען, באַגעהן אן עזת, פערוואַרכט — פאַרשולדיגט, פערזונד — פאַרזינדיגט, פערקאַרן — ז' פערקערן, פערקערן — איבערמאַכען, פאַרפיהרען, פאַרקערען אויף אַ שלעכטען וועג, פערשלאָגן-דען — ז' פּר שלונדן, פּר... — ז' אויך באַר... בר... ור... פאַר... פער... פּראַ-ליך — ז' פּר נאַש — זשאַבע, (ל' פּראַס) — פּרעטער, פּר נאַש, פּר נש האַב, האַט פאַרגעסען, פּראַ (ל' פּראַס) — דערפרייט, פּריליך, פּר וואַונד — פאַרוואַנדעט, פּר וואַרן — פאַרפלאַנטערט, פּרײַ אייגן — פּרײַעס אייגענדי-טום (אַ מיטעלאַמערליכע פּאַדאַלע אידעע וועגען פּרײַען אייגענטום פּויל'ס אוי-בערהערשער, צום אונטערשייד פּויל'ס לעהר-אייגענטום, וואָס אן אידעליגער קריגט פון זיין העכערען, ז' לעהן). פּרימפּעל — לאַקשען, פּר לאַמיון — קרום ווערען, זינקעדיג ווערען, פּר מעסיג זיך — פאַרמעסען זיך, דערוועגען זיך. פּר נעמן — הערן, אויסהערען, פּרצנע (ליוענט: פּראַנצאָ) — פּראַנקרויך, פּרעבליך — מוסויליג, העז'ה'דיג, פּרעד, פּר רוישטן (ל' פּערראַסטן) — פאַר-זשאַווערס ווערען, פּר שלונדן — פאַרשלינגען, פּר שמערצן — איבערשאַגען.

צ

צאהן — זיינען געגאנגען, האָבען געוואַנדערט, גערייזט. צאלן — רעכען, גען, צעהלען. צאָם — היימיש (וועגען אַ חיה). צאַרין — צאַרן, צו צואַ — צו, פאַרשלאָסען, צוגעשלאָסען, פאַרמאַכט, צו בלייבן — פאַרשלאָסען בלייבען. צוב — וועג, צו גאָז — אונטערגעהן, צו גרונד געהן, צו גאַנץ — אין גאַנץ צען. צו דרייאַן — אין אַ געוויסער שטונדע (אומבאַשטימט). צו האַנט — צו רשות, צו פאַרמינונג, צוואַר — נעמליך, דהיינו, האָט, צו וועלן — אין זינען האָבען, שמרעכען, קומען צו, סוף כל סוף קומען צו. צוויין (ל' צוועווען) — צוויי, אין צוויין — אין צווייען. צוועהל — האַנטוך, מיטשטן, סערוועטען, צוועינציג — צוואַנציג, צוואַמען נעבן — חתונה מאַכען, פאַראייניגען, צונויפּ פאַרען. צו מוזן — צו מאַכען, פאַרמאַכען, צוּך — פּאַהר, געה, צוּך (ל' צאַך) — בײַן, איז געפאַהרען, צוכט — דערצייהונג, דיסציפּלין פון כאַראַקטער. צוכ-טייליכן — גושדערצייען, וואוילדערצייען. צו לאָב — צו לויב, לכבוד. צו ער, צו ערין, צו ערן — צו הערען, לכבוד. צופיגן — צוגעבען, צושיקן, באַ-שרען. צוק — צוג, נסיעה, צוקער הוט — אַ קאַס צוקער (ניט צוזעגט אין שמוקלאַר). צו שטיקן — אויף שטיקער. ציהן — (1) (ליוענט: ציהען) ציהען, געהן אין וועג; (2) (ליוענט: צעען) — צעהן (10), ציינער, צייל — מאַניר, מאַניר. צייל און מוט — מאַנירן און דאָס געמישליכע האַלטען זיך, דער גאַנ-צער גויסטיגער אוינדרוק, וואָס אַ מענטש מאַכט צייל — ענד, סוף, ציילן (ל' צעילען) — ציילען, רעכענען. ציין — שפּיץ, קליינער מורעם אויפ'ן דאך פון אַ שלאָס, די ציין — דער דאך פון אַ שלאָס, ציקליין — אַ קליינע ציג, אַ צי-געלע. צעהרן — ז' צערן, צערונג — נדבות, געלט צום עסען, געלט צום ריין-זען. צערטייליכן — צערטליך, צערן — אויף חיונה האָבען, לעבען.

ק

קאַינן — קאָן עס, קאַל. מיט אַ פליך, (שערן) בײַז'ן הוילען לייב, ביז דער הויט, קאַם — בײַז, איז געקומען. קאַם... ניגאַנגן — בײַז, איז געקומען צו געהן. קאַם... נימרעמן — בײַז, איז אַרײַנגערעטען. קאַכר — וואוינונג, קאַס — רעד-זערוואַר, קאַרט — קערט, האַב, האַט געקעהרט, האַב, האַט אומגעקערט, קויר-לעך — אַז סאָרט הון, קוילער — קוגעל. קוין (ל' קוין) — מוסיג, דרייסט.

קום — זאל קומען. קומן פון דיא וועלט — אומקומען, שטארבען, גע'הרג'עט
 ווערען. קומן צו טראבן — קומען איילויג צו לויפען אויף פערד. קומן צו
 טרעטן (אנטשלאגיע ז. 46, סטראף 5) — טרעטען-צו. קומסלאן (לויענט: קאָ
 מיסלאן) — רעגירונגס-געריכט, אויספארשונגס-געריכט, קונד ווערן — באקאמט
 ווערען, געוואָהר ווערען, אנטפלעקט ווערען. קונד טון — געבען צו וויסען.
 קונד — דערצעהלען. קונט (ל' קאָנט) — זאָב, האָט געקאָנט. קונט — קינד,
 קונה, נאָכריכט, גראַף. קויגין — קאָנען. קונפֿיט (ל' קאָנפֿעט) — קאָנפֿעט,
 זיסויגקייטען, באַנאָבנס, „קענדי“). קוצליין — דיקע, וואַרימע קאלדרע. קור
 (ל' קאָר) — האָב, האָט אויסגעקליבען. קורצווייל — פאַרגעניגען, אונטערהאַל-
 פונג, פאַרוויילונג. קורץ ווייליג — אינטערעסאַנט, שפּאַנעוודיג. קושטן (ל'
 קאָסטען) — באַזוכען, דערקענען, קאָסטען. קיגן — קעגען. קינד לייאָ —
 קיין זאָך. קינד בעטריין — קימפעטאָרין. קינט — קינד, קינדער, משפּחה.
 קינט רכב (ל' רעכטאָו) — בית רכב, רכבים, יענע פּאַמיליע אין יהודה, וועלכע
 האָט ניס געטרוקען קיין וויין און געפירט אַ לעבען פון נזירים (ירמיה ל"ח).
 קיסנציון — אַ ציד פון אַ קישען. קליפֿ — הויכער שטיין. קנאָב — אינגעל.
 קנאַלן — קנאַלען, בויקערען, שלאַגען, קנעלען, (מיט קינדער: ז. אליהו בתור'ס
 זקמה-צו דער איבערזעצונג פון תּהלים). קניטל — שמעקען, דובינע. קנעכט
 — בתור, יונג, קערל, מאַן, קנעכט. קעל — גאַרגעל, האַלדז. קען — קיין
 (צ. ב. קיין רוים, קיין פּראַנקרייך. ק'ק — קהלה קדושה, קאָאָן — האַלדז,
 גאַרגעל. קראַנקן זיך — קימערען זיך. קראַפט — קראַפּט, אַרמען. קרוג —
 קרעשמע, אכטניאָ. קרום (ל' קראָם) — מענה. קרום — קרויט, רפואה. (מער
 צאל קרויט — קרויטאכער). קרוו (לויענט: קראָו) — קרוין. קרוונה (לוי-
 ענט: קראָנאָ) — קרוין. קרוין — ז' גרוין. קרויט — ז' קרויט. קרנג,
 קרנג (ל' קראַנג) — קראַנק. קרעג — האָב, האָט געקראַגען. קרעטור —
 באַשעפֿעניש, (באַגענקעט זיך אָפּט אין אַלמען אַידיש, שרױבט זיך קרויטאָר,
 קרויטר, דאָס וואָרט איז אַ לאַטיינישעס, וועלכעס איז דורך דעם קלאַסישען מהד.
 אַרױן אין אַידיש, קרענגל — לעקאָד, קרענדעל. קרענקן — דערנידעריג
 שעדיגען. קשטן — קאָסטען (איינצאל און מערצאל).

ג

גאָס — פּערד (אן „ער“). גאָסט — רות, רוא — רות, רואמן —
 האָבען גערוהט, האָבען זיך צוגעגעצט אַפּצורוהען. רובאַ — רויב, רוט —
 ראָם, רויז לאַנגע — (בייעריש) אַרויסגעקען. רוימן — פּאַרלאָוען (דעם
 פּלאַץ) אַפּליידיגען. רום — רויך, פּלויש אויס דעם רום — גערויכערטע
 פּלויש ריטן — ז' רייטען. רויזן — צוגרוימען, צורויכמען, פּאַלען, זינקען.
 אַראַפּלאָוען. רייטן — פּאַהרען רױטענדיג, באַוועגען זיך. (אין עבר: ריט,
 ריטן). מיט אַנדרר רייטן — פּאַהרען צוזאַמען, רױטען איינער אַויפֿ'ן צוויי
 מען. ריים — גראַם. שטעלן אין ריימן — אויסשטעלען אין גראַמען. רױען
 — פּאַררויסען. רױף — רױף, רױג, קרוין. ריכטן — צו שפּאַנד ברוינג
 גען, מאַכען אויסריכטען, איינריכטען. ריטמן — גרויטען. זיך צו ריטמן —
 זיך צוגרויטען; אַנגורמען די לענדען. ריטט אױך צו — גרויט אױך צו. ריפֿן
 אָן — האָבען אַנגערופֿען, האָבען צוגערופֿען. ריצרד — רױטשאַרד (א מאַנסכ,
 נאַמען). ריק (ל' רעק) — העלד. ריק (ל' ריק) — פּאַרקאָן, צױם, ריקבאָאָמן
 — געבראַמענס פון רוקען-פּלױש. רישקי — (אוקראַיניש) מױכעל, מױך,
 שטראָם. ריבן (ל' ראַכען) האַלדז, גאַרגעל. רענגשפּוק — רעגענסבורג (א
 שטאָט אין בױערען, דױטשלאַנד). רעט — בעל־יעצות, ראַטגעבערס — (אין מער
 צאל). רעט (פון רעדען) — רעדט, פּאַרשפּרעכט, גיט אַ צוזאָג. רעכן — נעהמען
 נקמה, רעכנן (אַנטשאַפֿט רעכנן) — ניקס זײַן זיך, רעכענען. רענן — לױפען.
 רעק — העלד, קעספּער.

ש

שאַפּיר — באַשאַפּער. שאַל — גערויש. שאַלץ — געמױנער מענש,
 אויסוואַרף (מערצאל: שעלץ). שאַנן — שאַנעווען. שאַנץ — שאַנס. דער
 פּאַל פּונ'ם בױנדעל (אינ'ם „ווירפֿעל-שפּיעל“). שאַנץ — שאַנץ, מראַנשעע,
 („מרענש“). שאַנצן — באַשערט זײַן. שאַם — האָב האָט געשאַמען. שאַפֿ-
 לױן — שעפעלע. שאַם — ציטערניש, ערדציטערניש? שאַר — המון, חיל,
 מינגע. שאַרמױצלן — שלאַגען זיך אַפּפּערען זיך. שוואַרן — שווערען, שווער
 רען זיך. שוואַרן (לויענט: שוואַרן) — פּלאַגען, פּלאַגען זיך, שווערען, שווער-
 רען זיך. שוואַן — קוקען, זעהען. שון (ל' שאַין) — שעהן. שוויש —
 שעחנעס. שון (ל' שאָן) — שוין. שטאַט — שטעלע, צושטאַנד, שטאַנד, מצב,
 ווירדע. נאָך שטאַט — לױט דער ווירדע, אַנטשענדיג, לױט דער מעגליכקױט.
 שטאַן — שעהן. (מיר, זײַ) שמעהען. שטאַד — האָב, האָט געשטאַכען. אַרױנג
 געשטאַכען. שטאַרים — שטורם, שטורם — אַמאַקע. שטוק (לויענט: שטאַק)
 — שמעקען, גרעניץ שטאַנגע, אַ שטאַק, וואָס צײַגט דעם גרעניץ (העבר, תּורן).
 אױבר שטוק אונ' איבר שטיינן — איבער אַלע גרעניצען און מינעווע (?). שטורב

— איז געשטארבען. שפילן (לייענט: שמעלן) — גב'ען. שמיץ (לייענט: שמעלן) — שמעלן. שטעלן — שטעלע. שטייג — משופע'דיגער בארג. שטייגערן — אויסגעארט ווערען, אויסגעריסען ווערען (אויב דאס איז פונ'ם אומפליענישען „סענטמארע“? ס'קען אבער אויך שטאמען פונ'ם מיטעל-הויך דייטשען שטעטלעך. ד. ה. א שטענדער, א משאן, א גרויסער פאס). שטיפטן — שטיפטען, אַנמאכען, שאפען. שטעט... נאך — פאלגט נאך, ז' נאך שטאן. שטעטש — שטענדיג. שטענז — קרעכצען. שטענקז — באלאמוטיען. שטעץ — שטענדיג. שטערק — כח, שמאָרקיט, שטרוש (5' שטראָם) — שטראַסע, וועג, גאס. שטרייט באַרי — קאמפלוסיג, מוטיג. שטרעבן דארט ווירד — האָבען עפעס אַקעגען דעם; זיך אַמפּערען קעגען דעם. יש' — שיהיה, זאל לעבען. שיר — ביל, איז אָועק. שיהרען — אויפבלאָזען, אינהייצען. שויב — שטיק, קרייזעל, רענדעל (מטבע). שיון — באַשוינגערלויכקייט, דייט ליכער באַוויזן, א באַוויזן, וועלכען מע זעהט בחוש. שיון — האָב, האָט געד שיינט. שילונג פענונג — שילונג פעניג (אזא מטבעה). שילט — שילד. שימפּאַ (ל' שימפּאַ) — שפּיעל, פאַרוויילונג. (ספּעציעל: ליבעשפּיל, צויט פאַרמייב צווישען מאַן און ווייב. שימפּאַן — שפּיעלען, לוסטיג זיין, שפּאַ- מען שעלמען. שיון (לייענט: שעהן) — שעהן. שיער — ז' שיר. שיר — באלד, תּיכּף, שנעל ווי שיר — ווי שנעל, כּמעט. שירמן — אומגען מיט א שילד. שלום (לייענט: שלאָם) — שלאָם, שלעכט — געראַד, גלויב, אויב פאַד, גאַנץ שלעכט, שנעליגליך — שנעל. שנעלן זיך — זיך צוואַיילען. שנשימון (לייענט סענסיבאָן) — אַ נאַמען. שעכטן — שעכטען (שטאַמט פון העברעאיש שהט. מערקווירדיג, אַז שוין אין 1507-מען יאָר האָט אליהו בחור געברויכט דאָס וואָרט אין „בבאָ-בד“). שעל, שעלע — גלעקעל. שעלק — ז' שאַלק. שעם — שעמענדיג, געוויסען. שערן — אַיילען זיך. שערץ — שפּיל, פאַר- ווילונג, וויץ, קאַטאַוועס, שפּאַט (לייענט: שפּאַט) — שפּעט, שפּאַרן — שפּאַרען, קווינקלען זיך, אַפּליגען, פאַרציהען. שפּילן — שווענקען, אויס- שווענקען. שפּילן — שפּילן. ז' אויך שפּילן. שפּעה — שפּירט, שפּער-פּיקע, שפּיר. שפּירב (לייענט: שפּערבער) — שפּערבער, פּאַלק (רויב-פּוויגעל, וואָס ווערט געד ברויכט אויף יאגד). שפּירויאר — קלייען. שפּירד (לייענט: שפּראך) האָב, האָט געזאָגט. (לעזט אויך: שפּרעד, שפּירד) — זאָג, שפּרענגן — אַנפּאַלען. שריב — האָב, האָט געשריבען. שריו — האָט געשריען, שריו, געשריו. שרף ריכטר (לעזט: שאַרפּריכטער) — הליון, הענקער.

אינהאלט פון באנד א :

(איינלייטונגען)

III.	באראכאוו, ב.	באסין, מ.	דער קוואל (ליעד),	5
I.	א פאר ווערטער	באמערקונגען.	1.	
XII.	לינגוויסטישע באמערקונגען ווערטערבוך.			

ליעדער.

161	דיא פאלשע האַפנונג	א.	אבראמאָוויטש, ש. י.
161	שלום עליכם	176	פון דער פּאָעמא „וודעל“
163	דיא גימרויע פריינד	176	שלום עליכם
	בראָדער, בערל.		אייזנשטאַט, משה.
	איין ליד פון דעם גילדענים	73	איין נויא קלאַג ליד
152	מאַרגין		אימבער, נפתליהערץ.
153	איין ליד פון איין וועכטער	231	צו אמעריקא
154	איין ליד פון איין גרעכער		אַלדענדאָרף, מנחם.
	ג.	10	ליעד
	גאַטלאַבער, אברהם־בער.		אפּאַטהעקער, דוד.
144	א זיפן	228	די קאפעליע
144	איין קלאַג		אַפענהיים, דוד.
145	איש חסיד		פּוּר־שפּיעל :
	גאַלדפּאַדען, אברהם.	76	א. ושת'ס קלאַג־ליד
190	מיון לעבען	77	ב. אסתר
191	א תפלה	77	ג. דער קעניג
191	פון „שולמית“	77	ד. המנ'ס קלאַג־ליד
191	שבת, יום־טוב און ראש חודש		אַקסענפּעלד, ישראל.
192	מיון הייליגעס לאנד	140	דער וואַילער יונג
193	דרוי מאַל וודישקייט		ב.
	גאַרדאַן, יהודאָליב.		בן בנימין, יוסף.
255	הושענה רבא נאָכט	42	פּוּר־שפּיעל
	גאַרדאַן, יהודה־לייב.		בן יקר, יוסף.
171	די יונגע יאָהרען		גאָט דעם הערן וואַלן מיר דאנקן
172	זמר לשמחת תורה		בן ישי, ד. ג.
	וואָס איז ביי דער אסיפה	227א	צו סליחות
173	געבליעבען		בערמאן, יששכר.
	גאַרדאַן, מיכל.		מכירת יוסף :
166	מיינע יאָהרען	81	א. פאסטן־ליעד
167	די שטיפּוטער		ב. יוסף'ס קלאַג־ליעד אויף
169	מיון לעבענס־צייט	82	רחל'ס קבר
	געליע.	82	ג. רחל פון קבר
79	תפלה	82	ד. יעקב'ס קלאַג־ליעד
	ד.		בערנשטיין, שלום.
	דאַליצקי, מ. מ.	160	יונגע שרערען
235	דער בעל־צדקה		

208 — — — — — ווארשאווסקי, מ. מ.
 שרה און רבקה — — — — —
 209 — — — — — צו באדעקענס דער כלה
 209 — — — — — די ראָד — — — — —
 210 — — — — — אויפ'ן פריפעטשיק...
 211 — — — — — דאָס ליעד פון דעם ברויט
 212 — — — — — דער ווינטער
 212 — — — — — די נאָכט
 213 — — — — — אויף איהר קבר
 וואָס מעהר ס'בלויגט מיין
 214 — — — — — הערץ
 ווינטשעווסקי, מ. — — — — —
 232 — — — — — דרוי שוועסער
 233 — — — — — דאָס געשפענסט
 234 — — — — — נאָכ'ן באַנקעט
 וויצענהויזען, יוסף. — — — — —
 51 — — — — — איין שין מעשה
 ז.
 זאטולאָווסקי, מ. וו. — — — — —
 215 — — — — — דאָס תהיל'מיל
 זאמאָשטשין, פלטיאל. — — — — —
 216 — — — — — פארשפרייט האָט דער הימעל
 217 — — — — — דאָס שמייגעל
 217 — — — — — דער שמיון און די הוואליעס
 זבארזשער, וועלוועל. — — — — —
 156 — — — — — דער עלענדער זוכט דיא רוהע
 157 — — — — — דער אומגליקליכער פערליבטער
 158 — — — — — דער פּרעגער
 וויגערש, דוד. — — — — —
 71 — — — — — איין ניוא קלאַג ליד
 זעליגמאן, אולמא. — — — — —
 30 — — — — — צוכטשפּיגל
 זעליקאוויטש, נ. — — — — —
 19 — — — — — איד וועל... איד וועל...
 זעלמעלין, ר'. — — — — —
 8 — — — — — שבת-ליעד
 ה.
 האשקעס, משה. — — — — —
 194 — — — — — צו גאָטט
 194 — — — — — וועגן עס ווילט זיך וויינען
 195 — — — — — אין אַ יודיש הדר
 ז.
 לאַנקום, יצחק בן מרדכי. — — — — —
 228 — — — — — נאָכוואָרט
 לאַץ, אברהם משה. — — — — —
 87 — — — — — איין שריפה ליד מפראג
 לייליענבלום, משה-לייב. — — — — —
 196 — — — — — תפלה
 לינעצקי, י. י. — — — — —
 178 — — — — — דער מאַי
 179 — — — — — אשת היל
 ליעוו, מ. — — — — —
 204 — — — — — מיטלעל
 205 — — — — — פון דער פאָעמא „האָדעל“

237 — — — — — דער אייזעל-טרייבער
 דיכטער אונבאקאנט. — — — — —
 אַ ליבע-ליד — — — — —
 27א — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 פון „שמואל-בוך“ — — — — —
 27ב — — — — — דש גיאונק דוד
 127 — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 ספר מלכים — — — — —
 27ח — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 אחד מי יודע — — — — —
 62 — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 חד גדיה — — — — —
 64 — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 צו באדעקענס, — — — — —
 47 — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 איין ניוא קלאַג ליד — — — — —
 68 — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 גזרות ק"ק פּוּזאַ — — — — —
 84 — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 קינה על גזרות תקכ"ח — — — — —
 89 — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 קריאת-שמע — — — — —
 92 — — — — — דיכטער אונבאקאנט.
 איין שען נייעס קאפע ליעד — — — — —
 94 — — — — — דיק, אייזיק מאיר.
 איין ליד אויף פריימיג צו נאָכט — — — — —
 141 — — — — — איין ליד אויף שבת צו נאָכט
 142 — — — — — ה.
 הוגרלן, שמואל. — — — — —
 איבער דאָס שפּיעלען — — — — —
 14 — — — — — הוסלן, ר'
 מיין גוטער אלטר שמערקר וויין — — — — —
 128 — — — — — הורוויץ, ש.
 זשאַמעלע — — — — —
 257 — — — — — די זאָקענמאָכערקעס
 257 — — — — — די נויטערקעס
 258 — — — — — הכהן, דוד בר' מנחם.
 פון „מוזמר לתודה“ — — — — —
 44 — — — — — העלן, אלחנן.
 מגילת ויגן — — — — —
 31 — — — — — הערץ, יוסף.
 פורים-שפּיעל: — — — — —
 א. אסתר — — — — —
 95 — — — — — ב. מרדכי — — — — —
 95 — — — — — ג. אסתר — — — — —
 96 — — — — — ו.
 וואָהלמאן, ישראל מאיר. — — — — —
 קול ברמה נשמע — — — — —
 164 — — — — — שירי בתולת בת יהודא
 165 — — — — — וואַליד, אייזיק.
 פון תהלים — — — — —
 35 — — — — — אַ פורים-ליעד — — — — —
 36 — — — — — פונ'ם מוים — — — — —
 37 — — — — —

223	לשנה טובה תכתבו
224	דרוי ניומארענס
224	צוריק אין דער אלטער היים
226	פון יחזקאל
226	פון „מאָניש“
227	פיער שטימען
	פון פראג, ר' שלמה.
43	א רעמעניש-ליעד
	פרוג, ש.
242	זאמד און שמערען
243	דאָס יודישע קינד
243	שבועות
244	איניקליך
244	אָ זומער-נאַכט
244	הערבסט-ליעד
	אין אַ ווינטער-נאַכט:
245	א. די באַבעניו זיצט מיט'ן זאָק
245	ב. אוי, געסטעלאך, געסטעלאך
246	הער צו די תפלה
247	תיום און קאלט
	צ.
	צווייפעל, אליעזר-צבי.
150	אַהער און אהין
150	ודוי
151	צום טויט
	צונזער, אליקים.
181	רחל מבכה על בניה
183	קול ממרומים
183	שיבת ציון
184	די סאָבע
185	דער זומער מיט דעם ווינטער
	ק.
	קאצענשעלענבאָגען, רש"י.
199	בוינקונגס ליעד
	וויין-ליעדער.
200	א. דער וויין, דער וויין...
	ב. מיר מאַכען וואונדערליכע
200	זאָכען
201	דאָס יאכט-ליעד
201	על נהרות בבל
202	דאָס טרוימף ליעד
	קוטנים, לייב.
	בלה-ליעדער:
40	א. איד עפען מיין מונד...
40	ב. גימגאלד טוט זיך פירבלייבען
40	ג. עס איזט קיין גרעסער פרייד
	קירכהאן, אלחנן הענלע.
	שבת-ליעדער:
66	א. דער הייליגער שבת...
	ב. יום שבת איז די הערליכע
66	כלה גענאָנט
67	ג. דער הייליגער שבת איז...

	ליעוו, מארק.
	ישראל און זיין משיח:
206	א. הלואי וואָלטטו לאנג שוין
206	ב. פרעמדע האַבען גע'ירשנ'ט
	ג. ניט קוקט, וואָס איך בין
207	אזוי שוואַרץ
	לעוויטא (בתור), אליהו.
20	באָך בוך
27	הקדמה
	לעווינוואָה, יצחק בער.
139	אזו שמועסט לבן הכזבי
	מ.
	מאָראַחאָווסקי, משה.
187	ברכו
	מורדכי'לע, ר'
252	נאָטקע-קאָפּאָטקע
	ס.
	סנ"ל, ר' גימפל.
45	מוזר שיר ליום השבת
	סופר, זלמן.
	וועט-שטרייט צווישן וויין
12	אונ' וואָשר
	סמאָלענסקי, עוזר.
256	קינדער
	ע.
	עמטינגער, שלמה.
128	דאָס שפּאצירען געהן
129	צו דער לבנה
129	ביו מוין געבורטס-טאָג
130	צום ניועם יאָהר
130	וואלדהויד
137	די פליג
	שלום עליכם.
239	ליעדער פונ'ם חדר
240	שלאָף מיין קינד
241	עפוטאפיע
	פ.
	פענקאָווסקי, מ.
249	די האַפּפּונג
250	הערבסט אין רומעניען
	פראג, משה בן מורדכי.
27	ספר יהושע
	פּרץ, י. ל.
	ליעבע:
221	א. אויף דיין באלקאָן
221	ב. אין דער שטילער נאַכט
222	ג. כ'חאָב מיר...
222	ד. שטיינערנע פאלאצען
222	קענסטו ?
222	קריאת שמע
222	איר געה ארום
223	מרויסט

260	מיר הלום'ט
260	פערגעסען
261	שפיעלט מיר אַ וויינענדיגס
261	דער פּעקוואַגעלטער
261	בר כוכבא
262	דיא אלמע נעכאמע
262	דער שומר ביינאכט
264	דער חסיד מיט'ן רבי'ן
265	וואָס איז אַ איד
29	שטענדאל, משה. אשרי

188	קליבאנאָוו, הלל. די עקרה
189	דער קאלידאָר
	ר.
198	דאבינאוויטש, יצחק. וויא א קליין שיפעלע
28א	רעגענסבורג, יהודה בן ישראל. דער קליין בראנזשפּיגל
227ב	רעוויזן, יעקב. דער אויבוגער ברונען
227ג	אהין

פּאָלקסליעדער.

113	ט. מע זאָגט אַז ליעבע... אין דרויסען אין אַ מריעבער מאָג... יא. צוויי טייבעלעך זענען... יב. דארטען אויף דעם בערגעלע... די יונגע יאָהרען
116	חתונה-כלה און חתונה-ליעדער:
116	א. אַ שטען מיידעלע בין איך דאָך
116	ב. קומט דער ליעבער זומער
117	ג. אַלע מענטשען מאַנצענדיג...
117	ד. פארבוי מיהל, פארבוי ראָד
118	ה. האַפּט מען אָן פאר אַ הענטעלע
118	ו. זיי זשע מיר געוונד...
	פאַמיליען-ליעדער:
118	א. געפלוניגען, געפלוניגען...
119	ב. לעג איך מיין קעפעלע
120	ג. קנעט איך חלה
120	ד. מאַכטער דו ליעב...
	ה. דאָס קינד ליעגט אין וויעגעלע...
122	ו. שלאָגט דער זייגער'ל איינס
123	ז. אַמאָל איז געווען...
125	ח. האָב איך מיר אַ בויד

	דעליגייעז-נאַציאָנאַלע ליעדער:
99	א. ווער פון אונז...
100	ב. גאָט פון אַברחם...
	ג. אין מומען וועג שמעחט אַ בוים
101	ד. שנירעלע, פערעלע...
101	ה. אַי, רבינו, מירם מיראם...
103	ו. גבאי!
	וויגע-ליעדער:
104	א. אונטער ואנקעלעס וויעגעלע
104	ב. אַמאָל איז געווען אַ מעשה
106	קינדער-ליעד
106	שפּיעל-ליעד
	ליעבע-ליעדער:
	א. קליפ-קלאַפּ אין גאָלדען מיהר
107	ב. פאַפּיר איז דאָך ווייס...
108	ג. אַי די כה'עלעך
108	ד. ווען איך וואָלט געוועזען...
109	ה. הער נאָר דו שעהן מיידעלע
110	ו. צו האַסמו נישט דיין עסען
111	ז. איך האָב דיך ליעב...
112	ח. אַי וועה, מאַמע...

